

TÜRKİYE CUMHURİYET
MERKEZ BANKASI
ANONİM ŞİRKETİ

25 Nisan 1978 tarihli
HİSSEDARLAR GENEL KURULU'NA
arzolunan

1977

Kırkaltıncı Hesap Yılı Hakkında

BANKA MECLİSİNCE HAZIRLANAN
YILLIK FAALİYET RAPORU
DENETLEME KURULU RAPORU
BİLANÇO, KÂR VE ZARAR HESABI

A N K A R A
1 9 7 8

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
BANKA MECLİSİ

Başkan	Doç. Dr. Tayyar SADIKLAR
Üye	Mehmet Arif ATALAY
"	İlyas KARAÖZ
"	Halûk TİMURTAŞ
"	Turan ŞAHİN
"	İsmail Hakkı AKDOĞAN
"	Ekrem BARLAS

DENETLEME KURULU

Üye	Orhan GÖNCÜOĞLU
"	Hilmi OKÇU
"	Fikret ELBİZİM
"	Tarık HATUSİL

YÖNETİM KOMİTESİ

Başkan	Doç. Dr. Tayyar SADIKLAR
Başkan Yardımcısı	Naci TİBET
"	Osman ŞIKLAR

G Ü N D E M

- 1 — Banka Meclisi ve Denetleme Kurulu'nun 1977 Hesap Yılı'na ait raporlarının okunması ve görüşülmesi; Bilânço ve Kâr ve Zarar hesabının tasdiki; Kâr'ın teklif gereğince dağıtılmasının kabulü ve Banka Meclisi ve Denetleme Kurulu'nun ibrası.
- 2 — Banka Meclisindeki görev süreleri 30 nisan 1978 tarihinde sona erecek iki üyeliğe, üç yıl süre için, iki üye seçilmesi.
- 3 — (A) Sınıfı Hissedarınca 1 Mayıs 1976 tarihinden 30 nisan 1978 tarihine kadar görev yapmak üzere Denetleme Kurulu'na seçilen Üye'nin Banka Meclisimiz Üyeliği'ne seçilmesi dolayısıyla açılan üyeliğe, Türk Ticaret Kanunu'nun 351 inci maddesine göre, ilk Genel Kurul toplantısına kadar görev ifa etmek üzere Denetleme Kurulu'nca 2 Haziran 1977 tarihinde seçilmiş bulunan ve süresi sona eren Denetçi'nin seçiminin (A) Sınıfı Hissedarının tasvibine arzı,
- 4 — (B-C) Sınıfı Hissedarlarınca 1 Mayıs 1976 tarihinden 30 nisan 1978 tarihine kadar görev yapmak üzere Denetleme Kurulu'na seçilen Üye'nin Milletvekili seçilmesi dolayısıyla açılan üyeliğe, Türk Ticaret Kanunu'nun 351 inci maddesine göre, ilk Genel Kurul Toplantısına kadar görev ifa etmek üzere Denetleme Kurulu'nca 25 Temmuz 1977 tarihinde seçilmiş bulunan ve süresi sona eren Denetçi'nin seçiminin (B-C) Sınıfı Hissedarlarının tasvibine arzı,
- 5 — Denetleme Kurulu'nda süreleri 30 nisan 1978 tarihinde bitecek olan iki üyelik için, (A) sınıfı hissedarınca bir (B-C) sınıfı hissedarlarınca bir, üye seçilmesi.

İÇİNDEKİLER

	Sahife
GİRİŞ	15
Birinci Bölüm	
DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER	
A. GENEL DURUM	16
B. ÜRETİM VE İSTİHDAM	17
C. FİYATLAR	21
D. ULUSLARARASI ÖDEMELER	22
E. DÜNYA TİCARETİ	25
F. ULUSLARARASI PARASAL HAREKETLER	27
G. ULUSLARARASI PARA REFORMU VE IMF	33
İkinci Bölüm	
İÇ EKONOMİK GELİŞMELER	
A. 1977 YILI KALKINMA PROGRAMI	36
1 — HEDEFLER	36
2 — KAYNAKLAR - HARCAMALAR, YATIRIMLAR - TASARRUFLAR	38
3 — 1977 YILI GERÇEKLEŞME TAHMİNLERİ	39
B. MİLLÎ GELİR - KESİMLER VE GELİŞMELERİ	40
1 — MİLLÎ GELİR	40
2 — KESİMLER VE GELİŞMELERİ	40
a. Tarım	40
b. Sanayi	42
c. İnşaat ve Konut	45
d. Ulaştırma ve Haberleşme	46
3 — ÇALIŞMA SORUNLARI	48
a. İstihdamda Gelişmeler	48
b. Ücretlerde Gelişmeler	48
c. Çalışma Alanındaki Diğer Gelişmeler	49
d. Yurtdışı İstihdam	49

	Sahife
C. PARA VE KREDİ	50
1 — MERKEZ BANKASI	50
a. Banknot Emisyonu	50
b. Merkez Bankası Kredileri	52
c. Altın ve Döviz Durumu	57
d. Mevduat ve Diğer İşlemler	57
2 — BANKALAR	59
a. Toplu Bakış	59
b. Kullanım	61
c. Kaynaklar	66
3 — PARA - BANKA SİSTEMİ	68
a. Para Hacmi	68
b. Kredi Hacmi	69
D. SERMAYE PİYASASI	70
E. DIŞ TİCARET VE ÖDEMELER	73
1 — DIŞ TİCARET REJİMİ	73
2 — DIŞ TİCARET GELİŞMELERİ	76
3 — KAMBIYO REJİMİ	86
4 — ÖDEMELER DENGESİ GELİŞMELERİ	89
F. FİYATLAR	91
1 — TOPTAN EŞYA FİYATLARI GENEL ENDEKSİ	91
2 — GEÇİNME ENDEKSLERİ	96
3 — ALTIN FİYATLARI	99
4 — FİYAT DÜZENLEME ÇALIŞMALARI	99
a. Fiyat Kontrol Komitesi Çalışmaları	99
b. Taksitli Satışlar	100

	<u>Sahife</u>
G. KAMU MALİYESİ	100
1 — KONSOLİDE BÜTÇE	100
2 — KAMU BORÇLARI	102

Üçüncü Bölüm

İDARİ İŞLER

İdari İşler	104
-------------------	-----

Dördüncü Bölüm

BİLANÇOMUZUN TAHLİLİ, DENETLEME KURULU RAPORU BİLANÇO, KÂR VE ZARAR HESABI

Bilançomuzun Tahlili	107
Denetleme Kurulu Raporu	119
Bilanço, Kâr ve Zarar Hesabı	121
İSTATİSTİK CETVELLERİ	129

İSTATİSTİK CETVELLERİ

1977 YILI KALKINMA PROGRAMI

1. Plân ve Program Hedefleri
2. Genel Ekonomik Denge
3. Kamu Kesimi Dengesi

MİLLİ GELİR - KESİMLER VE GELİŞMELERİ

4. Türkiye Millî Geliri — Sabit Fiyatlarla
5. Türkiye Millî Geliri — Cari Fiyatlarla
6. Tarım Üretimi
7. Sanayi Üretimi
8. Satış ve Stoklar
9. Yeni İnşaat
10. Yeni İlâve veya Kısmen Biten Yapılar
11. Ulaştırma Hizmetleri
12. Haberleşme Hizmetleri

DIŞ TİCARET

13. Dış Ticaret Hacmi
14. Dış Ticaretin Maddeler İtibariyle Dağılışı
15. Yatırım, Tüketim ve Hammadde İthalâtı
16. Kaynakların Çeşidine göre İthalât
17. İhracat ve İthalâtın Ülke Grupları İtibariyle Dağılışı

ÇALIŞMA

18. Sektörlere Göre İstihdam
19. Dış Ülkelere Gönderilen İşçiler

PARA - KREDİ

20. Merkez Bankası — Başlıca İşlemler
21. Merkez Bankası — Banknot Emisyonu ve Başlıca Etkenleri
22. Merkez Bankası — Krediler ve Dağılımı
23. Altın Mevcudu ve Dağılışı
24. Altın ve Döviz Durumu — A.B.D. Doları
25. Altın ve Döviz Durumu — Türk Lirası
26. Diğer Altın ve Döviz Hesapları
27. Merkez Bankası — Mevduat ve Dağılımı
28. Bankalar — Başlıca İşlemler
29. Bankalar — Başlıca İşlemler — Değişiklik
30. Bankalar — Krediler ve Dağılımı
31. Bankalar — Krediler ve Dağılımı — Mutlak Pay
32. Bankaların Hesap Durumu Özeti
33. Para — Banka Sistemi - Başlıca Toplam Kaynaklar ve Kullanımı
34. Para — Banka Sistemi - Başlıca Toplam Kaynaklar ve Kullanımı - Değişiklik
35. Para — Banka Sistemi - Kredi Hacmi ve Dağılımı
36. Para — Banka Sistemi - Para Hacmi ve Başlıca Etkenleri
37. Para — Banka Sistemi - Para Hacmi - Para - Banka Kurumları ve Dağılımı

KAMU MALİYESİ

38. Konsolide Bütçe
39. Genel Bütçe
40. Katma Bütçe
41. Hazine Nakit Durumu
42. Kamu Borçları — İç Borçlar
43. Türkiye'nin Dış Borçları — Dövizle Ödenecek Dış Borçlar
44. Türkiye'nin Dış Borçları — Türk Parasıyla Ödenecek Dış Borçlar

ÖDEMELER DENGESİ

45. Ödemeler Dengesi

FİYATLAR

46. Aylık Fiyat Endeksleri ve Altın Fiyatları
47. Yıllık Fiyat Endeksleri ve Altın Fiyatları

1 9 7 7

Kirkaltıncı Hesap Yılı

BANKA MECLİSİNCE HAZIRLANAN FAALİYET RAPORU

Sayın Ortaklar,

Bankamızın kırkaltıncı hesap yılıyla ilgili işlemlerin sonuçlarını gösteren 1977 yılı Bilânçosu ile Kâr ve Zarar Hesabını inceleme ve onayınıza sunar, yüksek Kurulunuzu saygı ile selâmlarız.

Bankamızın işlemlerini incelemeye başlamadan önce 1977 yılı içinde dünyada ve yurdumuzda oluşan ekonomik gelişmeleri topluca gözden geçirmekte yarar görüyoruz.

Dış ekonomik gelişmelerde genel durumun kısa bir özetinden sonra uluslararası üretim ve istihdam, fiyatlar, ödemeler, ticaret, parasal hareketler, para reformu ve kuruluşlar; iç ekonomik gelişmelerde ise, 1977 yılı Programı, milli gelir ve kesimleri, çalışma, para - kredi, sermaye piyasası, dış ticaret ve ödemeler, fiyatlar ve kamu maliyesi ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER

A. GENEL DURUM

Genel olarak bakıldığında 1977 yılı dünya ekonomileri için bunalımdan kurtulma çabalarının devam ettiği bir yıl olarak nitelendirilebilir. Gerçekten, sanayileşmiş ülkeler açısından iç ve dış talep yetersizliği, eksik kapasite kullanımı, işsizlik ve maliyet artışları, enflasyon ile mücadele bu yıl en belirgin sorunlar olmuştur.

Yurtiçi talep artışları ABD dışında kalan diğer belli başlı sanayi ülkelerinde reel GSMH artışlarının altında kalmıştır.

Sanayi ülkelerinde son yıllarda üretim ve yurtiçi talepte görülen durgunluk başlıca yatırım talebindeki durgunluğa bağlanabilir. Konjonktürel iyileşme dönemlerinde yatırımların canlanması gerekirken, 1977 yılında sabit sermaye yatırımlarının çok düşük kaldığı görülmüştür. Yüksek bir enflasyon ile mücadele ve ciddi ödemeler dengesi sorunları bir bakıma İtalya ve İngiltere için talebi kısıtlayıcı politikalar uygulanmasını gerektiriyordu. Diğer büyük sanayi ülkelerinde de (ABD, Kanada, Japonya, Fransa ve Almanya) fiyat ve maliyetler, kambiyo kurları ve dış ödemeler dengesi ile yetkili makamların politik kararlarındaki belirsizlikler yatırımcıları aşırı dikkatli olmaya zorlamıştır.

Sanayileşmiş ülkelerde son yıllarda ekonomik faaliyetin yavaşlamasının doğal sonucu olarak işsizlik oranlarında artışlar görülürken bu ülkelerde bazı yapısal sorunlar da işgücü piyasalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Sanayileşmiş ülkelerde 1977 yılı işsizlik oranı, diğer ülkelerde işsizlik oranının artmasına karşılık ABD'de yılın ilk yarısında önemli bir gerileme göstermesi nedeniyle yaklaşık aynı düzeyde kalmıştır.

Halen sanayileşmiş ülkelerde işsizlik oranında bir azalma olmamasının nedeni üretim artış hızının, işgücü artış hızını karşılayacak düzeye çıkamamasının bir sonucudur.

Son yıllarda, daha çok sayıda kadınların ve gençlerin çalışmak istemeleri yanında işsizlik sigortası primlerinin yükseltilmesi de işsizlik oranını artırmaktadır. Diğer taraftan dünya ekonomisindeki bazı yapısal değişmelerin sanayileşmiş ülkelere yansımaları sonucu işsizlikler ortaya

çıkılmaktadır. Örneğin, bugün artık gelişmekte olan birçok ülkenin bazı alanlarda kendi imalat sanayilerini kurmuş olmaları sanayileşmiş ülkeler için bazı faaliyet alanlarının nisbi kârlılığını ortadan kaldırmaktadır.

1974 yılında başlayan uluslararası ekonomik bunalım döneminde, temel mallar üreten ülkelerin reel üretim artışları genel olarak sanayi ülkelerine nazaran bunalımdan daha az etkilenmiş oldukları halde bu ülkeler 1974 yılından bu yana, artan enflasyon ile mücadelede sanayi ülkelerinden daha az başarılı olmuşlardır. OPEC dahil bu ülkelerde 1977 yılında enflasyon oranları 1974 yılındaki yüksek düzeyini hala korumaktadır.

Petrol fiyatlarının dört yıl önce artırılmasından sonra belli başlı petrol ihraç eden ülkeler ekonomi politikalarında yeni düzenlemelere giderek, aniden olumlu yönde değişen ticaret hadlerinden daha hızlı bir ekonomik kalkınmayı sağlayacak şekilde yararlanmak istemişlerdir. Ancak, hızlı talep artışları sonucu artan enflasyonu kontrol edebilmek amacıyla bu ülkelerin bazıları 1977 yılında kısıtlayıcı politikalar uygulama yoluna gitmişlerdir. Bu ülkelerde genel olarak enflasyon oranı geçen yılki düzeyini aşmıştır.

Bu yıl petrole olan dünya talebindeki yavaş artış OPEC ülkelerinde toplam petrol üretim eğilimini olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak petrol gelirleri ile finanse edilen petrol dışı sektörlerde hızlı gelişmeler kaydedilmiştir.

Petrol ihraç eden ülkeler dışında kalan gelişmekte olan ülkelerde 1977 yılında büyüme oranı % 5 düzeyinde gerçekleşirken yüksek enflasyon oranları bu yıl da devam etmiştir. Petrol fiyatlarındaki artışlardan en fazla bu ülkeler zarar görmüştür. Gerek petrol giderlerindeki artışlar gerekse petrol fiyatlarının ithal mallarına yansımaları sonucu bu ülkelerde dış ödemeler açıkları yüksek düzeye ulaşırken dış borçları en çok artan ülkeler de bunlar olmuştur.

B. ÜRETİM VE İSTİHDAM

Sanayileşmiş ülkelerin 1973 yılında başlayarak 1974 ve 1975 yıllarını da kapsayan uluslararası bunalımdan kurtulma çabaları devam etmiştir.

1976 yılının ilk aylarında memnunlukla karşılanan üretim artışlarının yılın ikinci yarısında beklenmedik bir şekilde yavaşladığı görülmüştür. 1977 yılının birinci yarısında ise sanayileşmiş ülkelerde GSMH'nin reel büyüme oranı yılda % 4 dolayında gerçekleşmiştir. Bir önceki altı aylık döneme göre bir canlanma anlamını taşıyan bu oran, özellikle ABD ve Japonya'daki gelişmelerden kaynaklanmıştır. Sanayileşmiş Avrupa ülkelerinde ise GSMH'nin reel artış oranı yılda % 2 dolayında kalarak 1977 yılının en belirgin özelliğini oluşturmuştur.

Özellikle Avrupa ülkelerinde yurtiçi talep artışı daha düşük olmuştur. Japonya'da yurtiçi talebi teşvik edici önlemlere rağmen, GSMH artışının önemli bir bölümü ihracattaki artıştan sağlanmıştır. 1976 yılında sanayi üretimi artışına İngiltere dışında tüm büyük ekonomilerin katkıda bulunmasına karşın, 1977 yılında yalnızca ABD bu eğilimi sürdürmüştür.

Sanayi üretiminde Japonya ve Kanada geçen yılki artış düzeylerini korumuşlar, Avrupa ülkelerinde özellikle 1977 nin ikinci üç ayında düşmeler kaydedilmiştir. Dünya ticaretinde bir yavaşlama sonucunu da doğuran bu düşüş özellikle temel ve ara mallar üretiminde belirgin olmuş, yatırım malları ve yapı malzemeleri üretiminde de bir yavaşlama görülmüştür. Sanayi üretiminde düşüş en fazla, reel harcanabilir gelirlerin düşme eğilimi gösterdiği İngiltere ile kısıtlayıcı maliye politikaları uygulamış olan İtalya'da olmuştur.

1977 yılında ABD, Japonya, Almanya, İngiltere ve Kanada'da talep ve üretimi canlandırıcı önlemler alınmış olmasına karşın toplam OECD ülkelerinin reel büyüme oranı yılın ikinci altı aylık döneminde ancak % 3,3 oranında bir artış göstermiştir.

Kamu harcamalarındaki artışlar ve vergi oranlarındaki indirimler Japonya ve Almanya ekonomileri üzerinde yıl sonuna doğru olumlu etki yapmış, talepte ve özel tüketimde bir artış görülmüştür. Aynı şekilde yılın son üç ayı Fransa, İngiltere ve Kanada için özel tüketimde canlanma dönemi olmuştur.

Belli başlı sanayileşmiş ülkelerde 1977 yılındaki iç ekonomik gelişmeler kısaca şöyle özetlenebilir :

ABD'de 1977 yılı 1976 yılını izleyen ikinci ekonomik canlanma yılı olmuştur.

1977 yılının ilk yarısında % 5,6 oranında artış gösteren Gayri Safi Milli Hasıla yıl ortasından sonra yavaşlama eğilimi göstermekle birlikte yıllık büyüme oranı % 4,8 olarak gerçekleşmiştir. Sınai üretim artışı geçen yılki düzeyini biraz aşarken stoklardaki yükselmenin Gayri Safi Milli Hasıla artışına katkısı olmuştur. Bu oran Japonya'dan sonra büyük ekonomiler arasında bu yıl kaydedilen en yüksek artış oranıdır.

Özel harcanabilir gelirlerde devamlı artışlar sağlandığı halde özel tasarruf oranı uzun vadede alışılmış tasarruf eğilimi olan % 7 nin altında kalmıştır. Bununla birlikte yılın ilk üç ayında % 4,1 olan tasarruf oranı yıl sonuna doğru % 5,6 ya yükselmiştir.

1977 yılında toplam talep, 1976 yılındaki canlılığını koruduğu halde dayanıklı tüketim malları talebi durgunluk göstermiş, hatta otomobil satışlarında düşme olmuştur. Konut yatırımları geçen yılki düzeyinin biraz

altına düşmekle birlikte, özellikle kredi koşullarının elverişli olması nedeniyle, yılda ortalama % 19,5 oranında bir artış göstermiş, ancak bu artış yılın ilk yarısında daha da hızlı olmuştur. Sabit sermaye yatırımları yılın ilk yarısında % 15 gibi hızlı bir artış göstermişken, bu artış oranı yılın ikinci yarısında yavaşlamıştır.

İstihdam hacminde yılın ilk yarısında yılda ortalama % 4 oranında bir genişleme olmuş, ancak işgücü arzındaki artış nedeniyle bu genişlemenin işsizlik oranının üzerindeki etkisi az olmuştur.

1977 yılında enflasyon oranı, 1976 yılına nazaran hafif bir artış göstererek % 6,5 dolayında seyretmiştir. Ancak, tarım üretiminde görülen bolluk nedeniyle 1977 yılının ikinci yarısında enflasyon oranında bir düşme sağlanmıştır.

Japonya, bu yıl sanayileşmiş ülkeler arasında en hızlı gelişen ülke olmuştur. 1977 yılının ilk yarısında yıllık ortalama % 7,6 oranında gerçekleşen büyüme hızı önemli ölçüde dış ticaret dengesindeki reel artıştan sağlanmıştır. Bu artış yılın ikinci yarısında biraz düşerek % 5,5 olmuştur. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra özel tüketim harcamaları ve özel sabit sermaye yatırımlarındaki artış oranları 1977 yılında düşük kalmıştır. Kamu harcamalarında önemli ölçülere varan artışlar sağlandığı halde yurtiçi talep hacmi yılda ancak ortalama % 4,1 oranında artmıştır. Sonuç olarak yılın ilk yarısında sanayi üretiminde görülen yılda ortalama % 3,8 gibi ılımlı bir artış yılın ikinci yarısında daha da yavaşlamıştır. Yılın ilk dokuz ayında imalat sanayiinde kapasite kullanımında görülen gerileme sonucu kârlarda düşme ve işsizlik oranında artma eğilimi görülmüştür.

Dış ödemeler dengesindeki olumlu gelişmeler nedeniyle Yen'in değerindeki yükselme ve stok düzeyindeki artışların normal sonucu olarak toptan eşya fiyatları 1976 yılı sonlarından beri oldukça istikrarlı kalmıştır. Toptan eşya fiyatları endeksini gecikmeli olarak izleyen tüketici fiyatları endeksindeki artışlarda da yavaşlama görülmüştür. Eylül ayına kadar olan son oniki ayda tüketici fiyatlarındaki artış % 7,6 oranında gerçekleşmiştir.

Almanya'da GSMH 1977 yılında reel olarak % 2,5 oranında bir artış göstermiştir. Bu artış 1976 yılında % 5,7 idi. GSMH artış hızındaki bu gerilemede hem dünya ekonomisindeki gelişmelerin hem de iç ekonomik faktörlerin, örneğin ekonominin çeşitli sektörlerindeki yatırımlarda görülen yavaşlamanın rolü olmuştur.

Sektörel farklılıklara rağmen genel olarak yılın ikinci yarısında, ağustos ayından itibaren yatırım malları sanayiine olan yurtiçi siparişlerde önemli artışlar olmuştur. Endüstri mallarına olan talep artışına dış siparişlerin katkısı yok denecek kadar azdır.

Birçok ülkede görülen ekonomik faaliyetlerdeki durgunluk ve dolarda izlenen değer kaybı nedeniyle dış talebin iç konjonktürü geliştirici etkisi beklenen düzeyde olmamıştır.

Üretim sektörlerinin siparişlerdeki artışa reaksiyonu az olmuştur. Dolayısıyla istihdamda önemli değişiklik olmamış, işsizlik oranları 1976 da % 4,7 iken 1977 de % 4,5'e düşmüştür. Tüketici fiyatları bu yıl geçen yıla nazaran daha yavaş artarak ortalama % 3,7 oranında yükselmiştir.

Fransa'da GSMH artışı özel tüketim ve yatırım talebindeki yetersizlik nedeniyle % 5,2 olarak gerçekleşen 1976 yılı seviyesine ulaşamayarak % 3 te kalmıştır. 1976 yılının ikinci yarısında ekonomik faaliyetler ve talepte görülen canlanma eğilimi 1977 yılında yavaşlayarak devam etmiştir. 1976 yılının son üç ayında artış gösteren özel tüketim 1977 nin ilk yarısında durgun bir seyir izlemiş, ancak yıl sonuna doğru tekrar bir canlanma göstermiştir. Yılın ilk yarısında kamu yatırımları ile konut yatırımları artışıdaki yavaşlama ve konut dışı özel yatırımlardaki gerileme nedeniyle toplam yatırım artışlarında önemli bir yavaşlama olmuş, bu eğilim yılın ikinci yarısında ise konut yatırımlarının da gerilemesi ile daha da artmıştır. Böylece 1976 yılında % 4,5 artış göstermiş olan yatırımlar, 1977 yılında ancak % 1 oranında büyümüştür. Yaz aylarında hammadde ve yarımamül stokları azalırken, mamül madde stoklarında artışlar görülmüş, sanayi üretimi ikinci ve üçüncü üç aylık dönemlerde düşerek işgücü piyasasını olumsuz yönde etkilemiştir. Yılın ilk üç ayında ortalama % 4,3 olan işsizlik oranı, üçüncü üç aylık dönemde % 5,2 ye yükselmiş, fakat ekim ayında tekrar % 4,9 a düşmüştür.

Yılın son altı aylık döneminde yılda ortalama % 16 gibi yüksek bir hızla artış gösteren gıda maddeleri fiyatlarına rağmen, enflasyon oranı yılın ilk altı ayı seviyesinde kalmıştır. Yılın ilk altı ayında yılda ortalama % 10,3 oranında artış gösteren tüketici fiyatları endeksi, ondan sonraki üç ayda geçen yılın aynı dönemine göre ortalama % 9,5 oranında artmıştır.

İngiliz ekonomisi 1976 yılından beri uygulanmakta olan kısıtlayıcı önlemlerin de etkili olması sonucu yılın ikinci yarısında bir rahatlama dönemine girmiştir. Yılın ilk altı ayında özel tüketimde görülen düşüşlerin yanısıra, devletin cari tüketim ve yatırım harcamaları da önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Bu kısıtlamaların olumlu etkileri fiyat artış hızlarındaki yavaşlamada da kendini göstermiştir. Nitekim 1976 yılının ikinci altı ayında % 12,9 oranında artmış olan tüketici fiyatları endeksi artış oranı 1977 yılının ilk altı ayında hızlanarak % 16,6 ya çıkmış, ancak yılın ikinci yarısında % 8,8 seviyesine inmiştir.

Yılın ikinci yarısında özel tüketim harcamaları % 3,8 oranında artarken kamu harcamaları ve sabit sermaye yatırımlarında, özellikle konut yatırımlarında önemli artışlar olmuştur. Bütün bu gelişmelere rağmen

1975 ve 1976 yıllarından beri devam eden işsizlik düzeyi 1977 yılında daha da artarak mayıs ayında % 5,5'e, eylül ayında % 6 ya çıkmıştır.

İtalya ekonomisi 1977 yılının ilk yarısında yeni bir düzenleme dönemine girmiştir. Harcanabilir gelirlerinde sağlanan artışların yeni vergilerle etkisiz hale gelmesi sonucu özel tüketim harcamalarında yıl sonuna doğru artan bir durgunluk görülmüştür. Buna karşılık 1976 yılının ikinci yarısında kısılmış olan devlet harcamaları 1977 yılında genişletilmiştir. Bu tedbirler ve gelişmeler etkisiyle 1976 yılında % 5,6 oranında artmış olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1977 yılında ancak % 2 dolayında artmıştır.

Nihai talep hacmindeki gelişmenin yavaşlaması sonucu yıl ortasına doğru sanayi üretim artışı bütün sektörlerde önemli ölçüde yavaşlamıştır. 1976 yılının ikinci yarısında yılda ortalama % 11,8 oranında artan sanayi üretimi 1977 yılının ilk yarısında ancak % 1 oranında artış gösterebilmiştir. Yılın ikinci yarısında ise üretim % 6,3 oranında düşmüştür. Bu gelişmeler kullanılmayan kapasitede artışa ve istihdamda geçen yıla göre % 1 oranında bir düşmeye yol açmıştır.

Yılın ilk yarısında geçen yılki düzeyini aşarak % 20,7 oranında artan tüketici fiyatları endeksinin artış hızı yılın ikinci yarısında % 12,3 e inmiştir.

C. FİYATLAR

1974 ve 1975 yıllarında rekor düzeye ulaşan enflasyon oranlarında bu yıl belirgin bir düzelme gözlenmiştir. Tüm sanayileşmiş ülkelerde fiyat artış hızı 1974 yılının ikinci yarısında % 13,5 oranında iken 1977 yılının ilk yarısında % 7,3 e, ikinci yarısında ise % 6,3 e düşmüştür. 1977 yılında fiyat artışlarının yavaşlaması bir ölçüde talep yetersizliğinden kaynaklanmıştır. Yedi büyük sanayi ülkesi içerisinde GSMH deflatörleri en yüksek olan ülkeler % 12,8 ile İtalya ve % 11,8 ile İngiltere, GSMH deflatörü en yavaş artan ülke ise % 4 ile Almanya olmuştur.

Fiyat artışlarının yavaşlamasını etkileyen faktörlerden birisi bu yıl birçok ülkede nominal ücret artışlarının azalmış olmasıdır. OECD ülkelerinin çoğunda reel harcanabilir gelirlerde küçük artışlar olurken kuzey ülkeleri ile İspanya, Portekiz gibi bazılarında düşmeler olmuştur. İşçi talebinin genellikle düşük oluşu nedeniyle ücret artışları ılımlı boyutlarda geliştiği halde, verimlilik oranlarının da düşük olması birim işçilik maliyetlerini artırmıştır. 1975-1976 yıllarında verimlilik artışları sonucu birim işçi maliyetleri düşen Japonya ve Almanya'da bile bu yıl maliyetlerde sırasıyla % 4 ve % 2 oranında artışlar olmuştur.

Birim işçilik maliyetlerindeki artışların yanısıra diğer maliyet unsurları olan girdi fiyatlarında da artışlar olmuştur. Ancak nihai talep sevi-

yesinin yavaş artması kâr marjlarını baskı altında tutarak fiyatların hızlı artışını engellemiştir. Sanayi hammaddelerine olan toplam talep hacminin bu yıl % 20-30 oranında düşmüş olduğu dikkate alınacak olursa, petrol dışında kalan hammadde fiyatları artışlarından sanayileşmiş ülkelerin bu yıl çok fazla etkilenmediği anlaşılmaktadır.

Sanayileşmiş ülkelerde tüketici fiyatları endeksinde yılın ikinci yarısından sonra görülen düşmeler önemli ölçüde gıda maddeleri fiyatlarından kaynaklanmıştır. Örneğin, Kuzey Amerika'da bu yıl tarımsal üretimin yüksek olması gıda maddelerinde üretici fiyatlarının düşük kalması sonucunu doğurmuş ve tarım ürünleri fiyatları genel enflasyon düzeyinin altında gelişmiştir. Almanya'da ise gıda maddeleri fiyatları geniş ölçüde mevsimlik faktörlerden etkilenmiştir. Yakın gelecekte gıda maddeleri arzında bollukların devam etmesi ve tüketici fiyatlarını düşük seviyede tutması beklenmektedir.

Bu yıl dünya piyasalarında gıda maddeleri toptan eşya fiyatları en fazla çay ve kahve fiyatlarındaki değişmelerin etkisi altında kalmıştır. Yılın ilk yarısında fiyatlarda görülen artışları ani talep düşmeleri izlemiş, sonuç olarak yılın ikinci yarısında fiyatlar hızla gerilemiştir. Ürünün bol olmasından ötürü kakao fiyatları ve dünyada hububat stoklarının 1973 ten bu yana rekor düzeye ulaşmış olması sonucu da hububat fiyatlarında önemli düşmeler olmuştur.

Petrol dışında kalan sanayi hammaddelerinde ise, arzdaki gelişmelerden etkilenerek, 1976 yılındaki fiyat artışları 1977 yılının ilk aylarında devam etmiş ve geçen yılki düzeyini % 30 aşmıştır. Ancak sanayileşmiş ülkeler talep düzeyinin düşük oluşu nedeniyle yıl sonuna doğru fiyat artışlarında % 15 oranında bir azalma gözlenmiştir. Bakır, kurşun, alüminyum, nikel, doğal kauçuk ve diğer birçok hammadde fiyatlarında 1977 yılında ortalama fiyat artışları % 21,5 olmuştur.

Petrol fiyatlarında ise temmuz ayından itibaren çift fiyat uygulamasına son verilmiştir. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirliklerinin petrol fiyatlarını % 5 arttırması ile resmi OPEC fiyatları 1976 aralık ayındaki fiyatların % 10 üstüne çıkmıştır.

D. ULUSLARARASI ÖDEMELER

1977 de cari işlemler dengesi ülke grupları arasında ve ülke grupları içinde birbirlerinden çok farklı gelişmeler göstermiştir.

OECD ülkeleri 1976 da 26,5 milyar dolar, 1977 de ise 32 milyar dolar açık vermişlerdir. Bu artışın nedeni ABD cari işlemler açığının 1977 yılında olağanüstü bir artış göstermiş olmasıdır.

Petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerin cari işlemler açıkları, ülkelerin gelişmeleri gereği artan ithalat harcamaları, dünya konjonktürün-

deki dalgalanmalar sonucu azalan ihracat gelirleri ve artan fiyatlar neticesinde 1975 yılında 40 milyar dolara çıkmıştı. 1976 yılında ise gözlenen talep artışı nedeniyle hammadde fiyatlarının (petrol hariç) birden yükselmesi sonucunda bu ülkelerin açıkları 26,3 milyar dolara düşmüştü. 1977 yılında da cari işlemler açığındaki düşme eğilimi devam etmiş ve 22,5 milyar dolara inmiştir.

Petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkeler arasında 1977 de cari işlemler açığı artış gösteren ülkeler, ithalatları devamlı artarken, ihracatları devamlı düşen Güney Amerika ülkeleri, Karayipler bölgesi ve Afrika ülkeleri olmuştur. Asya'daki gelişmekte olan ülkelerin ithalat talepleri yüksek olmakla birlikte ihracatları da yüksek olduğundan cari işlemler açıkları da diğer petrol ihraç etmeyen gelişmekte olan ülkelere göre az olmuştur.

İçinde Türkiye, Avustralya, Finlandiya ve İspanya'nın yer aldığı birincil madde üreten nisbeten gelişmiş ülkelerin cari işlemler açığı 1977 yılında 13,8 milyar dolardan 14 milyar dolara çıkmıştır.

1977 yılında cari işlemler açığı sanayileşmiş ülkelere ABD'de 17,5 milyar, Kanada'da 4,3 milyar, Fransa'da 3 milyar dolar olurken, cari işlemler fazlası, Japonya'da 11 milyar, Almanya'da 7 milyar, İtalya'da 3 milyar, İngiltere'de 2,5 milyar dolar olmuştur. Toplam sanayileşmiş ülkeler için ise açık 6,5 milyar dolardır.

OECD değerlendirmesine göre ABD cari işlemler açığının 1976 daki 1,4 milyar dolarlık seviyesinden 1977 de 17,5 milyar dolara çıkmasının önemli üç nedeni vardır: bunlardan birincisi ABD'de talebin diğer sanayileşmiş ülkelere oranla daha fazla artması, ikincisi ABD'nin çetin kış koşulları nedeniyle petrol ithalatını artırması, üçüncüsü ise fiyat artışlarının daha fazla olması nedeniyle ihraç malları nisbi fiyat avantajının kaybolmasına bağlı olarak ihracat artışının ithalat artışının gerisinde kalmasıdır. Gerçekten, 1975-1977 yılları arasında mamül madde ihraç fiyatları ABD'de % 12 artarken Avrupa ve Japonya'da % 2,5 artmıştır. Ayrıca Bureau of Labour Statistics'e göre işçilik maliyeti ABD'de diğer büyük OECD ülkelerinden 7 kere daha fazla artmıştır. Bunların dışında daha çok sermaye mallarından oluşan ABD ihracatının, dış ülkelerde düşük yatırım talebi nedeniyle yavaş bir gelişme göstermesi, cari işlemler açığının büyümesine neden olmuştur.

1977 de cari işlemler açısından en hareketli ülkeler İngiltere ve İtalya'dır. Zira 1974 de 7,2, 1975 te 2,8 ve 1976 da 0,8 milyar dolar açık vermiş olan İngiltere cari işlemler dengesi 1977 de 2,5 milyar dolar fazla vermiştir. Bu fazlanın başlıca nedeni, uygulanan antienflasyonist politika ile Kuzey Denizi'ndeki petrol üretiminin artmasıdır. İtalya da 1976 daki 1,7 milyar dolarlık açığını 1977 de 3 milyar dolarlık bir fazlaya dönüştürmüştür.

Yedi büyük ülke dışındaki sanayi ülkelerinin cari işlemler dengelerinde önemli açıklar oluşmuştur. Bu ülkelerin 1976 da toplam açıkları 2 milyar dolar iken 1977 de 7,5 milyar dolara çıkmıştır. Açığı büyüyen ülkeler Avusturya ve İsveçtir.

OPEC ülkelerinin 1976 daki 42,3 milyar dolarlık cari işlemler fazlası 1977 de 40 milyar dolar olmuş ve önemli bir değişiklik göstermemiştir.

Dış ticaret dengesi gelişmeleri de ülkeler ve gruplar itibariyle farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar genel olarak maliyet ve fiyat değişikliklerinden ileri gelmektedir. OECD ülkelerinin 1976 da 18,3 milyar dolar dış ticaret açığı varken, bu açık 1977 de 24,5 e çıkmıştır. Aynı dönemde OPEC dış ticaret fazlası 66,3 milyar dolardan 67,5 milyar dolara çıkmış, petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerin açığı ise 23,5 milyar dolardan 18,5 milyar dolara düşmüştür.

Uluslararası rezerv hacmi, özel çekme hakları (ÖÇH), Uluslararası Para Fonu rezerv pozisyonları, altın ve çeşitli dövizlerden oluşmaktadır. Rezerv hacmi, ÖÇH cinsinden, 1977 kasım ayı itibariyle, geçen yılın eş ayına göre, % 19,8 artarak 216 milyardan, 259 milyara ulaşmıştır. 1976 yılı aynı dönemindeki artış oranı % 12,1 idi. Toplam rezervlerde 1977 de izlenen artış Uluslararası Para Fonu rezerv pozisyonlarındaki % 4 ve çeşitli dövizlerdeki % 27,8 oranındaki yükselişten kaynaklanmıştır. 1976 yılında Uluslararası Para Fonu rezerv pozisyonu % 40, çeşitli dövizler % 12,3 artmıştı. Uluslararası rezerv hacmi içinde yer alan ÖÇH ve altın 1976 da kayda değer bir değişiklik göstermemişken 1977 de altın yine değişmemiş, ÖÇH ise % 10 azalmıştır.

Sanayileşmiş ülkelerin rezervleri 1976 da 113,5 milyar ÖÇH iken % 22,8 lik bir artış kaydederek 1977 de 139,4 milyar ÖÇH'a, OPEC ülkeleri rezervleri 1976 daki 55,6 milyar ÖÇH lık seviyesinden % 14,1 artarak 1977 de 63,4 milyar ÖÇH na ulaşmıştır. Bu ülkelerin rezerv artış oranları 1976 da % 15 idi. OPEC ülkeleri içinde Suudi Arabistan'ın 1976 yılı kasımında 23,2 milyar ÖÇH olan toplam rezervi % 12,5 artarak 1977 kasım ayında 26,1 milyar ÖÇH na ulaşmış, böylece Suudi Arabistan rezerv büyüklüğü açısından Almanya'dan sonra gelen ikincilik sırasını 1977 de de koruyabilmiştir. Bu arada bazı petrol üreticisi ülkelerin rezervlerinde de düşüşler olmuştur. Bu düşüşler Cezayir'de % 24, Venezuela'da % 2,3, Birleşik Arap Emirliklerinde % 37 ve Nijeryada % 19 dur.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu "Diğer Avrupa" ülkelerinde 1977 kasım ayında 12,5 milyar ÖÇH olan rezervler, 1976 daki 11,7 milyar ÖÇH na göre % 7 artmıştır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerin rezervleri % 26,3 lük bir artışla 1976 daki 33,8 milyar ÖÇH lık seviyesinden 1977 de 42,7 milyar ÖÇH na, diğer batı dünyası ülkelerinininki (Güney Amerika Ülkeleri) % 44,6 lık bir artışla

1976 daki 10,4 milyarlık seviyesinden 1977 de 15,1 milyara çıkmıştır. Diğer Orta Doğu Ülkelerinde ise rezervler % 16,4 lük bir artışla 1976 daki 4,9 milyar ÖÇH dan, 1977 de 5,7 milyar ÖÇH na çıkarken, aynı dönemde Asya ülkeleri % 20,1 lik ve diğer Afrika ülkeleri de % 10,3 lük rezerv artışları elde etmişlerdir.

E. DÜNYA TİCARETİ

1977 dünya ticareti ile ilgili incelemeler, elde mevcut ve 1977 nin ilk altı aylık bölümünü kapsayan Uluslararası Para Fonu ve OECD istatistiklerine dayanarak yapılmıştır. Bu istatistiklere göre dünya ticaret hacmi 1975 de % 4,5 lik bir düşüş, 1976 da % 12 lik ve 1977 de % 5 lik bir artış göstermiştir. 1977 de dünya ticaret hacmi artışındaki yavaşlamanın nedeni, özellikle sanayileşmiş ülkelerdeki önceki yıllarda düşen yatırım talebi neticesinde meydana gelen üretim ve Gayri Safi Milli Hasıla artış oranındaki düşüşün ortaya çıkardığı talep noksanlığıdır.

Uluslararası Para Fonu istatistiklerine göre 1976 nın ilk altı ayında 431,4 milyar dolar olan dünya ihracatı (fob) 1977 nin ilk altı ayında 502 milyar dolara çıkmış ve 16,4 lük bir artış kaydetmiştir. Dünya ticaretindeki reel gerçekleştirmeleri belirlemek üzere cari dünya ihracatı, ilgili fiyat endeksleri kullanılarak sabit fiyatlara çevrildiğinde, 1976 nın altıncı ayı sonu ile 1977 nin altıncı ayı sonu arasında % 3,9 arttığı görülmektedir.

1976 haziran sonundan 1977 haziran sonuna kadar olan devrede bölgeler itibariyle reel ihracatın sanayileşmiş ülkelerde % 4, Avusturya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika'da % 9, petrol ihracatçısı ülkelerde % 5, diğer az gelişmiş ülkelerde % 3, diğer Asya ülkelerinde % 10 arttığı ve diğer Batı Dünyası ülkelerinde de % 10 azaldığı ortaya çıkmaktadır. 1976 ve 1977 nin ilk altı aylık ihracat rakamları esas alınarak ülke gruplarının dünya ticareti içindeki payları incelendiğinde, sanayileşmiş ülkelerin 1975 de % 68,4 den 1976 da % 66,9 a düşen payının 1977 de % 65,9 a indiği, diğer Avrupa ülkelerinin 1976 ve 1977 dönemlerinde % 3,8 de ve OPEC ülkelerinin % 14 de kaldığı, gelişen ülkelerin % 12,9 dan % 13,4 e çıktığı görülmektedir. 1977 de diğer Asya ülkelerinin dünya ihracatındaki payı % 5,9 iken, diğer Orta Doğu ülkelerinkini % 0,9, diğer batı dünyasındaki ise % 4,7 olmuştur.

1977 de 1976 ya oranla ihracat değerleri ve payları yanısıra aralık 1976, aralık 1977 arası hacim olarak ihracat artışında da önemli değişiklikler olmuş, örneğin, sanayileşmiş ülkelerin ihracat hacimleri % 10,5 den % 5 e, diğer gelişmiş ülkelerin % 12,5 den % 5 e, petrol ihracatçısı ülkelerin % 14 den % 1 e, diğer gelişmekte olan ülkelerin ise % 14 den % 6,5 e düşmüştür. Bu oranlardan da görüldüğü gibi 1977 de durgun ihracat artış oranı bütün ülkelerce paylaşılmıştır. Fakat bu durumda en az durgunluk payını sanayileşmiş ülkeler, en fazla durgunluk payını da petrol ihraç eden

lkeler almışlardır. Petrol ihracatçısı ülkelerin, ihracat hacmi artış oranının % 1 e düşmesinin nedeni, sanayileşmiş ülkelerdeki talep düşüklüğü ve petrol ithalatçısı gelişmiş ülkelerin kendi yeni petrol yataklarını üretime geçirmeleridir.

H cinsinden birim ihracat değeri artış oranları da ülke gruplarına göre değişik durum arz etmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde 1976 da % 5,5 olan H cinsinden birim ihracat değeri artış oranı, 1977 de % 7,5 e, diğer gelişmiş ülkelerde % 4,5 den % 6 ya yükselmiş, petrol ihracatçısı ülkelerde % 12 den % 8,5 e, diğer gelişmekte olan ülkelerde de % 13 ten % 11 e dşmştir.

İhracat alanında 1977 nin en belirgin özelliklerinden biri, İtalya ve İngiltere'nin rekabet gücündeki artış ve Yen'in değer kazanmasıyla Japonya'nın rekabet gücündeki düşüş olmuştur.

1977 deki ithalat hacmi artış oranı ortalama olarak verildiğinde bazı gerçekler gözden uzak kalmaktadır. Örneğin sanayileşmiş, diğer gelişmiş ve petrol ihrac eden gelişmekte olan ülkelerin ithalat hacimleri artış oranında 1976 ya göre bir düşme, petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerde ise artış olmuştur. Bu durumu rakam ile açıklayacak olursak, sanayileşmiş ülkelerin ithalat hacmi artış oranı 1976 da % 14,5 den 1977 de % 5 e, diğer gelişmiş ülkelerin % 4,5 den % 3 e, petrol üreticisi ülkelerin % 18 den % 15 e dşmştir. Aynı dönemde diğer gelişmekte olan ülkelerin ithalat hacmi artış oranı ise % 4 den % 5,5 e çıkmıştır.

lke gruplarının dünya ithalatı içindeki payları 1976 ve 1977 nin ilk altı aylık dönemlerinde büyük bir değişiklik göstermemiştir. Diğer az gelişmiş ülkelerin payları 1976 da % 14,7 den 1977 de % 15,4 e, diğer batı dünyası lkelerinki % 4,9 dan % 5,3 e çıkarken, gelişmiş lkelerinki % 68, diğer Avrupa lkelerinki % 6, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika'ninki % 2, petrol ihracatçısı lkelerinki % 7, diğer Orta Doğu lkele-
rinki % 1, diğer Asya lkelerinki % 6 ve diğer Afrika lkelerinki % 2 de sabit kalmıştır.

H lara göre ithalatın birim değer artış oranı 1976 dan 1977 ye kadar sanayileşmiş ülkelerde % 6 dan % 7,5 e, diğer gelişmiş ülkelerde % 6 dan % 7 ye, petrol ihracatçısı ülkelerde % 7 den % 8 e çıkarken, diğer gelişmekte olan lkelerinki % 8 de sabit kalmıştır.

1977 nin başında, ABD deki şiddetli kış, kahve darlığı, meyve ve sebze kıtlığı ve Afrika'daki politik karışıklıklar nedeniyle, bazı maddelerde arz yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. Bu yetersizlikler, hammadde fiyatlarının 1974 deki doruk noktasını da aşmasına ve 1976 ya göre % 33 oranında yükselmesine neden olmuştur. ABD doları cinsinden ifade edildiğinde ve 1976 yılı baz alındığında petrol dışında kalan hammadde fiyatları endeksi

haziran 1974 de 109,4, aralık 1975 de 89,5, nisan 1977 de 135,5 ve ekim 1977 de 118 olmuştur. NISER endeksine göre arz yetersizliğinin ortadan kalkmasıyla düşmeye başlayan fiyatların nisan - ekim dönemi gerileme oranı % 15 dir. Fakat bütün düşmelere rağmen hammadde fiyatları 1977 de 1976 daki seviyesinin yaklaşık % 20 üzerinde kalmıştır. Petrol dışında kalan birim hammadde ithal fiyatları 1977 de % 10'un üzerinde bir artış göstermiştir.

F. ULUSLARARASI PARASAL HAREKETLER

Kambiyo piyasalarında 1977 yılı içinde oldukça yoğun kur hareketleri gözlenmiştir. Çoğu para için ticaret ağırlıklı esasa göre hesaplanan kambiyo kurları birbirlerine zıt yönde hareket gösteren birkaç paranın etkisiyle oldukça istikrarlı bir görünüm arz etmiştir. Ticaret ağırlıklı kambiyo kurları esasa göre geçmiş yıllara oranla çok önemli değişme göstermeyen paraların başında ABD Doları ile Alman Markı gelmektedir. Efektif bazda önemli değişiklik gösteren paralardan Kanada Doları ve İsveç Kronu değer kaybetmiş, buna mukabil İsviçre Frangı ile Japon Yen'i önemli ölçüde değer kazanmıştır. 1977 yılının bir başka özelliği, 1976 yılında yoğun baskılara maruz kalan bazı Avrupa paralarının değer kazanma eğilimine girmesi veya nisbeten istikrarlı bir görünüm arz etmesidir. Bu paralardan Sterlin değer kazanmaya başlamış, İtalyan Lireti ile Fransız Frangı nisbeten durumlarını muhafaza etmiştir. 1977 yılında artan baskılara dayanamayan İsveç Kronu Avrupa Yılları sisteminden ayrılarak, 15 paraya dayanan bir sepete bağlanmıştır.

1976 yılı sonu ile karşılaştırıldığında 1977 yılında ABD Doları ticaret ağırlıklı kambiyo kurları esasına göre % 5,9 oranında değer kaybetmiş, Alman Markı ise % 6,7 oranında değer kazanmıştır. Bu paraların efektif bazda oldukça düşük ölçülerde hareket göstermesi, diğer bazı paraların zıt yönde etkilerine, bu arada ticaret ağırlıklı kambiyo kurları esasına göre Kanada Doları'nın % 9,4, İsveç Kronu'nun % 14,5 oranında değer kaybetmesine, öte yandan İsviçre Frangı'nın ve Japon Yen'i'nin sırasıyla % 12,7 ve % 20,7 oranında değer kazanmasına bağlı olmuştur. Öte yandan 1976 yılı içinde değer kaybetme eğilimi içinde bulunan Sterlin, 1977 yılında efektif esasa göre % 5,7 oranında değer kazanmış, Fransız Frangı önemsenmeyecek kadar küçük bir artış göstermiş, İtalyan Lireti ise geçmiş yıllara nazaran oldukça düşük ölçülerde değer kaybetmiştir (% 6,3).

Değer kaybeden paralardan Kanada Doları'ndaki hareketler, Kanada'nın ABD dış ticaretindeki önemli payı dolayısıyla, ABD Doları'nın diğer güçlü paralar karşısındaki durumunu yansıtmaya engel olmuştur. Oysa, kambiyo hareketleri açısından 1977 yılının önemli bir özelliği, ABD Doları'nın güçlü paralar karşısında değerini yitirmeye başlamasıdır. Nitekim ABD Doları, 1977 yılı içinde Alman Mark'ına karşı % 9,8, Japon Yen'ine

karşı % 18,1 ve İsviçre Frangı'na karşı % 15,2 oranında değer kaybetmiştir. ABD Doları'nın güçlü paralar karşısında değer kaybetmesinde önemli rol oynayan etkenler, ABD'de enflasyon hızının, paraları kuvvetli ekonomilere nazaran yüksek oluşunun yanısıra bu ülkenin 1976 yılına oranla daha büyük dış ticaret ve cari işlemler açığı vermesidir. Nitekim ABD dış ticareti 1976 yılında 5,9 milyar dolar açık vermiş iken, bu açık 1977 yılında yaklaşık 27 milyar dolara yükselmiştir. Öte yandan, uluslararası sermaye hareketlerinin, oluşan bu açığı kapatmada yetersiz kalışı sonucunda 1976 yılında 1,7 milyar dolar fazla veren cari işlemler dengesi, 1977 yılında 15 milyar dolar açığa dönüşmüştür. Büyüyen dış ticaret açığının en önemli nedeni olarak, ülkelerin enflasyon oranları arasındaki fark gösterilmektedir. Nitekim, tüketici fiyatlarına göre yapılan bir karşılaştırma, ABD'de 1977 yılı enflasyon oranının % 6,7 iken, bu oranın Almanya'da % 2,6, Japonya'da % 5,5 (11 aylık) ve İsviçre'de % 1,1 olarak gerçekleştiğini göstermektedir.

ABD Dolarının yıl içinde gösterdiği hareketler izlendiğinde, bu paranın Alman Markı ve İsviçre Frangı'na karşı yılın ilk çeyreğinden sonra, Japon Yen'ine karşı ise yıl boyunca değer kaybettiği ortaya çıkmaktadır. ABD Doları'nın yılın ikinci çeyreğinde ve özellikle ikinci yarısında hızla değer kaybetmesine neden olan faktörlerin başında, ABD'nin yıl içinde giderek büyüyen dış ticaret açıkları gelmektedir. Nitekim ocak - mayıs döneminde ayda ortalama 1,7 milyar dolar olan dış ticaret açıkları, haziran - kasım döneminde ayda ortalama 2,7 milyar dolara yükselmiştir. ABD dış ticaret açığının büyümesinde petrol ithalatının 1977 yılı içinde 10 milyar dolar kadar artarak 41 milyar dolara ulaşması da rol oynamıştır.

Dış ticaret açık ve fazlalarını dengeye getirmek yönünde etki yapan uluslararası sermaye hareketleri ve merkez bankalarının destekleme alımları yoluyla kambiyo piyasalarına müdahaleleri ile sermaye giriş-çıkışını doğrudan kontrol etmeye yönelik önlemler, dolar üzerindeki baskıları engellemede yetersiz kalmışlardır. ABD Doları üzerine baskıların yoğunlaştığı yılın ikinci yarısı içinde ABD'de reeskont oranının ağustos ayında % 5,25 den % 5,75 e yükseltilmesi ile İsviçre'de temmuz ayında % 2,00 den % 1,50 ye, Japonya'da eylül ayında % 5,00 den % 4,25 e, Almanya'da aralık ayında % 3,50 den % 3,00 e düşürülmesi, doların bu paralar karşısında fazla değer kaybetmesine engel olamamıştır. Reeskont oranları paralelinde gelişme gösteren ABD ve Almanya para ve sermaye piyasalarında geçerli olan faiz oranları arasındaki farkın, mayıs ayından itibaren hızla yükselerek yıl sonunda yaklaşık, ortalama % 3 e kadar çıkması, ABD'ye yeterli ölçüde sermaye girişi doğuramamıştır. ABD hükümetinin, dış ticaret gelişmelerini olumlu yönde etkiler düşüncesiyle izlediği "doların değer kaybını görmezlikten gelme" politikası, yıl sonuna doğru doların sarsılmasına yol açarak spekülasyon hareketlere hız verdiği gibi ABD'de

yurt içi sermaye piyasalarının olumsuz yönde etkilenmesine de yol açmış bulunmaktadır.

Dolar üzerindeki baskıların hafifletilmesi amacıyla merkez bankalarının piyasalara geniş ölçüde müdahale edilmiştir. Bundesbank, özellikle yılın son üç ayında yoğun destekleme alımında bulunmuş ve bu işlemlerinde etkisiyle resmi döviz rezervleri 1977 yılı içinde 5,5 milyar dolar kadar artış göstererek yıl sonunda 30,7 milyar dolara yükselmiştir. Kambiyo piyasalarına müdahale, ihraç mallarının fiyat avantajını devam ettirmek için paranın değer kazanmasını sınırlamak isteyen diğer ülkelerce de yapılmıştır. Resmi döviz rezervleri Japonya'da 6,2 milyar dolar artarak yıl sonunda 20,1 milyar dolara, İsviçre'de ise yalnızca aralık ayında 3 milyar dolar kadar artarak 9,8 milyar dolara yükselmiştir.

Dolar üzerindeki baskıların hafifletilmesi ve güçlü paraların değer kazanma eğiliminin sınırlandırılması amacıyla, özellikle İsviçre ve Japonya'da dolaysız kambiyo kontrolü önlemleri alınmıştır. İsviçre'nin aldığı önlemler arasında hariçte mukim kişilere vadeli İsviçre Frangı satışlarına konulan tavanın düşürülmesi, ticaret bankalarıyla yapılan bir anlaşma sonucu bu bankaların ülke dışında frank üzerinden spekülasyonda bulunmalarının önlenmesi, ayrıca gene ticaret bankalarının yurtdışı şubelerinde Euro-Frank mevduat hesabı açma yoluna gitmemeyi kabul etmeleri sayılabilir. İsviçre Frangı'nın özellikle dolara karşı değer kazanma eğiliminin 1978 yılı başlarında hızlanması üzerine alınan ek önlemler, yabancıların İsviçre sermaye piyasasında senet alma olanaklarının kısıtlanması; İsviçre bankalarında hariçte mukim kişilerce tutulan İsviçre Frankı mevduat hesaplarından 5 milyon frankın üzerinde kalan kısmı için, 1 nisan 1978 tarihinden itibaren % 40 menfi faiz uygulanması; yukarıdaki önlemin yabancı merkez bankaları mevduat hesaplarına da teşmil edilmesi sayılabilir. Benzer nedenlerle Japonya ülkeye sermaye girişini kısıtlamak amacıyla kasım ayında aldığı bir kararla, hariçte mukim kişilerce yen üzerinden bulundurulmuş mevduata % 50 münzam karşılık yükümlülüğünü getirmiştir.

1976 yılı içinde değer kaybeden paralardan sterlin, 1977 yılında yükselme eğilimi içine girmiştir. 1976 yılı sonu ile karşılaştırıldığında sterlin, ticaret ağırlıklı kambiyo kurları esasına göre % 5,7, ABD Doları karşısında % 10,5 oranında değer kazanmıştır. Bu gelişmeye neden olan faktörlerin başında İngiltere dış ticaret açıklarının yılın ilk yarısında küçülerek, yılın ikinci yarısından itibaren fazlaya dönüşmesi gelmektedir. Nitekim İngiltere dış ticareti 1976 yılında 6,4 milyar dolar açık vermişken, bu açık 1977 yılında 2,9 milyar dolara düşmüştür. Cari işlemler dengesi ise 1976 yılında 2,5 milyar dolar açık iken 1977 yılında 700 milyon dolar fazlaya dönüşmüştür. Dış ticaret açığının küçülmesi 1977 yılında % 23 oranında artan ihracatın yanı sıra, özellikle Kuzey Denizi'nde işletilen petrol yatak-

ları sayesinde ham petrol ithalatının azalmasından kaynaklanmaktadır. Sterlinin değer kazanmasındaki bir diğer etken, 1977 yılında enflasyon oranının, tüketici fiyatları endeksine göre 1976 daki % 26,6 lık düzeyinden % 12,1 e düşmesidir. Sterlinin yıl içinde değer kazanmasına paralel olarak 1976 yılı sonunda % 14,25 olan reeskont oranı yıl içinde giderek azaltılmış ve ekim 1977 de % 5 e kadar düşürülmüş, ancak kasım ayında yurt içi enflasyonist baskılar nedeniyle % 7 ye yükseltilmiştir.

1977 yılında sterlinin değer yükselişine katkıda bulunan önemli bir faktör de dış kredilerle ilgilidir. 3 ocak 1977 tarihinde Uluslararası Para Fonu tarafından onaylanan "Stand by" anlaşması, İngiltere'ye iki yıl içinde verilmek üzere 3,36 milyar ÖÇH tutarında kredi sağlamıştır. Uluslararası Para Fonu bu kredinin 2,56 milyar ÖÇH nı Borçlanma için Genel Anlaşma (General Arrangements to Borrow) çerçevesinde sekiz ülkeden temin ettiği kaynaktan karşılamıştır. Ayrıca, dış ülkelerde biriken sterlin balanslarını eritmesi için İngiltere'ye Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) aracılığı ile yedi Avrupa merkez bankası'ndan 3 milyar dolarlık bir kredi sağlanmıştır. Bu fonlar da sterlinin spekülatif baskılardan kurtularak değerlendirilmesini sağlamıştır.

1976 da Fransa ve İtalya'nın serbest dalgalanmaya geçmeleriyle sayısı azalan "Avrupa Yılanı" ülkeleri, 1977 yılında İsveç'in de ayrılmasıyla Hollanda, Almanya, Belçika, Norveç ve Danimarka'dan ibaret kalmıştır. Yılan sistemi içindeki hareketler, 1977 yılında İskandinav ülkeleri paralarının tünelin alt basamaklarına düşmesi ve Alman Markı'nın % 2,25 lik marjın üst sınırına dayanması sonucunu doğurmuştur. 1977 yılında ödemeler dengesi zorlukları içine düşen İskandinav ülkelerinden İsveç, parasını 4 nisan 1977 de Alman Markı, Hollanda Florini ve Belçika Frangı karşısında % 6 oranında devalüe etmiş, İsveç'i % 3 oranında devalüasyon ile Norveç ve Danimarka izlemiştir. Ancak, Alman Markı'na karşı parasını yılan marjı içinde tutmakta zorluklarla karşılaşan İsveç, ağustos ayında yılan sisteminden ayrılarak, kronu 15 ülke parasından oluşan bir sepete bağlamayı tercih etmiştir. Bu arada, yıl sonuna doğru, doğal gaz ihracatının azalmasının yanı sıra, enflasyon oranının yükselmesi Hollanda Florini'ni tünelin alt basamaklarına itmiştir. Avrupa yılan sistemi içinde en güçlü para olma niteliğini koruyan Alman Markı, düşük enflasyon oranı ve yaklaşık 19,5 milyar dolarlık dış ticaret fazlasına rağmen, dünyanın diğer güçlü paralarına nazaran daha az değer kazanmıştır.

1976 yılında efektif bazda % 20 oranında değer kaybeden İtalyan Lireti, 1977 içinde nisbeten istikrarlı bir görünüm içine girmiş ve değer kaybı yalnızca % 6,3 oranında olmuştur. İtalyan Lireti'nde geçen yıla nazaran gözlenen istikrar, esas olarak enflasyon oranının tüketici fiyatlarıyla 1976 daki % 26,2 lik düzeyinden % 15,7 e düşmesi ve dış ticaret açıklarının olumlu yönde gelişmesi ile önemli ölçüde sermaye girişlerin-

den kaynaklanmaktadır. Bu gelişmelerin sonucu olarak İtalyan cari işlemler dengesi 1976 da 1,7 milyar dolar açık vermişken 1977 de 3 milyar dolar fazlaya dönüşmüştür. Sözü edilen sermaye girişleri arasında AET den alınan 486 milyon dolarlık kredi, FIAT fabrikalarına yatırım amacıyla Libya'dan sağlanan 400 milyon dolarlık imkan, Bundesbank'tan altın ipoteki karşılığı temin edilen 236 milyon dolar, Uluslararası Para Fonu'ndan sağlanan stand-by kredisinin 106 milyon dolarlık taksidi bulunmaktadır.

İtalyan Lireti'nde görülen nisbi iyileşme, 1976 da alınan kambiyo önlemlerinin kaldırılmasına yol açmıştır. Yürürlükten kaldırılan önlemler arasında, döviz alışlarına uygulanan % 7 lik ek vergi (ilk salındığında % 10 idi), ile ithalatta döviz bedellerinin % 50 sinin üç ay müddetle Merkez Bankası'nda bloke bir hesapta bulundurulması yükümlülüğü bulunmaktadır. Ayrıca, lirenin değerindeki olumlu gelişmeler sonucu reeskont oranı haziran ayında % 15 den % 13 e, ağustos ayında da % 11,50 e düşürülmüştür.

1977 yılında önemli paralar içinde değer kaybı en yüksek olan para Kanada Doları olmuştur. 1976 yılı sonundaki kur ile karşılaştırıldığında, 1977 yılı sonunda Kanada Doları, ticaret ağırlıklı kambiyo kurları esasına göre diğer paralara karşı % 9,4, dolara karşı ise % 7,7 oranında değer kaybetmiştir. Kanada Doları'nın aşağıya doğru bir eğilim göstermesi, enflasyon oranının diğer ülkelerden yüksek oluşu yanında cari işlemler açığının büyümesi ve yurtiçi ekonomiyi etkisi altında bulunduran durgunluktur. Kanada'da enflasyon oranı 1977 yılında tüketici fiyatlarıyla yaklaşık % 12 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran ABD deki 1977 enflasyon hızını yansıtan % 6,7 lik orandan yüksektir. Diğer yandan, 1977 yılı içinde durgunluk ortamının sonucunda faiz oranlarının giderek düşmesi, Kanada ile ABD faiz oranları arasındaki olumlu farkı azaltarak, Kanada Doları'nın değer düşüklüğüne etkide bulunmuştur. Değer düşüklüğünü hafifletmek amacıyla kambiyo piyasasında yapılan yoğun destekleme alımlarının da etkisiyle, 1977 yılında döviz rezervleri 1,1 milyar dolar azalarak 2,3 milyar dolara düşmüştür.

Uluslararası Para Piyasası, Avrupa, ABD, Japonya ve Kanada bankalarının ve diğerlerinin, Avrupa ve deniz aşırı bankacılık merkezlerindeki uluslararası işlemlerini içermektedir. Bu piyasa, ülkeleri dışında işlem gören konvertibl dövizlerden oluşmakta olup, esas olarak bankalar arası mevduat ve kredi işlemlerini kapsamı içine alır. Bu piyasadaki işlemler, esas olarak, kısa vadeli fonların ülkeler ve bankalar arasında hareket göstermesinden oluşmaktadır. Uluslararası para piyasasında faaliyet gösteren bankaların, yabancı ve ulusal paralar cinsinden dış pozisyonlarının büyüklüğü 1976 yılı sonunda 547,8 milyar dolar iken eylül 1977 de 590,4 milyar dolara yükselmiştir. Bu rakamlar, bankaların birbirlerinde bulundurduğu mevduat hesaplarını da içerdiğinden, uluslararası bankaların ban-

ka dışı borçlulardan alacaklarının bakiyesi net olarak 1976 yılı sonunda 330 milyar dolar, eylül 1977 de ise 375 milyar dolardır.

Uluslararası para piyasası, esas olarak, bankalar arası bir piyasa görünümündedir. Bankalar arası mevduata uygulanan faiz oranı genel olarak Londra piyasasında geçerli LIBOR (London Interbank Offer Rate) olmaktadır. Avrupa kredilerinin kaynağı uluslararası para piyasası olduğuna göre, bu işlemlerde de esas olarak LIBOR uygulanmaktadır. Avrupa kredisi (euro-credit) veren bankalar, kısa vadeli kaynakları, diğer bankalardan bankalararası mevduata uygulanan faiz oranı ile sağladıklarından LIBOR, orta vadeli Avrupa kredilerine uygulanan faiz oranlarına temel teşkil etmektedir. LIBOR, uluslararası piyasalarda likiditenin bolluğu veya kıtlığına paralel olarak dalgalı bir görünüm arz etmektedir. Son yıllarda LIBOR % 5 ile % 11 arasında dalgalanma göstermiştir. 1976 yılı sonunda Londra piyasasında vadesiz mevduata uygulanan faiz oranı % 5,01 iken, 1977 yılı içinde ekonomide görünen canlanma eğiliminin doğurduğu kredi talebinin de etkisiyle yıl sonunda % 7,12'ye kadar yükselmiştir.

1977 yılında özellikle Avrupa para piyasasında açılan orta vadeli krediler önemli bir artış göstererek, 1976'daki 28,8 milyar dolarlık düzeyinden 40,1 milyar dolara yükselmiştir. Uluslararası piyasalara tahvil ihracı ise 1976 yılındaki kadar yoğun olmamıştır. İhraç olunan uluslararası tahviller 1976 yılında 32,5 milyar dolar tutarında iken 1977 de 31,9 milyar dolar dolayında gerçekleşmiştir. Uluslararası tahviller içinde Avrupa tahvilleri (Euro-bonds) ihracı artarken özellikle ülke tahvilleri ihracı azalma göstermiştir.

1977 yılında Avrupa kredilerine olan yüksek talep, ülkelerin dış ödemeler açıklarından ve dış borçların vadesinin sona ermesinden doğan gereksinimlerden kaynaklanmıştır. Avrupa kredileri arzı ise yurtiçi talep yetersizliğinden doğan likidite bolluğu nedeniyle artış göstermiştir.

1977 yılında, sanayileşmiş ülkeler, açılan toplam Avrupa-kredilerinin % 42 sini elde ederek, bu piyasalardan 1976 yılına oranla daha büyük ölçüde yararlanmışlardır. Petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkeler ise 1976 yılında toplam Avrupa-kredilerinin % 39'unu kullanmışken, 1977 yılında yalnız % 32 sini elde edebilmişlerdir.

1977 yılında bu piyasadan en büyük kredileri temin eden ülkeler 3,3 milyar dolar ile Kanada, 2,3 milyar dolar ile İngiltere, 2,0 milyar dolar ile İspanya, 1,4 milyar dolar ile İsveç, 2,7 milyar dolar ile Meksika, 2,6 milyar dolar ile Brezilya, 1,2 milyar dolar ile Güney Kore, 1,7 milyar dolar ile Venezuela, 1,2 milyar dolar ile İran, 1,0 milyar dolar ile Nijerya olmuştur.

Avrupa - kredilerinde LIBOR üstünde uygulanan faiz farkı (spread) 1977 yılında imzalanan birçok kredi mukavelesinde % 1'in altında saptanmıştır. Paralel bir gelişme de kredi vadelerinde gözlenmiştir ve 7 yıla

kadar vadeli krediler piyasada yoğunluk kazanmıştır. 8-10 yıllık vadeler ancak belirli projelerin finansmanına ilişkin kredilere münhasır kalmıştır.

G. ULUSLARARASI PARA REFORMU VE IMF

Uluslararası para sistemini, 1973 den beri süregelen dalgalı kambiyo kurları çerçevesinde yeniden düzenlemeyi amaçlayan yeni Fon Ana Sözleşme tasarısı, Fon Güvernörler Kurulu'nun 30 nisan 1976 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. Yeni Fon Ana Sözleşmesi, toplam oygücünün beşte dördüne sahip, en az beşte üç üyenin yasama organlarında onaylandığında yürürlüğe girecektir. 17 ocak 1978 tarihi itibarıyla Ana Sözleşme, toplam oygücünün % 67,88 ne sahip 71 üye tarafından onaylanmış bulunmaktadır. Bu durumda yeni Ana Sözleşmenin yürürlüğe girebilmesi için, toplam oygücünün % 12,12 ne sahip 9 üye parlamentosundan daha geçmesi gerekmektedir. Türkiye tasarımı henüz onaylamamış olmakla birlikte, konuyu yasama organına sunmuş bulunmaktadır.

Uluslararası Para Fonu Yeni Sözleşme Tasarısının IV ncü maddesi, 1973 den bu yana parasal yapıya hakim olan dalgalı kurlar sistemini gözönünde bulundurarak üye ülkelerin, Fon'un denetimi altında olmak koşuluyla, çeşitli kambiyo rejimlerinden birini uygulayabileceğini öngörmektedir. Gerçekten, son yıllarda üye ülkelerin uyguladığı kambiyo rejimleri, serbestçe dalgalanan kur sisteminden, tek bir paraya bağlı kur sistemine kadar geniş bir çeşitlilik arz etmektedir. 31 ekim 1977 tarihi itibarıyla, Uluslararası Para Fonu'nun 132 üyesinden 44 ünün kambiyo kurlarını ABD Doları'na, 5 inin sterline, 14 ünün Fransız Frankı'na, 4 ünün diğer paralara, 15 inin Özel Çekme Haklarına, 18 inin ÖÇH dışında bir paralar demetine bağlamış oldukları, 6 sının Avrupa Yılanı sistemi içinde beraberce dalgalandıkları ve 46 ülkenin paralarını herhangi bir belirgin esasa dayandırmadan dalgalanmaya bıraktıkları veya kendilerine özgü bir sistem uyguladıkları saptanmış bulunmaktadır.

Ülkelerin ödemeler dengesine ilişkin zorlukların önemini sürdürdüğü 1977 yılında, uluslararası likidite darlığının giderilmesi ve dış ödemeler açıklarının finansmanına daha çok katkıda bulunabilmesi için Uluslararası Para Fonu kaynaklarının artırılması yolundaki çalışmalar yoğunluk kazanmıştır.

Bu çalışmalar arasında birinci sırayı, Fon kotalarının 6 ncı kez artırılması almaktadır. Toplam Fon kotalarını 29,2 milyar ÖÇH dan 39 milyar ÖÇH a yükseltmeyi amaçlayan karar tasarısı 22 mart 1976 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere Güvernörler Kurulu tarafından onaylanmıştır. Yeni Fon Ana Sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden önce işlerlik kazanamayacağı belirtilen kota artışları, ayrıca toplam kotaların dörtte üçüne sahip üye ülkelerin kota artışlarını kabul etmesini gerekli kılmaktadır. 17 ocak 1978 tarihi itibarıyla kotaların % 62,85 ine sahip

62 üye kota artışlarını kabul etmiştir. Türkiye, henüz bu kararı yasama organlarından geçirmiş ülkeler arasında bulunmamaktadır. Öte yandan, kotaların yedinci kez artırılması gereği 1977 yılında sözü edilen gelişmeler arasındadır.

Fon kaynaklarının artırılması yönünde ikinci bir önlem, Ek Finansman Kolaylığı adı altında ortaya atılan yeni bir kaynağın yaratılması yolunda girişimlerde bulunulmasıdır. 30 nisan 1977 tarihli Güvernörler Kurulu Geçici Komite toplantısında benimsenen Ek Finansman Kolaylığı (Supplementary Financing Facility) dış ödemeler dengesi zorluğu içinde bulunan ülkelere mevcut olanaklarına ilave olarak, daha uzun vadeli kaynak sağlama amacını gütmektedir. Söz konusu kolaylık için gerekli kaynak dış ödemeler fazlası veren güçlü ülkeler ile petrol ihracatçısı ülkelere sağlanacaktır. 5 eylül 1977 tarihi itibarıyla bu kolaylığa kaynak sağlamak yoluyla katkıda bulunmayı taahhüt eden ülkelerin sayısı 14 e ve taahhütlerin toplamı 8,7 milyar ÖÇH na ulaşmıştır. Bu ülkelerden Almanya 1.050 milyon ÖÇH, Suudi Arabistan 2.150 milyon ÖÇH, ABD 1.450 milyon ÖÇH, Venezuela 450 milyon ÖÇH, İran 685 milyon ÖÇH, Kanada 200 milyon ÖÇH, Belçika 150 milyon ÖÇH, Abu Dhabi 150 milyon ÖÇH, Kuveyt 400 milyon ÖÇH, Hollanda 100 milyon ÖÇH, Katar 100 milyon ÖÇH, Nijerya 200 milyon ÖÇH ve İsviçre Ulusal Bankası 650 milyon ÖÇH taahhütte bulunmuşlardır.

Mevcut durumda, Uluslararası Para Fonu altın ve kredi dilimleri dışında devamlı olarak Telafi Edici Finansman Kolaylığı (Compensatory Financing Facility), Tampon Stokları Finansman Kolaylığı (Buffer Stock Financing Facility), Genişletilmiş Kolaylık (Extended Facility) isimli imkânlardan kredi sağlamakta, geçici olarak da Petrol Kolaylığı (Oil Facility) ile Güven Fonu'ndan (Trust Fund) yararlanma olanağı tanımaktadır. Bir ülkeye bazı yan koşullarla birlikte kotasının % 140 ı oranında kredi olanağı sağlayan Ek Finansman Kolaylığı (Supplementary Financing Facility) yürürlüğe girdiğinde, bir ülkeye açılacak toplam kredi miktarı kotanın % 326,25 inden, % 466,25 ine çıkacaktır. Ancak, Yeni Fon Sözleşmesinin yürürlüğe girmesiyle kotanın % 36,25 ini kapsayan kredi dilimleri uygulanmasına son verilerek bu dilimlerden yapılacak çekmeler tekrar kotanın % 25 ine düşürüleceğinden, Ek Finansman Fonu ile birlikte toplam çekmeler tutarı kotanın % 455 i ile sınırlandırılmış olacaktır.

Uluslararası para reformu çerçevesinde altının uluslararası para sistemi içindeki öneminin azaltılmasına ilişkin işlemler 1977 yılında da sürdürülmüştür. Altın satışlarını içeren bu işlemler iki ayrı program çerçevesinde yürütülmüş, birinci işlemi Fon'un elindeki altınların altıda birinin serbest piyasada açık arttırma yoluyla satılması, ikinci işlemi ise stokların diğer bir altıda birinin üye ülkelere kotaları ile orantılı olarak onsu 35 ÖÇH karşılığında geri verilmesi oluşturmuştur.

Uluslararası Para Fonu 1977 yılı içinde 11 açık arttırma sonucu toplam olarak 6.030 bin ons altın satmıştır. 26 ocak 1977 de yapılan yılın ilk açık arttırmasında 780 bin ons altın, onsu ortalama 133 dolardan satılmıştır. Bundan sonraki satışlar her ay 525 bin ons üzerinden gerçekleştirilmiş ve ons başına ortalama fiyat her açık arttırmada artarak yıl sonunda 171 doları bulmuştur.

Üye kotaları ile orantılı olarak geri verilmesi karara bağlanan altınların ilk partisine ilişkin işlemler 10 ocak - 27 şubat 1977 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu işlem sonucu toplam olarak 112 ülkeye 5.998.431 onsluk altın, onsu 35 ÖÇH üzerinden satılmıştır. Bu meyanda Türkiye'ye de 1.130 milyon ÖÇH karşılığı 32.309,8 ons altın geri verilmiştir. Bu program çerçevesinde yürütülen ikinci işlem, aralık 1977 de gerçekleştirilmiştir. Bu işlem sonucu toplam 106 üyeye 5.913.442 ons altın satılmıştır. Türkiye kotasıyla orantılı olarak 32.308,9 ons altını 1.130 milyon ÖÇH karşılığı satın almıştır.

Uluslararası Para Fonu'nun altın satışlarından elde ettiği kazancı, Güven Fonu yoluyla en az gelişmiş ülkelere tahsis etmesi 1977 yılının önemli olaylarından biri olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin dış ödemeler zorluklarını hafifletmek amacıyla mayıs 1976 da kurulan Güven Fonu'ndan, 1977 yılı içinde üç kez kredi dağıtımında bulunulmuştur. Dünyanın en az gelişmiş 61 ülkesine yararlanma hakkı verilen bu Fon'dan 30 haziran 1976 - 30 haziran 1978 tarihleri arasını kapsamak üzere toplam 299,8 milyon ÖÇH tutarında dağıtım yapılmıştır.

Uluslararası Para Fonu kaynaklarından 1977 yılında yapılan toplam çekmeler tutarı, 1976 yılına nazaran yarı yarıya azalarak 3,4 milyar ÖÇH olarak gerçekleşmiştir. Böylelikle 1977 yılı sonunda net çekmelerin kümülatif bakiyesi, 15 milyar ÖÇH seviyesine çıkmıştır. Bu miktarın 6,4 milyar ÖÇH ı Petrol Kolaylığı çerçevesinde yapılan çekmelerden kaynaklanmıştır.

1977 yılı içinde yapılan 3,4 milyar ÖÇH tutarındaki çekmelerin 2,9 ÖÇH ı kredi dilimlerinden yapılmıştır. İhraç malları fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan dış ödemeler açıklarını karşılamak amacıyla kurulan Telafi Edici Finansman Kolaylığı 1977 yılında 1976 yılına oranla daha az kullanılmıştır. Bu kolaylıktan yapılan çekmeler tutarı 1976 da 2.301 milyon ÖÇH iken 1977 de 240,5 milyon ÖÇH a düşmüştür. Bu düşüş sözü edilen kolaylığın 1976 yılında çok fazla kullanılmış olması nedeniyledir.

1977 yılında yapılan çekmelerin daha ziyade sanayileşmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmesi yılın önemli bir özelliğini oluşturmıştır. 1976 yılında toplam çekmeler içinde gelişmekte olan ülkelerin payı yaklaşık yarı yarıya iken 1977 yılında gerçekleştirilen 3,4 milyar ÖÇH lık çekmenin yalnızca 0,7 milyar ÖÇH lık kısmı gelişmekte olan ülkelere yapılmıştır.

İkinci Bölüm

İÇ EKONOMİK GELİŞMELER

A. 1977 YILI KALKINMA PROGRAMI

1 — HEDEFLER

1977 yılı Programının hedef, politika ve tedbirleri Türk ekonomisi ve dış alemdeki gelişme eğilimleri ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının amaç ve hedefleri gözönünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Programda, 1977 yılında uygulanacak kısa ve uzun dönemli politikalar ve tedbirlere esas olacak hedefler şöyle belirtilmektedir :

(1) Dünya konjonktüründeki gelişmeler ve dış ticaretimizdeki darboğaz nedeniyle ödemeler dengesi sorunu 1977 yılının en acil sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Ödemeler dengesi darboğazının aşılabilmesi, kısa dönemde döviz girdilerini arttıracak ve döviz giderlerinde tasarruf sağlayacak politika ve önlemlerin uygulanmasını gerektirmektedir. Kısa dönemli önlemlerin yanında, ödemeler dengesinin yapısal sorunlarının uzun dönemli çözüm yolları da 1977 yılında ele alınacaktır.

(2) 1975 yılında yavaşlatıldığı halde 1976 yılında yeniden hızlanan fiyat artışları kontrol altına alınmaya çalışılacak ve bu amaca uygun para - kredi, fiyat, maliye ve dış ekonomik ilişkiler politikaları ve önlemleri'nin uygulanmasına devam edilecektir.

(3) Ödemeler dengesindeki açık nedeniyle planda öngörülen iç tasarruf düzeyinin gerçekleştirilmesi çok büyük önem kazanmaktadır. Planın öngördüğü yatırımların gerçekleştirilmesi büyük ölçüde kamu kesiminin ödevidir. Kamunun bu görevi gerçekleştirilmesi amacıyla finansman gücünü artıracak önlemler alınması gereklidir. Diğer yandan gönüllü kişisel tasarrufların teşvik edilmesi konusu da ele alınacaktır.

(4) Yatırımların Planda öngörüldüğü şekilde gerçekleştirilmesine çalışılacak ve özellikle kamu yatırımlarının zamanında gerçekleştirilmesini sağlayacak önlemler alınacaktır. Böylece, yatırım projelerinin gecikmesi nedeniyle üretim, istihdam, dış ticaret alanlarında ortaya çıkan sorunlar giderilebilecek ve proje maliyet artışları önlenerek kaynakların rasyonel kullanımı sağlanacaktır.

Diğer yandan 1977 Yılı Programında sektörlerin üretim ve yatırımlarının yönlendirilmesine ilişkin başlıca hedefler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir :

(1) 1975 ve 1976 yıllarında önemli artışlar gösteren tarım üretimindeki bu eğilimi sürdürmek amacıyla su kaynaklarının geliştirilmesi, sulamanın yaygınlaştırılması politikalarına devam edilecek ve traktör ve ekipmanları, gübre, tohumluk gibi tarımın başlıca girdilerinde meydana gelebilecek darboğazlar giderilecektir. Tarım ürünlerinin pazarlanması konusu önemle ele alınarak kooperatifleşmenin bu yönde geliştirilmesine çalışılacaktır.

Hayvancılık üretimindeki potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla 1977 yılında bu sektör özel bir önemle ele alınacak ve özellikle süt işletmeciliği, besicilik projelerinin yaygınlaştırılmasına merinosculuğun ithal ikamesi yaratacak düzeye çıkarılmasına çalışılacaktır.

(2) Madencilik sektöründe, Planın öngördüğü doğal kaynakların en ileri şekilde işlenerek değerlendirilmesi ve madenciliğin metalurji ve enerji sektörünün talebini karşılaması ilkesi geçerlidir. Enerji sektöründe görülecek darboğazların giderilebilmesi amacıyla 1977 yılında madencilik sektörü önemle ele alınacaktır. Linyit, taş kömürü, petrol, fosfat, demir, bakır, alüminyum, kurşun çinko arama ve üretim faaliyetlerine öncelik verilecektir.

(3) Hızla artan enerji talebinin karşılanması amacıyla enerjide darboğaz yaratmamak ilkesine bağlı kalınarak 1977 Yılı Programında yatırımların sektörler itibariyle dağılımında enerji sektörüne öncelik tanınmıştır. Ve ekonomik, sosyal kalkınmamızın en önemli darboğazlarından birisi olan elektrik enerjisi konusundaki sorunların çözümü amaçlanmıştır.

(4) İmalât sanayiinde Plan hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla ara ve yatırım malları üreten sanayilere ağırlık verilmiştir. Özellikle ağır sanayi yatırım alanlarındaki projelere önem verilmiştir. Makina, imalât, demir çelik, çimento, gübre, şeker, kağıt, uçak onarım ve imalât, petrokimya alt faaliyet kollarındaki projelere öncelik tanınmıştır.

Tüketim mallarında ise darlık yaratmamak ve ihracatı artırmak amacıyla 1976 yılında programa konan yeni şeker fabrikaları, et-balık kombinaları ve Sümerbank'ın çeşitli fabrikaları ile ilgili yatırımlar 1977 yılında hızlandırılacaktır.

Yıllık Programın 1977 yılı kalkınma hızı göstergeleri şunlardır :

Gayri Safi Milli Hasıla % 8,2, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla % 7,3, sanai üretim % 13,4, sanayi yatırımları % 54,0 oranlarında artacak, sanayi gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı 1976 yılı gerçekleşme tahmini

olan % 19,6 dan % 20,3 e, sanayi yatırımlarının toplam yatırımlara oranı % 37,9 dan % 45,8 e, yatırım malları ihracatının toplam ihracata oranı ise % 1,4 den % 1,7 ye yükselecektir (1 sayılı cetvel).

2 — KAYNAKLAR - HARCAMALAR YATIRIMLAR - TASARRUFLAR

— 1977 de 703,1 milyar lirası Gayri Safi Milli Hasıla ve 34,2 milyar lirası dış kaynaktan oluşan toplam kaynakların 1976 fiyatlarıyla % 8,7 oranında artarak 737,3 milyar liraya ulaşacağı tahmin edilmiştir (2 sayılı cetvel).

— 737,3 milyar liralık toplam kaynağın 546,3 milyar lirası tüketim harcamalarına, 191 milyar lirası yatırım harcamalarına ayrılmıştır. Tüketim harcamaları toplam kaynakların % 74,1 ini oluştururken yatırım harcamaları % 25,9 unu oluşturmaktadır. Böylece 1977 yılında tüketim harcamalarının % 5 oranında, yatırım harcamalarının ise % 22 oranında artacağı tahmin edilmiştir.

Yatırım ve tüketim harcamalarının program hedeflerine ulaşması halinde tüketim harcamalarının GSMH'ya oranının % 80,3 den % 77,7 ye ineceği tahmin edilmiştir.

— 546,3 milyar liralık toplam tüketim harcamalarının % 83,3 ü özel tüketim harcamalarına, % 16,7 si de kamu tüketim harcamalarına ayrılmıştır. Buna göre, 1977 yılında 1976 sabit fiyatları ile özel tüketim harcamalarının % 4,1 oranında, kamu tüketim harcamalarının da % 7,9 oranında artması öngörülmüştür.

— 1977 yılında 1976 yılı fiyatları ile 191 milyar lira olarak öngörülen toplam yatırımların % 96,3 ünü oluşturan 184 milyar liralık kısmı sabit sermaye yatırımlarına, % 3,7 sini oluşturan 7 milyar liralık kısmı da stok değişimlerine ayrılmıştır.

Sabit sermaye yatırımlarının 76 milyar liralık kısmının özel, 108 milyar liralık kısmının ise kamu kesimince gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Buna göre, özel kesim sabit sermaye yatırımları toplam sabit sermaye yatırımlarının % 41,3 ünü, kamu kesimi sabit sermaye yatırımları ise toplam sabit sermaye yatırımlarının % 58,7 sini oluşturacaktır.

Stok değişimlerinin ise 3,1 milyar liralık bölümünün özel, 3,9 milyar liralık bölümünün de kamu kesimince gerçekleştirilmesi programlanmıştır.

— 1977 yılı için öngörülen yatırımların gerçekleşebilmesi için toplam tasarrufların % 22,0 oranında artarak 1976 fiyatları ile 191 milyar liraya ulaşması programlanmıştır. Toplam yurt içi tasarrufların % 22,7 oranında artarak 1976 yılı fiyatlarıyla 156,8 milyar liraya ulaşması öngörülmüştür.

Yurtiçi tasarrufların 78,1 milyar liralık kısmının özel kesim, 78,7 milyar liralık kısmının ise kamu kesimince gerçekleştirileceği tahmin edilmiştir. Böylece, kamu tasarruflarında % 25,5 oranında bir artış öngörülmüş olmaktadır. Özel tasarruflardaki artış oranı ise % 20 dir.

1977 yılı için öngörülen 34,2 milyar lira tutarındaki dış tasarruflar toplam tasarrufların % 17,9 unu oluşturmaktadır.

Böylece 1977 yılı toplam yatırımlarının % 82,1 oranında yurtiçi tasarruflarla karşılanması hedef alınmaktadır.

1977 yılı kamu kesimi dengesi Üçüncü Beş Yıllık Plan hedefleri çerçevesinde belirlenmiştir. Programa göre, kamu gelirleri 228 milyar 499 milyon liraya ulaşacaktır. Toplam kamu gelirlerinin 174 milyar 342 milyon liralık kısmı (% 76,3 ü) vergi gelirlerinden (servet vergileri de dahil), 12 milyar 718 milyon liralık kısmı (% 5,6 sı) vergi dışı normal gelirlerden, 41 milyar 439 milyon liralık kısmı da (% 18,1 i) faktör gelirlerinden oluşmaktadır.

1977 Yılı Programında Kamu Kesimi Gelir Hedefleri tablosunda faktör gelirleri ve sosyal fonlar kalemi 56 milyar 949 milyon lira olarak gösterilmiş, ancak Kamu Kesimi Genel Dengesi tablosunda faktör gelirleri kalemi 41 milyar 439 milyon lira olarak alınarak, 15 milyar 510 milyon lira tutarındaki sosyal fonlar gösterilmemiştir. Sosyal fonlar da kamu gelirleri içinde düşünüldüğünde, 1977 yılı kamu gelirleri 244 milyar 9 milyon liraya ulaşacaktır. 1977 yılında vergi gelirlerinin % 34,3, vergi dışı gelirlerin % 21,6, faktör gelirleri ve sosyal fonların ise % 60,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Böylece, vergi gelirlerinin toplam kamu gelirleri içindeki payı 1976 yılında % 73,2 olarak tahmin edilirken 1977 yılında bu payın % 70,8'e düşmesi öngörülmektedir. Toplam kamu gelirleri içinde faktör gelirlerinin payının % 14,1 den % 16,9'a çıkacağı, vergi dışı normal gelirlerin payının % 5,9 dan % 5,2 ye düşeceği, sosyal fonların payının ise % 6,1 den % 6,4 e yükseleceği tahmin edilmektedir.

3 — 1977 YILI GERÇEKLEŞME TAHMİNLERİ

1977 yılında Gayri Safi Milli Hasılanın % 8,2 artması programlanmış olduğu halde Devlet İstatistik Enstitüsünün kasım 1977 tahminlerine göre bu artış, gerek dış alem gelirlerindeki azalma, gerek tarım kesimindeki durgunluk ve gerekse sanayi sektöründeki artış hızının çok düşük olması nedeniyle % 5 oranında gerçekleşerek program hedefinin % 3,2 oranında gerisinde kalmıştır. Gayri Safi Yurtiçi Hasılda ise % 5,2 oranında artış sağlanmış ve % 7,3 olan program hedefine ulaşamamıştır. 1977 Programında, sanayi gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya oranın % 20,3 olması öngörüldüğü halde, Devlet İstatistik Enstitüsünün son tahminlerine göre bu oran, cari faktör fiyatları ile, % 19,6 olmuş ve geçen yıla göre % 0,4 oranında artmıştır.

B. MİLLİ GELİR, KESİMLER VE GELİŞMELERİ

1 — MİLLİ GELİR

Sabit ve cari fiyatlarla millî gelir tahminleri Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından kasım 1977 itibariyle hesaplanmıştır. Bu tahminlere göre Gayri Safi Millî Hasıla cari fiyatlarla % 22,0, sabit fiyatlarla % 5 oranlarında artmıştır. Bu tahminler GSMH'nın 1977 yılında % 7,9 luk ortalama plan ve % 8,2 oranındaki program hedefinin altında bir artış gösterdiğini ifade etmektedir. Sabit faktör fiyatlarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ise 1977 yılında % 5,2 oranındaki artışla % 7,5 lik ortalama plan ve % 7,3 lük program hedefinin gerisinde kalmıştır.

1977 yılında GSMH artış oranının bu denli düşük kalmasının nedenlerinden birisi, dış alem faktör gelirlerindeki azalmadır. 4 ve 5 sayılı cetvellerde görüldüğü gibi, 1977 de sabit fiyatlarla dış alem faktör gelirleri % 23,4, cari fiyatlarla dış alem faktör gelirleri % 6,8 oranında azalmıştır.

1977 yılında hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payı % 52,8 den % 53,4 oranına yükselmiş olup, bu oran % 49,8 olan Üçüncü Plan Hedefinin biraz üzerindedir. Sanayi sektörünün GSYİH daki payı 1977 yılında % 22,6 dan % 23,2 oranına yükselmiştir. Ancak % 26,8 olan Üçüncü Plan hedefine bu yıl da ulaşamamıştır. Tarım sektörünün GSYİH daki payı ise, 1977 yılında % 24,6 dan % 23,3 e düşmüştür ve bu oran % 23,4 olan Üçüncü Plan hedefi düzeyindedir.

Kişi başına yaratılan GSMH ise cari faktör fiyatlarıyla 14.760 liradan 17.533 liraya, 1968 faktör fiyatlarıyla 4.299 liradan 4.396 liraya yükselmiştir.

2 — KESİMLER VE GELİŞMELERİ

Bu bölümde ekonomik kesimler, tarım, sanayi, inşaat ve konut, ulaştırma ve haberleşme olmak üzere dört kısım halinde incelenmiştir.

a. Tarım

1977 yılında tarım sektörü hasılası 1968 sabit fiyatlarıyla 42 milyar 708 milyon liradan 42 milyar 736 milyon liraya çıkarak % 0,1 oranında bir artış göstermiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında tarım sektörü büyüme hızı % 3,7 olarak belirlenmiştir. 1977 yılındaki artış bunun çok altındadır. Tarım gelirinin GSMH içindeki payı 1976 da % 21,9 iken, 1977 de % 20,8 e düşmüştür. GSYİH içindeki payı ise % 24,5 den % 23,3 e inmiştir.

İyi ürün yılları olan 1975 ve 1976 da tarımsal hasılda sırasıyla % 10,9 ve % 7,6 oranlarında artış sağlandığı dikkate alınırsa bunları izleyen 1977 de tarımsal hasıla artış oranının daha az olması normal kar-

şılabilir. Ancak % 0,1 gibi bir hasıla artışı tarım kesiminde bir durgunluğu ve hatta bazı üretimlerde gerilemeyi ifade etmektedir. Bu gerilemeyi etkileyen başlıca nedenler ise arpa, çavdar, yulaf, mısır gibi bazı tahıl ürünlerinde ve şekerpancarı, tütün gibi ürünlerimizde görülen azalmadır.

Devlet İstatistik Enstitüsünün kasım tahminlerine dayanarak tarım kesimi gayrisafi katma değerlerindeki gelişmeler aşağıda belirtilmiştir. Tarım kesimi çiftçilik alt grubu hasılası % 0,2 oranında artarak 41 milyar 479 milyon liradan 41 milyar 579 milyon liraya çıkmıştır. Çiftçilik alt kesiminde 1977 yılında gerçekleşen % 0,2 oranındaki artış bitkisel üretim ve hayvancılık ile ilgilidir. Tarım sanatları hasılasında 1977 yılında değişiklik olmamıştır. Bitkisel üretimdeki artış ise bakliyat, meyveler ve sebzelerle ilgilidir. Bunlardan bakliyat % 8, meyveler % 7,6 ve sebzeler % 4,4 oranlarında artmıştır. Hububat ve diğer tarla ürünlerinde azalma olmuştur.

Tarım kesimi Ormancılık alt sektörü hasılası 1976 da 855 milyon lira iken 1977 de 784 milyon liraya düşerek % 8,4 oranında gerilemiştir. Devlet İstatistik Enstitüsünün tahminlerine göre balıkçılık kesimi gayri safi katma değeri 374 milyon lira ile 1977 yılında bir önceki yıla göre değişiklik göstermemiştir.

Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık kesimlerinin toplam hasıla değeri % 0,1 lik bir artışla 1976 yılında 42 milyar 708 milyon liradan 1977 yılında 42 milyar 736 milyon liraya yükselmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsünün son tahminlerine göre, 1976 da 24 milyon 350 bin ton olan hububat üretimi 1977 de % 1 oranında azalarak 24 milyon 93 bin tona düşmüştür. Hububat üretiminin üçte ikisinden fazlasını oluşturan buğday üretimi 1976 yılında 16 milyon 500 bin ton iken 1977 yılında % 1 oranında artarak 16 milyon 650 bin tona yükselmiştir. Hububat üretimi içinde ikinci sırayı alan arpa üretimi ise 1976 yılına göre % 3 oranında azalma göstermiş ve 4 milyon 900 bin tondan 4 milyon 750 bin tona düşmüştür. Mısır üretiminde ise % 13 oranında bir düşüşle 1977 üretim miktarının 1 milyon 135 bin tona ineceği tahmin edilmiştir. 1976 yılında 740 bin ton olan çavdar üretiminin % 5,4 oranında azalarak 700 bin tona düşeceği, yulaf üretiminin ise % 7,5 oranında bir düşüşle 400 bin tondan 370 bin tona ineceği tahmin edilmektedir. Pirinç üretiminde ise az da olsa bir artış görülmektedir. Geçen yıl 153,6 bin ton olan üretimin 1977 yılında % 1,3 oranında artarak 155 bin tona ulaşacağı hesaplanmıştır.

Toplam baklagiller üretiminde % 5,1 oranında bir artış görülmüş ve üretim 1977 de 752 bin tondan 791 bin tona yükselmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsünün tahminlerine göre 1977 de meyva üretiminde önemli bir artış görülmektedir. Üzüm, incir, antep fıstığı ve fındık üretiminde geçen yıla oranla artışlar olmuştur. Üzüm üretimi geçen yıl

3 milyon 80 bin ton iken bu yıl % 9 luk bir artışla 3 milyon 360 bin tona ulaşmıştır. 1976 da 188 bin ton olan incir üretiminin % 10,6 oranında artarak 208 bin tona yükseleceği hesaplanmıştır. Antep fıstığı üretiminin ise 1976 daki 5 bin tonluk miktarın 6 katına yakın artış göstererek 30.000 ton olacağı tahmin edilmektedir. Fındık üretiminin % 11,4 oranında, bir artışla 1977 de 245 bin ton dan 273 bin tona ulaştığı hesaplanmıştır. Eldeki verilere göre, elma portakal ve şeftali üretimlerinde azalma olduğu görülmektedir. 1977 yılında şeker pancarı üretiminde % 3,2 oranında azalma olduğu tahmin edilmektedir. 1976 da 9,4 milyon ton olan şeker pancarı üretiminin bu yıl 9,1 milyon tona düşeceği hesaplanmaktadır. Patates üretiminde % 6,3 oranında azalma, soğan üretiminde ise % 5,2 oranında bir artış görülmektedir.

Yağlı tohumlar grubundan ayçiçeği, susam, yer fıstığı, soya ve zeytin üretimlerinde azalma görülmüştür. 1976 da 550 bin ton olarak gerçekleşen ayçiçeği üretimi % 16,9 oranında bir düşüşle 457 bin ton olarak tahmin edilmektedir. Susam üretimi ise 1976 da 25 bin ton iken 1977 de 22 bin tona inmiştir. Yer fıstığı üretiminin de % 16,4 oranında azalarak 55 bintondan 46 bin tona düştüğü hesaplanmaktadır. Soya üretiminin ise 1976 yılında 8,5 bin ton iken bu yıl 8,3 bin tona düşeceği tahmin edilmektedir. Zeytin üretimi ise bu yıl % 40,8 oranında azalarak 1 milyon 97 bintondan 650 bin tona düşmüştür.

Keyif verici maddelerden tütün üretimi 1976 da 314 bin ton iken 1977 de % 12,7 oranında azalarak 274 bin tona düşmüştür. Pamuk üretiminde ise önemli miktarda artış beklenmektedir. 1976 da saf pamuk üretimi 475 bin ton olarak gerçekleşmişken bu yıl % 26,3 oranında artarak 600 bin tona ulaşacağı hesaplanmaktadır.

b. Sanayi

Devlet İstatistik Enstitüsünün son tahminlerine göre, 1977 yılında sanayi sektörü hasılası 1968 sabit fiyatlarıyla 39,3 milyar liradan 42,4 milyar liraya çıkarak % 8 oranında artmıştır. Bu oran gerek 1976 da % 10,3 oranında gerçekleşen sanayi sektörü hasıla artış oranının gerekse % 11,9 olan üçüncü plan dönemi Yıllık ortalaması ve % 13,4 olan 1977 Program hedefinin gerisinde kalmıştır. Sanayi sektörünün alt kesimlerinden imalat sanayi sektöründe 1977 yıllık Programına göre % 13,3 oranında bir gelişme beklenirken, büyüme hızı % 2,8 oranında kalmıştır. Bu oran son yıllardaki en düşük gelişme hızı olmuştur. Bu kadar düşük bir gelişme hızı ancak 1977 de karşılaşılan döviz darboğazı, hammadde ve enerji kıtlığı ve yatırımların duraklaması gibi nedenlerle açıklanabilir.

Sanayi sektörünün diğer alt sektörlerinden, madencilik ve elektrik, gaz ve su kesimlerinde sırasıyla % 45 ve % 26,8 oranındaki artışlarla Program hedeflerinin üzerinde bir gelişme görülmektedir.

1977 de sanayi sektörünün GSMH içindeki payı % 20,1 den % 20,7 ye, GSYİH içindeki payı ise, % 22,6 dan % 23,2 ye çıkmıştır.

Devlet İstatistik Enstitüsü kasım 1977 tahminlerine göre, madencilik kesimi hasılası % 45 oranında bir artışla 3,2 milyar liradan 4,6 milyar liraya çıkmıştır. Üçüncü Planda bu kesim için % 13,4 oranında bir artış öngörülmüştür. 1977 yılında madencilik kesiminin GSMH içindeki payı % 1,7 den % 2,3 e, GSYİH içindeki payı ise % 1,8 den % 2,5 e yükselmiştir.

1977 yılında madencilik kesiminde, maden kömürü, linyit, manganez, bakır ve ham petrol üretimlerinde artışlar kaydedilirken, krom, demir ve saf kükürt üretiminde düşmeler görülmüştür.

Devlet İstatistik Enstitüsünden elde edilen geçici rakamlara göre, maden kömürü üretimi 1976 da 8 milyon 77 bin ton olmuştur. Ocak-eylül dönemi itibariyle karşılaştırma yapıldığında maden kömürü üretimi 1977 de % 4,1 oranında artarak 5 milyon 572 bin tondan 5 milyon 804 bin tona yükselmiştir. 1976 yılında 13 milyon 679 bin ton olan linyit üretimi % 5 oranında artarak 14 milyon 371 bin tona ulaşmıştır. Manganez üretimi ise % 50 kadar artarak 20,6 bin tondan 31,2 bin tona yükselmiştir.

1976 yılı kamu ve özel sektör toplamı bakır üretimi 1 milyon 957 bin ton olmuştur. Eldeki veriler sadece 1977 yılı kamu kesimi üretimine ilişkindir. 1976 - 1977 yılları kamu kesimi bakır üretimleri karşılaştırıldığında, % 16,5 oranında bir artışla 1977 de 1 milyon 945 bin tondan 2 milyon 265 bin tona yükseldiği görülmektedir. 1977 yılı ham petrol üretimindeki artış ise % 4,5 oranında olmuştur. 1976 yılında 2 milyon 595 bin ton olan ham petrol üretimi 1977 de 2 milyon 713 bin tona çıkmıştır. Geçen yıl 930 bin ton olan krom üretimi % 16,5 oranında bir düşüşle bu yıl 776 bin tona inmiştir. Demir üretimi de % 12,4 oranında azalarak 3 milyon 440 bin tondan 3 milyon 12 bin tona düşmüştür.

Devlet İstatistik Enstitüsünün kasım 1977 tahminlerine göre, imalat sanayi kesimi hasılası % 2,8 oranında artarak 33 milyar 185 milyon liradan 34 milyar 109 milyon liraya çıkmıştır. % 2,8 lik bir gelişme oranı 1977 yılı Program hedefi olan % 13,3 ve üçüncü plan dönemi yıllık ortalaması % 11,7 lik oranın çok gerisindedir.

1977 yılında imalat sanayiinin GSMH içindeki payı % 16,9 dan % 16,6 ya gerilemiştir. Bu oran % 19,4 olan Üçüncü Plan hedefine ulaşamadığını göstermektedir.

İmalat sanayinin GSYİH içindeki payı ise % 19 dan % 18,6 ya gerilemiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsünden sanayi üretimi ile ilgili olarak elde edilebilen en son veriler aşağıda özetlenmiştir. Cetvel 7 de de gösterildiği gibi ara malları sanayiinin demir çelik kesimindeki gelişmeler şöyledir:

1977 ham demir üretiminde % 10,4 oranında bir gerileme meydana gelmiş ve üretim geçen yılki 1 milyon 518 bin tonluk düzeyinden 1 milyon 360 bin ton düzeyine inmiştir. Çelik blok üretimi ise % 95 oranında bir artışla 1 milyon 457 bin tondan 2 milyon 854 bin tona ulaşmıştır. Saç üretiminde de % 33 e yaklaşan bir gelişme kaydedilmiş ve 1977 yılı üretim miktarı 365 bin ton olarak hesaplanmıştır. Boru üretiminde ise bir miktar düşme görülmektedir.

Metalden başka mamuller grubunda, kok üretiminde % 4 oranında bir azalma görülmekte olup üretim miktarı 1,8 milyon tondan 1,7 milyon tona düşmüştür. Ocak - kasım dönemi itibariyle şişe üretiminde % 20 oranında, cam eşya üretiminde ise % 21 oranında yükselmeler görülmektedir. Bir önceki yıl 335 bin ton olan kağıt üretimi ise % 11,3 oranında artarak 373 bin tona ulaşmıştır.

Gıda maddeleri grubunda sadece şeker üretimi hakkında 8 aylık veri mevcut olup, ocak - ağustos döneminde şeker üretimi geçen yıla göre % 63 artarak 273 bin tondan 446 bin tona yükselmiştir.

İçki ve tütün mamulleri sanayiinde yalnızca alkol-ispirto üretimine ait on aylık rakamlar eldedir. Ocak - ekim dönemi itibariyle 1976 da alkol - isporto üretimi 34 milyon 212 bin litre iken 1977 de 47 milyon 686 bin litreye ulaşmıştır.

Onbir aylık verilere göre, dokuma sanayiinde pamuk ipliği, yün ipliği, pamuklu dokuma ve yünlü dokuma üretimlerinde düşmeler kaydedilmektedir. Sümerbank ve iştiraklerinin pamuk ipliği üretimi ocak - kasım dönemi itibariyle % 18,8 oranında düşmüştür. 1976 yılında 188 milyon 243 bin metre olan pamuklu dokuma üretimi 1977 de % 8 azalarak 172 milyon 772 bin metreye inmiştir.

Yün ipliği üretiminde de % 19 oranında azalma görülmüş ve bu yünlü dokuma miktarını da azaltmıştır. 1976 da 6,9 milyon metre yünlü dokuma yapılmış iken bu yıl 5 milyon metreye düşmüştür.

Devlet İstatistik Enstitüsü kasım 1977 tahminlerine göre, sanayi sektörünün üçüncü alt kesimi olan enerji sektörü (elektrik, havagazı, su) hasılasında 1977 de % 26,8 oranında artış olmuştur.

Enerji alt sektörünün gelişme hızı Program hedefi olan % 12,5 ve 1977 Kalkınma Programı hedefi olan % 16,8 in çok üzerine çıkmıştır.

Enerji sektörünün GSMH daki payı 1976 da % 1,5 iken 1977 de % 1,8 e yükselmiş, GSYİH içindeki payı ise % 1,6 dan % 1,8 e çıkmıştır.

1977 yılında petrol ürünleri geçen yıla göre % 8,9 oranında artış göstermiştir. Yapılan tahminlerde petrol ürünlerinin 15 milyon 402 bin tondan 16 milyon 782 bin tona yükseldiği gözlenmektedir. Benzin üretimi

% 19,6 oranında artışla 1 milyon 949 bin tondan 2 milyon 333 bin tona çıkmıştır.

Geçen yıl 3 milyon 314 bin ton olan motorin üretimi ise % 2 oranında artarak 3 milyon 382 bin tona yükselmiştir. Fuel oil üretiminde ise % 9,5 oranında artış sağlanmış ve toplam üretim miktarı 6 milyon 407 bin tona ulaşmıştır.

Gaz yağı üretiminde de % 14,3 oranında bir artış kaydedilerek 1977 üretim miktarı 596 bin ton olarak hesaplanmaktadır. Diğer petrol ürünlerinde de % 8 oranında bir yükselme gözlenmektedir. % 12 oranında bir artışla elektrik üretimi 1976 daki 18 milyar 277 milyon Kw/s lik düzeyinden 20 milyar 475 milyon Kw/s lik düzeye yükselmiştir.

c. İnşaat ve Konut

1977 yılında inşaat sektörü hasılası 1968 sabit fiyatlarıyla 11 milyar 164 milyon liradan 11 milyar 751 milyon liraya yükselerek % 5,3 oranında bir artış göstermiştir.

Konut gelirleri ise % 7,2 oranında artarak 1976 da 7 milyar 994 milyon lira iken 1977 de 8 milyar 569 milyon liraya ulaşmıştır. İnşaat sektörünün GSMH içindeki payı % 5,7, GSYİH içindeki payı ise % 6,4 olmuştur. Konut sektörünün GSMH içindeki payı % 4,2, GSYİH daki payı da % 4,6 dır.

Belediyelerce verilen inşaat ruhsatlarının toplam değeri, 1977 yılı ocak - ağustos döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre % 37,1 oranında artarak 21 milyar 54 milyon liradan 28 milyar 873 milyon liraya yükselmiştir. Öte yandan 1976 yılı ocak - ağustos dönemi itibariyle 19 milyon 764 bin m² lik inşaat ruhsatı verilirken 1977 yılında verilen ruhsat miktarı % 11,5 oranında artarak 22 milyon 36 bin m² ye çıkmıştır (9 sayılı cetvel).

Belediyelerce verilen inşaat ruhsatlarında 1976 yılına oranla önemli artışlar olduğu ve yüksek oranlı enflasyon nedeniyle inşaatların değer olarak yüzölçümü rakamlarına göre üç kat artış gösterdiği gözlenmektedir. Yüzölçümü itibariyle 1977 ocak - ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre ev, apartman ticari yapılar ve diğer yapılar artarken sını yapılar ile kültürel, sıhhi ve sosyal yapılarda azalmalar kaydedilmektedir.

Yüzölçümü olarak en büyük artış % 60 ile diğer yapılarda gözlenmektedir. Bunu sırasıyla % 18,6 lik artışla apartmanlar, % 10,9 la ticari yapılar ve % 1,2 lik artışla evler izlemektedir. Sınai yapılar da ise geçen yılın ocak - ağustos dönemine göre % 18,4 oranında azalma görülürken kültürel, sıhhi ve sosyal yapılarda % 12 oranında bir düşme izlenmektedir.

Belediyelerce verilen yapı kullanma izin kağıtlarına göre yeni ilave edilen veya kısmen biten yapılar, ocak - ağustos dönemi itibariyle değer olarak 1976 yılına oranla % 4,8 lik bir düşüşle 8 milyar 332 milyon liradan

7 milyar 933 milyon liraya inmiştir. Yüzölçümü olarak ise, % 19,4 oranında bir artış görülmektedir. Böylece 1977 yılının ilk sekiz aylık döneminde 7 milyar 933 milyon lira değerinde ve 9 milyon 286 bin m² lik yeni yapı ilave edilmiş veya kısmen bitirilmiş olmaktadır (10 sayılı cetvel).

d. Ulaştırma ve Haberleşme

1977 yılında 1968 sabit fiyatlarıyla ulaştırma sektörü hasılası % 7,6 oranında artarak 17 milyar 855 milyon liradan 19 milyar 210 milyon liraya yükselmiştir. Ulaştırma sektörünün GSMH içindeki payı 1976 da % 9,2 iken 1977 de % 9,4 e çıkmış, GSYİH içindeki payı ise % 10,3 den % 10,5 e yükselmiştir.

Nüfus artışı ile ekonomik ve sosyal gelişmelere bağlı olarak gerek yolcu gerekse yük taşımalarında görülen hızlı gelişme 1977 yılında da devam etmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tahminlerine göre karayollarında taşınan yolcu sayısı % 9,6 oranında artarak 261 milyondan 287 milyona yükselmiştir. Karayolu yük taşımacılığında ise % 10 oranında bir artış sağlanmış ve geçen yıl taşınan yük 81,6 milyon ton iken bu yıl 89,8 milyon tona ulaşmıştır. Devlet ve il yolları incelendiğinde, 1977 yılı sonunda asfalt, beton ve parke yolların 28.954 km., stabil, kırmataş ve toprak tesfiye yolların 26.611 km., geçit vermeyen ve ham yolları kapsayan diğer yolların uzunluğunun ise 4.842 km. olduğu görülmektedir. Buna göre, geçen yıla oranla asfalt, beton, parke yollar ile ham yolların uzunluğu artarken, stabil, kırmataş ve toprak tesfiye yolların uzunluğu azalmıştır.

Demiryolları faaliyetleri ile ilgili olarak T.C.D.D. Yolları Genel Müdürlüğünden alınan on aylık verilere dayanılarak 1976 ve 1977 yıllarının ocak - ekim dönemleri karşılaştırıldığında, taşınan yolcu sayısının ve taşınan yük sayısının arttığı görülmektedir. Taşınan yolcu sayısı 1976 nın ilk on aylık döneminde 88,7 milyon kişi iken % 7,2 oranında artarak 1977 nin aynı döneminde 95,1 milyon kişiye ulaşmıştır. Taşınan yük miktarı ise 1976 ekim sonu itibariyle 11 milyon ton iken % 2 artışla 1977 ekim sonunda 11,2 milyon ton olmuştur. Yolcu olarak katedilen mesafe ise 1976 yılının ilk on aylık döneminde 3 milyon 676 bin yolcu/ km iken 1977 nin aynı döneminde % 13 artarak 4 milyon 177 bin yolcu/ km ye yükselmiştir. Yük olarak katedilen mesafe ise aynı dönemler itibariyle 5 milyon 868 bin ton/ km iken 5 milyon 117 bin ton/ km ye inmiştir. 1977 yılında buharlı lokomotif sayısı azalırken dizel lokomotif sayısı artmıştır. Elektrikli lokomotif sayısı ise aynı kalmıştır. Toplam lokomotif sayısı 1976 ekim sonunda 984 iken 1977 nin aynı döneminde 985 olmuştur. 1977 yılında motorlu ve elektrikli vagonların sayısında büyük bir değişime görülmezken, yolcu vagonu sayısı düşmüş, yük vagonu ve diğer vagonların sayısı artmıştır.

Deniz ulaştırmasında deniz ticaret filosunun geliştirilmesi, kapasite arttırımı, gemi inşa sanayiinin geliştirilmesi ve liman inşaası çalışmalarına devam edilmiştir. Denizcilik Bankasından alınan geçici verilere göre, 1977 yılında deniz yolu ile yolcu taşımada artışlar olurken yük taşımacılığında düşme grlmştir. 1976 yılında deniz yolu ile 116,3 milyon kişi taşınırken 1977 de bu rakam % 7,9 oranında artarak 125,5 milyon kişiye ulaşmıştır. Deniz yolu ile yük taşımacılığında ise 1976 da 170,8 bin ton yük taşınmış iken 1977 de bu miktar % 27 oranında azalarak 123,2 bin tona inmiştir.

Hava ulaştırmasında 1977 yılında hava alanlarının yapım, bakım, geliştirme ve elektronik donatım gibi altyapı çalışmaları yanında hava yolları filosunun geliştirilmesi çalışmaları da ele alınmıştır.

1977 yılında bir önceki yıla göre havayolu ile yolcu ve yük taşımacılığında artışlar olmuştur. 1976 yılında hava yolu ile taşınan yolcu sayısı 2 milyon 862 bin kişi iken 1977 de bu miktar % 11,7 oranında artarak 3 milyon 196 bin kişiye yükselmiştir. Taşınan yük miktarı 238 bin tondan 262 bin tona yükselmiştir. Yolcuların katettikleri mesafe ise 1977 de % 7,9 oranında artarak 2 milyon 840 bin yolcu/km den 3 milyon 65 bin yolcu/km ye yükselmiştir. Uçak sayısı ise 1976 da 23 iken 1977 de 20 ye inmiştir (11 sayısı cetvel).

Sosyal ve ekonomik kalkınma ile haberleşme hizmetlerinde büyük ölçüde talep artışları karşılanmaya çalışılmakla birlikte henüz yeterli artış sağlandığı söylenemez. Telefon abone sayısı % 10 oranında artarak 770 binden 851 bine ulaşmıştır. Bunların 667 bini otomatik santralla, 184 bini ise normal santrallara bağlıdır. 1977 de şehir içi, şehir dışı ve uluslararası telefon trafiğinde de önemli artışlar olmuş, 72 milyon 858 bin şehirlerarası konuşma yapılırken ağustos sonu itibariyle 766 milyon 77 bin şehir içi konuşma gerçekleştirilmiştir. Uluslararası telefon konuşmaları ise 5,3 milyon dakikaya yükselmiştir (12 sayılı cetvel).

Mektup postası trafiği 1977 de % 9,5 oranında artış göstererek yurtiçi mektup postası 550 milyon 355 binden 588 milyon 723 bine çıkmıştır. 1976 da 124 milyon 555 bin olan yurtdışı mektup postası ise 1977 de 151 milyon 202 bine yükselmiştir. Telgraf trafiğinde ise az da olsa bir azalma görülmektedir. 1976 da 14 milyon 827 bin olan telgraf trafiği 1977 de 13 milyon 694 bine dşmştir. Ancak bu rakam mayıs ayı itibariyle yurtiçi telgraf rakamını içerdiğinden 1977 sonu itibariyle olması gerekenden düşük gözükmektedir.

PTT işyerleri sayısı ise % 19,6 oranında artarak 5.991 den 7.169 a yükselmiştir. Ruhsatlı radyo sayısı % 0,1 lik artışla 4 milyon 261 bine çıkarken, ruhsatlı televizyon sayısı 1.789.317 den 2.271.781 e yükselerek % 26 oranında artış göstermiştir. Radyo ve televizyon artış oranlarının karşılaştırılması televizyonun yurt çapında artan ölçüde yaygınlaştığını göstermektedir.

3 — ÇALIŞMA SORUNLARI

a. İstihdamda Gelişmeler

1977 yılında istihdam ekonominin önde gelen sorunları arasında yer almıştır. 1977 yılında iktisaden faal nüfus, 24 milyon 655 bin kişiye ulaşırken işgücü arzı 16 milyon 691 bine yükselmiştir. Öte yandan eğitim olanaklarının artması, ve kır-kent işgücü göçündeki değişimler nedeniyle işgücüne katılma oranında önemli gelişmeler olmuştur. 1977 yılında izlenen gelişmeler istihdam dokusunun çok yavaş bir biçimde değiştiğini ortaya koymaktadır. Tarım dışı maaş ve ücretlilerin sayısı 1962 yılında 2,1 milyon iken 1977 yılında 4,5 milyona çıkmıştır. Bu değişim yıllar itibariyle ortalama yüzde 5,2 oranında bir artışı belirlemektedir. Oysa ki aynı dönemde kentli nüfusun artış hızı yüzde 6,2 olmuştur. Ücretli istihdam dışındaki işlerde çalışanların sayısı hızlı bir biçimde artmaktadır. 1962 yılında ücretli istihdam dışındaki işlerde çalışanlar 1,3 milyon kadarken 1977'den 1,7 milyona ulaşmışlardır.

1977 yılında, tarım ve hizmetler kesimlerinde çalışanların sayısı 1976 yılına oranla artarken, inşaat, ticaret ve ulaştırma kesimlerinde çalışanların sayısında belirli azalmalar olmuştur. Sanayi kesiminde de çok düşük oranda istihdam artışı olmuştur. 1977 yılına kadar tarım kesiminde çalışanların sayıları azalırken 1977 yılında bu kesimde çalışanların sayısında önemli bir artış olmuştur.

b. Ücretlerde Gelişmeler :

Ücretlerle ilgili sayısal veriler Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğünden sağlanmıştır. Ücretlerle ilgili bilgiler; iş akdine göre sigortalıya ödenen günlük, haftalık veya aylık esas ücretlerden başka kıdem, devam ve istihale bağlı primler, fazla mesai ücretleri gibi ödemeleri kapsamakta aynı menfaatlerle, kanuni ikramiyeler, doğum ve ölüm yardımları, çocuk zamları gibi sosyal maksatlarla ödenen paralar ile azami günlük ücretin üstündeki ödemeleri kapsamamaktadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğüne işyerlerince gönderilen prim bildirgelerinden düzenlenen kamu kesimi ve özel kesim itibariyle günlük ücretlerdeki gelişmeler incelendiğinde günlük ortalama ücretlerin 1973 yılında 54,41 lira, 1977 yılında 145 lira olduğu görülmektedir. Dört yıllık artış oranı % 166,5 tir.

1977 yılında genel ortalama günlük ücretler 115,30 liradan 145 liraya yükselerek % 25,8 oranında artmıştır. Artış oranı kamu kesimi için % 21, özel kesim için % 28,1 dir.

30 aralık 1977 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Asgari Ücret Tesbit Komisyonu kararına göre 16 yaşından büyük işçilerin bir günlük normal çalışma karşılığı asgari ücretleri 110 lira, 16 yaşını doldurmamış işçilerin

bir günlük normal çalışma karşılığı ücreti ise 70 lira olarak tesbit edilmiştir. 60 lira ve 50 lira olan önceki ücretlerle karşılaştırıldığında asgari ücretlerin 16 yaşından büyükler için % 83,3, 16 yaşından küçükler için % 40 oranında arttığı görülmektedir.

Parasal ücretlerdeki bu gelişmelerin reel ücretlere aynı şekilde yansımadağı bir gerçektir. İstanbul ve Ankara geçinme endekslerine dayanarak yapılan bir değerlendirme reel ortalama ücretlerin 1974 - 1977 yılları arasında % 27,3 oranında arttığını göstermektedir. Görüldüğü gibi ortalama ücretlerdeki gelişmeler fiyat artışlarından doğan satınalma gücü kaybını karşıladığı gibi son dört yıl içinde % 27,3 oranında reel ücret artışını da sağlayabilmiştir.

c. Çalışma Alanındaki Diğer Gelişmeler

Sosyal Sigortalar Kurumundan ve Çalışma Bakanlığından sağlanan bilgilere göre çalışma alanında 1977 yılında meydana gelen diğer gelişmeler şöyledir: İşyeri sayısı 738.646 dan 756.648 e, işgünü sayısı 6 milyar 393 milyondan 6 milyar 750 milyona, sigortalı işçi sayısı 2 milyon 18 binden 2 milyon 160 bine yükselmiştir.

1976 yılında 56 grev, 26 lokavt yapılmışken 1977 yılında grev sayısı 51'e lokavt sayısı ise 4'e inmiştir. Grev ve lokavt sayısındaki bu azalmaya rağmen 1977 yılında grevler 1.292.647 işgünü kaybına, lokavtlar ise 215.235 işgünü kaybına neden olmuştur. Grev ve lokavtların neden olduğu işgünü kaybı toplamı 1.507.882 ye ulaşmıştır. 1976 yılında ise grev ve lokavtlarla toplam olarak 400.058 işgünü kaybedilmiştir.

Grev ve lokavtların kamu ve özel kesim arasındaki dağılımına baktığımızda, 1977 yılında kamu kesiminde 19 grev ve bir lokavt yapıldığını, grevlerde 920.636 işgünü, lokavtlarda ise 183.134 işgünü kaybolduğunu, özel kesimle 32 grev, üç lokavt uygulaması olduğunu grevlerde 372.011 işgünü, lokavtlarda ise 32.101 işgünü kaybedildiğini görüyoruz. 1977 yılında sonuçlanan grevlerin ve lokavtların neden olduğu toplam işgünü kaybı ise 1.507.882 dir. 1977 yılında, 1976 yılındakinin aksine, grev ve lokavtların kamu kesiminde neden olduğu işgünü kaybı özel kesimin yaklaşık üç katı kadardır.

d. Yurtdışı İstihdam

Ülkemizden, endüstrileşmiş batı ülkelerine 1961 yılında başlayan işgücü göçü, 1974 yılına kadar önemli boyutlara ulaşarak gelişmesini sürdürürken enerji kriziyle birlikte endüstrileşmiş ülkelerde başlayan durgunluk sonucunda gerilemeye başlamıştır. Ekonomik durgunluk sonucunda bir yandan bazı işçiler kesin dönüş yaparken, Arap ülkelerinde oluşan ekonomik gücün etkisiyle bu ülkelere olan işgücü göçünün hızlandığını görmekteyiz (19 sayılı cetvel).

Tablodan da izlenebileceği gibi 1973 yılında yurt dışına gönderilen işçilerin sayısı rekor düzeye varmış, bunu takip eden yıllarda ise önemli düşüşler kaydedilmiştir.

1976 ve 1977 yıllarında yurt dışına işçi gönderimleri daha çok Libya ve Suudi Arabistan'a olmak üzere Arap ülkelerinedir. Batı sanayi ülkelerine gönderimler genellikle ismen talep üzerine yollamalar olup toplu gönderimler durduğundan eski yıllardaki düzeye ulaşamamaktadır.

C. PARA VE KREDİ

1 — MERKEZ BANKASI

a. Banknot Emisyonu

Merkez Bankası banknot emisyonu 1977 yılında, önceki yıllara göre daha hızlı artmıştır. Bunun nedeni, Merkez Bankası işlemlerinin kısıtlayıcı etkisine rağmen, kredilerin daha hızlı bir artış göstermiş olmasıdır. Geçen yıldan farklı olarak 1977 yılında döviz rezervleri de emisyon azaltıcı etki yapmış olduğu için 1977 yılında banknot emisyonlarındaki artış tamamen Merkez Bankası kredilerinden ve özellikle kamu kesimi kredilerinden kaynaklanmıştır. Diğer başlıca Merkez Bankası işlemleri emisyon azaltıcı yönde etkili olmuştur. Mevduat karşılıkları oranında eylül ayında yapılan düzenlemenin de etkisiyle mevduat 18 milyar dolayında azaltıcı etki yaparken ithalat depozitoları aracılığı ile piyasadan 35 milyar lira çekilmiştir. Altın ve döviz rezervlerindeki gelişmelerle birlikte bütün döviz işlemleri emisyon 9 milyar lira, diğer muhtelif işlemler 4 milyar lira dolayında azaltıcı etki yapmıştır. Böylece kredilerden gelen 79 milyar liralık ve itfaya tabi hesaplardan gelen 13 milyar liralık olmak üzere toplam 92 milyar liralık emisyon artırıcı etki 26 milyar lira dolayına indirilebilmiş ve emisyon 1977 yılında % 49,6 oranında artarak 77 milyar 881 milyon liraya çıkmıştır.

Aşağıda, Merkez Bankası kredileri bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiş olan kredilerdeki gelişmeler kısaca şöyledir: Bütçe ödeneklerinin % 15 i ile sınırlı olan Hazine kısa vadeli avansı 1977 yılında 23,4 milyar lira artarak krediler içinde en büyük gelişmeyi göstermiştir. Bunun yanında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansmanı için 26,2 milyar liralık Merkez Bankası kredisi kullanılmıştır. Bunun 13,3 milyar lirası 1977 yılı Bütçe Kanununun 62 inci maddesi hükmü gereğince Devlet Yatırım Bankasına verilen kredi, geri kalan 12,9 milyar lirası ise destekleme alımları için çeşitli kamu kuruluşlarına açılan kredilerdir. Bunlardan başka bütün alımları için Tekel İdaresine 8,1 milyar liralık yeni kredi verilmiştir.

Toplam kamu kesimi kredilerindeki 57,7 milyar liralık artışa karşılık bankalar aracılığı ile özel kesime açılan kredilerdeki artış 20,8 milyar lira-

dır ve bunun da 7,9 milyar lirası Tarım Satış Kooperatiflerine açılan kredilerdir.

Görüldüğü gibi emisyon artışının kaynağı olan Merkez Bankası kredilerindeki artışın çok büyük bir kısmı (% 83,5) yürürlükteki mevzuat gereğince Merkez Bankasının açmak zorunda olduğu kredilerle ilgilidir. Hazine'nin bütçe ödeneklerine paralel olarak artan likidite ihtiyacının karşılanması, üretimi yükselen tarım ürünlerinin destekleme alımları ve ihracat finansmanları ile görevli kuruluşların taleplerinin karşılanması yanında Kamu İktisadi Kuruluşlarının Finansman ihtiyaçlarının bir kısmının karşılanması mevzuat gereği Merkez Bankasının görevi olduğu için, 1977 yılında banknot emisyonu Merkez Bankası kredilerindeki gelişmeye paralel olarak artmıştır.

Merkez Bankası, kamu sektörünün mali ve ekonomik finansmanı yanında diğer ekonomik faaliyetlerin finansmanını da herhangi bir aksamaya meydana vermeden sağlamaya çalışırken diğer işlemleri ve tedbirleri ile piyasadaki fazla likiditeyi çekmeye çaba göstermiştir. İthalat teminatları ve mal bedelleri ile piyasadaki fazla bir likidite çekilirken 24 Eylül'de yayınlanan bir kararname ile mevduat karşılıkları oranı % 5 yükselterek yıl sonuna kadar bankalardan 16,5 milyar lira karşılık olarak bloke edilmiştir.

Emisyonun yıl içindeki gelişmesi incelendiğinde, genellikle yılın ilk yarısında izlenen mevsimlik durgunluğun 1977 yılında sadece ocak ayında gerçekleştiği görülmektedir. Emisyon ocak ayında 931 milyon lira azalmış, şubat ayında 531 milyon lira artmıştır. Mart ayında emisyon, Hazine kısa vadeli avansındaki gelişmenin etkisiyle 5 milyar lira dolayında artmıştır. Nisan ve mayıs aylarında Hazine avansı bir miktar gerilemiş, diğer kredilerdeki artış da ithalat teminatları ve karşılıklarının yükselmesiyle karşılanmış olduğu için emisyonda önemli bir gelişme olmamıştır. Haziran ve temmuz aylarında Hazine kısa vadeli avansı yanında Toprak Mahsulleri Ofisi alımlarının başlaması nedeniyle yükselen krediler emisyon artışını hızlandırmış, ithalat karşılık ve teminatları ile mevduat karşılıklarının azaltıcı etkisine rağmen emisyon bu iki ay içinde 12 milyar lira dolayında artmıştır. Ağustos ayında Hazine avansı ve Tarım Satış Kooperatifleri kredilerindeki azalma ithalat karşılık ve teminatları ile mevduat karşılıkları artışıyla desteklenince emisyon 2 milyar lira azalmıştır. Eylül, ekim ve kasım aylarında emisyon, ihracat kredilerinin artmaya başlaması, sanayi kredileri ve Hazine avansının artışlarını sürdürmesi sonucu hızlanan kredi artışlarının etkisiyle artmaya devam etmiştir. Aralık ayında ise emisyon, mevduat karşılıkları ve bankamız nezdindeki diğer mevduatın 7,5 milyar lira artması nedeniyle 1,4 milyar lira azalmıştır.

Yukarıda belirtilen aylık gelişmeler sonucunda banknot emisyonu 1977 yılında 52 milyar 61 milyon liradan 77 milyar 881 milyon liraya çıka-

rak % 49,6 oranında (25 milyar 820 milyon lira) artmıştır. Banknot emisyonu 1976 yılında % 27,2, 1975 yılında ise % 24,6 oranlarında artmıştır.

b. Merkez Bankası Kredileri

Merkez Bankası kredileri 1977 yılında % 81,1 oranında (78 milyar 548 milyon lira) artarak 96 milyar 824 milyon liradan 175 milyar 372 milyon liraya çıkmıştır. Merkez Bankası kredileri 1976 yılında % 76,8, 1975 yılında % 50,8 oranlarında artmıştı (22 sayılı cetvel).

Merkez Bankasında biriken mevduat karşılıklarından 1211 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi gereğince T. C. Ziraat Bankasına verilen "Zirai Finansman" ile 1789 sayılı Kanunun 11 inci ve 1823 sayılı Kanunun 70 inci maddesi gereğince verilmiş olan "Özel Finansman", yukarıda belirtilen Merkez Bankası kredilerine dahil değildir. Bu iki avans özellikleri nedeniyle "Diğer İşlemler" bölümünde ele alınmaktadır.

1977 yılında Merkez Bankası kredilerindeki gelişme, başlıca Hazinenin likidite ihtiyacı ile Kamu İktisadi Kuruluşlarının destekleme alımları ve finansman ihtiyaçlarına bağlı kalmıştır. Merkez Bankasının bunlar dışında, bankalar aracılığı ile açtığı kredilerden özellikle sanayi kredileri ile Tarım Satış Kooperatiflerine açılmış olan krediler önemli artışlar gösterirken, diğer Merkez Bankası kredileri normal gelişmelerini sürdürmüştür.

Merkez Bankası kredileri ocak ayında normal mevsimlik harekete uygun bir azalma gösterdikten sonra, mart ayından itibaren yükselmeye başlamış ve artış, aydan aya farklı miktarlarda olmakla birlikte yıl sonuna kadar devam etmiştir.

İlk altı aylık dönem sonunda Merkez Bankası kredileri, 1976 sonuna göre 35 milyar 816 milyon lira artmıştır. Artışın 34 milyar 718 milyon lirası kamu kesimi kredilerinde, 1 milyar 98 milyon lirası bankalara açılan kredilerde olmuştur. Merkez Bankası kredilerindeki bu artış Hazine kısa vadeli avansının 14 milyar 123 milyon lira, Kamu İktisadi Teşebbüsleri kredilerinin 13 milyar 595 milyon lira, Tekel İdaresi kredilerinin 7 milyar lira, sanayi kredilerinin 3 milyar 359 milyon lira, tarım kredilerinin 2 milyar 503 milyon lira ve küçük sanat kredilerinin 1 milyar 171 milyon lira artmasının sonucudur. Bu dönemde ihracat kredileri mevsim gereği 1 milyar 179 milyon lira, Tarım Satış Kooperatifleri kredisi 2 milyar 683 milyon lira, Sümerbank kredisi 85 milyon lira, orta vadeli krediler 153 milyon lira ve diğer krediler 1 milyar 835 milyon lira azalmıştır. Haziran sonuna kadar Merkez Bankası kredilerinde meydana gelmiş olan artış büyük ölçüde mart ve haziran aylarında olmuştur. Mart ayında yeni bütçenin uygulanmaya başlamasıyla Hazine kısa vadeli avansı yeni bütçe ödeneklerine uygun olarak 10 milyar 75 milyon lira birden yükselmiş, haziran ayında ise yine Hazine kısa vadeli avansı yanında Kamu İktisadi Teşebbüsleri

kredileri, tarım ve sanayi kredileri ile ihracat kredileri de artmaya başladı. İçin Merkez Bankası kredileri artışı 15 milyar 533 milyon lira olmuştur.

1977 yılının ikinci yarısında kamu kesimine açılan kredilerdeki artışın yavaşladığı, buna karşılık bankalara açılan kredilerin artışının, özellikle ihracat kredileri ve sanayi kredilerinin etkisiyle hızlandığı görülmektedir. Yılın ikinci yarısında, Hazine kısa vadeli avansı 9 milyar 316 milyon lira, Kamu İktisadi Teşebbüslerine açılan krediler 12 milyar 581 milyon lira, Tekel kredisi 1 milyar 150 milyon lira, ihracat kredileri 1 milyar 335 milyon lira, Tarım Satış Kooperatifleri kredisi 10 milyar 588 milyon lira, sanayi kredileri 3 milyar 945 milyon lira, orta vadeli krediler 1 milyar 425 milyon lira, diğer krediler 3 milyar 626 milyon lira artmış, tarım kredileri, Sümerbank kredisi ve küçük sanat kredileri toplam olarak 1 milyar 234 milyon lira azalmıştır.

Merkez Bankası kredilerinde 1977 yılında meydana gelen 78 milyar 548 milyon liralık artışın 29 milyar 595 milyon lirası (% 37,7) çeşitli tarım ürünlerinin desteklenmesi, satın alınması, işlenmesi ve ihracı ile ilgili işlemlerin finansmanında kullanılmış, 13 milyar 281 milyon lirası (% 16,9) 1977 yılı Bütçe Kanununun 62 inci maddesi gereğince Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansmanı için Devlet Yatırım Bankası aracılığı ile kullanılmış, 23 milyar 439 milyon lirası (% 29,8) Hazineye Bankamız Kanununun 50 inci maddesi hükmü gereğince kısa vadeli avans olarak verilmiş, 7 milyar 304 milyon lirası (% 9,3) sanayi sektörüne ve geri kalan 4 milyar 929 milyon lirası (% 6,3) çeşitli faaliyet alanlarına tahsis edilmiştir.

Bankamız Kanununun 50 inci maddesi hükmü gereğince cari yıl genel bütçe ödeneklerinin % 15 i ile sınırlı olan Hazine kısa vadeli avansı, 1977 yılında 23 milyar 439 milyon lira artarak 45 milyar 178 milyon liraya çıkmıştır.

Merkez Bankası Tekel İdaresine, tütün destekleme alımlarında kullanılmak üzere, Hazine kefaletini haiz bonoların iskontosu yoluyla kredi tahsis etmektedir. Bu kredi dahilinde kullanılmış olan miktar, 1976 yılı sonunda 7 milyar lira iken, 1977 yılında 8 milyar 150 milyon lira artarak 15 milyar 150 milyon lira olmuştur.

Hububat destekleme alımları için Toprak Mahsulleri Ofisine açılan krediler 1977 yılında 6 milyar 375 milyon lira artmıştır. 1976 yılı sonunda 12 milyar 200 milyon lira olan Toprak Mahsulleri Ofisi borç bakiyesi mayıs ayı sonunda 10 milyar 700 milyon liraya indikten sonra kampanya başlangıcı olan haziran ayından itibaren artmaya başlamıştır. Özellikle temmuz ve ağustos aylarındaki artışlar nedeniyle Toprak Mahsulleri Ofisi kredileri eylül ayı sonunda 19 milyar 644 milyon liraya çıkmış, yılın son üç ayında ise geri ödemeler nedeniyle bir miktar azalarak 1977 yılı sonunda 18 milyar 575 milyon liralık borç bakiyesi vermiştir. Toprak Mahsulleri

Ofisi bu kredilerle 1977 kampanyasında, aralık sonuna kadar 3.592.298 tonu buğday olmak üzere 3.828.342 ton iç alımda bulunmuştur. Ofis geçen yıl 1976 kampanyasında, yine aralık sonuna kadar, 3.127.175 tonu buğday olmak üzere 3.593.062 ton iç alımda bulunmuştur.

Şeker Şirketinin Hazine kefaletini haiz bonolar karşılığında kullandığı krediler 1977 yılında 2 milyar 397 milyon lira artarak 3 milyar 577 milyon liradan 5 milyar 974 milyon liraya çıkmıştır.

1977 yılı Bütçe Kanununun 62 inci maddesi ile Maliye Bakanı "Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1977 yılı finansman ihtiyacını karşılamak üzere;

a) Maliye Bakanlığınca tesbit edilecek şartlarla özel ek iç istikraz tahvilleri çıkarmaya ve Devlet Yatırım Bankası aracılığı ile 1211 sayılı Kanunun 48 inci maddesi gereğince sözü geçen kuruluşlara imkan sağlanmaya,

b) Aynı amaçla Kamu İktisadi Teşebbüsleri tarafından çıkarılacak bonolara 'Hazine Kefaleti' vermeye ve 1211 sayılı Kanunun 51 inci maddesi uyarınca avans açtırmaya" yetkili kılınmıştır.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri yukarıda belirtilen kaynaktan 1976 yılı sonuna kadar 14 milyar 641 milyon lira kullanmışlardır. 1977 yılı içinde Hazine kefaletini haiz bonoların reeskontu yoluyla 6 milyar 173 milyon liralık kredi açılmış, özel iç istikraz tahvilleri karşılığında da 7 milyar 108 milyon liralık avans verilmiştir. Böylece Devlet Yatırım Bankası aracılığı ile kullandırılan krediler 1977 yılı sonuna kadar 13 milyar 281 milyon lira artarak 27 milyar 922 milyon liraya ulaşmıştır.

Önceleri bankalar aracılığı ile kredi kullanmakta olan Çay Kurumu, Et ve Balık Kurumu ve Süt Endüstrisi Kurumuna 1976 yılından itibaren destekleme alımlarının finansmanı için gerekli kredi, çıkardıkları Hazine kefaletini haiz bonolar karşılığında, dolaysız olarak Merkez Bankası tarafından temin edilmeye başlanmıştır. 1977 yılında bu kurumlara Sümerbank da dahil edilmiştir.

Çay Kurumuna 1977 yılında Merkez Bankasından 1 milyar 962 milyon lira kredi kullandırılarak borç bakiyesi 3 milyar 260 milyon liraya yükseltilmiştir. Çay Kurumu Genel Müdürlüğüne 1977 yılı Bütçe Kanunun 75 inci maddesi uyarınca kredi açılmıştır. 21 Mayıs 1977 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 7/13366 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Çay Kurumu yaş çay ürünü alımları ile görevlendirilmiştir. Böylece Çay Kurumu haziran ayından başlayarak 1977 yılı sonuna kadar 1 milyar 962 milyon liralık kredi kullanmıştır.

Et ve Balık Kurumu 1977 yılında şubat ayından başlayarak yıl sonuna kadar 1 milyar 100 milyon liralık kredi kullanmıştır.

14 nisan 1976 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 7/11603 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye Süt Endüstrisi Kurumunun süt üreticilerine avans vermesi kararlaştırılmıştı. Kuruma süt alımlarında kullanılmak üzere 1976 yılında Merkez Bankasından 237 milyon lira kredi verilmişti. 1977 yılında da Süt Endüstrisi Kurumu'na, çoğunluğu mart - haziran aylarında olmak üzere 261 milyon liralık kredi daha verilmiş ve böylece kurumun borç bakiyesi 498 milyon liraya yükselmiştir.

Sümerbank Genel Müdürlüğüne 1977 yılına kadar, pamuk alımlarında kullanılmak üzere banka aracılığı ile kredi verilmekteydi ve Sümerbank'ın bu yolla Merkez Bankası'ndan sağladığı kredinin 1976 sonu bakiyesi 880 milyon liraydı. 1977 yılında Sümerbank'ın da pamuk alımları için Hazine kefaletini haiz bonolar karşılığı kredi kullanması yoluna gidilmiş ve bu kuruluşa ekim, kasım ve aralık aylarında toplam olarak 800 milyon liralık kredi verilmiştir. Ancak 1976 sonundaki bakiyesi 880 milyon lira olan ve banka aracılığı ile intikal eden kredilerin 134 milyon lirası tasfiye edildiği için, 1977 yılı bakiyesi 746 milyon liraya inmiştir. Böylece Sümerbank Genel Müdürlüğü'nün kullanmış olduğu Merkez Bankası kredilerinin 1977 sonu bakiyesi 1 milyar 546 milyon liraya yükselmiştir.

Yukarıda açıkladığımız Kamu İktisadi Teşebbüslerine verilen krediler dışında kalan krediler arasında en önemli kredi kalemi Tarım Satış Kooperatifleri kredisidir. Çeşitli tarım ürünlerinin destekleme alımları ve ihracatı ile ilgili olarak Tarım Satış Kooperatiflerine açılan krediler genellikle mart - ağustos ayları arasında azalmakta, yılın diğer aylarında ise artmaktadır. 1977 yılında da bu krediler, ağustos ayı sonuna kadar genellikle düşük bir seviyede seyrettikten sonra eylül ayından itibaren hızla yükselmeye başlamış ve yıl sonunda 21 milyar 225 milyon liraya çıkarak 7 milyar 905 milyon lira artış göstermiştir.

Merkez Bankasının tarım kredileri T. C. Ziraat Bankası ile Tarım Kredi Kooperatiflerinin kullandığı krediler ve diğer tarım kredilerinden oluşmaktadır. Tarım kredileri 1977 yılında 1 milyar 340 milyon lira artarak 3 milyar 871 milyon liraya çıkmıştır. Tarım kredilerindeki bu artışın büyük kısmı Tarım Kredi Kooperatifleri kredilerinden ileri gelmiştir. Bu krediler 1977 yılında 3 milyar 262 milyon liraya çıkarak 963 milyon lira artmıştır. Diğer tarım kredilerindeki artış ise 377 milyon liradır. Merkez Bankası bunlar dışında tarım sektörüne orta vadeli kredi de açmaktadır. Merkez Bankasının tarımsal orta vadeli kredileri 1977 yılında 95 milyon lira azalarak 92 milyon liraya inmiştir. Orta vadeli tarımsal kredileri de nazara alırsak Merkez Bankasının tarım kredilerinin 1977 sonu bakiyesi 3 milyar 963 milyon lira olmaktadır.

Merkez Bankasının kısa vadeli sanayi kredileri, 1977 yılında 7 milyar 304 milyon lira artarak 13 milyar 986 milyon liraya ulaşmıştır. Sanayi kredilerindeki artışın 3 milyar 20 milyon lirası normal sanayi senetlerinde,

1 milyar 795 milyon lirası sanayicilerin belgeli ihracat kredilerinde ve 2 milyar 489 milyon lirası diğer sanayi kredilerinde olmuştur. Merkez Bankası bunlar yanında sanayi sektörüne orta vadeli kredi de vermektedir. Orta vadeli sanayi kredileri 1977 yılında 1 milyar 367 milyon lira artarak 5 milyar 491 milyon liraya çıkmıştır. Orta vadeli krediler de nazara alınırsa Merkez Bankasının sanayi sektörüne açmış olduğu kredilerin 1977 sonu seviyesi 19 milyar 477 milyon lira olmaktadır.

Türkiye Halk Bankasına, küçük sanatkarlar ve esnafın kredi ihtiyacının karşılanmasında kullanılmak üzere, Merkez Bankası tarafından reeskont kredisi verilmektedir. T. Halk Bankasına 1977 yılında bu imkândan yararlanılarak 1 milyar 149 milyon lira kredi verilmiş ve borç bakiyesi 2 milyar 351 milyon liraya çıkmıştır.

Merkez Bankasının ihracat kredilerinde 1977 yılında önemli bir gelişme olmamıştır. Bunun nedeni bütün finansman kredisinin 1977 yılında 466 milyon lira azalmış olmasıdır. İhracatın çeşitli aşamaları ile ilgili diğer ihracat kredilerinden ihracat satış finansmanı kredileri 576 milyon lira, ihracat hazırlık finansmanı kredileri 15 milyon lira ve vesikalı teminat ve iştirak senetleri 31 milyon lira artış göstermiş ve toplam ihracat kredileri yıl içinde 156 milyon lira artarak 3 milyar 536 milyon liraya ulaşmıştır.

Merkez Bankasından orta vadeli kredi kullanımı 1977 yılında 1 milyar 272 milyon lira artış göstermiştir. 1977 yılı sonu itibariyle bankalara 12 milyar 479 milyon lira tutarında orta vadeli reeskont mutabakatı verilmiş, bankalar da bu mutabakata dayanarak reeskonta 6 milyar 614 milyon liralık senet getirmişlerdir. Ancak bankalar Merkez Bankasının sağladığı bu imkanın sadece 5 milyar 583 milyon lirasını kullanmışlardır.

Ödenmiş sermaye, ihtiyatlar ve bilumum mevduatları toplamı bir milyar lirayı aşan bankaların plasmanları toplamının % 20 sine, 100 milyon liradan fazla ve bir milyar liradan az olan bankaların plasmanlarının ise % 10 una tekabül eden kaynaklarını tebliğde belirtilen sektörlerle orta vadeli kredi olarak vermelerini öngören 7.1.1976 tarihli Bankamız tebliğinin uygulanmasına 1977 yılında da devam edilmiştir. Bu tebliğ kapsamına giren 23 bankanın kasım 1977 sonu itibariyle kullandırdıkları orta vadeli krediler 20 milyar 908 milyon liraya yükselmiştir. 20 milyar 908 milyon liralık orta vadeli kredinin 19 milyar 811 milyon lirası sanayi sektörüne, 382 milyon lirası madencilığa, 490 milyon lirası gemi inşaatı ve gemi inşaat tesislerine, 45 milyon lirası hariçten gemi ve uçak satın alan kuruluşlara ve 180 milyon lirası turizm sektörüne açılmıştır. Bu bankaların toplam orta vadeli kredilerinin 13 milyar 122 milyon lirası yatırım, 2 milyar 628 milyon lirası tevsi, 29 milyon lirası modernleştirme, 4 milyar 684 milyar lirası işletme kredisidir. Geri kalan 445 milyon lirası ise bu

amaçlarla kullanılmak üzere ortak bankalarca Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'na verilmiştir.

Merkez Bankasının diğer kredileri normal ticari kredileri, tahvil üzerine avansları ve Bankalar Tasfiye Fonu kredilerini kapsamaktadır. Bu kredilerin toplamı 1977 yılı içinde 2 milyar 726 milyon liradan 4 milyar 517 milyon liraya çıkarak 1 milyar 791 milyon lira artmıştır. Artışın tamamı tahvil üzerine avanslarda olmuştur. Bu tür krediler özellikle yılın son iki ayında hızla yükselerek 2 milyar 22 milyon lira artış göstermiştir. Merkez Bankasının ticaret alanına, bankalar aracılığı ve normal ticari senetlerin reeskontu yoluyla açtığı normal ticari krediler 1977 yılında azalmıştır. Bu tür krediler, 1976 yılı sonunda 805 milyon lira iken 145 milyon lira azalarak 660 milyon liraya inmiştir. Tedricen tasfiyeye tabi tutulan bankaların tasfiyelerinde kullanılmak üzere önceden Bankalar Tasfiye Fonu'na açılmış bulunan kredilerin tasfiyesi 1977 yılında da devam etmiştir. Bankalar Tasfiye Fonu Kredisi 1976 yılı sonunda 105 milyon lira iken yıl içinde 86 milyon lira azalarak 19 milyon liraya inmiştir.

c. Altın ve Döviz Durumu

Merkez Bankası toplam altın mevcudunda 1977 yılında 2 tonluk bir artış meydana gelmiş ve mevcut 111 tondan 113 tona yükselmiştir. Altın mevcudundaki artış Uluslararası Para Fonu'ndan satın alınan 2.010.061,18 safi gramlık altın ile ilgilidir. Tamamı Bankamıza ait bulunan altınlarımız bilançomızda 1 safi gram altın = 19,00364 lira üzerinden değerlendirilmiştir (23 sayılı cetvel).

Merkez Bankası altın ve döviz rezervleri, 1976 yılı sonunda 15 milyar 991 milyon lira iken 1977 yılında 6 milyar 249 milyon lira azalarak 9 milyar 742 milyon liraya inmiştir (25 sayılı cetvel). Altın ve döviz mevcutları ABD doları ile ifade edildiği takdirde rezervlerin 1977 yılında 991 milyon dolardan 547 milyon dolara indiği görülür. Altın ve döviz mevcutları 149 milyon dolarlık altın mevcuduna 638 milyon dolarlık konvertibl döviz borçlularının eklenmesi ve bu toplamdan 240 milyon dolarlık konvertibl döviz alacaklılarının düşülmesi ile bulunmaktadır. 1976 yılı sonundaki 991 milyon dolarlık altın ve döviz mevcutları ile 1977 yılı sonundaki 547 milyon dolarlık altın ve döviz mevcutları karşılaştırıldığında, 1977 yılı içinde 444 milyon dolarlık bir düşme görülmektedir (24 sayılı cetvel).

d. Mevduat ve Diğer İşlemler

Bankamız nezdindeki toplam mevduat 1977 yılında 18 milyar 199 milyon lira (% 40,7) artarak 62 milyar 937 milyon liraya yükselmiştir (27 sayılı cetvel).

Merkez Bankasındaki mevduat, mevduat karşılıkları, bankalar serbest tevdiatı, kaydi para ve diğer mevduat şeklinde bir ayırıma tabi tutularak

incelenebilir. 1977 yılı sonunda 62 milyar 937 milyon lira olan toplam mevduatın 51 milyar 368 milyon lirası mevduat karşılığı, 5 milyar 15 milyon lirası bankalar serbest tevdiatı, 789 milyon lirası kaydi para ve 5 milyar 765 milyon lirası diğer mevduattır.

Merkez Bankasındaki kaydi para 1977 yılında 322 milyon lira artarak 789 milyon liraya çıkmıştır. Artış başlıca Petrol Düzenleme Fonu ve Fiyat Düzenleme ve Destekleme Fonu'nda biriken paralarla ilgilidir.

Merkez Bankasındaki mevduatın büyük kısmını mevduat karşılıkları ile bankaların serbest tevdiatları oluşturmaktadır. Bankaların Merkez Bankasında biriken mevduat karşılıkları 1977 yılında 16 milyar 492 milyon lira artarak 51 milyar 368 milyon liraya yükselmiştir. Mevduat karşılıklarında meydana gelen bu artışta, bankaların mevduatlarının artması yanında karşılık oranlarının vadeli ve vadesiz mevduatlar için % 5 artırılmasının da etkisi olmuştur. 24 eylül 1977 gün ve 16064 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 7/13929 sayılı Kararname ile bankaların 1977 ağustos ayı sonundan başlamak üzere vadesiz ve bir yıla kadar vadeli mevduatları için tesis edecekleri munzam karşılığın oranı % 30 dan % 35'e, bir yıl ve daha fazla vadeli mevduatları için tesis edecekleri munzam karşılığın oranı ise % 25 ten % 30 a yükseltilmiştir. 1977 yılında mevduat karşılıkları ile ilgili iki düzenleme daha yapılmıştır. 4 nisan 1977 gün ve 15899 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Seri : 1 No : 6 Tebliğ ile Dövizle Çevrilebilir Mevduat hesaplarından 5 milyon dolar veya muadili konvertibl dövizden az olmamak üzere yabancı bankaların yetkili Türk bankaları nezdinde açtıracakları 2 yıl ve daha uzun vadeli olanları munzam karşılık kapsamından çıkarılmıştır. İkinci düzenleme 22 aralık 1977 gün ve 16147 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 7/14311 sayılı Kararname ile yapılmıştır. Bu kararname hükmüne göre T. Emlak Kredi Bankası'na konut kredilerinde kullanılacak mevduatın karşılık oranı % 10 olarak belirlenmiştir.

1976 yılı sonunda 4 milyar 354 milyon lira olan bankaların Merkez Bankasındaki serbest tevdiatları 661 milyon lira artarak 1977 yılı sonunda 5 milyar 15 milyon liraya çıkmıştır.

Genel ve Katma Bütçeli İdareler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve diğer resmi kuruluşların Bankamız nezdindeki tevdiatı 1976 yılı sonunda 2 milyar 274 milyon lira iken 1977 yılı sonunda 3 milyar 35 milyon liraya çıkarak 761 milyon lira artmıştır. Uluslararası kuruluşlar ve dış yardım karşılıkları hesabı 1977 yılında değişiklik göstermeden 2 milyar 387 milyon lirada kalmış, bunlar dışında kalan diğer mevduat ise 380 milyon liradan 343 milyon liraya inerek 37 milyon lira azalmıştır.

Ufak para kasası, tahviller cüzdanı, itfaya tabi hesaplar, mevduat karşılıklarından sağlanan finansmanlar, sikke ve düşük ayarlı altınlar, konvertibl olmayan borçlu döviz hesapları ve diğer aktif hesapların top-

lamında 1977 yılında 21 milyar 423 milyon lira artış olmuştur. Bu artışın 12 milyar 974 milyon lira gibi büyük bir kısmı itfaya tabi hesaplardan gelmektedir. 1977 yılında bazı konvertibl döviz ve efektiflerin Türk lirası alış-satış fiyatlarının değiştirilmesi nedeniyle meydana gelen aleyhte kur farkları yapılan protokola göre itfaya tabi hesaplara alınmıştır. Diğer aktif hesaplarda meydana gelmiş olan artışın kalan 8 milyar 449 milyon lirasının 6 milyar 557 milyon lirası konvertibl Türk Lirası Borçluları hesabından, geri kalan 1 milyar 892 milyon lirası da çeşitli işlemlerden kaynaklanmıştır. Merkez Bankasında toplanan mevduat karşılıklarından 1211 sayılı Bankamız Kanununun 40 ıncı maddesi gereğince Ziraat Bankasına verilmekte olan "zirai finansman" da ve 1974 ve 1975 yıllarında yine mevduat karşılıklarından Devlet Yatırım Bankası'na verilmiş "özel finansman" da 1977 yılında bir değişiklik olmamıştır.

Diğer pasif hesaplar ithalat teminat ve karşılıklarını, sermaye hesaplarını ve alacaklı döviz hesaplarıyla sair pasif hesapları kapsamaktadır. Bu pasif hesapların toplamı 1977 yılında 49 milyar 703 milyon lira artmıştır. Hesapların 1976 sonu bakiyesi 94 milyar 423 milyon lira, 1977 sonu bakiyesi ise 144 milyar 126 milyon liradır. Söz konusu hesaplarda görülen artışın 35 milyar 34 milyon lirası çeşitli ithalat yönetmelikleri gereğince yatırılan ithalat teminatları ile 2 haziran 1976 tarih, Seri : VII No. 166 ve 6 temmuz 1976 tarih, Seri : VII No. 168 tebliğler gereğince transfer edilmek üzere "İthalat Özel Hesabı"na yatırılan mal bedelleri ile ilgilidir. Geri kalan 14 milyar 669 milyon liralık artışın 1 milyar 543 milyon lirası sermaye hesapları ve kâr, 8 milyar 709 milyon lirası "Konvertibl Türk Lirası Karşılığı Döviz Alacaklıları" hesabında meydana gelmiştir. Bu hesap bankaların Döviz Çevrilebilir Mevduat hesapları ile ilgili olarak Bankamızdan talep edebilecekleri döviz miktarını göstermektedir. Bu hesabın karşılığı aktifte "Konvertibl Türk Lirası Borçluları" hesabında gösterilmiştir. Kalan 4 milyar 417 milyon liralık artış çeşitli pasif işlemlerle ilgilidir.

2 — BANKALAR

a. Toplu Bakış

Bankaların kaynaklarındaki gelişmeleri, elde mevcut geçici verilere göre, mevduat, Merkez Bankası kredileri ve diğer kaynaklar şeklinde üç grupta inceleyebiliriz. 1977 yılında bankaların en önemli kaynağı olan mevduat, hızını biraz artırarak yükselmeye devam etmiştir. Bankaların reeskont kaynağı da 1977 yılında daha hızlı bir artış göstermiştir. Mevduat ve Merkez Bankası reeskont ve avansları dışında kalan "diğer" kaynaklar, artış göstermekle birlikte 1975 ve 1976 yıllarındaki kadar etkili olmamıştır.

1977 yılı mevduat artışı 50,6 milyar liradır. 7,2 milyar liralık "diğer" kaynak artışında, 1976 yılından farklı olarak, Döviz Çevrilebilir Mevduat

hesaplarının bir etkisi olmamıştır. Zira Döviz Çevrilebilir Mevduat 1977 yılında 66 milyon lira azalmıştır. 1977 yılında Döviz Çevrilebilir Mevduat girişlerinde gözlenen yavaşlama bankalar için bu kaynağın nisbi önemini azaltmıştır. Bu nedenle mevduat ve Merkez Bankası reeskont ve avanslarının banka sisteminin kaynak artışıdaki payı yükselmiştir. 1976 yılında bankaların kaynak artışının % 52,2 sini teşkil etmiş olan mevduatın 1977 yılı kaynak artışıdaki payı % 64,3 e yükselmiştir. Aynı şekilde Merkez Bankası reeskont ve avanslarının bankaların kaynak artışıdaki payı da % 21,8 den % 26,5 e yükselmiştir. Bankalar Merkez Bankasından 1976 yılında 15,1 milyar lira, 1977 yılında 20,9 milyar lira reeskont kredisi almışlardır.

Bankalar 1977 yılında mevduat ve Merkez Bankası kaynağı dışında 7,2 milyar liralık "diğer" kaynak sağlamışlardır. Bu 7,2 milyar liranın yaklaşık 4 milyar lirası bankaların Devlet Yatırım Bankası ve Genel Bütçeli İdarelerden, 0,5 milyar lirası tahvil ihracından, 1,4 milyar lirası ise iki sanayi bankasının yurtiçi ve yurtdışı taahhütlerinden gelmektedir.

Mevduat artışının hızlanması ve bankaların "diğer" kaynaklarındaki artışın yavaşlaması nedeniyle toplam kaynaklar içinde mevduatın payı % 64,8 den % 64,7 ye düşmüş, Merkez Bankası reeskont ve avanslarının payı ise % 16,4 ten % 18,8 e yükselmiştir. "Diğer" kaynakların payı ise % 18,8 den % 16,5 e inmiştir. Döviz Çevrilebilir Mevduatın toplam banka kaynakları içindeki payı ise 1977 yılında % 11,6 dan % 10,9 a düşmüştür.

Bankaların kaynaklarında gözlenen bu gelişmelere karşılık kaynakların kullanımı, parasal kontrol araçları vasıtasıyla kamu otoriteleri, özellikle Bankamız tarafından daha önce alınmış yönlendirici kararların kısmen etkisi altında belirlenmiştir. Yıl içinde umumi disponibilitè oranının değişmemesine karşılık artırılan mevduat münzam karşılıkları banka kaynaklarının bir kısmının bankamız nezdinde bloke edilmesine yol açarken tavizli karşılık oranları ile desteklenen orta vadeli kredilerde % 10 ve % 20 lik taban uygulaması devam etmiş, % 10 a indirilen karşılıklar dolayısıyla tahvil alımları bankalar için cazip bir plasman haline gelmiş ve nihayet 29 nisan 1977 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Banka Meclisi kararı ile bazı bankaların sınai mamul ihracına dönük açacakları krediler için % 5 taban tespiti yoluna gidilmiştir.

Geçici verilere göre bankaların kaynaklarında 1977 yılında meydana gelmiş olan 78,7 milyar liralık artışın 16,5 milyar lirası, mevduattaki artış ve mevduat karşılıkları oranının yükselmesi nedeniyle mevduat münzam karşılığı olarak Merkez Bankasına yatırılmıştır. Kasa ve Merkez Bankasındaki serbest tevdiattan oluşan emre hazır değerler ise 7,1 milyar lira artmıştır. Böylece 78,7 milyar liralık kaynak artışından bankalara serbestçe kullanabilecekleri 55,1 milyar lira kalmıştır. Bankalar da bunun 47,7

milyar lirasını çeşitli krediler şeklinde ekonominin emrine tahsis etmişler, 7,4 milyar lirası ile de hisse senedi ve tahvil satın almışlardır.

Bankaların toplam kullanımı 100 kabul edilirse 1977 yılında toplam kullanım içinde emre hazır değerlerin payı 5,8 den 6,6 ya, mevduat karşılıklarının payı 14,5 ten 16 ya, tahvil ve iştiraklerin payı 6,6 dan 7,2 ye yükselmiş, kredilerin payı 73,1 den 70,2 ye inmiştir.

Bankalardaki bu genel görüntü yanında gözlenen bir başka gelişme de banka ve şube sayısında değişmeler olmuştur. Gerçekten yabancı bankalardan yurdumuzda faaliyette bulunan Banka Kommerçiyale İtalyana 1976 yılı sonunda tasfiye kararı alarak faaliyetlerini 1977 yılında durdurmuştur. Buna karşılık Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Arap Cumhuriyeti arasında imzalanan ve 18.7.1976 tarih ve 15650 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan anlaşmaya istinaden kurulan Arap - Türk Bankası yıl içinde faaliyete geçmiştir. Merkezi İstanbul'da bulunan Banka, normal bankacılık işleri yanında kalkınma projeleri ile dış ticareti finanse etmek amacını gütmektedir. Buna göre söz konusu Banka ve özellikleri dolayısıyla T.C. Merkez Bankası, Devlet Yatırım Bankası ve DESİYAB hariç tutulacak olursa 1977 yılı sonunda faaliyette bulunan banka sayısı 40 dır. Bu 40 Bankanın 11 i özel kanunlarla, bakiye 29 banka ise genel hükümler çerçevesinde kurulmuşlardır. Bankaların 1976 yılı sonunda 4.853 olan şube sayısı ise 1977 yılı sonunda 5.242 ye yükselmiştir. 1977 yılında yeni açılan 389 şubeden 175 i özel kanunla kurulmuş bankalara, 214 ü diğer bankalara aittir. Özel kanunla kurulmuş bankaların şube sayısı 1977 sonunda 2.023 e, genel hükümler çerçevesinde kurulmuş bankaların şube sayısı ise 3.219 a çıkmış bulunmaktadır.

17 sayılı karara ilişkin Seri : I ve No. 4 Tebliğ ile yürürlüğe konulmuş olan bazı bankaların belirli limitler içinde döviz pozisyonu tutabilmelerine ilişkin uygulama, yıl içinde yapılan düzenlemelerle 1977 yılında da devam etmiştir. Söz konusu uygulama yetkili bankaların ilgili tebliğlerde öngörülen bazı malların ithalatı ile kabul kredili ithalatın finansmanını kendi döviz pozisyonlarından yapabilmeleri imkanını vermiştir. Diğer bankalara göre nisbi bir üstünlük sağlayan bu imkan döviz pozisyonu tutmaya yetkili bankaları daha çok döviz kazandırıcı işlemlere itmiş ve söz konusu bankaların toplam döviz gelirleri içindeki payı 1977 yılında % 64,5 e, toplam döviz giderleri içindeki payı ise % 29,7 yükselmiştir.

b. Kullanım

1) Krediler

Geçici yıl sonu verilerine göre toplam banka kredileri artış hızındaki yavaşlama 1977 yılında da devam etmiştir. Banka kredileri 1975 yılında % 45,1 ile son yılların en hızlı artışını gösterdikten sonra, artı-

şını sürdürmekle birlikte artış hızı yıldan yıla gerilemiştir; artış hızları 1976 yılında % 32,2, 1977 yılında % 26 dır (28 ve 29 sayılı cetveller).

1977 yılında, ocak ayında, mevsimlik harekete bağlı olarak banka kredilerinde görülen gerileme daha sonra sürekli bir artışa dönüşmüştür. Ancak banka kredilerindeki asıl artış, geçen yıl olduğu gibi, ağustos ayından sonra olmuştur. Yılın ilk yedi aylık döneminde % 9,4 oranında (17 milyar 297 milyon lira) artmış olan banka kredileri son beş aylık dönemde % 15,1 oranında (30 milyar 392 milyon lira) artmıştır. Temmuz ve ağustos aylarında tarım kredilerinin mevsimlik azalması nedeniyle banka kredilerinde izlenen durgunluk eylül ayından itibaren tarım kredilerinin tekrar yükselmeye başlamasıyla artmaya dönüşmüş ve son beş ayda banka kredileri 30 milyar 392 milyon lira artış göstermiştir. Banka kredilerindeki son dört aylık artışlar eylül ayında 7,1 milyar lira, ekim ayında 6 milyar lira, kasım ayında 3,1 milyar lira ve aralık ayında 12,4 milyar lira dolayında olmuştur.

Cari istatistik verilere göre banka kredileri ihtisas kredileri ve genel krediler olmak üzere iki büyük gruba ayrılmaktadır. Bu ayırım ekonomik faaliyet kesimlerine göre yapılmış değildir. İhtisas kredileri grubu T. Sınai Kalkınma Bankası ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankasının orta ve uzun vadeli sınai kredilerini, T.C. Ziraat Bankasının tarım kredilerini, T. Halk Bankasının küçük sanat ve esnaf kredilerini ve gayrimenkul ipoteki karşılığında kredi açma yetkisine sahip beş bankanın ipotek karşılığı kredilerini kapsamaktadır. Genel krediler grubu ihtisas bankalarının yukarıda belirtilenler dışında kalan kredileriyle diğer bankaların bütün kredilerini, yani senetler cüzdanı, borçlu cari hesap ve avans şeklinde hemen hemen bütün diğer ekonomik faaliyet kesimlerine açtıkları kredileri içine almaktadır. 1977 sonu itibarıyla banka kredilerinin kesimlere ve ekonomik faaliyet kollarına dağılımını gösteren istatistikler henüz tamamlanmamış olduğu için, banka kredilerinin geçici 1977 yılı gelişmeleri ihtisas kredileri ve genel krediler ayırımına göre incelenecektir.

Banka kredilerinin 1977 sonu toplamı 100 kabul edilirse ihtisas kredilerinin toplam kredilerdeki payı 31,2 dir. 1976 yılı sonunda bu pay 30,2 idi. 1977 yılında ihtisas kredileri % 30,1 oranında artarken genel krediler % 24,2 oranında artış göstermiştir. 1977 yılında toplam banka kredileri içinde küçük sanat kredilerinin payı % 3,4 ten % 4,1 e, iki sanayi bankasının kredilerinin payı % 3,5 ten % 3,7 ye, tarım kredilerinin payı % 20,4 ten % 20,6 ya çıkarken ipotek karşılığı kredilerin payı % 2,9 dan % 2,8 e genel kredilerin payı % 69,8 den % 68,8 e inmiştir.

Sanayi bankalarının açmış olduğu krediler 1977 yılında 2 milyar 119 milyon lira (% 33,2) artarak 6 milyar 385 milyon liradan 8 milyar 504 milyon liraya çıkmıştır. Bu artışın 1 milyar 909 milyon lirası T. Sınai Kal-

kınma Bankasının açtığı kredilerde, 210 milyon lirası Sınai Yatırım ve Kredi Bankasının açtığı kredilerde olmuştur.

T. Halk Bankasının açtığı küçük sanat ve esnaf kredileri 1976 sonunda 6 milyar 293 milyon lira, 1977 sonunda % 51,2 fazlasıyla 9 milyar 516 milyon liradır.

Tarım kredilerinde 1977 yılında gerçekleşen artış % 27,5 tir. Bu krediler 1977 yılında 37 milyar 423 milyon liradan 47 milyar 715 milyon liraya çıkarak 10 milyar 292 milyon lira artış göstermiştir. Toplam tarım kredilerinin 5 milyar 192 milyon lirası Tarım Kredi Kooperatiflerine, 28 milyar 695 milyon lirası Tarım Satış Kooperatiflerine aittir. Doğrudan doğruya üreticiye açılan tarım kredilerinin tutarı ise 13 milyar 828 milyon liradır.

İpotek karşılığı açılan krediler 1976 sonunda 5 milyar 401 milyon lira iken 1977 sonunda 6 milyar 476 milyon liraya çıkmıştır. Bu kredilerin 3 milyar 144 milyon lirası konut inşaat kredisi, 1 milyar 561 milyon lirası afetler için açılan kredi, 741 milyon lirası turizm kredisi ve 1 milyar 30 milyon lirası da ticari nitelikte kredilerdir.

Yukarıda da kısaca belirtildiği gibi genel krediler bankaların borçlu cari hesap ile avans ve senet iskontosu şeklinde hemen hemen bütün faaliyet kesimlerine açtıkları kredileri kapsamaktadır. Bu krediler, Bankalardaki kredi işlemlerinin şekli nedeniyle ticari nitelik göstermektedir. Bu tür krediler 1976 sonunda 128 milyar 260 milyon lira iken 1977 sonunda % 24,2 oranında bir artışla 159 milyar 240 milyon liraya çıkmıştır. 1977 sonu itibariyle banka kredilerinin kesimlere ve ekonomik faaliyet kollarına dağılımını gösteren istatistikler henüz tamamlanmamıştır. İkişer aylık dönemler itibariyle hazırlanan bu istatistikler ekim ayı sonu itibariyledir. Ekim ayı verilerine göre 150 milyar 917 milyon lira olan genel kredilerin toplam banka kredileri içindeki payı % 69,9 dur. Genel krediler toplamını 100 kabul edersek 33,7 si sanayi ve madencilik, 1,5 i tarım, 8,9 u konut ve bayındırlık, 25,2 si ihracat, ithalat, turizm ve iç ticaret kredilerini kapsayan dağıtım sektörü ve 30,7 si sektörlerle dağılımı tespit edilemeyen kredilerdir. Genel ve Katma Bütçeli İdareleri kapsayan kamu mali sektörüne açılan kredilerin payı ise küçüktür.

Ekonomik faaliyet kollarına göre dağıtılmış genel kredilere ihtisas kredisi şeklinde verilmiş olanlar da eklenince toplam banka kredilerinin kesimlere dağılım istatistikleri elde edilmektedir. Bu esasa göre banka kredilerinin kesimler açısından dağılımı aşağıda incelenmiştir (30 ve 31 sayılı cetveller).

1977 yılı ekim ayı sonunda 215 milyar 877 milyon liralık toplam banka kredilerinin % 40,3 ü üretim, % 8,2 si konut ve bayındırlık, % 29,5 i dağıtım

kesimlerine ve % 21,9 u istatistik açıdan kesimleri belirlenemeyen kredilere, % 0,1 i ise kamu mali sektörüne açılan kredilere aittir.

1977 ekim sonu itibariyle 87 milyar 48 milyon lira olan üretim sektörü kredilerinin 57 milyar 442 milyon lirası sanayi kredisidir. Bu kredilerin bir kısmını sanayi bankalarının açmış olduğu orta ve uzun vadeli krediler ve çoğunluğunu diğer bankaların ticari kredi ve orta vadeli kredi şartları ile sanai teşebbüslere açtıkları krediler teşkil etmektedir. 1971 yılında uygulanmasına başlanan orta vadeli krediler bunlar arasında yer almıştır. Sanayi kredileri 1976 yılı ekim ayından 1977 yılı ekim ayına kadar 14 milyar 863 milyon lira (% 34,9) artmıştır. Sanayi bankalarının açtıkları krediler 1 milyar 904 milyon lira (% 30,2), diğer bankaların sanayi sektörlerine açtıkları krediler 12 milyar 959 milyon lira (% 35,7) artmıştır.

Madencilik kesimine sanayi bankaları dışında kalan bankaların açmış oldukları krediler 1977 yılı ekim ayı sonunda 1 milyar 647 milyon lira ve bunların banka kredileri içindeki payı % 0,7 dir. Sanayi bankalarının madencilik kesimine açtığı krediler sanai krediler içinde yer almaktadır. Ancak bu kredilerin miktarı fazla değildir.

1976 ekim'inde, 1975 ekim'ine göre % 28,3 oranında artmış olan tarım kredileri 1977 yılında, aynı dönemde 3 milyar 513 milyon lira (% 22,8) artış göstermiştir. Genel istatistiklerde tarım kredileri arasında yer alan Tarım Satış Kooperatifleri kredileri bu özel dağılım serilerinde dağıtım kesiminde gösterilmektedir. Tarım sektörüne açılmış olan cari krediler 1977 ekim sonunda 18 milyar 939 milyon liraya çıkmıştır.

Üretim sektörü içinde yer alan küçük sanat ve esnaf kredileri 1977 yılı ekim ayında 9 milyar 20 milyon liraya yükselmiştir. Bu kredilerin tamamı T. Halk Bankası'na açılmaktadır. 1976 yılı ekim ayı sonunda % 3,6 olan T. Halk Bankası küçük sanat ve esnaf kredilerinin toplam banka kredileri içindeki payı 1977 yılının aynı ayı sonunda % 4,2 olmuştur.

Konut ve bayındırlık sektörlerine bankalar 1977 yılı ekim ayı sonu itibariyle 17 milyar 773 milyon liralık kredi açmışlardır. Bu krediler konut inşaatı, mahalli idareler, afetler ve diğer inşaat kredilerini kapsamaktadır. Konut ve bayındırlık sektörü kredilerinin toplam banka kredileri içindeki payı 1976 ekiminde % 7,8 iken 1977 yılı ekim ayında % 8,2 ye çıkmıştır.

Banka kredileri içinde önemli bir yeri olmayan kamu mali sektörüne açılan krediler 1976 ekiminde 6 milyon lira iken 1977 ekiminde 98 milyon liraya yükselmiştir.

Toplamı banka kredileri içinde ikinci sırayı tutan dağıtım sektörü kredileri 1977 ekim ayı sonunda 63 milyar 697 milyon liraya yükselmiştir. Bu kredilerin toplam banka kredileri içindeki payı 1976 ekim'inde % 30

iken 1977 ekim'inde % 29,5 e inmiştir. Dağıtım sektörü kredilerindeki artış başlıca iç ve dış ticaret kredilerindeki gelişmelerle ilgilidir.

Dağıtım sektörü içinde yer alan ihracat kredileri 1977 yılı ekim ayı sonunda 31 milyar 963 milyon liradır. Bu krediler Ziraat Bankasının Tarım Satış Kooperatiflerine açtığı ihracat kredileri ile bu bankanın ve diğer bankaların açtığı diğer ihracat kredilerini kapsamaktadır. 1976 yılı ekim ayı sonuna göre, oniki aylık dönemde, ihracat kredilerinde 5 milyar 761 milyon lira (% 22) artış olmuştur. Bu artış Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri kredilerindeki 4 milyar 899 milyon liralık ve diğer ihracat kredilerindeki 862 milyon liralık artışların sonucudur. İhracat kredilerinin toplam banka kredileri içindeki payı 1976 yılında % 15,8 iken 1977 ekim'inde % 14,8 e inmiştir. Aynı dönemde Tarım Satış Kooperatifleri kredilerinin payı % 12,1 den % 11,6 ya, diğer ihracat kredilerinin payı % 3,7 den % 3,2 ye inmiştir.

Çoğunluğu T. C. Turizm Bankası tarafından turizm kesimine açılan ve toplam banka kredileri içindeki payı % 0,4 olan turizm kredilerinin 1977 yılı ekim ayı seviyesi 917 milyon liradır.

Cari banka istatistiklerinde senetler cüzdanı, avanslar ve borçlu cari hesaplar şeklinde açılmış olan krediler genellikle ticari kredi olarak adlandırılmaktadır. Bu krediler içinde yer alan diğer iktisadi faaliyet kollarına ait krediler ayıklanınca, yurtiçi ticaretin finansmanı için açılmış olan banka kredilerinin cari istatistiklerdeki kadar büyük olmadığı anlaşılmaktadır. İç ticaret kredileri 1977 yılı ekim ayı sonunda 21 milyar 610 milyon liraya yükselmiştir. Bu kredilerin toplam banka kredileri içindeki payı 1976 ekiminde % 9,3 iken 1977 ekiminde % 10 a çıkmıştır.

İstatistik açıdan sektörleri belirlenemeyen kredilerin 1977 ekim sonu bakiyesi 47 milyar 261 milyon liradır. Bu kredilerin 1977 ekim ayı sonu itibariyle 2 milyar 775 milyon lirasını 25.000 liradan az krediler, 998 milyon lirasını ipotekli ticari krediler ve 43 milyar 488 milyon lirasını ise bu tür istatistiklerin henüz tam anlamıyla geliştirilememiş olması nedeniyle sektörleri belirlenemeyen krediler teşkil etmektedir.

2) Diğer Aktif İşlemler

Yukarıdaki bölümlerde incelenmemiş olan diğer önemli aktif kalemler tahviller cüzdanı, iştirakler ve sabit değerler gibi hesaplardır. Tahviller cüzdanı 1977 yılı kasım ayı sonu seviyesi 13 milyar 880 milyon liradır. Bunun 13 milyar 814 milyon lirası resmi tahvildir. Geri kalan 66 milyon lira ise Devlet Yatırım Bankası tahvilleri, belediyeler tahvilleri ve diğer tahvillerden oluşmaktadır. Bankaların tahviller cüzdanı 1977 yılında, onbir ayda, 4 milyar 311 milyon lira artmıştır. Artışın tamamı resmi tahvillerde olmuştur (32 sayılı cetvel).

Bankaların iştirakleri 1977 kasım sonu itibariyle 8 milyar 330 milyon liradır. 1976 yılı sonunda 6 milyar 951 milyon lira olan banka iştirakleri 1977 de onbir ayda 1 milyar 379 milyon lira artmıştır. Kasım sonu itibariyle 8 milyar 330 milyon liralık banka iştiraklerinin 7 milyar 103 milyon lirası sanayi kuruluşlarına, 558 milyon lirası maden şirketlerine, 214 milyon lirası taşıma şirketlerine yapılmış iştiraklerdir. Geri kalan 455 milyon lira ise yapılan diğer iştirakleri yansıtmaktadır. İştiraklerde meydana gelmiş olan 1 milyar 379 milyon liralık artışın 1 milyar 318 milyon lirası sanayi şirketlerine aittir.

Bankaların sabit değerleri 1977 yılı kasım ayı itibariyle 12 milyar 420 milyon liradır ve 1976 sonu seviyesinden 2 milyar 536 milyon lira daha fazladır.

c. Kaynaklar

1) Mevduat

Yıl sonu geçici verilerine göre tasarruf, ticari ve resmi mevduattan oluşan bankalar mevduatı 1977 yılında % 31 oranında artarak 213 milyar 401 milyon liraya ulaşmıştır. Bu artış oranı 1976 yılı artış oranından yüksektir. 1976 yılında toplam bankalar mevduatı % 23 oranında artmıştı.

1977 yılında mevduat artışı daha çok yılın ikinci yarısında olmuştur. Yılın ilk iki ayında mevsimlik gerileme göstermiş olan mevduat mart ayından itibaren artmaya başlamış ve haziran ayı sonunda 174 milyar 165 milyon liraya çıkarak altı ayda % 7 oranında artmıştır. Bundan sonra da düzenli bir şekilde artışını sürdüren mevduat yılın ikinci yarısında da % 22,5 oranında artarak, yıl sonunda 213 milyar 401 milyon liraya çıkmıştır. 1977 yılındaki 50 milyar 556 milyon liralık mevduat artışının, 11 milyar 320 milyon lirası ilk altı ayda, 39 milyar 236 milyon lirası ikinci altı ayda gerçekleşmiştir.

Yıl sonu itibariyle 213 milyar 401 milyon liralık toplam mevduatın 62 milyar 819 milyon lirası vadesiz ticari mevduat, 83 milyar 713 milyon lirası vadesiz tasarruf mevduatı, 39 milyar 277 milyon lirası vadeli tasarruf mevduatı ve 27 milyar 592 milyon lirası diğer mevduattır.

Vadesiz ticari mevduat ile vadesiz tasarruf mevduatından oluşan bankalardaki tevdiat parası 1977 yılında % 35 oranında artmıştır. Bu tür mevduat 1976 yılında % 27,9 oranında artış göstermişti. Tevdiat parasındaki artış daha çok vadesiz ticari mevduat ile ilgilidir. Vadesiz ticari mevduatın artış oranı % 39,7, vadesiz tasarruf mevduatının artış oranı ise % 31,6 dır.

Vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatından oluşan toplam tasarruf mevduatı, geçici yıl sonu verilerine göre % 26,3 oranında artmıştır. 1976

yıldaki artış % 17,6 oranında olmuştu. Toplam tasarruf mevduatı artışında görülen hızlanma daha çok vadesiz tasarruf mevduatında olmuştur. Gerçekten vadesiz tasarruf mevduatının artış oranı % 20,5 ten % 31,6 ya çıkarken vadeli tasarruf mevduatı artışı % 12,4 ten % 16,2 ye yükselmiştir.

Bankaların faaliyeti konusundaki ayrıntılı bilgiler ancak kasım ayı itibariyle elde edilebildiği için, bankalardaki mevduatın vadeleri ve nevileri açısından yapısı ve gelişmeleri bu tarih itibariyle incelenecektir. Toplam bankalar mevduatı 1977 yılı kasım ayı itibariyle 194 milyar 497 milyon liraya yükselmiştir. Toplam mevduatın 152 milyar 93 milyon lirası vadesiz mevduat, 42 milyar 404 milyon lirası vadeli mevduattır. Toplam mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 78,2, vadeli mevduatın payı % 21,8 dir (32 sayılı cetvel).

1977 yılı kasım sonu itibariyle 194 milyar 497 milyon liralık mevduatın 53 milyar 457 milyon lirası ticari mevduat, 113 milyar 142 milyon lirası tasarruf mevduatı ve 27 milyar 898 milyon lirası resmi mevduattır. 1976 sonuna göre ticari mevduat % 17,9, tasarruf mevduatı % 16,2, resmi mevduat % 38,9 oranında artmıştır. Bu gelişmeler sonunda 1976 yılı sonuna göre resmi mevduatın toplam mevduat içindeki payı artarken tasarruf mevduatı ve ticari mevduatın payı düşmüştür.

Toplam tasarruf mevduatı 1977 yılında, onbir aylık dönemde % 16,2 oranında artarken vadesiz tasarruf mevduatı % 20, vadeli tasarruf mevduatı % 8,9 oranında artmıştır. 1976 yılının aynı döneminde bu oranlar vadesiz tasarruf mevduatı için % 8,5, vadeli tasarruf mevduatı için % 6,2 olarak gerçekleşmiştir.

1976 yılı sonunda 20 milyar 79 milyon lira olan resmi mevduat 1977 yılında, onbir ayda % 38,9 luk bir artışla, kasım ayı sonunda 27 milyar 898 milyon liraya çıkmıştır.

Bankalar mevduatının yapısında mevduat türleri açısından meydana gelen bu değişme yanında vadeli ve vadesiz ayırımında da değişme olmuş ve vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 23,6 dan % 21,8 e inmiştir. Vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payının düşmesi 1977 yılında, onbir ayda, vadesiz mevduat artış hızının daha fazla olmasından ileri gelmiştir.

Konsolide mevduat dışında kalan bankalararası mevduat 1976 yılı sonunda 30 milyar 940 milyon lira, 1977 yılı sonu geçici verilerine göre ise 30 milyar 230 milyon liradır.

2) Diğer Pasif İşlemler

Bankaların yukarıdaki bölümlerde incelenmemiş olan önemli pasif hesapları öz kaynaklarıdır. Bankaların ödenmiş sermayeleri, yedek akceleri

ve karşılıklarıyla yıl sonu kârlarını gösteren öz kaynakları 1977 yılı kasım ayında, geçen yılın aynı ayına göre 3 milyar 861 milyon liralık artışla 23 milyar 516 milyon liraya yükselmiştir. Ödenmiş sermayeler 13 milyar 947 milyon liradan, 15 milyar 359 milyon liraya çıkarak 1 milyar 412 milyon lira artmıştır. İhtiyat ve karşılıklar ise 1977 kasım ayı itibarıyla 8 milyar 157 milyon liradır (32 sayılı cetvel).

Taahhütler hesabında yer alan ve kısmen orta ve uzun vadeli bir nitelik gösteren diğer kaynaklar ise yurtiçi ve yurtdışı yabancı kaynakları kapsamaktadır. 1977 yılında onbir aylık dönemde toplam 5 milyar 371 milyon lira yükselen bu kalemtaki artışın, 3 milyar 69 milyon lirası Devlet Yatırım Bankasına, 896 milyon lirası Genel Bütçeli İdarelere aittir. Sosyal güvenlik kurumlarından 23 milyon lira, İktisadi Devlet Teşebbüslerinden 1 milyon lira ve diğer yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan da 1 milyar 382 milyon lira sağlanmıştır.

3 — PARA - BANKA SİSTEMİ

a) Para Hacmi

Para hacmi 1977 yılında % 38,2 oranında artarak 209 milyar 309 milyon liraya çıkmıştır. Bu artış oranı geçen yıldan yüksektir. 1976 yılında para hacmi % 27,9 oranında artmıştı. Para hacmi artışındaki hızlanma daha çok kanuni parada olmuştur. Bilfiil tedavül eden banknot ve ufaklık paradan oluşan kanuni para 1976 yılında % 29,1, 1977 yılında % 46 oranında artmıştır. Kaydi paranın artış hızı 1976 yılında % 27,4, 1977 yılında % 35,1 dir.

1977 yılında para hacmi artışı daha çok yılın ikinci yarısında meydana gelmiştir. Yılın ilk yarısında genellikle emisyonu paralel bir gelişme göstermiş olan para hacmi mayıs sonuna kadar % 6 oranında artarak 160 milyar 651 milyon liraya çıkmıştır. Haziran ayından itibaren para hacmi artışı hızlanmış ve yıl sonuna kadar yedi ayda % 30,3 oranında artarak 209 milyar 309 milyon liraya çıkmıştır. Para hacminde 1977 yılında meydana gelmiş olan 57 milyar 804 milyon liralık artışın 9 milyar 146 milyon lirası ilk beş ayda, 48 milyar 658 milyon lirası son yedi ayda meydana gelmiştir.

1977 yılında para hacmini teşkil eden kalemlerdeki gelişmeler toplu olarak belirtildikten sonra şimdi de para - banka işlemlerinin para hacmi üzerindeki etkileri incelenecektir. 1977 yılı sonu geçici verileri bankacılık sisteminin ancak başlıca kalemlerini kapsadığı için para hacmini etkileyen bazı işlemleri ayrı ayrı tesbit etmek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle eldeki verilere göre başlıca işlemler belirtilecek, diğer işlemlerin etkisi topluca ifade edilecektir.

1977 yılında para hacmini artırıcı başlıca işlem kredi artışlarıdır. Kredi hacmi 1977 yılında 105 milyar 368 milyon lira artarak para hacmine aynı miktarda artırıcı etki yapmıştır. Bu yıl Merkez Bankası dolaysız kredilerinin para hacmini artırıcı etkisi biraz yükselmiş, banka kredilerinin artırıcı etkisi ise düşmüştür. Döviz rezervleri, geçen yılın aksine, 1977 yılında para hacmini eksiltici etki yapmıştır. Kredi hacminden ileri gelen artırıcı etkinin bir kısmı, bu kredilerin vadeli mevduata dönüşmesi sonucunda para hacmi üzerinde etkili olmamıştır. Gerçekten Banka sistemindeki vadeli mevduattan oluşan para benzeri likiditeler 1977 yılında 13,3 milyar lira artarak para hacmine aynı miktarda azaltıcı etkide bulunmuşlardır. Para benzeri likiditeler yanında mevduat karşılıkları da 1977 yılında, geçen yıla göre daha fazla arttığı için, para hacmi üzerindeki azaltıcı etkisi daha yüksek olmuştur. 1977 yılında para hacmini önemli ölçüde azaltan bir başka etken ithalat teminatları ve karşılıklarından gelmiştir. Bu işlemlerin para hacmi üzerindeki azaltıcı etkisi 35 milyar liradır. Bankaların tahviller cüzdanında 1977 yılında meydana gelen 7,4 milyar liralık artış para hacmine aynı miktarda artırıcı etki yapmıştır. Bunlar dışında kalan "diğer" kalemlerin para hacmi üzerindeki etkisi 16,7 milyar dolayında artırıcı yönde olmuştur.

Para hacmindeki gelişmeye, para - banka kurumlarının etkileri ise şöyledir : geçici verilere göre 1977 yılında para hacminde meydana gelmiş olan 57 milyar 804 milyon liralık artışın 113 milyon lirası ufak para emisyonu ile, yani Hazine ile ilgilidir. Merkez Bankası, banknot emisyonu 25 milyar 820 milyon lira, nezdindeki kaydı para 322 milyon lira arttığı ve kasalarındaki ufak para 2 milyon lira azaldığı için para hacmine toplam olarak 26 milyar 144 milyon lira artırıcı etkide bulunmuştur. Para hacmi artışının % 45,2 si Merkez Bankası işlemlerinden, % 54,6 sı bankaların işlemlerinden ileri gelmiştir. Bankalar vadesiz ticari mevduat ve vadesiz tasarruf mevduatı artışı nedeniyle 37 milyar 960 milyon liralık artırıcı etki ve kasa mevcutlarını artırmak suretiyle 6 milyar 413 milyon liralık eksiltici etkide bulundukları için para hacmi üzerindeki toplam arttırıcı etkileri 31 milyar 547 milyon lira olmuştur (37 sayılı cetvel).

b. Kredi Hacmi

Kredi hacmi 1977 yılında % 42,9 oranında artarak 245 milyar 659 milyon liradan 351 milyar 27 milyon liraya çıkmıştır. Kredi hacminde meydana gelen 105 milyar 368 milyon liralık artışın 57 milyar 679 milyon lirası Merkez Bankasının kamu sektörüne dolaysız olarak açtığı kredilerde, 47 milyar 689 milyon lirası ise banka kredilerinde olmuştur. Banka kredilerindeki artışın 26 milyar 820 milyon lirası bankaların kendi kaynaklarına, 20 milyar 869 milyon lirası ise bankaların Merkez Bankasından sağladıkları kaynaklara dayanılarak açılmıştır (35 sayılı cetvel).

1977 sonu geçici verilerine göre 351 milyar 27 milyon liralık toplam kredi hacminin 119 milyar 576 milyon lirası Merkez Bankasının bankalar aracılığı olmadan açtığı dolaysız krediler, 231 milyar 451 milyon lirası ise bankaların açtığı kredilerdir. 231 milyar 451 milyon liralık banka kredilerinin 175 milyar 655 milyon lirası bankaların kendi kaynaklarından, 55 milyar 796 milyon lirası ise Merkez Bankasından sağladıkları kaynaktan açılmıştır.

D. SERMAYE PİYASASI

1977 yılı sermaye piyasasındaki gelişmeleri kısaca şöyle özetlemek mümkündür : Kamu kesimi tahvil ihracında büyük bir artış görülürken özel kesimin hisse senedi ve tahvil ihracında belirli bir durgunluk izlenmiştir. Sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunacak ve tasarrufların verimli yatırımlara yönlendirilmesini teşvik edecek yasal ve kurumsal düzenlemeler 1977 yılında da gerçekleştirilememiştir. İkincil piyasada ise her an paraya çevrilebilen tahvillere olan ilgi bütün yıl boyunca devam ederken hisse senedi piyasasında aynı canlılık izlenmemiştir.

Kamu kesimi tahvil ihracı 1977 yılında büyük bir artış göstererek 39 milyar 500 milyon liraya ulaşmıştır. Hazine ve Devlet Yatırım Bankası tahvillerinden oluşan kamu kesimi tahvil ihracının 1976 yılında 20 milyar 500 milyon lira olduğu dikkate alındığında artış oranı % 92,7 dir. 1977 yılında ihraç edilen kamu kesimini tahvillerinin 19 milyar 500 milyon liralık kısmı Hazineye, 20 milyar liralık kısmı Devlet Yatırım Bankasına aittir.

Hazine tarafından 1977 yılında ihraç edilen tahvillerin tümünü **Savunma Borçlanması tahvilleri** oluşturmıştır. 1976 yılında ihraç edilen aynı tür tahvillerin 12 milyar lira olduğu dikkate alındığında 1977 yılı ihraçlarında % 62,5 gibi büyük bir artış olduğu ortaya çıkmıştır. 1977 yılında ihraç edilen Savunma Borçlanması Tahvillerinin başlıca şartları, geçen yıl olduğu gibi, net % 11 yıllık faiz, bir süre kademeli olarak nominal değer altında satış, istendiğinde birikmiş faizleri ile birlikte paraya çevrilebilme olanağı ve teminat olarak gösterilebilme özelliğidir. 1977 yılında ihraç edilen Savunma Borçlanması tahvillerinin 13 milyar 845 milyon liralık ve 1976 yılında ihraç edilen aynı tür tahvillerin 2 milyar 783 milyon liralık kısmı 1977 yılında satılmıştır. 1977 yılı ihraçlarının satışına 1978 yılında da devam edilmiştir. Büyük bir kısmının kurumsal tasarruflara yöneldiği bu tahvillerin, daha az kısmı küçük tasarruf sahiplerince satın alınmaktadır. Hazine tahvillerinin istendiğinde birikmiş faizleri ile birlikte paraya çevrilebilmesi, faiz gelirlerinin vergi dışı bırakılması, teminat olarak kullanılabilmesi küçük tasarruf sahiplerine satış şansını arttırıcı unsurlardır.

1977 yılında **Devlet Yatırım Bankası** yedi tertipte, % 11 faizli, toplam 20 milyar liralık tahvil ihracında bulunmuştur. Bu miktar 1976 yılı ihraç-

larına göre 11 milyar 500 milyon lira fazla olup, % 135 lik bir artışı ifade etmektedir. Aslında bu artış İktisadi Devlet Teşekküllerinin 1977 yılında artan finansman ihtiyacından doğmuştur. Nitekim, Devlet Yatırım Bankası tahvil satışlarından elde edilen bu fonlar bu kuruluşların yatırımlarına tahsis edilmiştir. Söz konusu tahviller yasalar gereği Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı gibi sosyal güvenlik fonlarına sahip kurumlara ve bankalara satılmaktadır. Bu nedenle Devlet Yatırım Bankası tahvillerinin sermaye piyasasına çıkarak küçük tasarruflara yönelmesi söz konusu olmamaktadır. İktisadi Devlet Teşekküllerinin finansman sorununu kendi bünyeleri içinde çözümleyemedikleri sürece DYB tahvillerinin ihracının devam edeceği ve bu ihracın çok büyük bir kısmının yasa gereği zorunlu kurumsal tasarruflara yöneleceği beklenebilir.

Özel kesim tahvillerinin ihrac tutarı 1977 yılında 1 milyar 581,9 milyon liraya ulaşmıştır. Bu miktar, 1976 yılında ihrac edilen 1 milyar 707,5 milyon liralık özel kesim tahvilleri ile karşılaştırıldığında, bu yıl % 7,4 lük bir azalış olduğu ortaya çıkmaktadır. 1977 yılında şirketlerin finansman ihtiyaçlarının devam etmesine rağmen tahvil ihraclarındaki azalışın nedeni, tasarruf sahibi açısından tahvilin verimliliğinin düşmesi ve dolayısıyla satış şansının azalmasıdır. Yıl içindeki yüksek enflasyon hızı ve bunun gelecekte de devam edeceğine dair bekleyişler tasarruf sahiplerini tahvil alımı yerine dayanıklı tüketim malları, taşınmaz mal ve altın gibi diğer taleplere yöneltmiştir. 1977 yılında ihrac edilen tahvillerin satış şansını azaltan bir unsur da geçen yıllarda çok yüksek oranda tahvil ihrac edilmiş olmasıdır.

1977 yılı özel kesim tahvil ihracı özellikle yılın ikinci yarısında yoğunlaşmıştır. Buna göre yılın ilk yarısında toplam tahvillerin ancak % 29,6 sı ihrac edilmişken, bu oran ikinci yarıda % 70,4 e yükselmiştir. Bu durumun nedenleri arasında genel seçimlere bağlı belirsizliklerle, buna bağlı olarak yatırım kararlarının yavaşlatılması eğilimi yer almaktadır. Diğer bir etken ise yılın ilk yarısında 1976 yılı tahvillerinin satışının devam etmesidir. 1977 yılının temmuz ayından itibaren canlanma gösteren tahvil ihracı bu gelişimini ağustos ve eylül aylarında da devam ettirmiş ve aralık ayında en yüksek düzeyine ulaşmıştır. İhrac piyasasındaki bu gelişmeye karşılık, tahvil satışları mevsimlik gelişmeye ters düşen bir şekilde yazın son aylarında yavaşlamış ve bu durum yıl sonuna kadar devam etmiştir. Ancak daha çok spekülatif amaçlı alım ve satımların yer aldığı ikincil tahvil piyasasında tüm yıl boyunca işlenmiş faizleri ile birlikte her an paraya çevrilebilen tahvillere olan ilgi devam etmiştir.

1977 yılında ihrac edilen özel kesim tahvillerinin yalnızca 13 milyon liralık bölümü % 11 faizli olup, geriye kalan çok büyük bir kısmı geçen yıl olduğu gibi % 18 faizlidir. Toplam tahvillerin % 18,6 sı 5 yıl vadeli, % 81,1 i 7 yıl vadeli % 0,3 ü 10 yıl vadeli olarak ihrac edilmiştir. Ayrıca

1976 yılında banka garantisine haiz tahvil ihracına rastlanmamışken, 1977 yılında banka garantisine tekrar başvurulmuştur. Bu tür tahvil ihraçları toplamın % 0,7 sini oluşturmaktadır.

Özel kesim tahvil ihraçlarının 1977 yılında ekonomik kesimler itibarıyla dağılımında en büyük paya % 21,1 ile metalurji sanayii sahip bulunmaktadır. Bunu % 14,2 ile dokuma, % 9,2 ile banka-sigorta, % 9,7 ile gıda meşrubat grupları izlemektedir. Buna karşın özellikle otomotiv sanayiinin toplam içindeki payı çok büyük azalış göstererek % 1,4 olmuştur. Bu azalış otomotiv sanayiinin finansman ihtiyacı için tahvil ihracına başvurma gereksinimi duymadığını göstermektedir. 1977 yılında kağıt-basın sanayii geçen yıl olduğu gibi tahvil ihracına gitmemiştir.

Sermaye piyasasının **hisse senedi** kesimini gerek ihraç ve gerekse ikincil piyasalar açısından tam olarak izlemek ve değerlendirmek tahvil piyasasına göre daha güçtür. Çünkü 1447 sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu'na göre özel kesime ait kuruluşların menkul kıymetlerinin Borsa'ya kayıt zorunluluğu yoktur (Madde 25). Ancak 1970 yılında yürürlüğe konulan 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu ile özel kesime ait kuruluşlarca satışa çıkarılacak tahvillerin miktar, faiz ve satış şartlarını düzenleme yetkisi T.C. Merkez Bankasına verilmiştir (4. ve 40. maddeler). Daha sonra bu yetkiye dayanılarak çıkarılan tebliğlerle özel kesim tahvillerinin borsaya kayıt zorunluluğu konulmuştur. Buna rağmen, özel kesim hisse senetlerine böyle bir zorunluluğun getirilmemesi hisse senetleri piyasasının gelişimini ortaya koyacak verilerin elde edilmesini oldukça kısıtlamaktadır.

1977 yılında borsaya kote edilen hisse senetleri 1976 yılına göre % 17,4 artarak 2 milyar 586,4 milyon liraya ulaşmıştır. Ancak bu miktarın büyük bir kısmını daha önceki yıllar ihraç edilip 1977 yılında borsaya kote edilen hisse senetleri oluşturmaktadır. Hisse senedi ihracı ile anonim şirketlerin sermaye artırımına gitmelerinin başlıca nedeni borç/öz sermaye oranını düzeltmek istemeleridir.

1977 yılındaki % 17,4 lük hisse senedi ihraç artışı, 1976 yılındaki % 141,6 lık artışla karşılaştırıldığında 1977 yılında bir durgunluk olduğu ortaya çıkmaktadır. Hisse senedi ihraç piyasasında görülen bu durgunluk 1977 yılının özellikle ilk yarısında kendisini göstermiştir. Yaz aylarından itibaren şirketlerin sermaye artırımına gitmeleri hisse senedi birincil piyasasına bir canlılık getirmiştir. İkincil hisse senedi piyasasında ise yılın ilk aylarında, diğer yılların aksine bir durgunluk görülmüştür. Bunun nedeni şirketlerin genel kurul toplantılarını 1977 de erken düzenlemeleri ve kâr dağıtımına erken başlamalarıdır. Haziran ayından sonra canlanan ikincil hisse senedi piyasasında fiyatlar yükselmeye, işlem hacmi artmaya başlamıştır. Ancak daha sonra yüksek enflasyon hızı, ekonomik belirsizlikler, lokavt ve grevler, yerel seçimler ve piyasadaki nakit sıkıntısı gibi

çeşitli nedenlerin birikimi sonucu ikincil piyasada ani bir durgunluk görülmüştür. Çünkü bu etkenler genellikle hisse senetlerinin reel verimliliklerini düşürücü etki yapmaktadır. Ayrıca verimliliği yüksek hisse senetlerinin yeterince piyasada bulunmaması veya bu tür hisse senetlerinin fiyatlarının çok yüksek olması ikincil piyasanın canlı geçmesini engellemektedir.

Küçük tasarrufların değerlendirilmesini sağlayan gelişmiş bir sermaye piyasasının oluşması için gerekli sermaye piyasası yasası 1977 yılında da çıkarılamamıştır. Bu yasal boşluk tasarrufların verimli yatırımlara dönüştürülmesini yavaşlatmaktadır.

E. DIŞ TİCARET VE ÖDEMELER

1 — DIŞ TİCARET REJİMİ

İhracat Rejimi Ülkemizde ticari nitelikteki ihracat işlemlerini kapsamakta ve bir yandan İhracat Rejimi Kararı ve bu Karar'a ilişkin Ticaret Bakanlığı Yönetmelik ve Sirkülerlerine, diğer yandan da Türk Parasının Kıymetini Koruma Kararları ve Tebliğlerine ve ayrıca iki veya çok taraflı ticaret anlaşmalarına göre yürütülmektedir.

Kanun ve Kararnamelerle yasaklanmış olanlar dışında bütün malların ihracı serbesttir. İhracatta takasa ve bağlı işlemlere, yani ihrac edilen mal karşılığında ithalat yapmağa izin verilmemektedir. İhracat programlarını hazırlamaya, ihtiyaçlara göre değiştirmeye ve ihracat işlemlerini takip ve kontrol etmeğe Ticaret Bakanlığı yetkilidir.

1977 yılı için yeni bir İhracat Rejimi Kararı yayımlanmamış ve 17 temmuz 1975 günü yayımlanmış olan İhracat Rejimi Kararı yürürlükte kalmıştır. Ayrıca 1977 yılı için İhracat Yönetmeliği de yayımlanmamış bulunmaktadır.

İhracat bedellerinin prensip itibariyle fiili ihracı müteakip 3 ay içinde getirilmesi esastır. Ancak, 30 kasım 1977 günlü Resmi Gazetede Maliye Bakanlığınca yayımlanan Seri : II, No. 6 Tebliğ ile kredili ihracatın evvelce mevcut sisteminde değişiklik yapılarak bu şekildeki ihracat bedellerinin en geç 3 yıl içerisinde yurda getirilmesi esası kabul edilmiştir.

1977 yılı içinde yapılan düzenlemeler ile geçici veya kati vergi iadesine mesnet teşkil eden net döviz girdilerinin Türk lirasına çevrilmesinde, evvelce mal bedeli dövizlerin alış tarihindeki kurları uygulanmakta iken Maliye Bakanlığınca 1 mart 1977 gün ve 15865 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 14 No.lu Tebliğ ile 1 mart 1977 tarihinden itibaren lisansa veya tescile tabi ihracatta lisans veya tescilin alındığı tarihteki, libere ihracatta ise gümrük çıkış beyannamelerinin gümrük idarelerince tescil edildiği tarihteki kurların esas alınacağı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Kıbrıs Türk Federe Devletinden yapılacak ithalatta teminat alınmayacağı hükme bağlanmış ve II sayılı liberasyon listesinde yer alan 87.01 gümrük tarife pozisyonlu traktörlerin teminatı % 1 oranına düşürülmüştür.

Daha önce uygulanmış ithalat Rejimlerine göre başvurma ve inceleme makamı gösterilmemiş sanayici kotaları, nisan ayı içinde başvurmak şartıyla 1 defada ilgilinin isteğine göre 3 belge düzenlenmek suretiyle dağıtılmakta idi. 1977 yılı İthalat Rejiminde bu kotaların nisan ve eylül aylarında başvurulmak suretiyle yılda iki kez dağıtılacağı ve sanayicilerin her dağıtım dönemi sonunda adlarına düzenlenmiş bulunan döviz tahsis belgelerinin aynı tarihli iki belge düzenlenmek suretiyle bölünmesini isteyebilecekleri hükme bağlanmıştır.

İthal müsadelerinin geçerlilik sürelerinin, yetkili bankalarca, mücbir sebep olmaksızın, yatırılmış teminatın ek süre talebine konu olan mal bedelinin her ay için % 1 ini karşılayan kısmı Hazineye irat kaydettirilmek suretiyle her defasında bir ay olmak üzere, iki aya kadar uzatılabilmesi olanağı sağlanmıştır.

22 eylül 1977 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan "İthalat Rejimi Karar'ına Ek Karar" ve 29 eylül 1977 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan "İthalat Yönetmeliğine Ek Yönetmelik" ile liberasyon listesinden yapılacak ithalatın teminatları I sayılı liberasyon listesi için % 20 den % 30 a, II sayılı liberasyon listesi içinde % 10 dan % 15 e yükseltilmek suretiyle % 50 oranında artırılmıştır.

Maliye Bakanlığınca 10 aralık 1977 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan Seri : III No. 23 Tebliğ'de ithal listelerinde yer alan malların mal mukabili ödeme şekline göre ithalini ancak, kendi ihtiyaçları için sanayicilerin ve kamu sektörünün yapabileceği, başlamış olan yatırımlar ve tevsi olunan yatırımlar dışında yeni yatırımlar için gerekli malzeme ve teçhizat ile iş makinelerinin ise mal mukabili ödeme şekline göre ithal edilemeyeceği hükme bağlanmıştır.

Maliye Bakanlığınca yayınlanan Seri : III No. 23 Tebliğ'le kabul kredisi yoluyla ithal edilebilecek mallar 10 kalemden 51 kaleme yükseltilmiş ve 1977 yılı içinde kabul kredisi yoluyla yapılacak ithalat için düzenlenen ithal müsaadelerinin tutarı 711,2 milyon dolara ulaşmıştır.

Maliye Bakanlığınca 18 kasım 1977 gün ve 16117 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Seri : I No. 9 Tebliğ'le hariçte mukim gerçek ve tüzel kişilerce yetkili Türk bankaları nezdinde açtırılacak Döviz Çevrilebilir Türk lirası mevduat hesaplarının tutarının, 3 yıl vadeli olanlarının % 30 u, 4 yıl vadeli olanlarının % 40'ı, 5 yıl ve daha uzun vadeli olanlarının % 50 si oranındaki kısımlarının Türkiye'deki firmaların münhasıran kendi yatırım, tevsi, üretim ve ihracatıyla ilgili olarak ithal edecekleri malların bedelleri ile bu mallara ait navlun, sigorta, komisyon, ekspertiz gibi döviz

ödemelerinin yapılmasında karşılık olarak gösterebilmeleri ve bu bedellerin öncelikle transferi olanağı sağlanmıştır.

Maliye Bakanlığınca 19 kasım 1977 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan Seri : II No. 5 Tebliğ'de mamullerini, istihraç ettikleri ürünlerini serbest döviz karşılığında ihraç eden veya yurt içinde yabancılara serbest dövizle satan imalatçılara (Sanayicilere) ve madencilere mamul ve istihraç ürünlerinin imal ve istihracında kullanacakları ham ve yardımcı maddeler ile bunların ihracında kullanacakları ambalaj malzemesinin ithali, işletme veya işletmelerinin ithali gerekli ihtiyaçlarının giderilmesi ve tesislerinin tevsi veya yenilenmesi için bu maddeleri, Türk firmalarının münhasıran kendi ihtiyaçlarında kullanacaklarına dair merciinden alacakları bir belge ile tevsik etmeleri halinde, gelen ihracat bedeli "FOB" dövizin en çok % 25'inin Bankamızca firmaların bu ihtiyaçları ile ilgili ithalat transfer taleplerine derhal tahsis edileceği hükme bağlanmıştır.

1977 yılı içinde piyasada bulunmayan malların ithaline imkân vermek, uzun vadeli bağlantı yaparak ilerdeki muhtemel fiyat artışlarının etkisini azaltmak, ithalat yoluyla arz olanaklarını arttırarak gerek halkın zaruri, gerek sanayicilerin hammadde ihtiyaçlarına cevap vermek suretiyle aşırı ve gereksiz fiyat yükselmelerini önlemek için, 220,2 milyon dolarlık Tanzim, İhtiyat ve Fiyat İstikrar Kotasına, 200 milyon dolar eklenmiş ve bu kotadan pirinç ithali için 5,1 milyon dolarlık tahsis yapılmıştır. Ayrıca, yıl içinde gene anılan kotadan ithalatçı kotalarına ve sanayici kotalarına 297,5 milyon dolarlık aktarma yapılmıştır.

2 — DIŞ TİCARET GELİŞMELERİ

a. Genel Durum

1977 Programında ihracatın, 1976 yılı gerçekleşme tahmini olan 2,1 milyar dolara göre % 19 dolayında artarak 2,5 milyar dolara, ithalatın da yine bir önceki yılın gerçekleşme tahmini olan 5 milyar doları % 16 oranında aşarak 5,8 milyar dolara ulaşması öngörülmüştü. 1977 yılında gerçekleşen dış ticaret rakamlarına bakıldığında, ihracatın program hedeflerinin dışında, ithalatın ise program hedeflerine uygun bir gelişme kaydettiği görülmektedir. İhracat 1976 yılına göre % 10,6 oranında azalarak 1 milyar 753 milyon dolara inmiş ve öngörülen 2,5 milyar dolarlık hedefin % 29,9 oranında veya 747 milyon dolar gerisinde kalmış, ithalat ise bir önceki yıla göre % 13 oranında artarak 5 milyar 796,3 milyon dolara yükselmiş ve öngörülen 5,8 milyar dolarlık hedefin % 0,1 veya 3,7 milyon dolar gerisinde kalmıştır (13 sayılı cetvel).

Dış ticaret hacmi 1976 yılında % 15,5 oranında genişleyerek 7 milyar 88,9 milyon dolara çıkmış, 1977 yılında % 6,5 oranında artarak 7 milyar 549,3 milyon dolara yükselmiştir.

Dış ticaretin 1977 yılında aylar itibariyle izlediği seyre bakıldığında, ihracatın geçmiş yıllara göre belirlenen mevsimlik eğilimlere, haziran ve eylül ayları dışında, uygun bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Bu mevsimlik eğilime göre ihracat genellikle yılın ilk ve son aylarında yoğunlaşmakta, yıl ortasında ise gözle görülür azalmalar olmaktadır. İhracatın böyle bir mevsimlik seyir izlemesinin başlıca nedeni ise ihracat içinde önemli bir pay tutan geleneksel ürünlerin genellikle yılın ilk ve son aylarında ihraç edilmesidir. 1977 yılında ihracat haziran ve eylül aylarında mevsimlik eğilime ters yönde gelişerek, haziran ayında artış kaydetmiş, eylül ayında ise gerilemiştir. 1977 yılının ocak, şubat, mart, nisan, temmuz ve eylül ayları ihracatının geçen yılın eş aylarında yapılan ihracattan daha az, diğer aylarda ise daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. Buna karşılık, ithalatın aylar itibariyle gösterdiği seyre bakıldığında, sadece temmuz, ekim ve kasım aylarında geçen yılın eş aylarında yapılan ithalattan daha düşük gerçekleştiği görülecektir. 1963 - 1973 yıllarını kapsayan 11 yıllık devrede ihracatın ithalatı karşılama oranı % 54 ün üzerinde gerçekleşmiş, 1974 yılından itibaren ise % 40 ın altına düşerek 1974 de % 40,6, 1975 te % 29,6, 1976 da % 38,2 ve 1977 de % 30,2 olmuştur.

1977 yılı dış ticaret açığı 1976 yılından % 27,6 veya 874,9 milyon dolar fazlası ile 4 milyar 43,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığımız ülke grupları yönünden incelendiğinde, Ortak Pazar Ülkeleri karşısında verilen açık % 15,8 büyüyerek 1 milyar 383,1 milyon dolardan 1 milyar 602,1 milyon dolara; Dolar Sahası Ülkeleri karşısında verilen açık % 42,3 artarak 296,4 milyon dolardan 421,9 milyon dolara; "Diğer" OECD ülkeleri karşısında verilen açık % 75,8 artışla 402,7 milyon dolardan 707,8 milyon dolara yükselmiştir. Böylece, dış ticaretin bütün OECD Ülkeleri karşısında verdiği açık % 31,2 artarak 2 milyar 82,2 milyon dolardan 2 milyar 731,8 milyon dolara çıkmıştır. Anlaşmalı Ülkeler ile yapılan ticaretten doğan açık bir önceki yıla göre % 41 oranında daralarak 7,8 milyon dolardan 4,6 milyon dolara düşmüştür. "Diğer" Ülkelerle olan dış ticaret ilişkilerimizden doğan açık da % 21,2 artışla 1 milyar 78,4 milyon dolardan 1 milyar 306,9 milyon dolara yükselmiştir.

Ülke gruplarının dış ticaret açığımız içindeki paylarına gelince, Ortak Pazar Ülkelerinin payı % 43,6 dan % 39,6 ya inmiş, Dolar Sahası Ülkelerinin payı % 9,4 den % 10,5 e, "Diğer" OECD Ülkelerinin payı da % 12,7 den % 17,5 e yükselmiştir. Bütün OECD ülkelerinin dış ticaret açığımız içindeki payı % 65,7 den % 67,6 ya yükselmiştir. Anlaşmalı Ülkelerin ve "Diğer" Ülkelerin dış ticaret açığımız içindeki paylarının azalma kaydettiği görülmektedir. Anlaşmalı Ülkelerin payı 1976 da % 0,3 iken 1977 de % 0,1 e inmiş, "Diğer" Ülkelerin payı da % 34 den % 32,3 e düşmüştür.

Dış ticaret fiyat endekslerinde meydana gelen gelişmelere bakıldığında, 1968 de 100,0 olan ithalat fiyat endeksinin 1969 da 101,4 e, 1970 de 102,5 e, 1971 de 109,2 ye, 1972 de 112,5 e, 1973 de 136,6 ya, 1974 de 226,4 e, 1975 de 252,6 ya, 1976 da 242,3 e ve 1977 de de 275,8 e yükseldiği görülmektedir. Buna karşılık, yine 1968 de 100,0 olan ihracat fiyat endeksi, 1969 da 100,5 e çıkmış, fakat 1970 de 99,2 ye düşmüştür. 1971 den itibaren tekrar artış eğilimi gösteren bu endeks, 1971 de 106,6, 1972 de 116,8, 1973 de 145,3, 1974 de 191,5, 1975 de 192,0, 1976 da 197,8 ve 1977 de 211,1 olmuştur. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, ABD Doları cinsinden ithalat ve ihracat fiyat endekslerine dayanılarak hesaplanan dış ticaret hadleri, 1968 de 100,0 iken, aleyhte bir seyir izleyerek 1969 da 99,1 e, 1970 de 96,8 e düşmüş, 1971 de 97,6 olmuştur. 1972 yılında ihracat fiyatlarının ithalat fiyatlarından daha hızlı artmasının bir sonucu olarak, dış ticaret hadleri lehe dönmüş ve 103,8 e yükselmiştir. Bu olumlu gelişme 1973 yılında da devam etmiş ve dış ticaret hadleri 106,4 e çıkmıştır. 1974 yılından itibaren ise dış ticaret hadleri tekrar aleyhe dönerek 1974 de 84,6 ya, 1975 de 76,0 a, 1976 da 81,6 ya ve 1977 de 76,5 e düşmüştür.

b. ihracat

Ihracat gelirlerini ihraç mallarının fiyatlarında görülen artışlardan arındırarak, ihracattaki reel değişimleri izlemek mümkündür. Cari fiyatlarla ihracat değerleri 1968 yılı sabit fiyatlarıyla ifade edildiğinde, ihracatın 1969-1971 döneminde reel olarak yılda ortalama % 8,6 oranında arttığı görülmektedir. Aynı dönem içinde ihracat cari fiyatlarla yılda ortalama % 10,9 oranında artmıştır. 1972 ve 1973 yıllarında ise ihracattaki yıllık reel artışlar sırasıyla % 19,4 ve % 19,6, cari fiyatlarla artışlar ise yine sırasıyla % 30,8 ve % 48,8 olmuştur. 1973 yılını izleyen iki yılda ihracatın reel olarak azaldığı görülmektedir. 1969-1973 döneminde sürekli bir artış gösteren ihracat miktar endeksi, 1974 yılında bir önceki yıla göre % 18,2 gerilerken, ihracat fiyat endeksi % 31,8 artış kaydetmişti. Bunun bir sonucu olarak, 1974 yılında ihracat cari fiyatlarla % 16,3 artmış, fakat reel olarak % 11,7 oranında gerilemişti. 1975 yılında miktar endeksinin 1974 e göre % 7,4 gerilemesine karşılık, fiyat endeksinde sadece % 0,3 artış kaydedilmişti. Bu bakımdan, 1975 yılı ihracatı bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 8,5, reel olarak da % 8,8 oranında azalmıştır. 1976 yılında ihracat cari fiyatlarla % 39,9, reel olarak da % 35,8 oranında yükselmiş, ihracat fiyat endeksi % 3 artarken, miktar endeksi % 32,6 oranında artmıştır. 1977 yılında ihracat cari fiyatlarla % 11,8, reel olarak da % 4,8 oranında artmış, ihracat miktar endeksi % 22,6 oranında gerilerken, fiyat endeksi % 6,7 oranında yükselmiştir.

Ihracatın ana kesimlere göre dağılımına bakıldığında, 1977 yılında tarım ve sanayi kesiminde gerileme, madencilik ve taşocak kesiminde ise

artış olduğu görülmektedir. Tarım ürünleri ihracatı % 17, sanayi ürünleri ihracatı % 1,7 oranında gerilemiş, madencilik ve taşocak ürünleri ihracatı ise % 14,4 oranında artış kaydetmiştir. Bu ana kesimlerin toplam ihracat içindeki paylarına gelince, 1977 yılında tarım ve hayvancılık ürünlerinin payı bir önceki yıla göre % 64 den % 59,4 e inmiş, buna karşılık madencilik ve taşocak ürünlerinin payı % 5,6 dan % 7,2 ye, sanayi ürünlerinin payı da % 30,4 den % 33,4 e yükselmiştir.

1977 Programında tarım ve hayvancılık kesimi için 1 milyar 460 milyon dolarlık ihracat öngörülmüştü. Bu kesimden yapılan ihracatta program hedefine varılamamış ve ihracat, hedefin 418,6 milyon dolar gerisinde kalarak 1 milyar 41,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değerdeki ihracat içinde, bir önceki yıla göre bütün alt gruplar ihracatı azalmıştır. Bitkisel ürünler ihracatı % 15,8 azalarak 1 milyar 174,1 milyon dolardan 988,3 milyon dolara, hayvancılık ürünleri % 40,7 azalarak 62,7 milyon dolardan 37,2 milyon dolara, su ürünleri % 4,9 azalarak 12,2 milyon dolardan 11,6 milyon dolara ve orman ürünleri de % 20,4 azalarak 5,4 milyon dolardan 4,3 milyon dolara inmiştir. Bitkisel ürünler alt grubu içinde de sanayi bitkileri ihracatı % 42,4 azalarak 713 milyon dolardan 410,6 milyon dolara, sebze ihracatı % 20,6 azalarak 16 milyon dolardan 12,7 milyon dolara, tohum ihracatı % 3,3 azalarak 9 milyon dolardan 8,7 milyon dolara inmiş, bunlara karşılık meyve ihracatı % 18,9 artarak 359,3 milyon dolardan 427,2 milyon dolara, hububat ihracatı % 115 artarak 37,7 milyon dolardan 80,9 milyon dolara, baklagiller ihracatı % 20,4 artarak 32,9 milyon dolardan 39,6 milyon dolara ve yağlı tohumlar ihracatı da % 42,9 artarak 5,6 milyon dolardan 8 milyon dolara yükselmiştir.

1977 Programında sanayi kesimi için öngörülen ihracat hedefi 900 milyon dolardı. Bu kesimden yapılan ihracatta Program hedefinin % 34,9 veya 314,2 milyon dolar gerisinde kalmış ve ihracat 585,8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Sanayi kesimi ihracatı içinde tarıma dayalı işlenmiş ürünler ihracatı 1977 de % 38,4 oranında artarak 98,4 milyon dolardan 136,2 milyon dolara yükselmiştir. Bu alt grup içinde gıda sanayi ürünleri 1976 ya göre % 72,3 artarak 65,8 milyon dolardan 113,4 milyon dolara yükselmiş, gıda sanayi yan ürünleri % 33,3 azalarak 21 milyon dolardan 14 milyon dolara, işlenmiş orman ürünleri % 35,7 azalarak 4,2 milyon dolardan 2,7 milyon dolara ve dokumaya elverişli işlem görmüş elyaf ihracatı % 17,6 oranında azalarak 7,4 milyon dolardan 6,1 milyon dolara inmiştir.

Sanayi kesimi ihracatı içinde 1974 de 85,9 milyon dolar ile önemli bir yer tutan petrol ürünleri ihracatı yurtiçi tüketimdeki artış nedeniyle, 1975 yılında % 58 azalarak 36,1 milyon dolara düştükten sonra, 1976 yılında yeniden % 55 azalarak 16,2 milyon dolara inmiş, 1977 yılında ise ihracat yapılmamıştır.

Sanayi mamulleri alt grubundan 1977 yılında yapılan ihracatta bir önceki yıla göre, lastik-plastik sanayi mamulleri, cam, seramik mamulleri, demir dışı metal sanayi mamulleri ve madeni eşya sanayi mamulleri dışında kalan bütün mamullerin ihracatında düşüş olmuştur. İhracatı bir önceki yıla göre % 2,1 azalmış olmasına rağmen 259,8 milyon dolara dokuma sanayi mamulleri (pamuklu dokuma, halı, kilim, giyim eşyası v.s.), Sanayi mamulleri ihracatı içinde yine ilk sırayı tutmaktadır. Dokuma sanayi mamullerini, ihracatı bir önceki yıla göre % 13,2 azalarak 52 milyon dolara düşen deri kösele mamulleri, % 24,4 azalarak 33,4 milyon dolara inen kimya sanayi mamulleri (borik asit, karbonat ve perkarbonat, sodyum borat, ilaçlar vb.), % 31,1 artarak 27,4 milyon dolara yükselen cam ve seramik mamulleri (pencere camı, cam ve seramik mutfak eşyası vb.), % 18,9 artarak 20,1 milyon dolara yükselen demir dışı metal sanayi mamulleri, % 34,8 azalarak 14,4 milyon dolara inen demir çelik sanayi mamulleri (ferro-krom, demir-çelik borular vb.), % 43,6 azalarak 9,2 milyon dolara düşen çimento, % 1,1 azalarak 9,2 milyon dolara düşen taşıt araçları ve parçaları, % 25,8 azalarak 8,9 milyon dolara düşen makina sanayi mamulleri (buzdolabı, makina aksamı ve parçaları vb.), % 12 artarak 2,9 milyon dolara yükselen lastik-plastik sanayi mamulleri izlemektedir.

Madencilik ve taşocakçılığı kesiminden yapılan ihracat 1976 yılında 110 milyon dolar iken, 1977 yılında % 14,4 artarak 125,8 milyon dolara yükselmiştir. Bu kesim içinde metalik olmayan taşocakçılığı ürünleri ihracatı % 51,7 artarak 73,1 milyon dolara yükselmiş, maden cevherleri ihracatı ise % 14,6 azalarak 52,7 milyon dolara inmiştir.

Dokuz maddeden oluşan geleneksel ihraç ürünlerine bakıldığında, 1976 yılında 995 milyon dolar olan geleneksel ihraç ürünleri ihracatının 1977 yılında % 19,9 oranında azalarak 797,2 milyon dolara düştüğü görülmektedir. Miktar olarak da geleneksel ihraç ürünleri 1977 yılında % 27,1 oranında azalarak 996,7 bin tondan 726,9 bin tona inmiştir.

1977 yılında sadece iki geleneksel ürünün miktar olarak ihracatında artış olmuştur. Fındık ihracatı % 13,3 oranında artarak 156,9 bin tona, kuru incir ihracatı da % 43,3 artarak 41 bin tona yükselmiştir. Buna karşılık pamuk ihracatı % 57,2 azalarak 177,3 bin tona, kuru üzüm ihracatı % 4,7 azalarak 94,2 bin tona, melas ihracatı % 10,9 azalarak 82 bin tona, küspe ihracatı % 50,3 azalarak 70,9 bin tona, tütün ihracatı % 17,7 azalarak 61,8 bin tona, zeytinyağı ihracatı % 96,4 azalarak 35,8 bin tona ve incir ezmesi ihracatı % 10,4 azalarak 7,1 bin tona inmiştir.

1977 yılında, melas, küspe, tütün ve pamuk dışında bütün geleneksel ihraç ürünlerinin değer olarak ihracatında artış olmuştur. Fındık ihracatı % 23,5 artarak 203,2 milyon dolardan 251 milyon dolara, kuru üzüm ihracatı % 42,6 artarak 52,6 milyon dolardan 75 milyon dolara, zeytinyağı ihracatı 2,8 milyon dolardan 35,2 milyon dolara, kuru incir % 22,3 artarak

20,6 milyon dolardan 25,2 milyon dolara ve incir ezmesi ihracatı da % 61,5 artarak 2,6 milyon dolardan 4,2 milyon dolara yükselmiştir. Buna karşılık pamuk ihracatı % 51,3 azalarak 438,2 milyon dolardan 213,6 milyon dolara, tütün ihracatı % 30 azalarak 251,3 milyon dolardan 175,8 milyon dolara, küspe ihracatı % 29 azalarak 19,3 milyon dolardan 13,7 milyon dolara ve melâs ihracatı da % 20,5 azalarak 4,4 milyon dolardan 3,5 milyon dolara düşmüştür.

Geleneksel ihraç ürünlerinin 1976 ve 1977 yılları itibariyle birim ihraç değerleri karşılaştırıldığında, 1976 yılında kuru incirin, zeytinyağının, melâsın ve tütünün dolar cinsinden birim ihraç değerlerinde düşüş, kuru üzümün, fındığın, incir ezmesinin, küspenin ve pamuğun birim ihraç değerlerinde artış olduğu görülmektedir. 1977 yılında pamuğun birim ihraç değeri % 13,8 artarak 1,059 dolar/kg. dan 1,205 dolar/kg. a, fındığın birim ihraç değeri % 9 artarak 1,468 dolar/kg. dan 1,600 dolar/kg. a, kuru üzümün birim ihraç değeri % 49,6 artarak 0,532 dolar/kg. dan 0,796 dolar/kg. a, incir ezmesinin birim ihraç değeri % 13 artarak 0,525 dolar/kg. dan 0,593 dolar/kg. a ve küspe birim ihraç değeri de % 41,9 artarak 0,136 dolar/kg. dan 0,193 dolar/kg. a yükselmiştir. Buna karşılık, tütünün birim ihraç değeri 1976 yılına göre % 15 azalarak 3,343 dolar/kg. dan 2,843 dolar/kg. a, zeytinyağının birim ihraç değeri % 18,2 azalarak 1,200 dolar/kg. dan 0,982 dolar/kg. a, kuru incirin % 14,7 azalarak 0,722 dolar/kg. dan 0,616 dolar/kg. a ve melâsın % 10,4 azalarak 0,048 dolar/kg. dan 0,043 dolar/kg. a düşmüştür.

Toplam ihracat gelirleri içinde geleneksel ihraç ürünlerinin payı 1969 dan beri sürekli bir düşüş eğilimi gösterirken, bu eğilim 1976 yılında tersine dönmüştür. Gerçekten, 1969 yılında % 70 olan bu pay, 1970 de % 66 ya, 1971 de % 62 ye, 1972 de % 58 e, 1973 de % 55 e, 1974 de % 49 a, 1975 yılında % 48,4 e düştükten sonra 1976 da % 50,8 e yükselmiş ve 1977 de yeniden düşüş göstererek % 45,5 e inmiştir.

İhracatın ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, 1977 yılında OECD Ülkelerine yapılan ihracatın 1976 ya göre hem değer hem de pay yönünden azaldığı, Anlaşmalı Ülkelere yapılan ihracatımızın değer yönünden azaldığı, fakat pay yönünden arttığı, "Diğer Ülkeler"e yapılan ihracatımızın ise hem değer hem de pay yönünden arttığı görülmektedir.

OECD Ülkelerine yapılan ihracat, bir önceki yıla göre % 16,8 azalarak 1 milyar 483,2 milyon dolardan 1 milyar 234,7 milyon dolara inmiştir. Bu ülke grubunun toplam ihracat içindeki payı da % 75,7 den % 70,7 ye inmiştir. OECD Ülkeleri grubu içinde Ortak Pazar Ülkelerine yapılan ihracat % 9,5 azalarak 958,9 milyon dolardan 868 milyon dolara inmiş, fakat bu ülkelerin toplam ihracat içindeki payı % 48,9 dan % 49,5 e çıkmıştır. Dolar Sahası Ülkelerine yapılan ihracat % 33,5 azalarak 196,5 milyon dolardan 130,6 milyon dolara inmiş ve bu ülkelerin payı da % 10

dan % 7,4 e inmiştir. Diğer OECD Ülkelerine yapılan ihracat % 28 azalarak 327,8 milyon dolardan 236,1 milyon dolara, bu ülkelerin payı da % 16,8 den % 13,5 e inmiştir. Anlaşmalı Ülkelere yapılan ihracat % 0,9 azalarak 81,1 milyon dolardan 80,4 milyon dolara inmiş, bu ülkelerin payı ise % 4,1 den % 4,6 ya yükselmiştir. "Diğer Ülkeler" e yapılan ihracat ise % 10,6 artarak 395,9 milyon dolardan 437,9 milyon dolara yükselmiş, bu ülkelerin toplam ihracatımız içindeki payı da % 20,2 den % 25 e yükselmiştir (17 sayılı cetvel).

c. İthalat

İthalatı da ihracatta olduğu gibi yıllık reel değişimlere bakarak inceleysek, 1969 - 1971 döneminde ithalatın reel olarak yılda ortalama % 12,1 arttığı görülmektedir. Aynı dönem içinde ithalat cari fiyatlarla yılda ortalama % 15,6 oranında artış kaydetmiştir. İthalat 1972 yılında ise hem reel hem de cari fiyatlarla yaklaşık oranlarda artış kaydetmiş ve reel olarak % 29,6, cari fiyatlarla da % 33,4 oranında yükselmiştir. 1973 yılından sonra belirgin bir değişme olduğu ve ithalat fiyatlarının büyük sıçramalar yaptığı görülmektedir. 1969 - 1971 dönemi ile karşılaştırıldığında 1973 - 1977 döneminde ithalatındaki yıllık ortalama reel artış % 8,8 e inerken, cari fiyatlarla yıllık ortalama artış % 32,3 e yükselmiştir. Bu durum, son beş yılda ithalatta görülen hızlı artış içinde fiyat artışlarının çok önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Son on yıl içinde cari fiyatlarla en hızlı artış % 81,1 ile 1974 yılında olmuş, bu yılda fiyatlar reel olarak % 9,3 oranında artmıştır. Cari fiyatlarla ithalat artışı 1975 de % 25,4 e, ve 1976 da % 8,2 ye düşmüş, fakat 1977 de tekrar yükselerek % 13 e çıkmıştır. Buna karşılık, aynı yıllarda ithalatta görülen reel artışlar 1975 de % 12,4, 1976 da % 12,8 olmuş, 1977 de ise % 0,7 oranında gerilemiştir.

İthalatın miktar endeksine bakıldığında, 1968 de 100 olan endeksin 1970 - 1972 döneminde yılda ortalama % 18,6 artarak 1972 yılı sonunda 157,1 e çıktığı görülmektedir. 1973 - 1976 döneminde endeksin artış hızı yavaşlayarak yılda ortalama % 10,9 a inmiştir. İthalat miktar endeksi 1977 yılında bir önceki yıla kıyasla % 1 artarak 238,4 e yükselmiştir.

İthalatın kaynakların çeşidine göre dağılımı açısından 1977 programında, liberasyondan yapılan ithalat ile tahsisli mallar ithalatını ve ayrıca anlaşmalı ülkelerden yıllık ticaret protokollarına ekli kontenjan listelerine göre yapılan ithalatı kapsayan "Program İthalatı" grubu için 4 milyar 890 milyon dolarlık bir ithalat öngörülmüştü. 1977 yılında program ithalatı, 1976 yılına göre % 16,1 artarak 4 milyar 554,2 milyon dolardan 5 milyar 287,4 milyon dolara yükselmiş ve Program hedefini % 8,1 oranında veya 397,4 milyon dolar aşmıştır. Program ithalatının toplam ithalat içindeki payı da biraz artarak % 88,8 den % 91,2 ye yükselmiştir (16 sayılı cetvel).

Program ithalatı grubu içinde liberasyon yoluyla yapılan ithalat 1976 yılına göre % 22,4 oranında bir artışla 3 milyar 319,9 milyon dolardan 4 milyar 62,3 milyon dolara yükselmiştir. Libere ithalatın genel ithalat içindeki payı da % 64,7 den % 70,1 e çıkmıştır. Tahsisli ithal malları listesinden yapılan ithalat da % 1,5 artarak 1 milyar 143,1 milyon dolardan, 1 milyar 160,1 milyon dolara yükselmiştir. Bu grubun genel ithalat içindeki payı da % 22,3 den % 20 ye düşmüştür. Anlaşmalı Ülkelerden yıllık ticaret protokollarına ekli kontenjan listelerine bağlı olarak yapılan ithalat % 28,7 oranında gerileyerek 91,2 milyon dolardan 65 milyon dolara, payı da % 1,8 den % 1,1 e inmiştir.

1977 Programı, özel yatırım kredileri, özel yabancı sermaye, Nato-enfrastrüktür ve bedelsiz ithalat yoluyla 910 milyon dolarlık ithalat yapılmasını öngörmüştür. Bu kaynaklardan yapılan ithalat 1976 yılına göre % 11,4 azalarak 574,4 milyon dolardan 508,9 milyon dolara inmiş ve Program hedefinin % 44,1 veya 401,1 milyon dolar gerisinde kalmıştır. Bu grubun genel ithalat içindeki payı da azalarak % 11,2 den % 8,8 e inmiştir.

Özel yatırım kredilerinden yapılan ithalat bir önceki yıla göre % 22,2 azalmış ve 398,3 milyon dolardan 309,9 milyon dolara düşmüştür. Bu alt grubun payı da % 7,8 den % 5,3 e inmiştir. 1976 da 24,2 milyon dolar olan özel yabancı sermayeden ithalat 1977 de % 80,2 artarak 24,2 milyon dolardan 43,6 milyon dolara ve genel ithalat içindeki payı da % 0,5 ten % 0,8 e yükselmiştir. Bedelsiz ithalat 1976 da 135,5 milyon dolar iken 1977 de % 24,5 azalarak 102,3 milyon dolara inmiştir. Bedelsiz ithalatın genel ithalat içindeki payı da % 2,6 dan % 1,8 e düşmüştür.

1977 Programında, mal grupları bakımından yatırım malları için 2 milyar 200 milyon dolar, hammadde ve ara malları için 3 milyar 325 milyon dolar ve tüketim malları için 275 milyon dolarlık ithalat yapılması öngörülmüştür. Program hedefleri hammadde ve ara mallarında % 1,1 oranında, yatırım malları ithalatında % 2,5 oranında aşılmış, tüketim mallarında ise % 35,3 oranında hedefin gerisinde kalmıştır.

1977 de 1976 yılına göre ithalatın yatırım, tüketim ve hammadde gibi mal grupları açısından gösterdiği gelişme şöyledir: Yatırım malları ithalatı % 0,7 oranında artarak 2 milyar 239,3 milyon dolardan 2 milyar 255,1 milyon dolara yükselmiştir. Bu grup içinde makina ve teçhizat ithalatı % 2,6 oranında artarak, 1 milyar 996,6 milyon dolardan, 2 milyar 48,6 milyon dolara yükselirken, inşaat malzemesi ithalatı % 14,9 oranında azalarak 242,7 milyon dolardan 206,5 milyon dolara düşmüştür (15 sayılı cetvel).

Tüketim malları ithalatı % 13,8 artarak 156,4 milyon dolardan 178 milyon dolara yükselmiştir. Hammadde ve ara malı ithalatı ise % 23,1 artarak 2 milyar 732 milyon dolardan 3 milyar 363,2 milyon dolara yükselmiştir.

Mal gruplarının toplam ithalat içindeki paylarına gelince, yatırım mallarının payı % 43,7 den % 38,9 a düşmüş, hammadde ve ara mallarının payı % 53,3 den % 58 e ve tüketim mallarının payı da % 3 den % 3,1 e yükselmiştir.

Kesimlere göre 1977 yılı ithalatı incelendiğinde, 1976 yılında 78,7 milyon dolar olan tarım ürünleri ithalatının % 43,1 artarak 112,6 milyon dolara, madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ithalatının % 15,8 artarak 1 milyar 90,5 milyon dolardan 1 milyar 262,4 milyon dolara, sanayi ürünleri ithalatının da % 11,7 oranında bir artışla 3 milyar 959,4 milyon dolardan, 4 milyar 421,3 milyon dolara yükseldiği görülmektedir. Tarım ürünlerinin toplam ithalat içindeki payı % 1,5 ten % 1,9 a, madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin payı da % 21,3 ten % 21,8 e çıkmış ve sanayi ürünlerinin payı ise % 77,2 den % 76,3 e inmiştir.

Tarım Grubu içinde bitkisel ürünler ithalatı 1977 yılında geçen yıla göre % 43,2 artarak 50,7 milyon dolara, hayvancılık ürünleri de % 57,6 artarak 53,6 milyon dolara yükselmiş, orman ürünleri ithalatı ise % 10,8 azalarak 8,3 milyon dolara inmiştir. Bitkisel ürünlerden sanayi bitkileri ithalatı % 84,1 artarak 41,6 milyon dolara, hububat ithalatı % 53,7 artarak 8,3 milyon dolara yükselmiş, yağlı tohumlar ithalatı ise % 99,9 gerileyerek 0,1 milyon dolara düşmüştür.

Madencilik ve taşocakçılığı grubu içinde metalik olmayan taşocakçılığı ürünleri, 1976 da 56,1 milyon dolar iken, 1977 de 48,9 milyon dolara düşmüş, maden cevheri ithalatı ise 13,1 milyon dolardan 28,8 milyon dolara çıkmıştır. Bu grup içinde asıl ağırlığa sahip ve hemen tamamı ham petrolden ibaret olan yakıt madenleri ithalatı 1976 da 1 milyar 20,7 milyon dolar iken, 1977 de % 15,9 oranında artarak 1 milyar 183,5 milyon dolara yükselmiştir.

Sanayi grubu ithalatı içinde tarıma dayalı işlenmiş ürünler ithalatı bir önceki yıla göre % 60 oranında azalarak 146,6 milyon dolardan 58,7 milyon dolara düşmüş, işlenmiş petrol ürünleri ithalatı % 173 oranında artarak 104,2 milyon dolardan 284,5 milyon dolara ve sanayi mamulleri ithalatı da % 10 artışla 3 milyar 708,6 milyon dolardan 4 milyar 78,1 milyon dolara yükselmiştir.

Tarıma dayalı işlenmiş ürünler ithalatında gıda sanayi ürünleri ile dokumaya elverişli işlem görmüş elyaf bir önceki yıla göre azalma gösterirken, işlenmiş orman ürünleri ithalatı artış kaydetmiştir. İşlenmiş orman ürünleri 18,5 milyon dolardan 19,3 milyon dolara yükselmiş, buna karşılık gıda sanayi ürünleri 106,5 milyon dolardan 26,5 milyon dolara ve dokumaya elverişli işlem görmüş elyaflar 21,4 milyon dolardan 12,2 milyon dolara inmiştir.

Sanayi mamulleri ithalatında deri kösele, orman ürünleri, dokumacılık, madeni eşya ve makina sanayi mamulleri dışındaki alt gruplar bir önceki yıla göre artış kaydetmiştir. Kimya sanayi mamulleri % 17,6 artarak 768,8 milyon dolara, demir-çelik sanayi mamulleri % 26,8 artarak 693,2 milyon dolara, taşıt araçları malzeme ve parçaları % 3,2 artarak 635,1 milyon dolara, elektrikli ve elektronik makina, cihaz ve eşyaları ithalatı % 6,3 artarak 295,8 milyon dolara, lastik-plastik sanayi mamulleri % 47,2 artarak 266,9 milyon dolara, demir dışı metal sanayi % 8,4 artarak 97 milyon dolara, cam-seramik mamulleri % 1,2 artarak 25,5 milyon dolara ve diğer sanayi mamulleri % 5,1 artarak 143,3 milyon dolara yükselmiştir. Makina sanayi mamulleri ithalatı % 0,7 azalarak 1 milyar 82,6 milyon dolara, dokumacılık mamulleri % 12 azalarak 51,5 milyon dolara, madeni eşya sanayi mamulleri % 44,4 azalarak 15,8 milyon dolara ve orman ürünleri mamulleri % 4,3 azalarak 2,2 milyon dolara düşmüştür.

İthal edilen başlıca maddeler yönünden 1977 yılı, 1976 yılıyla karşılaştırıldığında, ilaç ve boya ile hayvani ve nebatî yağlar dışında kalan tüm maddelerde ithalatın artış kaydettiği görülmektedir. Akaryakıt ithalatı % 30,8 artarak, 1 milyar 472,4 milyon dolara, makineler ithali % 0,7 artarak 1 milyar 378,4 milyon dolara, taşıma araçları ithali % 7,6 artışla 660,8 milyon dolara, demir-çelik ithalatı % 26,7 artarak 692,9 milyon dolara, plastik, kauçuk ithalatı % 45,4 artarak 266,9 milyon dolara, gübre ithalatı % 117,3 artarak 214,5 milyon dolara, dokuma iplik ithali % 1,4 artarak 108,9 milyon dolara yükselmiştir. Buna karşılık hayvansal ve bitkisel yağ ithalatı % 80,1 gerileyerek 20,7 milyon dolara ve ilaç ve boya ithalatı % 3,4 azalarak 443,7 milyon dolara inmiştir (14 sayılı cetvel).

1977 yılı ithalatının ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde OECD Ülkelerinden yapılan ithalatın değer olarak artmasına karşılık toplam içindeki payı itibariyle azaldığı, diğer ülkelerden yapılan ithalatın hem değer hem de toplam ithalat içindeki payları itibariyle artış kaydettiği, anlaşmalı ülkelerden yapılan ithalatın ise, hem değer hem de pay yönünden azaldığı görülmektedir.

OECD ülkelerinden 1977 yılında yapılan ithalat bir önceki yıla göre % 11,2 artarak 3 milyar 565,4 milyon dolardan 3 milyar 966,5 milyon dolara yükselmiştir. Bu grubun toplam ithalat içindeki payı ise % 69,5 den % 68,4 e düşmüştür. OECD ülkeleri grubu içinde yer alan Ortak Pazar Ülkelerinden 1977 yılında % 5,5 artış ile 2 milyar 470,1 milyon dolarlık ithalat yapılmış, bu ülkelerin toplam ithalat içindeki payı ise % 45,7 den % 42,6 ya inmiştir. Dolar Sahası Ülkelerinden yapılan ithalat % 12,1 artarak 492,9 milyon dolardan 552,5 milyon dolara yükselmiş, toplam içindeki payı ise % 9,6 dan % 9,5 e düşmüştür. Diğer OECD ülkelerinden yapılan ithalat % 29,2 artarak 730,5 milyon dolardan 943,9 milyon dolara yükselmiş, bu ülkelerin payı da % 14,2 den % 16,3 e yükselmiştir (17 sayılı cetvel).

Anlaşmalı Ülkelerden yapılan ithalat 1977 yılında % 4,4 azalarak 88,9 milyon dolardan 85 milyon dolara inmiş, bu ülkelerin toplam ithalat içindeki payı da % 1,7 den % 1,5 e düşmüştür.

Diğer Ülkelerden 1976 yılında 1 milyar 474,3 milyon dolarlık ithalat yapılmış iken bu rakam 1977 yılında % 18,3 artarak 1 milyar 744,8 milyon dolara yükselmiştir. Bu grubun toplam ithalat içindeki payı da 1976 da % 28,8 iken 1977 de % 30,1 e çıkmıştır.

3. KAMBIYO REJİMİ

Kambiyo rejimi 25.2.1930 tarih ve 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanuna, bu kanuna dayanılarak çıkarılan karar ve tebliğlere ve diğer bazı kanunların kambiyo mevzuatı ile ilgili hükümlerine göre düzenlenmektedir.

Bankamızca alınıp satılan dövizlerin dış piyasalardaki hareketlerinin yakından izlenmesine ve bunların Türk Lirası alış ve satış fiyatlarının belirlenmesine 1977 yılında da devam edilmiştir. 1977 yılı içinde 1 mart ve 21 eylülde doların paritesinin iki kez değiştirilmesi üzerine Bankamız, dış piyasalardaki gelişmeleri de dikkate alarak doların ve diğer bazı paraların Türk lirası cinsinden alış ve satış fiyatlarını yeniden tesbit etmiştir. Bundan başka, 21.9.1977 tarihinden itibaren Kuveyt Dinarı ve Suudi Arabistan Riyali Bankamızca alımı satım konusu yapılan dövizler arasına alınmış ve bu paraların da dış piyasalardaki hareketlerinin yakından izlenmesine başlanmıştır.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 sayılı Karara ilişkin Seri : I, No : 4 Tebliğ ile bazı bankalarımıza döviz pozisyonu tutma olanağı sağlayan ve 1975 mart ayında başlayan uygulama 1977 yılında da sürdürülmüştür. Döviz pozisyonu tutma yetkisine sahip Akbank, Osmanlı Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, T. Ticaret Bankası, Garanti Bankası, Vakıflar Bankası, T. İş Bankası, T. C. Ziraat Bankası, T. Emlak Kredi Bankası, T. Öğretmenler Bankası ve Pamukbank'ın pozisyonlarına dahil dövizlerini kullanabilme olanakları 1977 yılında çıkarılan Seri :I No : 5 ve 8 tebliğlerle kısıtlanmış ve ancak Maliye Bakanlığı'nca tesbit edilecek mallarla ilgili ödemelerde kullanabilecekleri hükmüne bağlanmıştır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve daha rasyonel bir biçimde izlenmesini sağlamak amacıyla 1977 de Kuveyt, Suudi Arabistan, Tunus ve Amerika Birleşik Devletleri'nde beş banka ile muhabirlik ilişkisi kurulmuş ve muhabir bankaların sayısı 121'e yükselmiştir. Ayrıca, altı banka ile muhabirlik ilişkisi tesisi için yazışmalar sürdürülmüştür.

Kambiyo Rejimimizin "Görünmeyen İşlemleri" ile ilgili olarak, 21 Mayıs 1977 gününden itibaren ticari seyahat dövizlerinin 800 dolardan az olmamak üzere tahsis edilmesi ve tahsis edilen bu dövizlerle 10 gün içerisinde yurt dışına çıkılması şartı getirilmiştir.

12 eylül 1977 tarihinden itibaren, turistik seyahat dövizleri yılda bir kez 600 dolara kadar tahsis edilmeye başlanmış, zayıından alınan pasaportlara alındığı takvim yılında, kollektif pasaportlara hiç bir şekilde turistik seyahat dövizini satılmaması hükmü konmuştur.

15 ekim 1977 tarihinden itibaren de, 1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu gereğince, (A) grubu seyahat acentalarının düzenlediği turistik gezilere katılacaklara 200 dolara kadar turistik seyahat dövizini tahsis edilmeye başlanmıştır.

24 aralık 1977 gününden itibaren "Türkiye Üzerinden Karayolu Transit Taşımaları ile Türkiye'den Transit Eşyanın Taşınması Esasları"nın yürürlüğe konulması hakkındaki 7/10792 sayılı Kararname kapsamına giren yabancı ülkelere kayıtlı taşıtlar ile görevli personelin Türkiye'de kaldıkları sürede çeşitli ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için girişte 300 dolar karşılığı döviz bozdurulması zorunluluğu getirilmiştir.

Seri VII, No : 177 Tebliğle, Görünmeyen Muameleler Tebliğinin H-2 fıkrası değiştirilerek, Türkiye ile aralarında sosyal güvenlik anlaşmaları bulunan ülkeler vatandaşlarına, sosyal güvenlik kuruluşlarınca bağlanan aylık veya gelirlerin, toptan ödemelerin veya tahsis edilen sermayelerin, kendi ülkelerinde ikâmet etmeleri halinde, transferine olanak sağlanmıştır.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa tabi firmaların dışarıdan sağladıkları kredilerin ana para ve faizleri ile yabancı ortaklara ödedikleri gayri maddi hak bedellerinin sözleşme ve ödeme planlarına göre doğrudan doğruya Bankamızca, Petrol Kanunu çerçevesinde ülkemize gelen sermaye ve elde edilen kârlar ile dışardan sağlanan kredilerin ana para ve faizlerinin Maliye Bakanlığının talimatı ile yine Bankamız tarafından transferine 1977 yılında da devam edilmiştir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına göre dışarıdan sağlanan aynı ve nakdi özel dış kredilerle ilgili olarak Maliye Bakanlığı 9 ocak 1977 tarihinde bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğde, hariçten sağlanan özel dış nakdi kredilerin, firmaların dış ve iç finansman ihtiyaçlarında kullanılabilmesinin Maliye Bakanlığınca tayin ve tesbit edileceği hükme bağlanmıştır. Adı geçen Bakanlıkça 16 mart 1977 tarihinde yayımlanan bir başka tebliğle de, bu tür kredilerin faiz oranları, kredi vadeleri ve geri ödeme yöntemleri gözönünde tutularak yeniden ayarlanmış ve değişken faiz uygulaması sistemi getirilmiş bulunmaktadır. 31 aralık 1977 de yayımlanan diğer bir tebliğle, 14 eylül 1976'da yayımlanan 6 sayılı Tebliğle getirilen kur garantisi uygulamasına 31 aralık 1977 tarihinden itibaren son verilmiştir.

1977 yılında özel kaynaklı nakdi dış kredi olarak yurda gelen döviz 7,7 milyon dolar, aynı krediler için Maliye Bakanlığınca verilen müsaadeler ise 295,6 milyon dolar olmuştur.

Özel kaynaklı dış kredi kararnamesinin yayımlanmasından 1977 yılı sonuna kadar yurda gelen nakdi kredilerin toplamı 280,6 milyon dolar, aynı krediler için Maliye Bakanlığı tarafından verilen izinler toplamı ise 469,8 milyon dolardır.

Yurt dışında mukim kişilerin Türkiye'de yetkili bankalarda yurt içinde mukimler gibi Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesabı (DÇM) açabilmelerine dair uygulamayla alakalı olarak 1 mart 1977 tarihinde Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan bir tebliğle bu sistem yeniden düzenlenerek DÇM hesaplarının daha kolaylıkla açılmaları sağlanmış, ayrıca bu hesaplar karşılığında verilecek krediler yeni esaslara bağlanmış ve DÇM'nin vadesine göre değişken faiz uygulanması sistemi getirilmiştir.

4 nisan 1977'de yayımlanan diğer bir tebliğle, 5 milyon dolar veya muadili konvertibl dövizden az olmamak kaydıyla hariçteki bankaların açtıracakları 2 yıl ve daha uzun vadeli DÇM hesaplarının, Bankamız Kanununun 40. maddesindeki mevduat munzam karşılıklarına tabi tutulmaması öngörülmüştür.

1 ekim 1977'de yayımlanan bir Tebliğle, hariçte mukim kişilerce 3-5 yıl ve daha uzun vadeyle açtırılacak DÇM hesaplarının % 30 - 50 oranındaki kısımlarının, Türkiye'deki firmaların ithalat bedellerinin ve sair ödemelerinin transferlerinde öncelikle kullanılması sistemi getirilmiştir. DÇM'nin 1977 yılı sonu bakiyesi 1 milyar 978 milyon dolara ulaşmıştır.

Maliye Bakanlığı'nın 1 nisan 1976 tarih, 15546 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 17 sayılı Karara ilişkin Seri : VII, No : 162 Tebliğ uyarınca, yurt dışında çalışarak döviz geliri elde eden Türk uyruklu kişilerin sağladıkları konvertibl dövizler karşılığında, tasarrufların değerlendirilmesi amacıyla, Bankamız "Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı" adı altında yeni bir hizmet sunmuştu. Hizmetin Almanya'da yaygın bir şekilde uygulanmasını sağlamak için Bankamız ile Dresdner Bank A. G. arasında 17 mayıs 1976 tarihinde yürürlüğe giren bir anlaşma yapılmış ve Frankfurt'ta açılan temsilcilliğimiz 18 ekim 1976 tarihinde faaliyete başlamıştı.

Daha rahat mevduat toplamak ve Almanya'nın en uzak köşelerinde çalışmakta olan vatandaşlarımızın da mevcut sistemden yararlanabilmelerini sağlamak bakımından Almanya Posta İdaresi'nin de devreye girmesi zorunlu görülmüş ve bunun içinde Deutsche Bundespost, Frankfurt ile bir anlaşma imzalanarak yürürlüğe konulmuştur.

Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesaplarına 30.12.1977 tarihine kadar mark olarak gönderilen paralar 479,5 milyona ulaşmış bulunmaktadır.

Bedelsiz İthalât Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 sayılı Kanunun 6258 sayılı Kanunla değişik birinci maddesi ile 16 eylül

1960 tarih ve 79 sayılı Kanunun 9 uncu maddesine dayanılarak alınan kararlar ve bu kararlara ilişkin olarak Maliye Bakanlığınca çıkarılan tebliğlerle düzenlenmekte, uygulama 1964 yılından beri Bankamızca yapılmaktadır.

Yurt dışında çalışmakta olan işçi, serbest meslek sahibi ve müstakil iş sahibi kişiler ile yurt dışına sürekli veya geçici görevle gönderilen devlet memurlarının zat ve aile ihtiyaçları için getirecekleri otomobillerin, yurda ithali için 10 ocak 1970 tarihinde 7/3 sayılı, daha sonra 13 temmuz 1973 tarihinde de münhasıran işçi, serbest meslek sahibi ve müstakil iş sahibi kişilerin otomobil, mesleki alet ve makina ithalini düzenleyen 7/6683 Sayılı, Kararlar yürürlüğe konulmuştur.

5 ekim 1977 tarih ve 7/13948 sayılı Karar ve bu Karara ilişkin Seri : III, No : 18 Tebliğle yurt dışında çalışmakta olan işçi, serbest meslek sahibi ve müstakil iş sahibi kişilerin bedelsiz otomobil, mesleki alet ve makina ithalatı ile yurt dışına sürekli veya geçici görevle giden memurların bedelsiz otomobil ithal işlemleri yeniden düzenlenmiş olup, otomobil ithalatında motor silindir adedi ve hacminde 4 silindir 1700 cm³ ile sınırlama getirilmiş, işçi, serbest meslek sahibi ve müstakil iş sahibi kişilerin, bedelsiz ithalatı döviz hesaplarına bağlanmış ve otomobil ithalatında gümrük vergi ve resimlerinin döviz bozdurulmak suretiyle ödenmesi esası getirilmiş, ayrıca, mesleki alet ve makinaların da yeni ve kullanılmamış olması şartı konulmuştur.

Bedelsiz ithalat yoluyla 1976 yılında 25.782 otomobil, 7.828 zirai alet ve 2.940 mesleki alet ve makina getirilmiş, ithalatın toplam değeri yaklaşık 182,4 milyon dolara ulaşmış iken, 1977 yılında 4.824 otomobil, 6.260 zirai alet ve 3.559 mesleki alet ve makina getirilmiş, ithalatın toplam değeri 90,7 milyon dolara inmiştir.

28 ekim 1976 tarihinde yürürlüğe konulan Seri : III, No : 16 Tebliğde yer alan, "Kesin dönüş kaydıyla yapılacak ithalatta otomobilin ilgililer üzerinde yurt dışında iken bir yıl kayıtlı olması" veya "Otomobil bedeli kadar döviz hesabı açtırılarak bir yıl beklenmesi", şekline getirilen hükümler otomobil ithalatındaki azalmanın başlıca nedeni olmuştur.

4 — ÖDEMELER DENGESİ GELİŞMELERİ

1946 yılından bu yana ilk defa 1973 yılında fazla ile kapanan cari işlemler dengesi, 1973 yılından sonra yeniden sürekli olarak açık vermeğe başlamıştır. 1974 yılında 719, 1975 de 1 milyar 880 milyon dolar ve 1976 yılında 2 milyar 300,5 milyon dolar olan cari işlemler açığı, 1977 yılında % 47,2 büyüyerek 3 milyar 385,5 milyon dolara yükselmiştir. 1977 Programında cari işlemler dengesinin 2 milyar 75 milyon dolar açıkla bağlanacağı tahmin edilmişti (45 sayılı cetvel).

Son dünya ekonomik bunalımının ve petrole yapılan büyük çaptaki zamların etkisi ile ülkemizin dış ticaret açığı 1974 - 1977 yıllarında önemli boyutlara ulaşmıştır. 1977 yılında dış ticaret açığı 1976 ya göre % 27,6 artarak 3 milyar 168,4 milyon dolardan 4 milyar 43,3 milyon dolara yükselmiştir. 1977 Programında dış ticaret açığının 3 milyar 300 milyon dolar olacağı tahmin edilmiştir.

Cari işlemler içinde ticaret dengesinden sonra bir diğer grubu oluşturan görünmeyen işlemler 1965 yılından bu yana sürekli olarak fazla vermektedir. Bununla birlikte görünmeyen işlemler fazlası, 1975 yılından itibaren azalmaktadır. 1976 yılında 1975 e göre % 40,5 oranında daralan görünmeyen işlemler fazlası, 1977 yılında yeniden % 24,4 daralarak 853,3 milyon dolardan 645,3 milyon dolara inmiştir.

Görünmeyen işlemlerin en önemli kalemi işçi dövizleridir. 1970 ile 1974 yılları arasında hızlı bir artış gösteren işçi dövizleri 1975 yılında bir önceki yıla göre % 8 azalmış, 1976 yılında 1975 e göre % 25,1 daralarak 1 milyar 312,3 milyon dolardan 982,7 milyon dolara inmiş ve 1977 yılında da 0,7 milyon dolar azalarak 982 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1973 yılında işçi döviz gelirleri ile ithalatın % 56,4 ü finanse edilirken, bu oran 1974 te % 37,8 e, 1975 te % 27,7 ye, 1976 da % 19,2 ye ve 1977 de de % 16,9 a düşmüştür.

Görünmeyen işlemlerin diğer kalemini oluşturan turizm gelirleri ve dış seyahat kalemi, 1970 yılından bu yana sürekli olarak gelir fazlası veririrken, son iki yılda giderlerin yeniden gelirleri aştığı görülmektedir. Turizm ve dış seyahat giderleri, gelirleri 1976 yılında 27,4 milyon dolar, 1977 yılında da 63,7 milyon dolar aşmıştır.

Görünmeyen işlemler ayrıca dış borç faiz ödemeleri, kâr transferleri, proje kredileri hizmet ödemeleri ve "diğer görünmeyenler" kalemlerini de kapsamaktadır. 1977 yılında dış borç faiz ödemeleri bir önceki yıla göre 103 milyon dolar artarak 320,3 milyon dolara ve kâr transferleri de 33,3 milyon dolar artarak 115,8 milyon dolara yükselmiştir. Navlun, sigorta, liman ve komisyon gibi hizmetler için yapılan ödemeleri ve elde edilen gelirleri içeren "diğer görünmeyenler"den 1975 yılında 251,9 milyon dolarlık bir gelir fazlası sağlanmışken, bu fazlalık 1976 yılında % 15,5 oranında azalarak 212,8 milyon dolara ve 1977 yılında da % 23,4 oranında azalarak 163,1 milyon dolara inmiştir.

Cari işlemlerin üçüncü alt grubunu oluşturan enfastrüktür ve off - shore gelirleri 1976 yılında 14,6 milyon dolar iken 1977 yılında 12,5 milyon dolar olmuştur.

Ödemeler dengesinin cari işlemlerden sonraki ana bölümü olan sermaye hareketleri içinde dış borç ödemeleri, özel yabancı sermaye, proje kredileri, bedelsiz ithalat ve program kredileri yer almaktadır. Sermaye

hareketleri fazlası 1976 yılında 619,5 milyon dolar iken, 1977 yılında % 26,2 veya 162 milyon dolar azalarak 457,5 milyon dolara düşmüştür. 1977 Programında 815 milyon dolarlık bir sermaye hareketleri fazlası öngörülmüştü.

1977 Programında 242 milyon dolar dış borç ödemesi öngörülmüşken, bu rakam 214 milyon dolar olmuştur. 1976 yılında dış borç ödemeleri 119,1 milyon dolardı. 1976 yılında 27,4 milyon dolar olan özel yabancı sermaye girişleri, 1977 yılında 67,1 milyon dolara yükselmiştir. 1971-1976 döneminde sürekli artış gösteren bedelsiz ithalat, 1977 yılında azalarak 135,5 milyon dolardan 102,4 milyon dolara düşmüştür. Proje kredileri de 1977 Programında öngörülen 850 milyon dolarlık hedefin % 41,3 oranında gerisinde kalmıştır. 1976 yılında 570 milyon dolar olan proje kredileri 1977 yılında % 12,5 azalarak 498,6 milyon dolara inmiştir. 1976 yılında 5,7 milyon dolar olan program kredileri, 1977 yılında 3,4 milyon dolara düşmüştür.

Ödemeler dengesinin daha sonraki bölümünde rezerv hareketleri, Özel Çekme Haklarından kullanım ve kısa ve orta vadeli sermaye hareketleri kalemleri ile net hata ve noksan yer almaktadır. Özel Çekme Haklarından kullanım Uluslararası Para Fonu'ndan sağlanan kredileri kapsamaktadır. 1975 yılında Uluslararası Para Fonu'ndan 301,2 milyon dolarlık kredi sağlanmışken 1976 yılında bu rakam 149 milyon dolara (129,240 milyon ÖÇH), 1977 yılında da 13,9 milyon dolara düşmüştür.

Kısa ve orta vadeli sermaye hareketleri içinde kısa vadeli ihracat ve ithalat kredileri, Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesabı (DÇM), Döviz Tevdiat Hesabı, Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı ve banker kredileri gibi kalemler yer almaktadır. 1975 yılından itibaren giderek artan bir önem kazanan kısa ve orta vadeli sermaye hareketleri 1975 yılında 666 milyon dolar iken, 1976 yılında 1 milyar 520 milyon dolara ve 1977 yılında da 2 milyar 719 milyon dolara yükselmiştir.

Yukarıda belirtilen işlemlerin sonucu olarak döviz rezervlerimiz 1977 yılında 451,1 milyon dolar azalmış, altın rezervlerimiz ise 2 ton artarak 113 tona yükselmiştir. Böylece 1976 yılı sonu itibariyle Merkez Bankası ve yetkili bankalarda mevcut 1 milyar 80,8 milyon dolar olan altın ve döviz rezervlerimiz, 1977 yılı sonunda 629,7 milyon dolarda kalmıştır.

F. FİYATLAR

1 — TOPTAN EŞYA FİYATLARI GENEL ENDEKSİ

Toptan eşya fiyatları genel endeksi 1977 yılında aralık sonu itibariyle % 36,1 oranında yükselmiştir. Bu oran 1976 yılı için % 19,1 olmuştur (47 sayılı cetvel).

Aralık sonu itibariyle 1976 yılında % 18,2 oranında artış gösteren gıda maddeleri ve yemler grubu endeksi 1977 yılında % 33,3 oranında, geçen yıl % 20,9 oranında artmış olan sanayi hammaddeleri ve yarı mamuller grubu endeksi ise 1977 yılında % 41,3 oranında artmıştır.

Yıllık ortalama fiyat artışları ise genel endeks için geçen yıl % 15,6 iken bu yıl % 24,1 dir. Toptan eşya fiyatları genel endeksinin alt grupları olan gıda maddeleri ve yemler grubu için 1976 yılında % 15 olan yıllık ortalamalara göre artış hızı 1977 yılında % 22,8 e, sanayi hammaddeleri ve yarı mamulleri için ise % 16,6 dan 1977 yılında % 26,4 e çıkmıştır.

Alt grupların aralık sonları itibariyle ayrıntılarına bakacak olursak gıda maddeleri ve yemler grubu içerisinde % 60,0 artış ile canlı hayvanlar, % 65,2 artış ile hayvan ürünleri ve % 56,7 artış ile bakliyat bu grup endeksini en fazla etkileyen maddeler olarak dikkati çekmektedir. Grup içindeki hububat ve bakliyat dışında kalan diğer nebati gıda maddeleri (ki çoğu sebze ve meyvelerden oluşmaktadır) için ise aralık ayı sonu itibariyle hiç bir fiyat değişimi izlenmemiştir.

1977 yılında sanayi ham maddeleri ve yarı mamulleri grubu içindeki alt gruplarda fiyat artışları aralık ayı sonları itibariyle şöyle olmuştur : yakacaklar % 53, madenler % 37,3, dokuma maddeleri % 15,9, deriler % 38, sınai ve madeni yağlar % 54,4, kağıtlar % 132,7, yapı malzemesi % 84.

Yıl sonları itibariyle büyük artış gösteren alt grupların çoğunda yıllık ortalamalar itibariyle artışlar daha ılımlıdır. Örneğin canlı hayvanlarda yıl sonları itibariyle % 60 oranında artmış olan endeksin yıllık ortalamalar itibariyle artış oranı % 43,5 tir. Benzer şekilde yıl sonları itibariyle % 65,2 oranında artış gösteren hayvan ürünleri alt endeksi yıllık ortalamalara göre % 27,5 oranında artmıştır.

1977 yılında fiyat endekslerindeki artış oranlarının genellikle yıllık ortalamalar itibariyle daha düşük olmasının nedeni fiyat artışlarının daha çok yılın ikinci yarısında ve yılın son aylarında hızlanmış olmasıdır. Böylece yıllık ortalama endeks yıl sonu endeksine göre daha düşük olmuştur.

Toptan eşya fiyatları genel endeksinin 1977 yılı içinde aylık gelişmeleri şöyledir : Ocak ayında, daha çok hayvanlar ve hayvan yemleri fiyatlarının etkisi ile % 2,6 gibi oldukça hızlı bir artış göstermiş olan endeks şubat ve mart aylarında % 1 dolayında artmıştır. Nisan ayında ise başta yapı malzemesi olmak üzere, bakliyat, hayvan ürünleri ve deri fiyatlarındaki artışlara bağlı olarak % 3,7 oranında artan genel endeks mayıs ve haziran aylarında % 1,2, temmuz ve ağustos aylarında ise % 0,6 dolayında artmıştır. Eylül ayında yapılan fiyat düzenlemesi toptan eşya fiyatları genel endeksinin bir ayda % 8,7 oranında yükselmesi sonucunu vermiştir. Yakacak maddeleri, madenler, madeni yağlar, kağıtlar ve yapı malzeme-

leri fiyatlarına yapılan zamların etkisi yıl sonuna kadar devam etmiş ve endeks ekim ayında % 4,7, kasım ayında % 3 ve aralık ayında % 3,5 artış göstermiştir. Aralık ayı artışında hayvan ürünleri ve hayvan yemleri fiyatlarındaki gelişmeler yeniden ağırlık kazanmıştır.

İç Ticaret Hadleri : Toptan eşya fiyatları genel endeksine dayanarak hesaplanan iç ticaret hadleri, 1975 yılında, 1969 yılından beri ilk kez olarak gıda maddeleri lehine bir gelişme göstermiş ve gıda maddeleri grup endeksinin artış eğilimi, sanayi hammaddeleri ve yarı mamulleri endeksi artış eğilimini aşmış idi. 1975 yılında 112,3 olarak saptanan iç ticaret hadleri 1976 yılında 110,8 ve 1977 yılında 107,6 olarak hesaplanmıştır. Endeksteeki gelişmeler gıda maddeleri lehine olan eğilimin devam ettiğini ancak farkın 1975 yılından beri sürekli olarak azaldığını göstermektedir.

Destekleme fiyatlarının 1977 yılı gelişmeleri aşağıda belirtilmiştir.

Tütün : Ege ekici piyasası 21 şubat 1977 tarihinde 50 liralık baş fiyat, 42,08 liralık ortalama fiyat ve 20 liralık asgari alım fiyatı ile açılmıştır. Geçen yıl fiyatlarıyla karşılaştırıldığında baş fiyatta % 16,3, ortalama fiyatta % 11,5 artış olduğu görülür. Asgari alım fiyatı bir önceki yıl seviyesinde tutulmuştur.

Karadeniz ekici tütün piyasası 11 nisan 1977 günü açılmış ve baş fiyat 62 lira, ortalama fiyat 49,47 lira ve asgari fiyat 22 lira olarak belirlenmiştir. Buna göre baş fiyatta % 14,8, ortalama fiyatta % 8,2 ve asgari fiyatta % 120 oranlarında artış olmuştur.

2 mayıs 1977 tarihinde açılan Marmara ekici piyasasında baş fiyat 59 lira, ortalama fiyat 44,43 lira ve asgari fiyat 22 lira olarak açıklanmıştır. Açıklanan bu fiyatlara göre baş fiyat % 15,7, ortalama fiyat % 3,4 ve asgari fiyat % 10 oranlarında artmıştır.

25 nisan 1977 tarihinde açılan doğu ekici piyasasında baş fiyat 61 lira, ortalama fiyat 33,24 lira ve asgari fiyat 22 liradır. Geçen yıla göre baş fiyat % 15,1, asgari fiyat % 10 yüksek, ortalama fiyat ise % 8,3 düşüktür.

Yaş Çay : 21 mayıs 1977 tarihli Resmi Gazete'de 1977 kampanya dönemi için yaş çay ürünü fiyatı 10 lira olarak belirlenmiştir. Geçen yıl yaş çay yaprağının kilosu 8,50 liradan alınmıştı. Bu yıl kaydedilen % 17,6 oranındaki fiyat artışı geçen yılki % 13,3 oranındaki artıştan biraz fazladır.

Tiftik : 12 nisan 1977 günü açıklanan tiftik yünü alım fiyatı 115 lira olarak belirlenmiştir. 1976 yılında % 14,3 olan fiyat artışı 1977 yılında % 43,8 dir.

Merinos Yapağısı : İlk kez geçen yıl destekleme alımına gidilen % 56 randımanlı Merinos yapağısının fiyatı 17 mayıs 1977 tarihinde yayınlanan bir kararname ile % 10 artırılarak 50 liradan 55 liraya çıkarılmıştır.

Hububat : Destekleme fiyatları 5 ağustos 1977 tarihinde açıklanmış ve ekmeklik buğday baş alım fiyatı Orta Doğu ve Güney Doğu Anadolu ürünleri için 290-300 kuruş, diğer bölgeler için 25 kuruş noksanı ile 265-275 kuruş olarak belirlenmiştir. Geçen yıl buğday fiyatları Orta, Doğu ve Güney Doğu Anadolu ürünleri için 265-275 kuruş diğer bölge ürünleri için 250-260 kuruştur. 1977 yılında çavdar ve beyaz yulaf fiyatı 180 kuruştan 190 kuruşa, beyaz arpa fiyatı 190 kuruştan 200 kuruşa, siyah beyaz arpa fiyatı 175 kuruştan 185 kuruşa, siyah arpa ve siyah yulaf fiyatı 155 kuruştan 165 kuruşa ve siyah beyaz yulaf fiyatı 165 kuruştan 175 kuruşa yükselmiştir.

Fındık : 19 ağustos 1977 tarihinde açıklanan destekleme alım fiyatı 16,50 liradır ve 14,50 lira olan geçen yıl fiyatından % 13,8 fazladır.

Çekirdeksiz Kuru Üzüm : 19 ağustos 1977 tarihinde yayınlanan kararnameye göre normal nitelikte ve ihracata uygun duruma getirilebilecek temizlikte 9 numara naturel üzümün taban fiyatı % 14,3 oranında artırılarak 10,50 liradan 12 liraya çıkarılmıştır.

Kuru İncir : Destekleme fiyatları 19 ağustos 1977 günü açıklanmıştır. Kuru incir fiyatı 1977 yılında % 14,3 oranında artırılarak 7 liradan 8 liraya çıkarılmıştır.

Haşhaş : Çizilmemiş haşhaş kapsülüne uygulanacak destekleme fiyatı 19 ağustos 1977 günü açıklanmış ve geçen yıla göre bir değişiklik yapılmamış ve kışlık ekilmiş haşhaşlardan üretilen kapsüller için 23 lira, yazlık ekilmiş haşhaşlardan üretilen kapsüller için 19 lira fiyat uygulanmıştır.

Çekirdekli Kuru Üzüm : 1976 yılında ilk kez desteklemeye alınan çekirdekli kuru üzümün fiyatı 19 ağustos 1977 tarihinde açıklanmıştır. Kararnameye göre en üst kaliteli kuru üzümün fiyatı % 10 artırılarak 750 kuruştan 825 kuruşa, karışık evsafli çekirdekli kuru üzümün fiyatı ise % 3,4 artırılarak 725 kuruştan 750 kuruşa çıkarılmıştır.

Şeker Pancarı : 8 eylül 1977 tarihinde yayınlanan kararname ile pancar fiyatı 1977 kampanyasından itibaren 62 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu fiyat 58 kuruş olan 1976 fiyatından % 6,9 yüksektir.

Yaş Koza : 1976 yılında kilosu 80 lira olan yaş koza fiyatı 19 ağustos 1977 tarihinde % 25 artış ile 100 lira olarak açıklanmıştır.

Ayçiçeği : 30 eylül 1977 günü açıklanan fiyatlar ile yağlık ayçiçeği tohumu alım fiyatları 650 Krş./Kg. olarak saptanmıştır. Böylece geçen yıl % 4,5 olan fiyat artışı bu yıl % 13,e çıkmıştır.

Zeytinyağı : 4 kasım 1977 tarihli açıklama ile zeytinyağının fiyatı % 27,8 oranında bir artışla 23 lira olarak belirlenmiştir. 1974 ve 1975 yılında değişiklik yapılmadan 17,50 lirada tutulan fiyatlar 1976 yılında % 2,9 oranında artırılarak 18 liraya çıkarılmıştır.

Pamuk : 14 eylül 1977 tarihinde yayınlanan kararnameye göre 1977 yılı ürünü Ege ve Antalya standart I beyaz kütlü pamuğun fiyatı 10,25 liradan 10,75 liraya, Çukurova Standart I, beyaz kütlü pamuğun fiyatı da 9,75 liradan 10,25 liraya çıkarılmıştır.

1977 yılı içerisinde, çeşitli maddelerle ve konularla ilgili olarak yapılan fiyat ayarlamaları şöyledir :

— Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 1977 yılında 31 mayıs ve 8 ekim günü yayınlanan tebliğleri ile, karma yem sanayiinde ve hayvan beslenmesinde kullanılan kepek ve razmolun satış fiyatlarını açıklamıştır. Her iki tebliğde de fiyatlar aynı olup kepeğin kilosu 145 kuruş, razmolun kilosu 165 kuruş olarak belirlenmiştir.

— 9 eylül 1977 günü Resmi Gazete'de kağıt, elektrik, akaryakıt, sıvılandırılmış petrol gazı, demir, çimento ve kömür fiyatları ile ilgili kararnameler yayınlanmıştır.

Bu kararnameler uyarınca gazete kağıdının tonu (bobin) 6500, (eb'at) 7.500, üçüncü hamur teksir kağıdı (eb'at) 11.000, okul kitap kağıdı (eb'at) 6.500 liraya çıkarılmıştır. Geçen yıla göre fiyatlarda % 35,4 ile % 129,2 oranlarında artış olmuştur. Türkiye Elektrik Kurumunun tek ve çift terimli ceryan satış tarifelerinin ortalaması 70 Krş./Kwh. olarak tespit edilmiştir. Geçen yıl fiyatı 47,31 Krş./Kwh. olup artış oranı % 48 dir. Gene aynı tarihli kararname gereğince, bazı sanayii dallarına Türkiye Elektrik Kurumunca 1 eylül 1977 tarihinde başlamak üzere, Kwh. başına % 20 ile % 50 oranlarında indirim yapmak görevi verilmiştir. % 20 oranında indirim uygulanacak sanayiiler alümina ve alüminyum sanayii, çimento sanayii, gübre sanayii, demir çelik sanayii ve ark ocakları sanayii-dir. % 50 oranında indirim ise tarımsal sanayi'e uygulanacaktır.

1977 yılında yeniden saptanan akaryakıt fiyatları da 9 eylül günlü Kararname ile açıklanmıştır. Akaryakıtın Ankara için satış fiyatları şöyledir : Süper benzin litre fiyatı % 88,4 oranında arttırılarak 345 kuruştan 650 kuruşa, normal benzin litre fiyatı % 96,4 oranında arttırılarak 280 kuruştan 550 kuruşa, gazyağı % 42,9 oranında arttırılarak 245 kuruştan 350 kuruşa, fuel-oil % 43,8 oranında arttırılarak 160 kuruştan 230 kuruşa ve motorin % 63,3 oranında arttırılarak 251 kuruştan 410 kuruşa yükseltilmiştir.

9 eylül günü sıvılandırılmış petrol gazının İzmit, Mersin, Batman ve İzmir anadepolarında satış fiyatı tonu 2920,39 lira olarak belirlen-

miştir. Demir fiyatları ise ton olarak pik demir 2600 liradan 3000 liraya, platine ile kütük 4300 liradan 5530 liraya, yuvarlak 5300-5600 liradan 6790-7210 liraya, profil 5600-5700 liradan 6790-7210 liraya, köşebent 5500-5600 liradan 6790-7210 liraya, filmaşın 5800 liradan 7350 liraya ve saçlarda TN 9500 liradan 13300 liraya, soğuk 7000 liradan 9800 liraya, sıcak 6200 liradan 8680 liraya ve levha 6300 liradan 8820 liraya yükseltilmiştir. Bunların fiyat artış oranları, sırasıyla, pik demir % 15,4, platina ve kütük % 28,6, yuvarlak % 28,1 - % 6,2, profil % 21,3, köşebent % 23,5 - % 28,8, filmaşın % 26,7 ve saçlar % 40.

Portlant çimentosunun tonu 475 liradan 800 liraya yükseltilerek % 68,4 oranında arttırılmıştır.

9 eylül günü taş kömürünün (yeni F.O.B. veya FOW) satış fiyatı, sanayi, enerji ve ulaşım için tonu 900, teshin 330 lira, sanayi kömürü (yeni FOW) satış fiyatı cinslerine göre tonu 420, 270 ve 435 lira olarak belirlenmiştir.

— 8 ekim 1977 günü açıklanan yağlı tohum (çiğit, ayçiçeği) küspelerinin, üretici yağ fabrikalarında ambalajsız teslim satış fiyatları 190 - 200 kuruş olarak belirlenmiştir. Fiyatlar geçen yılda aynı idi.

15 ekim 1977 günü açıklanan likit ham ayçiçek yağının toptan satış fiyatı % 32,7 oranında arttırılarak 1225 kuruştan 1625 kuruşa, nötralize pamuk yağının toptan satış fiyatı da % 16,3 arttırılarak 1225 kuruştan 1425 kuruşa yükseltilmiştir.

— Asgari Ücret Tespit Komisyonu 29.12.1977 günü asgari ücreti yeniden saptayarak, tüm illerde, bir günlük asgari ücreti 16 yaşından büyük işçiler için 110,00 lira, 16 yaşını doldurmamış işçiler için 70,00 lira olarak belirledi. 1976 yılında asgari ücret sırasıyla 60,00 lira ve 50,00 lira olarak belirlenmişti. Bir önceki yıla göre ücretler % 83,3 ve % 40 oranlarında arttırılmıştır.

2 — GEÇİNME ENDEKSLERİ

1977 yılında geçinme endeksleri hem aralık sonları hem yıllık ortalamalar itibariyle geçen yıla göre daha hızlı bir artış göstermiştir.

Aralık sonları itibariyle Ankara Geçinme Endeksi % 42,3 oranında artmıştır. 1976 yılı artış oranı % 14,1 idi. İstanbul Geçinme Endeksi ve İstanbul Ücretliler Geçinme endeksindeki aralık ayları artış oranları ise, sırasıyla, % 46,8 ve % 44,4 tür. Aynı endekslerin 1976 artışları % 19,3 ve % 21,1 idi.

Yıllık ortalamalar itibariyle artışlar geçen yıldan daha yüksek olmakla birlikte aralık ayları artışlarına göre daha yavaştır. Yıllık ortalamalar itibariyle Ankara Geçinme Endeksi % 22,5, İstanbul Geçinme En-

deksi % 26,0 ve İstanbul Ücretliler Geçinme Endeksi % 30,6 oranlarında artmıştır. 1976 yılına ait aynı artışlar, sırasıyla % 16,4, % 17,4 ve % 16,9 idi.

Ankara Geçinme Endeksindeki 1977 yılına ait aylık ve üçer aylık gelişmeleri geçen yıl ile karşılaştırmalı olarak inceleyecek olursak, ilk üç ayda endeksin ortalama % 2,6 oranında artış gösterdiği ve bu oranın geçen yıl aynı dönem için kaydedilmiş olan ortalama % 1,8 artışın üstünde olduğu görülmektedir. Gerek 1976, gerekse 1977 yılında şubat aylarında endekste sırasıyla % 4,0 ve % 4,2 oranında artış kaydedilmiştir.

Ankara Geçinme Endeksinde ikinci üç aylık dönemde artışların yavaşlayarak ortalama % 1'e indiği ve geçen yılın aynı dönemindeki ortalama artış düzeyinde kaldığı görülmektedir.

Üçüncü üç aylık dönemde ise Ankara Geçinme Endeksinde, geçen yılın aynı dönemine göre, çok daha hızlı yükselmeler olmuştur. Geçen yıl ortalama % 1'in altında olan artışlar bu yıl üçüncü üç aylık dönemde ortalama % 3 tür. 1977 yılında ortalamanın yükselmesinin nedeni endeksin ağustos ayında % 4,5, eylül ayında % 3,5 oranlarında artmış olmasıdır. Yılın son üç ayında ise Ankara Geçinme Endeksinde ortalama % 5,4 oranında artış kaydedilmiştir. Geçen yılın aynı döneminde endekste % 0,7 oranında bir artış olmuştu. Bu yılın en yüksek artışları % 5,4 ile ekim ayında ve % 8,3 ile kasım aylarında meydana gelmiştir.

1977 yılında Ankara Geçinme Endeksinde alt endeksler itibariyle gelişmeler ise şöyle olmuştur: aralık sonları itibariyle gıda maddeleri grubunda % 38 oranında, aydınlatma ve ısınma grubunda % 41,1 oranında, giyim eşyalarında % 50,5 oranında ve "diğer" harcamalarda % 53,4 oranında artışlar olmuştur. Bu artış oranları geçen yılın artış oranlarından yüksektir. Gıda maddeleri grubu içerisinde en yüksek fiyat artışları etler (% 31) ile süt ve mamülleri (% 54,7) grubunda olmuştur. Artış oranları hububat ve mamullerinde % 21,6, sebze ve meyvelerde % 32,6'dır. Giyim eşyaları içerisinde ise en hızlı fiyat artışı % 62,2 ile elbiselerde olmuştur.

İstanbul Geçinme Endeksinin 1977 yılına ait aylık ve üçer aylık gelişmesi şöyledir: Yılın ilk üç ayında geçinme endeksindeki ortalama artış % 1,6 ile geçen yılın aynı dönemdeki artıştan (% 2,3 oranında) yavaştır. İkinci üç aylık dönemde ise 1976 yılında kaydedilen % 0,6 oranındaki ortalama yükselişe karşın 1977 yılında bu dönem için ortalama yükseliş % 1,2'dir.

Genel olarak yılın ilk yarısında mutedil bir artış gösteren İstanbul Geçinme Endeksi yılın ikinci yarısında hızlı artışlar göstermiştir. Üçüncü üç aylık dönemdeki ortalama yükseliş % 4,2 oranında, yalnız eylül ayındaki yükseliş ise % 7,3 oranında olmuştur. Yılın son üç ayında hızlı artışların devam ettiği, ancak aralık ayında artışların biraz yavaşladığı

görülmüştür. İstanbul Geçinme Endeksinde yılın son üç ayındaki gelişmeler sırasıyla ekim ayında % 7,2, kasım ayında % 6,7 ve aralık ayında % 4,4 oranındadır. Geçen yıl, yılın ikinci yarısındaki artışlar ise, üçüncü üç aylık dönemde ortalama % 1,3, dördüncü üç aylık dönemde ise ortalama % 1,7 oranında idi.

İstanbul geçinme endeksinin alt gruplarındaki 1977 yılı gelişmeleri şöyledir : Gıda maddelerinde fiyat artışları 1976 yılında % 19,4 iken 1977 yılında % 42,1 oranında, aydınlatma ve ısıtma grubunda 1976 yılında % 28,1 iken 1977 yılında % 36,1 oranında olmuştur. Giyim eşyalarında geçen yıl kaydedilen % 21,8 oranındaki fiyat artışlarına karşılık bu yıl % 40,6 oranında artışlar olmuştur. Benzer şekilde "Diğer" grubundaki fiyat artışları geçen yıl % 11,7 iken bu yıl % 89,2 olmuştur.

Gıda maddeleri grubu içerisinde ise en yüksek fiyat artışları bu yıl % 54,5 ile süt ve mamulleri ve % 44,2 ile hububat ve mamullerinde görülmüştür. Ancak etlerdeki fiyat artışı geçen yıl daha yavaş olmuştur.

Giyim eşyaları grubundaki artış oranları geçen yıldan yüksektir. Elbise fiyatlarında geçen yıl görülen % 42,7 oranındaki artış bu yıl % 44,1'e, iç çamaşırlarında geçen yıl % 18,6 oranındaki artış bu yıl % 39,2 ye, ayakkabılarda ise geçen yıl % 1,8 olan artış % 36,4'e çıkmıştır.

İstanbul Ücretler Geçinme Endeksi aralık sonları itibariyle % 44,4 oranında bir artış göstermiştir. Endeks 1976 yılında % 21,1 oranında yükselmişti. Aylar itibariyle değişmelere bakıldığında ocak ayında % 3,4 oranında yükseliş gösteren endeks şubat ve mart aylarında çok yavaşlamış fakat nisan ayında tekrar % 4,0 artış kaydetmiştir. Endeks bunlardan sonra eylül ayına dek yaklaşık % 2,0 oranında artışlar gösterirken eylül ayında % 7,6 oranında yükselmiş, bu artış ekim ve kasım aylarında biraz yavaşlayarak devam etmiştir. Bu aylarda kaydedilen artışlar sırasıyla % 6,5 ve % 6,7 oranlarında olmuştur. Aralık ayında fiyat artışlarının kısmen yavaşladığı ve % 2,0'ye düştüğü görülmüştür.

İstanbul Ücretliler Geçinme alt endeksinden gıda maddeleri aralık sonları itibariyle % 46,5, ısınma aydınlatma maddeleri % 47,3, giyim ve ev eşyaları % 47,2, kira ve ev bakımı % 35,1, oranlarında artmıştır. Geçen yıl ise bu endekslerin artış oranları sırasıyla % 17,7, % 22,5, % 14,1 ve % 49,5 olmuştur.

Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Ordu ve Samsun illerini kapsayan onbir ilin tüketim fiyatları endeksleri de geçinme endekslerine benzer bir gelişme göstermiştir; endekslerin 1977 artış oranları 1976 dan yüksektir.

Onbir il içerisinde en yavaş artış % 33,7 ile Diyarbakır ve % 34,7 ile Bursa illerinde, en yüksek artışlar ise % 46,3 ile Eskişehir ve % 46,5

ile Ordu illerinde olmuştur. Geçen yıl tüketici fiyatları en az artış gösteren (% 12,5) Erzurum ilinde bu yıl fiyat artışları % 45,7 olmuştur. Geçen yıl en yüksek fiyat artışları % 23,7 ile İzmir'de gerçekleşmişti.

3 — ALTIN FİYATLARI

Ülkemizde uzun yıllar toptan eşya fiyatları endeksleri ile paralel bir seyir izleyerek fiyat gelişmelerinin bir göstergesi olarak kabul edilen altın fiyatları 1970 yılından sonra genel olarak dünya piyasalarındaki spekülasyon gelişmelerden büyük ölçüde etkilenmeye başladığı için bu özelliğini yitirmiştir.

Aralık ayları itibariyle İstanbul piyasalarında 1 gr. külçe altının fiyatı 1976 yılında 80,67 lira iken 1977 yılında 131,52 liraya çıkmıştır; artış oranı % 63 tür.

İstanbul piyasasında külçe altının gram fiyatı yılın ilk dört ayda sürekli bir artış göstererek 80,67 liradan 91,79 liraya çıkmıştır. Mayıs, haziran ve temmuz aylarında kararsızlık göstererek dalgalanmalar gösteren külçe altın fiyatı ağustos ayından itibaren yükselmeye başlamış ve bu eğilimi kasım sonuna kadar sürdürerek gram fiyat 134,93 liraya çıkmıştır. Aralık ayında altın fiyatının hafif bir gerileme göstererek 131,52 liraya indiği görülmektedir.

Yıllık ortalamalar itibariyle 1976 yılında 73,97 lira olan külçe altının gram fiyatı 1977 yılında % 35,2 oranında artarak 99,94 liraya çıkmıştır.

Yıllık ortalamalar itibariyle 1976 yılında 518,23 lira olan Cumhuriyet altını % 36,1 oranında artarak 1977 yılında 705,32 liraya çıkmış, 1976 yılında 1.085,03 lira Reşat altını 1977 yılında % 43,4 oranında artarak 1.556,04 liraya çıkmıştır.

Aralık ayları itibariyle 1976 yılında 530,90 lira olan Cumhuriyet altını 1977 yılında % 79,3 oranında artarak 951,82 liraya ve 1976 yılında 1.158,81 lira olan Reşat altını 1977 yılında % 122,4 oranında artarak 2.577,27 liraya yükselmiştir.

4 — FİYAT DÜZENLEME ÇALIŞMALARI

a. Fiyat Kontrol Komitesi Çalışmaları

17 eylül 1976 tarihinde yayınlanmış bulunan 28 sayılı Maliye Bakanlığı Tebliği gereğince mamullerinin kati satış fiyatlarına zam yapmak veya yeni mamullerinin kati fiyatını tespit ettirmek isteyen imalatçı ve sanayiciler, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına müracaat ederek 3003 sayılı kanun gereğince mamullerinin toptan ve fabrika satış fiyatlarını tespit ettirerek buna 5 ekim 1973 tarihinde uygulanmakta olan dağıtıcı perakendeci kâr ve masraf nisbetini ekliyerek satışa arz etmektedirler.

Uygulamaya konulan bu fiyatlar on gün içinde hesaplanış şekli ayrıntılı olarak gösterilmek ve lüzumlu belgeler eklenmek suretiyle Fiyat Kontrol Komitesi Sekreterliğine bildirilmektedir.

Komite gerekli gördüğü takdirde söz konusu nisbetleri indirme yetkisine sahiptir. Otomotiv endüstri mamulleri için nisbet % 6 - 7, plastik sanayi mamulleri için % 11, taşıt lastikleri için değerlerine göre değişmek üzere % 10, 20, 25, dayanıklı tüketim malları için ise % 10 olarak kabul edilmiştir.

Fiyat Kontrol Komitesi Sekreterliğine 1977 yılı içinde 566 adet müracaat yapılmıştır. Bunlardan 84 tanesi Sanayi ve Teknoloji Bakanlığından toptan satış fiyatı alarak azami perakende peşin satış fiyatlarını bildiren firmaları, 83 tanesi aylık yağ üretim bildirilerini, 126 tanesi Komite tarafından istenilen bilgileri ve geri kalan 273 tanesi şahıslar ile çeşitli kamu kuruluşlarının ve iktisadi kuruluşların ihbar ve bilgi istekleriyle mahkemelerden gelen yazıları içermektedir.

b. Taksitli Satışlar

1977 yılında gözlenen ilginç gelişmelerden biri de taksitli satışların düzenlenmesi olmuştur. 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu'nun 40. maddesi ve 1567 sayılı Yasa'nın değişik 1. maddesine dayanarak alınan ve 22.10.1977 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 24 sayılı Karar'la (9.9.1977 tarih ve 7/13931 sayılı Karaname) taksitli satış kurum ve kuruluşların kredi şartlarını düzenlemek yoluna gidilmiştir. Söz konusu Kararda taksitli satış konusu malların, satışını yapan kurum ve kuruluşlarca nihai tüketiciye taksitle satışında uygulanacak en az peşin ödeme, en uzun vade, en çok taksit adedi ve birimi, taksitli satış finansman masraf ve faizini kapsayan oran ve gerekli görülecek diğer esasların tebliğlerle tespit ve ilan olunacağı belirtilmiş bulunmaktadır. Tüketicinin korunması ve tüketim eğiliminin yönlendirilmesi bakımından büyük önem taşıyan düzenlemenin gelecek yıllarda etkin bir araç haline gelmesi beklenmektedir.

G. KAMU MALİYESİ

1 — KONSOLİDE BÜTÇE

1977 yılı Devlet Bütçesi incelenirken önce Bütçe Kanunu ile belirlenen ödenek ve gelir tahminleri, daha sonra da Bütçe'nin on aylık uygulama sonuçları, 1976 yılı ile karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır (38, 39 ve 40 sayılı cetveller).

1977 Mali yılı Konsolide Bütçe başlangıç ödenekleri Bütçe Kanunu'na göre 225 milyar 752 milyon lira olarak belirlenmiş, böylece geçen yıla

göre % 46,5 oranında (71 milyar 695 milyon lira) artış göstermiştir. 1976 yılında Konsolide Bütçe başlangıç ödeneklerinin artış oranı ise % 42,1 idi.

1977 yılı Konsolide Bütçe başlangıç ödenekleri kasım ayı tahminlerine göre hesaplanmış Gayri Safi Milli Hasıla'nın % 27,6'sını teşkil etmektedir. Bu oran 1976 yılı için % 23,7 idi.

1977 yılı Bütçe Kanununa göre Genel Bütçe ödenekleri 222 milyar 949 milyon lira, Katma Bütçe ödenekleri 40 milyar 328 milyon liradır. Katma Bütçeli İdarelere yapılacak 37 milyar 525 milyon liralık Hazine yardımı düşüldüğünde, Konsolide Bütçe başlangıç ödenekleri 225 milyar 752 milyon lira olmaktadır.

Bütçe Kanunu'nda açıklanan gelir tahmini, Genel Bütçe gelirleri için 203 milyar 449 milyon lira, Katma Bütçe gelirleri için ise 2 milyar 803 milyon liradır. Ödenekler toplamı ile tahmin edilen gelirler arasındaki 19 milyar 500 milyon liralık farkın iç istikraz ile karşılanması kararlaştırılmıştır.

Genel Bütçe gelirlerinin 171 milyar 700 milyon lirası vergi gelirleri, 19 milyar 560 milyon lirası vergi dışı normal gelirler, 12 milyar 189 milyon lirası özel gelirler ve fonlar olarak tahmin edilmiştir. Böylece, toplam gelirlerin % 90,1 ini Genel Bütçe gelirleri oluşturmuştur. Katma Bütçe gelirleri % 1,2'sini, iç istikraz gelirleri ise % 8,6 sını kapsamaktadır.

1977 Mali Yılı Konsolide Bütçe başlangıç ödenekleri yıl içerisinde verilen, iratsız otomatik ve iratlı otomatik ödeneklerle artarak aralık ayı sonunda 315 milyar 25 milyon liraya ulaşmıştır. Buna göre, toplam ödenekler 1976 Mali Yılı'nın aynı tarihteki ödeneklerine göre 124 milyar 575 milyon lira (% 65,4) artmıştır.

1977 yılı içerisinde verilmiş ödeneklerden aralık ayı sonuna kadar olan on aylık dönemde gerçekleştirilen harcamalar 177 milyar 821 milyon lira olmuş böylece toplam ödeneklerin % 56,4 oranında verile emrine bağlandığı görülmüştür. Bu oran 1976 yılında % 61,4 idi.

Bu dönem içerisinde yapılan fiili ödemeler 182 milyar 444 milyon lira düzeyine varmış, böylece geçen mali yılda aynı dönem sonundaki fiili ödemelerden 63 milyar 597 milyon lira (% 53,5) fazla olmuştur. Fiili ödemelerin 10 milyar 81 milyon lirası bütçe emanetinden yapılan ödemelerdir. Buna göre 172 milyar 363 milyon lira düzeyinde olan cari, yatırım ve transfer ödemelerinin harcamalara oranı % 96,9 olmuştur.

1977 Mali Yılı içerisinde aralık ayı sonuna kadar 161 milyar 650 milyon liralık gelir tahsilatı gerçekleşmiştir. Sağlanan gelirlerin 134 milyar 553 milyon lirası vergi gelirleri, 13 milyar 885 milyon lirası vergi dışı normal gelirler, 13 milyar 212 milyon lirası özel gelirler ve fonlardır. Gelir

tahsilatı, 1976 yılının aynı döneminde gerçekleşen gelire göre 38 milyar 219 milyon lira (% 31,0) artmıştır. Artışlar vergi gelirlerinde % 32,7, vergi dışı normal gelirlerde % 31,6, özel gelir ve fonlarda % 15,3 olmuştur.

Toplam gelir tahsilatı içerisinde vergi gelirlerinin payı 1976 yılının aynı döneminde % 82,2 olmuşken, 1977 yılında % 83,2 ye ve vergi dışı normal gelirlerin payı % 8,5 ten % 8,6 ya yükselmiş, özel gelir ve fonların payı ise % 9,3 ten % 8,2 ye düşmüştür.

1977 yılı aralık ayı sonunda konsolide nakit durumu özetle şöyledir (41 sayılı cetvel): Hazine'nin mevcut ve alacakları 37 milyar 6 milyon lira, kısa vadeli borçları ise 71 milyar 995 milyon liradır. Bunun sonucu, alacak - borç dengesinde 34 milyar 989 milyon liralık borç bakiyesi ortaya çıkmaktadır. Buna 7 milyar 598 milyon liralık bütçe emanetleri de eklendiğinde net Hazine nakit durumu 42 milyar 587 milyon lira borç bakiyesi vermektedir.

1976 yılı aralık sonu göstergeleri ile karşılaştırıldığında mevcut ve alacaklardan kasa ve bankalar 1 milyar 425 milyon lira, avanslar 9 milyar 431 milyon lira artmış, böylece Hazine'nin mevcut ve alacakları 26 milyar 150 milyon liradan, 10 milyar 856 milyon lira çoğalarak 37 milyar 6 milyon lira düzeyine yükselmiştir. Kısa vadeli borçlardan Merkez Bankası avansı 23 milyar 439 milyon lira, Hazine bonoları 5 milyar 205 milyon lira, emanet paralar 8 milyar 732 milyon lira artış göstermiştir. Bunların sonucunda Hazine'nin kısa vadeli borçları 34 milyar 619 milyon liradan, 37 milyar 376 milyon liralık artışla, 71 milyar 995 milyon lira düzeyine ulaşmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, alacak - borç dengesinde borç bakiyesini 26 milyar 520 milyon lira artırarak, 8 milyar 469 milyon liradan 34 milyar 989 milyon lira düzeyine çıkarmıştır. Buna, geçen yıl 6 milyar 696 milyon lira iken, 7 milyar 598 milyon liraya çıkarak 902 milyon liralık artış gösteren bütçe emanetleri de eklendiğinde, borç bakiyesi 15 milyar 165 milyon liradan 42 milyar 587 milyon lira düzeyine ulaşmış, böylece net Hazine durumunda 27 milyar 422 milyon liralık aleyhte gelişme izlenmiştir.

2. KAMU BORÇLARI

Kamu iç borçları 1976 yılı sonunda 96 milyar 991 milyon lira düzeyinde iken, 1977 yılında eylül ayı sonuna kadar 28 milyar 368 milyon lira (% 29,2) artarak, 125 milyar 359 milyon liraya yükselmiştir (42 sayılı cetvel). Bu artışın 8 milyar 596 milyon lirası Devlet Bütçesinden ödenecek borçlarda, 19 milyar 772 milyon lirası bütçe dışı kamu borçlarında olmuştur.

Devlet Bütçesinden ödenecek iç borçlar 1977 yılının ilk dokuz aylık döneminde 8 milyar 596 milyon lira artarak 79 milyar 235 milyon liraya

çıkmiştir. Devlet Bütçesinden ödenecek iç borçlar, Hazine iç istikraz tahvilleri, iç konsolidasyon borçları, tahkim edilen belediyeler borçları, tasarruf bonusu ve diğer borçlardan meydana gelmektedir. Hazine iç istikraz tahvilleri bu dönemde 5 milyar 605 milyon lira, tahkim edilen belediyeler borçları 19 milyar 976 milyon lira artarken, iç konsolidasyon borçları 16 milyar 378 milyon lira, tasarruf bonoları 606 milyon lira, diğer borçlar ise 1 milyon lira azalmıştır.

Bütçe dışı kamu sektörü borçlarında 1977 yılının ilk dokuz ayında izlenen 19 milyar 772 milyon liralık artış, Devlet Yatırım Bankası tahvillerinin 19 milyar 395 milyon lira ve İktisadi Devlet Teşekkülleri tahvillerinin 377 milyon artması sonucunda ortaya çıkmıştır. Belediye tahvilleri ise aynı kalmıştır.

Türkiye'nin dış borçları, dövizle ödenecek dış borçlar ve Türk parası ile ödenecek dış borçlar olarak iki bölümde incelenmektedir.

Dövizle ödenecek dış borçlar 1977 yılında, dokuz ayda 209 milyon dolar artarak, 3 milyar 822 milyon dolardan 4 milyar 31 milyon dolara çıkmıştır (43 sayılı cetvel). Bu borçlardaki artışın 105 milyon doları Devlet Bütçesinden ödenecek borçlardan, 52 milyon doları diğer kamu sektörü borçlarında, 52 milyon doları özel sektör borçlarında olmuştur. 1976 yılı sonunda 2 milyar 847 milyon dolar olan Devlet Bütçesinden ödenecek borçlar, 1977 yılı eylül ayı sonunda 2 milyar 952 milyon dolara, 580 milyon dolar olan diğer kamu sektörü borçları 632 milyon dolara, 390 milyon dolar olan özel sektör borçları 442 milyon dolara çıkmıştır. Konsolide ticari borçlar ise 5 milyon dolarlık düzeyinde kalmıştır. Devlet Bütçesinden dövizle ödenecek borçların Türkiye'nin dış borçlarındaki payı % 73,2, diğer kamu sektörü borçları, özel sektör borçları ve konsolide ticari borçların payı ise % 26,8 olmuştur. 1976 yılında bu oranlar % 74,5 ve % 25,5 idi.

Dövizle ödenecek dış borçların 1977 yılı eylül ayı sonunda alacaklılara göre dağılımı şöyledir: 1 milyar 205 milyon doları Milletlerarası Kurumlara, 2 Milyar 264 milyon doları yabancı hükümet ve hükümet organlarına, 214 milyon doları yabancı özel firmalara, 343 milyon doları Avrupa Serbest Para Piyasası'na olan borçtur. 5 milyon doları ise konsolide ticari borçtur. Dış borçların % 56,2 si yabancı hükümet ve hükümet organlarındadır.

Türk Parası ile ödenecek dış borçlar 1977 yılı eylül ayı sonunda 3 milyar 642 milyon liradır. Bu borçların 1 milyar 832 milyon lirası Devlet Bütçesinden ödenecek borç, 338 milyon lirası diğer kamu sektörü borcu, 1 milyar 472 milyon lirası ise özel sektör borcudur (44 sayılı cetvel).

Üç ü n c ü B ö l ü m

İ D A R İ İ Ş L E R

5 yıllık görev süresi 6 kasım 1977 akşamı sona eren Başkan Yardımcılarından Naci TİBET 3 kasım 1977 tarih ve 7/14254 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile 6 kasım 1977 tarihinden geçerli olmak üzere yeniden bu göreve atanmıştır.

Başkan Yardımcılarından Yahya ARSLANER Londra Temsilciliğimize kendi arzusu ile temsilci olarak atandığından 26 eylül 1977 tarihinde Başkan Yardımcılığından ayrılmıştır.

Banka Meclisi :

21 nisan 1977 tarihinde yapılan Hissedarlar Genel Kurulu olağan toplantısında, Banka Meclisi'nde 30 nisan 1977 tarihi itibariyle açılan iki üyeliğe 1 mayıs 1977 tarihinden geçerli olmak üzere, Banka Meclisi üyelerinden Ekrem BARLAS tekrar ve Denetleme Kurulu üyelerinden İsmail Hakkı AKDOĞAN yeniden 3 yıl için seçilmişlerdir.

Denetleme Kurulu :

1211 sayılı Kanun hükümlerine göre Denetleme Kurulu'nda 30 nisan 1977 tarihi itibariyle açılan üyeliklere, (B-C) sınıfı hissedarlarınca Fikret ELBİZİM yeniden ve (D) sınıfı hissedarlarınca Denetleme Kurulu üyelerinden Tarık HATUSİL tekrar iki yıl için seçilmişlerdir.

21 nisan 1977 tarihinde yapılan Hissedarlar Genel Kurulu olağan toplantısında 1 mayıs 1977 tarihinden itibaren Banka Meclisi Üyeliğine seçilen İsmail Hakkı AKDOĞAN'dan açılan Denetleme Kurulu (A) sınıfı üyeliğine Denetleme Kurulu'nun 2 haziran 1977 tarihli toplantısının Türk Ticaret Kanunu'nun 351. maddesine istinaden Orhan GÖNCÜOĞLU, ilk Genel Kurul toplantısına kadar görev ifa etmek üzere seçilmişlerdir.

Milletvekili Genel Seçimlerinde Rize ilinden milletvekili seçilmiş bulunan İzzet AKÇAL'dan açılan Denetleme Kurulu (B-C) sınıfı üyeliğine, Denetleme Kurulunun 25 temmuz 1977 tarihli toplantısında Türk Ticaret Kanunu'nun 351. maddesine istinaden Hilmi OKÇU, ilk Genel Kurul toplantısına kadar görev ifa etmek üzere seçilmiştir.

Teşkilat ve Kadro Durumu :

Memleketimiz ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacağı düşünceyle, ekonomik bakımdan gelişmiş ve bankacılık faaliyetlerinin yoğun olduğu Malatya'da Bankamızca bir şube açılarak 23 haziran 1977 tarihinde çalışmaya başlamıştır.

Uluslararası ekonomik gelişmeleri daha yakından izlemek, döviz rezervlerimizin daha verimli bir şekilde nemalandırılmasını sağlamak, IMF ve Dünya Bankası ile olan ilişkilerde daha aktif rol oynamak amacıyla ve uluslararası kambiyo piyasalarına girme faaliyetlerimizin gereği olarak açılmaları kararlaştırılan New York temsilciliğimiz 3 ekim 1977 tarihinde, Londra Temsilciliğimiz ise 5 ekim 1977 tarihinde faaliyete geçirilmiştir.

Günün şartlarına cevap veremez duruma gelmiş olan 1956 tarihli "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Umum Müdürlüğü ve Şubeleri Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Talimatname"nin yerine kaim olmak üzere hazırlanan "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Teşkilat ve Görevleri Esas Yönetmeliği" 1 mayıs 1977 tarihinden itibaren yürürlüğe konulmuştur.

Tedavüldeki emisyon hacminin, Hazine tarafından ihraç olunan iç istikraz tahvilleri, ihracatta vergi iadesi, bedelsiz ithalat ve işçi dövizlerinin yurda getirilmesi işlemlerindeki artışlar sebebiyle, 1976 yılı sonu itibariyle 4781 adet olan personel kadrolarımız, hizmet gereği olarak İdare Merkezi ve Şubelerin ve bilhassa vezne servislerinin takviyesi, Bankamız hizmet binaları ile gişelerinin güvenlik tedbirlerinin artırılmasını teminen 1978 yılı kadro ihtiyacı da gözönünde tutularak alınan ve yıl içinde açılan Malatya Şubesi ile 1978 yılında açılacak Van Şubesi için ihdas olunan kadrolarla birlikte 1020 adet artışla 1977 yılı sonu itibariyle 5801 adede baliğ olmuştur.

Bununla beraber, Bankamız görevlerinin en iyi şekilde ifası, memur sayısında azami tasarruf, çok memur yerine vasıflı memur çalıştırılması ilkelerine uyularak personel artışının sınırlı ölçüde kalmasına gayret edilmiştir.

1977 yılında istifa, nakil, ölüm ve emeklilik gibi sebeplerle 205 mensubumuz Bankamızdan ayrılmış ve açık kadrolarımızda çalıştırılmak üzere yıl içinde yapılan sınavlarla 118 adedi yüksek, 143 adedi lise ve dengi öğrenim gören memur ve 36 adet orta öğrenim görmüş güvenlik memuru ile yardımcı hizmetler sınıfında çalıştırılmak üzere 218 adet ilk ve 26 adet orta öğrenim görmüş toplam 541 kişi atanmıştır. Bu suretle yıl sonu itibariyle fiili personel mevcudumuz 1976 yılına nazaran 336 artışla 4570 kişiye yükselmiştir.

Personel politikası :

Önceki yıllarda olduğu gibi, memurlarımızın mesleki yeteneklerini geliştirmek ve belli bir seviyeye erişmiş olanların meslekte ihtisaslarını artırmak amacıyla Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Türkiye Bankalar Birliği ve yabancı kültür derneklerince düzenlenen mesleki ve yabancı dil kursları ile bankacılık konularında düzenlenen seminerlere ve ayrıca yüksek tahsil müesseseleri bünyesindeki bazı Enstitülerin Lisansüstü (Master) programına katılmaları sağlanmıştır.

Yurt içindeki eğitim faaliyetlerinden başka mensublarımızdan görgü ve bilgilerini artırmak amacıyla 4 müfettiş, 1 ekonomist yardımcısı, 11 araştırmacı, 2 ekonomik araştırma uzmanı, 1 memur çeşitli ülkelerdeki muhabirlerimiz nezdinde staj yapmak üzere yurt dışına gönderilmiş bulunmaktadır.

Dördüncü Bölüm

BİLANÇOMUZUN TAHLİLİ, DENETLEME KURULU RAPORU BİLANÇO, KÂR VE ZARAR HESABI

BİLANÇOMUZUN TAHLİLİ

1977 yılı bilançomuzun izah ve tahliline geçmeden, Sayın Kurullarına karşılaştırma imkânı sağlamak üzere aşağıdaki cetveli arz ediyoruz.

A K T İ F

	1976	1977
Altın Mevcudu	2.048.997.433,30	2.087.190.334,03
Döviz Borçluları	15.982.523.662,18	12.272.680.485,18
Ufaklık Para	64.859.332,84	63.152.508,31
Dahildeki Muhabirler	6.834.810,79	12.181.819,65
Reeskont ve Senet Üz. Avans	68.747.163.870,99	114.812.425.044,70
Diğer Avanslar	41.545.924.158,87	74.028.671.176,40
Tahviller Cüzdanı	62.865.990,41	61.304.100,—
İtfaya Tabi Hesaplar	24.440.609.241,32	37.413.510.083,32
Gayrimenkuller	161.858.621,05	211.300.449,06
Demirbaşlar	29.632.377,08	44.427.301,95
Muhtelif	40.171.669.071,52	48.555.401.174,88
Toplam TL.	193.262.938.570,35	289.562.244.477,48

P A S İ F

Tedavüldeki Banknotlar	52.061.036.412,50	77.880.836.377,50
Döviz Alacaklıları	2.040.882.637,84	4.618.327.769,13
Mevduat	44.737.972.368,54	62.936.817.121,11
Altın Alacaklıları	1.852.227,—	1.852.227,—
Muhtelif	88.511.168.991,61	136.983.633.181,08
Sermaye	25.000.000,—	25.000.000,—
İhtiyat Akçesi	2.299.261.245,15	3.118.225.752,69
Provizyonlar	671.850.994,79	770.494.033,01
K â r	2.913.913.692,92	3.227.058.015,96
Toplam TL.	193.262.938.570,35	289.562.244.477,48

A K T İ F

Altın Mevcudu :

1977 yılı Bilançomuzda kayıtlı altınlar, uluslararası standartta altınlar ile uluslararası standartta olmayan altınlar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Uluslararası standartta altınlar "Altın Mevcudu", uluslararası standartta olmayan altınlar ise "Muhtelif" kaleminde gösterilmiştir.

Bilançomuzda görüleceği gibi tamamı serbest olan altın mevcudu :

	Safi Gram	Türk Lirası
Uluslararası standartta	109.831.081,52	2.087.190.334,03
Uluslararası standartta olmayan	3.208.910,16	60.980.973,43
olmak üzere toplam	113.039.991,68	2.148.171.307,46

tutarındadır. Uluslararası standarttaki altınlarımızda geçen yıla nazaran 2.009.767,64 safi gram mukabili TL. 38.192.900,73 lık artış olmuştur. Bu artış yıl içinde IMF "Uluslararası Para Fonu" den satın alınan altınlardan meydana gelmiştir. Uluslararası standartta altınlar Bankamıza, Uluslararası standartta olmayan altınlar ise,

Safi Gram	Türk Lirası	
97.466,95	1.852.227,—	lık kısmı Hazine'ye
3.111.443,21	59.128.746,43	lık kısmı Bankamıza aittir.
3.208.910,16	60.980.973,43	

Geçen yıla göre Uluslararası standartta olmayan altınlardaki 11.088,26 lira karşılığı 583,48 safi gramlık artış yıl içinde satın alınan altınlardan ileri gelmiştir.

Altın evalüasyon kuru 1900,364 kuruştur.

Döviz Borçluları (Konvertibl) :

1211 sayılı Bankamız Kanununun 53. maddesi gereğince yapılan kam-biyo işlemleri sonucu Hariçteki Muhabirler hesabında yıl sonu itibariyle birikmiş bulunan konvertibl dövizler ile Bankamız kasalarındaki konvertibl efektiflerin evalüasyon kurları ile değerlendirilmesini gösteren bu kalemin tutarı 12.272.680.485,18 lira olup, 11.469.668.218,18 lirası Hariçteki muhabirler hesabında, 803.012.267,— lirası da Efektif depomuzdadır. Geçen yıla göre bu kaleminde 3.709.843.177,— liralık bir azalış olmuştur.

Ufaklık Para :

Bu kalem kasalarımızda mevcut 5.419.868,31 lira tutarındaki madeni ufaklık paralarla 57.732.640,— lira tutarındaki gümüş on, elli, yüz ve altın bezyüz liralık hatıra paralardan ibaret olup yıl sonu bakiyesi 63.152.508,31 liradır.

Dahildeki Muhabirler :

12.181.819,65 lira olan Dahildeki Muhabirler kalemi banker işlemler sebebiyle T. C. Ziraat ve Türkiye İş Bankaları nezdindeki alacaklarımızı göstermektedir.

Reeskont ve Senet Üzerine avans :

Yıl sonu itibariyle tutarı 114.812.425.044,70 lira olan bu kalemin dökümü aşağıda gösterilmiştir.

A — Hazine Kefaletini Haiz Bonolar :

a) Katma Bütçeli İdareler	TL.	15.150.000.000,—
b) İktisadi Devlet Teşekkülleri :		
1 — Toprak Mahsulleri Ofisi Hububat alımları finansmanı	TL.	18.575.000.000,—
2 — Diğer	TL.	29.129.284.340,74

B — Ticarî Senetler :

a) İktisadi Devlet Teşekkülleri	TL.	746.498.246,86
b) Özel Sektör Senetleri :		
1 — T. C. Ziraat Bankasıncı ibraz edilen Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri senetleri	TL.	21.224.954.495,35
2 — Bankalarca ibraz edilen diğer senetler	TL.	26.023.311.980,36

C — Ziraî Senetler :

a) T. C. Ziraat Bankasıncı ibraz edilen senetler :		
1 — Tarım Kredi Kooperatifleri senetleri	TL.	3.261.693.010,41
2 — Diğer Ziraî senetler	TL.	239.690.311,14
b) Diğer Bankalarca ibraz edilen senetler	TL.	461.992.659,84

1976 sonu ile karşılaştırıldığında bu kalemde 46.065.261.173,71 liralık bir artış olduğu görülmektedir.

Diğer Avanslar :

Yıl sonu bakiyesi 74.028.671.176,40 lira olan bu kalemin :

45.178.200.000,—	lirası	Kısa vadeli olarak Hazine'ye
13.310.446.880,34	"	Tahvil karşılığı Resmî Bankalara
2.052.262.338,84	"	Tahvil karşılığı Özel Bankalara
166.323,29	"	Altın karşılığı Özel sektöre
18.701.382,99	"	153 sayılı Kanun gereğince Bankalar Tasfiye Fonu ikrazları olarak Bankalara
6.399.943.677,29	"	Mevduat Karşılıklarından 1211 sayılı Kanun gereğince zirai finansman olarak T. C. Ziraat Bankasına
7.068.950.573,65	"	Mevduat Karşılıklarından 1789 ve 1823 sayılı Kanunlar gereğince özel finansman olarak Devlet Yatırım Bankasına

verilmiştir.

Geçen yıla göre bu kalem 32.482.747.017,53 liralık bir artış göstermektedir.

Tahviller Cüzdanı :

Banka malı tahviller cüzdanının yıl sonu bakiyesi 61.304.100,— lira olup geçen yıla göre 1.561.890,41 liralık eksiliş itfa olunan ve satılan tahvillerden ileri gelmiştir.

İtfaya Tabi Hesaplar :

İtfaya tabi hesapların yıl sonu bakiyesi toplam olarak 37.413.510.083,32 lira olup dökümü aşağıdadır.

a) Tahkim Olunan Alacaklarımız Karşılığı Hazine Tahvilleri : (154 ve 1902 sayılı kanunlar)

1 — 154 sayılı Kanunla tahkim olunan ve 3 Ekim 1963 tarih ve 347 sayılı Kanun gereğince ilk taksidi İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının sonunda başlamak üzere, % 1/2 faizle ve altışar aylık taksitler halinde Hazinece 100 yılda ödenecektir. Ancak 1977 yılında da bu hesaptan gerek ana para, gerekse faiz olarak her hangi bir ödeme yapılmayacağı hususu 27 Şubat 1977 tarih ve 2067 sayılı Devlet Bütçe Kanunu'nun 65. maddesinde belirtilmiştir. Bu alacağımızın tutarı 5.275.700.000,— lira olup dökümü şöyledir :

	<u>Türk Lirası</u>
Hazineye Kısa Vadeli Avans	1.092.254.250,—
Mahsuba Tabi Matlubat	265.240.651,32
Maliye Bakanlığı Tiraj Hakları	20.688.729,82
5256 sayılı Kanun gereğince Maliye Bakan- lığından tahsil olunacak kur farkları	3.222.069,79
Hazine Kefaletini Haiz Bonolar	2.135.948.401,80
Ticari Senetler	1.049.673.753,26
Ticari Senetler Üzerine Avans	72.478.278,13
Tahviller Üzerine Avans	300.202.260,74
Ziraî Senetler Üzerine Avans	377.113.632,03
Toplam	5.316.822.026,89
Tahsil olunan iki yıllık taksit	41.122.026,89
Kalan	5.275.700.000,— liradır.

2 — 22.5.1975 tarih, 1902 sayılı Kanunun 1 ve 6. maddeleri gereğince Kamu iktisadi teşebbüslerinden Toprak Mahsulleri Ofisi, Sümerbank, Şeker Fabrikaları T. A. Ş., Ziraat Bankası (Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri ve Tarım Kredi Kooperatifleri) ile Tekel Genel Müdürlüğü'nün 31.12.1974 tarihi itibarıyla Bankamıza olan borçlarından seyyaliyetini yitirmiş olup 100 yıl vadeli faizsiz tahvil karşılığında Hazine'ye devredilen 14.314.536.186,16 liralık borç tutarını göstermekte olup, dökümü aşağıdadır.

<u>İskontodan :</u>	<u>Türk Lirası</u>
Toprak Mahsulleri Ofisi	6.000.000.000,—
Tekel Genel Müdürlüğü	2.270.000.000,—
Şeker Fabrikaları T. A. Ş.	976.356.568,74
Avanslardan :	
Sümerbank	1.124.253.656,93
Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri	1.761.475.682,71
Tarım Kredi Kooperatifleri	2.182.450.277,78
	14.314.536.186,16

b) Değerlendirme Farkı Karşılığı Hazine Bonosu :

65 sayılı Kanunun 5. maddesiyle bonoya bağlanmış olan bu alacağımızın yıl sonu bakiyesi 91.595.310,66 liradır. 1961 yılı Bilançomuzda 130.850.442,53 lira olarak görülen bu alacak Hazinece taksitler halinde ödenmektedir.

c) Tasfiyeye Tabi Tutulan Alacaklarımız :

Bilançomuzda 309.399.395,50 lira bakiye gösteren bu hesap Bankamız ile Maliye Bakanlığı ve Emlâk Kredi Bankası arasında düzenlenen protokoller gereğince 20 yılda tasfiye edilecektir.

d) 1211 Sayılı Kanunun 61. maddesi gereğince değerlendirme farkı :

18 Sayılı Karara ve Bakanlar Kurulu'nun 20.6.1973 tarih, 7/6577 Sayılı Kararı ile Maliye Bakanlığı'na verilen yetkiye ve Bankamız Kanunu'nun 22. Maddesinin 5. fıkrasına istinaden, Türk parasında 1970, 1976 ve 1977 yıllarında yapılan kur değişikliklerine paralel olarak, Bankamızın altın ve döviz mevcut ve açıklarının yeniden değerlendirilmesi neticesinde hasıl olan aleyhte kur farkları olup, Maliye Bakanlığı ile yapılan protokoller gereğince ileriki yıllarda itfa olunacak bu hesabın yıl sonu bakiyesi 17.422.279.191,— liradır.

Gayrimenkuller :

Gayrimenkullerimiz Banka malı olan binalar, dinlenme kampları ile ilerde şube binaları yapmak üzere satın alınmış arsalardan oluşmaktadır. Gayrimenkullerimizin maliyet bedelleri 235.751.405,23 lira ve bunlar üzerinden ayrılmış bulunan amortismanlar tutarı da 24.450.956,17 liradır. Bilanço değeri 211.300.449,06 lira olan gayrimenkullerimiz 99.092.793,77 lira üzerinden sigortalıdır.

Demirbaşlar :

Demirbaşlarımızın maliyet değeri 95.482.778,30 lira olup, ayrılmış amortismanlar toplamı 51.055.476,35 liradır. Bilanço değeri 44.427.301,95 lira olan demirbaşlarımız 162.762.759,42 liraya sigortalıdır.

Muhtelif :

Toplamı 48.555.401.174,88 lira olan bu kalemin dökümü aşağıdadır :

1 — Uluslararası standartta olmayan Altın TL. 60.980.973,43

2 — Döviz Hesapları :

— Hariçteki Muhabirler (Non-Konvertibl) TL. 356.474.756,74

— Diğer Hesaplar :

a) İştirâklerimiz (Konvertibl)	13.792.750,—
b) Muvakkat Borçlular (Konvertibl)	1.357.550.332,51
c) Borçlu Transitar hesaplar (Konvertibl)	96.675.687,30
d) Efektif Deposu (Non - Konvertibl)	5.728.900,64
	TL. 1.473.747.670,45

3 — Türk Lirası Hesapları :

a) Konvertibl TL. Borçluları	35.848.549.622,33
b) Muvakkat Borçlular	787.281.765,66
c) Özel İhracat Fonundan Ödemeler	458.390.518,84
d) Hazineden Tahsil Olunacak Bonolar	43.889.048,—
e) Borçlu Transitar Hesaplar	5.868.586.819,43
f) Röpor borçluları	3.657.500.000,—
	TL. 46.664.197.774,26

Geçen yıla göre 8.383.732.103,36 liralık bir artış göstermiştir. Yukarıdaki kalemler içinde en büyük artış 6.556.850.690,31 ile Konvertibl TL. borçluları hesabında olmuştur. Pasif Muhtelif teki “Konvertibl TL. karşılığı döviz alacaklıları” hesabının karşılığı olan bu hesap, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 17 sayılı Karara ilişkin seri VII No. 37 tebliğ gereğince Bankalara açılan dövizle çevrilebilir Türk Lirası mevduat hesaplarına kabul edilen efektif ve dövizlerin Bankamıza devri karşılığında ödenen paraları göstermektedir.

P A S İ F

Tedavüldeki Banknotlar :

Bankamız Kanununun 36. maddesiyle verilmiş yetkiye dayanılarak tedavüle çıkarılmış banknotların yıl sonu bakiyesi 77.880.836.377,50 liradır.

Döviz Alacaklıları :

Konvertibl döviz borçlarımızı gösteren bu kalemin yıl sonu bakiyesi 4.618.327.769,13 lira olup, geçen yıla göre bu kalemde 2.577.445.131,29 liralık artış olmuştur.

Mevduat :

Yıl sonunda 62.936.817.121,11 lira bakiye gösteren bu hesabın dökümü aşağıda olduğu gibidir.

A — Resmî :

a) Hazine ve Genel Bütçeli İdareler	796.077.267,05
b) Katma Bütçeli İdareler	912.969.895,79
c) İktisadi Devlet Teşekkülleri	366.877.549,97
d) Diğer Amme Müesseseleri	524.585.374,84
e) Sair	434.483.294,43

TL. 3.034.993.382,08

B — Bankalar :

a) Resmî Bankalar	357.227.111,62
b) Diğer Bankalar	4.657.768.385,17
c) Yurt Dışındaki Bankalar	187.293,07
d) Bankalar Tasfiye Fonu (153 S. K.)	—,—
e) Mevduat Karşılıkları (1211 S. K. Madde 40)	51.367.467.142,62

TL. 56.382.649.932,48

C — Muhtelif :

a) Bloke	331.922.981,71
b) Diğer	800.204.766,56

TL. 1.132.127.748,27

D — Uluslararası Müesseseler ve dış Yardım Karşılıkları :	
Uluslararası Müesseseler	2.379.634.592,33
Dış Yardım Karşılıkları :	
a) Amerikan Yardım Karşılıkları	7.411.465,95
b) Diğer Yardım Karşılıkları	—,—
	TL. 2.387.046.058,28

Altın Alacaklıları :

Hazine'nin 1.852.227,— lira tutarındaki 97.466,95 safi gram altın alacağını göstermektedir.

Muhtelif :

Bu kalemin toplamı 136.983.633.181,08 lira olup dökümü aşağıda gösterilmiştir.

1 — Türk Lirası Hesapları :	
a) Ödenecek Senet ve Havaleler	226.318.433,68
b) Akreditif ve İç İstikraz Karşılıkları	183.192.761,39
c) Muhtelif Mahiyette Depozitolar	46.532.463.673,26
d) Sair Hesaplar	13.224.715.972,65
	TL. 60.166.690.840,98

2 — Döviz Hesapları :

Konvertibl dövizler üzerinden çalışan ve Döviz Alacaklıları kaleminde yer alan Hariçteki Muhabirler dışında kalan döviz borçlarımızı gösteren ve toplam 76.816.942.340,10 lira olan bu kalemin dökümü aşağıdadır.

— Hariçteki Muhabirler (Non-Konvertibl)	TL. 151.075.436,64
— Diğer Hesaplar :	

Konvertibl dövizler :

a) Ödenecek Senet ve Havaleler	171.401.808,25
b) Provizyon Hesapları	16.638.323.097,82
c) Muvakkat Alacaklılar	6.688.984.756,54
d) Alacaklı Transitar Hesaplar	949.371,03
e) Konvertibl Türk Lirası Karşılığı	
Döviz Alacaklıları	38.089.213.553,54
f) Kambiyo mevduatı	11.044.236.618,14
g) Döviz Röpor alacaklıları	3.657.500.000,—

Non-Konvertibl Dövizler :

a) Ödenecek Havaleler	227.341.569,84
b) Provizyon Hesapları	142.345.527,55
c) Muvakkat Alacaklılar	2.629.590,43
d) Alacaklı Transituvar Hesaplar	11.139,53
e) Dahildeki Muhabirler	2.854.715,90
f) Mevduat	75.154,89

TL. 76.816.942.340,10

Sermaye :

Bankamız Kanununun 5 inci maddesi gereğince her biri 100 lira itibari kıymette, 250 bin hisseden ibaret olup tümü ödenmiş sermayemizin hissedarlar itibariyle dağılışı aşağıdadır.

Sınıf	Adedi	Tutarı TL.
A	136.741	13.674.100,—
B	57.934	5.793.400,—
C	10.339	1.033.900,—
D	44.986	4.498.600,—
	250.000	25.000.000,—

İhtiyat akçeleri :

Bankamız ve Bankalar Kanunları gereğince ayrılan ihtiyat akçeleri toplamı,

Adi İhtiyat Akçesi (1211 S. K. Mad. 60)	2.199.884.637,53
Fevkalâde İhtiyat Akçesi (1211 S. K. M. 60)	883.581.410,50
Hususi İhtiyat Akçesi (1211 S. K. Mad. 59)	9.759.704,66
İleride Vukuu Muhtemel Zarar Karşılığı (7129 S. K. Madde 35)	25.000.000,—

olmak üzere

3.118.225.752,69 liradır.

Provizyonlar :

Provizyonlar Banka kârlarından muhtelif riskler karşılığı ayrılan paralardan teşekkül etmiş olup tutarı,

Tahvil Kıymet Düşüş Karşılığı	11.936.246,77
Banknot, efektif v. b. kıymetler yollaması sigorta karşılığı	508.403.936,78
Banka Malı Dövizlerin Yıl Sonu Evalüasyon Zarar Karşılığı	250.153.849,46

olmak üzere

770.494.033,01 liradır.

Kâr ve dağıtım şekli :

Bankanın bilânço safi kârı 3.227.058.015,96 liradır.

Bu kârın 1211 sayılı Bankamız Kanununun 60. maddesi gereğince aşağıdaki gibi dağıtılmasını öneriyoruz.

1977 YILI SAFİ KÂRIMIZIN DAĞITIM TABLOSU

1977 yılı safi Kârımız		3.227.058.015,96
1) İhtiyat Akçeleri		
Adi ihtiyat	645.411.603,—	
Fevkalâde ihtiyat	258.014.641,—	— 903.426.244,—
2) Hissedarlara		
İlk kâr hissesi	1.500.000,—	
İkinci kâr hissesi	1.500.000,—	— 3.000.000,—
3) Memurlara temettü olarak		— 44.000.000,—
4) Vergiler		
Kurumlar vergisi	594.691.708,—	
Gelir Vergisi	27.185.792,—	
Mali denge vergisi	71.363.005,—	— 693.240.505,— lira
düşüldükten sonra kalan		<u>1.583.391.266,96</u> lira

Hazineye devredilecek bakiyeyi ifade eder.

Buna nazaran 1977 yılı kârından hissedarlara düşen miktar :

İlk kâr hissesi	1.500.000,—
İkinci kâr hissesi	1.500.000,— lira
olmak üzere toplam	3.000.000,— liradır.

Bunun 250.000 hisseye taksimi neticesinde beher hisseye 12,— lira düşmekte ve Gelir Vergisi Kanunu hükümlerine göre Ortaklarımızdan tüzel kişiliği olanlara bu miktarın olduğu gibi ödenmesi, gerçek kişi olan ortaklarımızın hisselerinden ise % 20 nisbetinde stopaj yapılarak vergilerine mahsuben Maliye Bakanlığına yatırılması gerekmektedir.

Raporumuzu Sayın Ortaklarımızın yüksek tetkiklerine sunar, Hissedarlarımıza dağıtılacak kârın, yukarıdaki esaslar dahilinde, 26 Nisan 1978 tarihinden itibaren ödenmesini ve iki aylık maaş tutarını geçmemek üzere, Banka mensuplarına yapılacak ödemenin şekil ve tarihleri hususunda Banka Meclisinin yetkili kılınmasını onaylarınıza sunarken, görevlerini gayret ve liyakatle yapmakta olan bütün mensuplarımız hakkındaki takdirlerimizi ifade etmeyi vazife biliriz.

BANKA MECLİSİ

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

1 9 7 7

KIRKALTINCI HESAP YILINA AİT

DENETLEME KURULU RAPORU

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 1977 yılı kasa ve depo mevcutlarını, Banka portföyünde bulunan senetlerle tahvilleri ve altınları, Merkezde ve Şubelerde zaman zaman sayıp inceleyerek kayıtlarına uygun bulduk.

Banka Meclisi'nce Sayın Kurulunuza sunulan bilânço, kâr ve zarar hesabının da kayıtlarına mutabık olduğunu gördük.

Bu hesapların kabulünü Sayın Kurulunuzun tasvibine arzederiz.

Denetleme Kurulu Üyesi
Fikret Elbizim

Denetleme Kurulu Üyesi
Orhan Göncüoğlu

Denetleme Kurulu Üyesi
Hilmi Okçu

Denetleme Kurulu Üyesi
Tarık Hatusil

BİLÂNCÖ
VE
KÂR VE ZARAR HESABI

TÜRKİYE CUMHURİYET

31.12.1977 Tarihine

Kısaltılmış Hesap

A K T İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Altın mevcudu (Uluslararası standartta) :		
Serbest : Safi Kg. 109.831,082	2.087.190.334,03	
Merhun : Safi Kg. —,—	—,—	2.087.190.334,03
Döviz borçluları (Konvertibl)		12.272.680.485,18
Ufaklık para		63.152.508,31
Dahildeki muhabirler :		
Resmî Bankalar	11.896.595,11	
Diğer Bankalar	285.224,54	12.181.819,65
Reeskont ve senet üzerine avans :		
A - Hazine Kefaletini Haiz Bonolar :		
a) Katma Bütçeli İdareler	15.150.000.000,—	
b) İktisadi Devlet Teşekkülleri :		
1 - Toprak Mahsulleri Ofisi Hububat alımları finansmanı	18.575.000.000,—	
2 - Diğer	29.129.284.340,74	
B - Ticarî Senetler :		
a) İktisadi Devlet Teşekkülleri	746.498.246,86	
b) Özel Sektör Senetleri :		
1 - T. C. Ziraat Bankası'na ibraz edilen Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri senetleri	21.224.954.495,35	
2 - Bankalarca ibraz edilen diğer senetler	26.023.311.980,36	
C - Ziraî Senetler :		
a) T. C. Ziraat Bankası'na ibraz edilen senetler :		
1 - Tarım Kredi Kooperatifleri senetleri	3.261.693.010,41	
2 - Diğer Ziraî senetler	239.690.311,14	
b) Diğer Bankalarca ibraz edilen senetler	461.992.659,84	114.812.425.044,70

MERKEZ BANKASI

de Sona Eren

Dönemi Bilançosu

A K T İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Diğer avanslar :		
A - Hazineye kısa vâdeli avans	45.178.200.000,—	
B - Tahvil üzerine avans :		
a) Resmî Bankalara	13.310.446.880,34	
b) Özel Bankalara	2.052.262.338,84	
C - Altın ve Döviz Üzerine avans :		
a) Resmî Sektör	—,—	
b) Özel Sektör	166.323,29	
D - Bankalar Tasfiye Fonu İkrarları (153 S. K.)	18.701.382,99	
E - Mevduat Karşılıklarından :		
a) Ziraî Finansman (1211 S. K. Mad. 40)	6.399.943.677,29	
b) Özel Finansman (1789 S. K. Mad. 11 ve 1823 S. K. Mad. 70)	7.068.950.573,65	74.028.671.176,40
Tahviller cüzdanı :		
Devlet Tahvilleri	59.804.100,—	
Diğer Resmî Tahviller	—,—	
Resmî Bankalar Tahvilleri	1.500.000,—	
Özel Bankalar Tahvilleri	—,—	61.304.100,—
İtfaya tâbi hesaplar :		
Tahkim olunan alacaklarımız karşılığı Hazine tahvilleri (154 ve 1902 Sayılı Kanunlar)	19.590.236.186,16	
Değerlendirme farkı karşılığı Hazine bonosu (65 S. K. Mad. 5)	91.595.310,66	
Tasfiyeye tabi tutulan alacaklarımız (1211 sayılı Kanun geçici mad. 5)	309.399.395,50	
1211 sayılı Kanunun 61. Mad. gereğince değerlendirme farkı	17.422.279.191,—	37.413.510.083,32
Gayrimenkuller : (I)		
Bina ve Arsalar (II)	235.751.405,23	
Gayrimenkuller Amortismanı	— 24.450.956,17	211.300.449,06
Demirbaşlar : (III)		
Demirbaş Eşya	95.482.778,30	
Demirbaş Eşya Amortismanı	— 51.055.476,35	44.427.301,95
Muhtelif :		
a) Altın : (Uluslararası standartta olmayan) Safi Kg. 3.208,910	60.980.973,43	
b) Döviz :		
Hariçteki Muhabirler	356.474.756,74	
Diğer Döviz hesapları	1.473.747.670,45	
c) Dahildeki özel Bankalarla yapılan röpor muameleleri	—,—	
d) Sair hesaplar	46.664.197.774,26	48.555.401.174,88
TOPLAM		289.562.244.477,48
Nazım Hesaplar		133.194.381.426,96

- (I) 99.092.793,77 liraya sigortalıdır.
(II) 80.449.458,66 lirası arsalar bedelidir.
(III) 162.762.759,42 liraya sigortalıdır.

TÜRKİYE CUMHURİYET

31.12.1977 Tarihine

Kısaltılmış Hesap

P A S İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Tedavüldeki Banknotlar		77.880.836.377,50
Döviz Alacaklıları (Konvertibl)		4.618.327.769,13
Mevduat :		
A - Resmî :		
a) Hazine ve Genel Bütçeli İdareler	796.077.267,05	
b) Katma Bütçeli İdareler	912.969.895,79	
c) İktisadî Devlet Teşekkülleri	366.877.549,97	
d) Diğer Amme Müesseseleri	524.585.374,84	
e) Sair	434.483.294,43	
B - Bankalar :		
a) Resmî Bankalar	357.227.111,62	
b) Diğer Bankalar	4.657.768.385,17	
c) Yurt Dışındaki Bankalar	187.293,07	
d) Bankalar Tasfiye Fonu (153 S. K.)	—,—	
e) Mevduat Karşılıkları (1211 S.K. Mad. 40)	51.367.467.142,62	
C - Muhtelif :		
a) Bloke	331.922.981,71	
b) Diğer	800.204.766,56	
D - Uluslararası Müesseseler ve Dış Yardım Karşılıkları :		
Uluslararası Müesseseler	2.379.634.592,33	
Dış Yardım Karşılıkları :		
a) Amerikan Yardım Karşılıkları	7.411.465,95	
b) Diğer Yardım Karşılıkları	—,—	62.936.817.121,11

MERKEZ BANKASI

de Sona Eren

Dönemi Bilançosu

P A S İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Altın alacaklıları :		
Hazine Safi Kg. 97,467		1.852.227,—
Muhtelif :		
a) Ödenecek senet ve havaleler	226.318.433,68	
b) Muhtelif karşılıklar (Akreditif ve iç İstikraz karşılıkları)	183.192.761,39	
c) Muhtelif mahiyette depozitolar	46.532.463.673,26	
d) Döviz :		
Hariçteki Muhabirler	151.075.436,64	
Diğer Döviz hesapları	76.665.866.903,46	
e) Sair hesaplar	13.224.715.972,65	136.983.633.181,08
Sermaye		25.000.000,—
İhtiyat Akçesi :		
Adi İhtiyat	2.199.884.637,53	
Fevkalâde İhtiyat	883.581.410,50	
Hususi (Bankamız Kanunu Madde 59)	9.759.704,66	
İlerde vukuu muhtemel zarar karşılığı (Bankalar Kanunu Madde 35)	25.000.000,—	3.118.225.752,69
Provizyonlar		770.494.033,01
Kâr		3.227.058.015,96
T O P L A M		289.562.244.477,48
Nazım Hesaplar		133.194.381.426,96

TÜRKİYE CUMHURİYET

31.12.1977 Tarihindeki

ZARAR VE GİDERLER

	Türk Lirası
Verilen Faizler	3.159.353.140,20
Verilen Komisyonlar	437.033.253,06
Giderler	732.182.613,43
Provizyonlar	98.643.038,22
Amortismanlar	5.962.863,01
Sair Zararlar	113.978.717,70
K â r	3.227.058.015,96
TOPLAM	7.774.211.641,58

Kâr ve Zarar Hesabı

	Türk Lirası
Alınan Faizler	7.082.412.030,44
Alınan Komisyonlar	27.033.773,75
Tahvil Kârları	6.691.921,03
Kambiyo İşlemleri Kârları	620.491.857,74
Sair Kârlar	37.582.058,62
TOPLAM	7.774.211.641,58

İSTATİSTİK CETVELLERİ

Plan ve Program Hedefleri
(Yüzde Değişmeler ve Paylar)

Cetvel : 1

	Üçüncü Plan Dö- nemli Yıllık Ortalaması	Program Hedefleri		
		1975	1976	1977
Gayrisafi Milli Hasıla (P.F.)	7,9	8,0	8,1	8,2
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (F.F.)	7,5	7,5	7,5	7,3
Sanayi Geliri/GSYİH	26,8	23,7	22,3	20,3
Sanayi Üretimi	11,9	13,1	12,5	13,4
Madencilik	15,3	15,6	7,1	13,4
İmalat	11,7	12,9	12,6	13,3
Enerji	12,5	16,0	18,0	16,8
Sanayi Yatırımları	18,7	33,8	65,1	54,0
Sanayi Yatırımları/Toplam Yatırım	45,4	44,7	43,5	45,8
Yatırım Malları İhracatı/Toplam İhracat	5,1	3,3	1,5	1,7

Kaynak : Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1975, 1976, 1977 Yılı Programları.

Genel Ekonomik Denge
(1976 Fiyatlarıyla)

Cetvel : 2

(Milyar TL.)

	1976 (1)	1976 (2)
Gayrisafi Milli Hasıla	649,5	703,1
Dış Açık	28,8	34,2
KAYNAKLAR TOPLAMI	678,3	737,3
Tüketim Harcamaları	521,7	546,3
Özel	437,1	455,0
Kamu	84,6	91,3
Yatırım Harcamaları	156,6	191,0
Sabit Sermaye Yatırımları	144,5	184,0
Özel	68,0	76,0
Kamu	76,5	108,0
Stok Değişmeleri	12,1	7,0
Özel	1,5	3,1
Kamu	10,6	3,9
HARCAMALAR TOPLAMI	678,3	737,3
Toplam iç tasarruf	127,8	156,8
Özel	65,0	78,1
Kamu	62,8	78,7
Dış tasarruf	28,8	34,2
TASARRUF TOPLAMI	156,6	191,0

(1) 1977 Programında kullanılan 1976 yılı gerçekleşme tahminleri.

(2) 1977 yılı için öngörülen rakamlar.

Kaynak : 1977 programı, Tablo 38, 39, 40.

KAMU KESİMİ DENGESİ
(Cari Fiyatlarla)

Cetvel : 3

(Milyon TL.)

	Konsolide Bütçe		Mahalli İdareler		Döner Sermayeli İdareler		Kamu İktisadi Teşebbüsleri		TOPLAM	
	1976	1977	1976	1977	1976	1977	1976	1977	1976	1977
VERGİLER	124.945	168.400	5.460	6.685	—	—	— 1.785	— 2.243	128.620	172.842
Vasıtasız	58.285	77.605	2.905	3.770	—	—	— 1.785	— 2.243	59.405	79.132
Vasıtalı	66.660	90.795	2.555	2.915	—	—	—	—	69.215	93.710
VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER	10.222	12.403	850	970	—	—	— 610	— 655	10.462	12.718
FAKTÖR GELİRLERİ	7.607	19.517	1.290	1.370	2.043	2.440	13.790	18.112	24.730	41.439
SOSYAL FONLAR	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
CARİ TRANSFERLER	—15.044	—26.140	305	325	—	—	—	—	—14.739	— 25.815
DIŞ FAİZLER	— 1.725	— 2.250	—	—	—	—	—	—	— 1.725	— 2.250
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	126.005	171.930	7.905	9.350	2.043	2.440	11.395	15.214	147.348	198.934
CARİ GİDERLER	—79.300	—94.599	— 5.315	— 6.570	—	—	—	—	—84.615	—101.169
KAMU TASARRUFU	46.705	77.331	2.590	2.780	2.043	2.440	11.395	15.214	62.733	97.765
YATIRIMLAR	—34.697	—61.577	— 4.655	— 6.290	—2.043	— 2.440	—45.733	—67.100	—87.128	—137.407
Sabit	—34.697	—61.577	— 4.655	— 6.290	—2.043	— 2.440	—35.133	—62.000	—76.528	—132.307
Stok Değişimi	—	—	—	—	—	—	—10.600	— 5.100	—10.600	— 5.100
TASARRUF - YATIRIM FARKI	12.008	15.754	— 2.065	— 3.510	—	—	—34.338	—51.886	—24.395	— 39.642
SERMAYE TRANSFERLERİ	—18.134	—26.568	2.082	3.470	—	—	12.965	11.500	— 3.087	— 11.598
Servet Vergileri	1.150	1.500	—	—	—	—	—	—	1.150	1.500
Diğer Transferler	—16.184	—25.800	2.307	3.715	—	—	12.965	11.500	— 912	—10.585
Kamulaştırma ve Sabit Değer	— 3.100	— 2.268	—225	— 245	—	—	—	—	— 3.325	— 2.513
KASA - BANKA - BORÇLANMA	6.100	10.814	— 17	40	—	—	21.373	40.386	27.456	51.240
Kasa - Banka Değişikliği	—	—	—	—	—	—	81	350	81	350
Dış Borç Ödemesi	— 1.750	— 2.500	—	—	—	—	— 1.820	— 2.093	— 3.570	— 4.593
Dış Borç Kullanımı	1.285	180	—	—	—	—	6.110	15.000	7.395	15.180
İç Borç Ödemesi	— 5.435	— 4.866	— 180	— 200	—	—	—14.667	—15.000	—20.282	— 20.066
İç Borç Kullanımı ve Tahsilatı	12.000	18.000	163	240	—	—	31.669	42.129	43.832	60.369
FİNANSMAN GEREĞİ	— 26	—	—	—	—	—	—	—	— 26	—

Kaynak : 1977 Programı Tablo 44, 45

Üretim Faaliyet Kollarına Göre Gayrisafi Milli Hasıla
(1968 Faktör Fiyatları ile)

Cetvel : 4

(Milyon TL.)

Faaliyet Kolları ve Toplamları	1973	1974 (1)	1975 (1)	1976 (1)	1977 (*)	Değişiklik %			
						1974	1975	1976	1977
1 - Tarım	32.410,4	35.761,5	39.674,6	42.708,1	42.736,4	10,3	10,9	7,6	0,1
2 - Sanayi	30.193,5	32.687,9	35.614,9	39.295,2	42.445,8	8,3	9,0	10,3	8,0
3 - İnşaat sanayii	8.956,1	9.503,6	10.310,3	11.164,0	11.751,7	6,1	8,5	8,3	5,3
4 - Ticaret	18.904,4	20.965,5	22.962,9	25.173,4	26.537,3	10,9	9,5	9,6	5,4
5 - Ulaştırma	13.914,3	15.063,6	16.280,6	17.855,0	19.210,0	8,3	8,1	9,7	7,6
6 - Mali müesseseler	3.312,2	3.613,6	3.852,1	4.158,7	4.584,6	9,1	6,6	8,0	10,2
7 - Serbest meslek ve hizmetler	7.008,0	7.599,9	8.287,5	8.992,8	9.646,4	8,4	9,0	8,5	7,3
8 - Konut gelirleri	6.616,4	7.047,9	7.484,5	7.994,8	8.569,3	6,5	6,2	6,8	7,2
9 - ENDÜSTRİ TOPLAMI (1+8)	121.315,3	132.243,5	144.467,4	157.342,0	165.481,5	9,0	9,2	8,9	5,2
10 - Devlet hizmetleri	13.733,5	14.625,0	15.470,6	16.558,2	17.546,2	6,5	5,8	7,0	6,0
11 - GAYRİSAFİ YURTIÇİ HASILA (Faktör fiyatları ile) (9+10)	135.048,8	146.868,5	159.938,0	173.900,2	183.027,7	8,8	8,9	8,7	5,2
12 - Dış alem geliri	6.029,1	4.775,6	3.622,6	2.543,9	1.948,6	-20,8	-24,1	-29,8	-23,4
13 - GAYRİSAFİ MİLLİ HASILA (Faktör fiyatları ile) (11+12)	141.077,9	151.644,1	163.560,6	176.444,1	184.976,3	7,5	7,9	7,9	4,8
14 - Subvansiyonlar	-1.008,2	-1.128,3	-1.138,7	-1.745,3	-3.253,9	—	—	—	—
15 - Vasıtalı vergiler	16.387,9	17.497,1	18.961,4	20.628,7	23.371,4	6,8	8,4	8,8	13,3
16 - GAYRİSAFİ MİLLİ HASILA (Alıcı fiyatları ile) (13+14+15)	156.457,6	168.012,9	181.383,3	195.327,5	205.093,8	7,4	8,0	7,7	5,0

(1) Geçici rakamlar.

(*) Kasım 1977 itibarıyla ön tahmin rakamları.

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Üretim Faaliyet Kollarına Göre Gayrisafi Milli Hasıla
(Cari Faktör Fiyatları ile)

Cetvel : 5

(Milyon TL.)

Faaliyet Kolları ve Toplamları	1973	1974 (1)	1975 (1)	1976 (1)	1977 (*)	Değişiklik %			
						1974	1975	1976	1977
1 - Tarım	73.154,0	105.511,6	136.114,3	176.270,5	193.193,6	44,2	29,0	29,5	9,6
2 - Sanayi	53.372,4	76.710,2	93.530,6	114.977,5	142.998,8	43,7	21,9	22,9	24,4
3 - İnşaat sanayii	14.783,0	18.828,8	24.620,6	31.027,1	40.081,0	27,4	30,8	26,0	29,2
4 - Ticaret	35.057,0	52.265,0	64.752,0	81.123,0	98.268,4	49,1	23,9	25,3	21,1
5 - Ulaştırma	25.336,0	35.538,5	43.281,0	54.499,9	65.799,5	40,3	21,8	25,9	20,7
6 - Mali müesseseler	6.580,0	10.092,0	12.602,2	16.825,3	22.492,7	53,4	24,9	33,5	33,7
7 - Serbest meslek ve hizmetler	14.149,0	19.343,7	25.047,9	31.583,6	38.027,5	36,7	29,5	26,1	20,4
8 - Konut gelirleri	10.934,0	13.279,4	17.887,2	21.906,2	29.608,1	21,5	34,7	22,5	35,2
9 - ENDÜSTRİ TOPLAMI (1+8)	233.365,4	331.569,2	417.835,8	528.213,1	630.469,6	42,1	26,0	26,4	19,4
10 - Devlet hizmetleri	32.296,0	38.203,2	50.546,6	66.477,5	96.978,0	18,3	32,3	31,5	45,9
11 - GAYRISAFİ YURTİÇİ HASILA (Faktör fiyatları ile) (9+10)	265.661,4	369.772,4	468.382,4	594.690,6	727.447,6	39,2	26,7	27,0	22,3
12 - Dış alem geliri	14.328,0	17.351,3	16.597,7	11.048,8	10.302,8	21,1	-4,3	-33,4	-6,8
13 - GAYRISAFİ MİLLİ HASILA (Faktör fiyatları ile) (11+12)	279.989,4	387.123,7	484.980,1	605.739,4	737.750,4	38,3	25,3	24,9	21,8
14 - Subvansiyonlar	-1.911,0	-2.172,0	-2.500,8	-5.042,5	-12.643,0	—	—	—	—
15 - Vasıtalı vergiler	31.751,0	42.145,8	53.291,7	69.340,9	92.292,6	32,7	26,4	30,1	33,1
16 - GAYRISAFİ MİLLİ HASILA (Alıcı fiyatları ile) (13+14+15)	309.829,4	427.097,5	535.771,0	670.037,8	817.400,0	37,8	25,4	25,1	22,0

(1) Geçici rakamlar.

(*) Kasım 1977 itibarıyla ön tahmin rakamları.

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Cetvel : 6

Tarım Üretimi

(Bin Ton)

Ürünler	1973	1974	1975	1976	1977 Geçici	Ürünler	1973	1974	1975	1976	1977 Geçici
Hububat	15.603	16.967	22.111	24.350	24.093	Keyif verici maddeler					
Buğday	10.000	11.000	14.750	16.500	16.650	Tütün	149	203	200	314	274
Arpa	2.900	3.330	4.500	4.900	4.750	Afyon sakızı (ton)	—	—	6	14	33
Çavdar	690	560	750	740	700	Çay (Yağ)	196	202	262	301	300
Yulaf	380	380	390	400	370	Dokuma maddeleri					
Mısır	1.100	1.200	1.200	1.310	1.135	Tiftik	6	6	6	6	6
Pirinç	159	150	150	154	155	Yapağı, koyun	52	52	53	54	
Diğerleri	374	347	371	346	333	Yapağı, merinos	513	598	480	475	600
Baklagiller	583	665	674	752	791	Pamuk	9	9	9	9	
Yemeklik	452	530	529	605	656	Kıl	2	2	2	2	
Yemlik	131	135	145	147	135	Yaş koza	10.185	12.439	13.317	13.058	
Meyveler						Deriler (Bin adet)	1.798	2.351	2.418	2.183	
Üzüm, yaş	3.344	3.347	3.274	3.080	3.360	Büyük baş	8.387	10.088	10.899	10.875	
İncir, yaş	190	156	175	188	208	Küçük baş					
Elma	850	950	900	1.000	845	Hayvan sayısı (Bin adet)					
Şeftali	120	160	200	192	189	Koyun	40.093	40.539	41.366	41.504	
Portakal	470	500	540	545	540	Kıl keçisi	15.062	15.190	15.216	14.973	
Diğerleri yaş	1.014	1.192	1.303	1.391	1.345	Tiftik keçisi	3.638	3.556	3.547	3.535	
Fındık	251	244	317	245	273	Sığır	13.236	13.388	13.751	14.102	
Antep fıstığı	6	23	31	5	30	Manda	1.023	1.022	1.051	1.056	
Diğerleri, kabuklu	184	191	201	213	221	Binak ve seki hayvanı	2.875	2.708	2.681	2.674	
Sebzeler						Kümes hayvanı	40.677	41.006	41.737	48.203	
Çeşitli ürünler						İpek böceği	66.755	70.153	62.007	63.923	
Şeker pancarı	5.095	5.707	6.949	9.400	9.100	Hayvanı gıda maddeleri					
Patates	2.200	2.275	2.490	2.850	2.670	Süt	4.591	4.672	4.817	5.005	
Soğan	610	630	670	760	800	Yumurta (milyon adet)	2.558	2.559	2.597	3.093	
Yağlı tohumlar						Bal	16	17	21	24	
Ayçiçeği	560	420	488	550	457	Su ürünleri	263	265	275	285	—
Susam	26	29	33	25	22	Orman ürünleri (Bin m³)					
Yer fıstığı	44	44	40	55	46	Kerestelik odun					
Soya	7	8,5	7	8,5	8,3	Yakacak odun	7.597	7.741			
Zeytin	333	840	561	1.097	650						
Yemeklik	84	145	114	178							
Yağ için	249	695	447	919							

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Sanayi Üretimi
(Kamu Sektörü)

Cetvel : 7

(Bin Ton)

	Yıllık Kesin				Geçici	
	1973	1974	1975	1976	1976	1977
İMALAT SANAYİİ						
Demir, çelik ve metalurji						
Ham demir	896,3	1.200,1	1.199,0	1.518,3	—	1.360,0
Çelik blok	1.163,1	1.458,3	1.457,5	1.457,5	—	2.854,1
Saç	297,3	387,9	243,5	274,0	—	365,4
Boru	13,6	13,1	15,7	12,8	—	12,1
Metalden başka mamuller						
Çimento (1)	8.952	8.931	10.860	12.336	—	
Kok	1.428	1.392	1.404	1.824	—	1.750
Şişe (1)	68,6	56,0	94,3	106,6	95,5(a)	115,1(a)
Cam eşya (1)	17,2	18,8	21,1	24,5	22,7(a)	27,5(a)
Kağıt	304,3	321,1	330,1	335,3	—	373,2
Gıda maddeleri						
Şeker (1)	723	758	806	982	273(b)	446(b)
Çay (kuru)	43,2	42,8	55,6		—	
Zeytin yağı	53,3	130	94		—	
İçki ve tütün						
Sigara tütün	49,4	56,1	55	56,5	—	
Rakı (Bin Lt.)	12.060	14.652	16.656	18.612	—	
Bira (Bin Lt.)	57.720	43.068	48.324	59.508	—	
Şarap (Bin Lt.)	16.500	11.700	22.704	21.540	—	
Diğer içkiler (Bin Lt.)	7.920	8.496	8.400	5.472	—	
Alkol - İspirto (Bin Lt.)	32.808	40.068	39.324	43.080	34.212(c)	47.686(c)
Dokuma						
Pamuk ipliği (2)	51,7	49,3	42,3	45,2	42,5(a)	34,5(a)
Yün ipliği (2)	3,1	3,5	4,5	4,4	4,1(a)	3,3(a)
P. dokuma (Bin Mt.) (2)	218.780	209.947	212.376	204.686	188.243(a)	172.772(a)
Yün. dokuma (Bin Mt.) (2)	4.468	5.525	7.092	7.608	6.950(a)	5.064(a)
Kimya						
Süperfosfat (1)	479,3	432,1	771,5	627,7	—	
MADENCİLİK						
Mad. köm. (tuvönan)	7.841,5	8.603	8.361	8.077	5.572(d)	5.804(d)
Linyit (1)	10.608	11.069	11.856	13.679	—	14.371
Krom (1)	552	693	946	930	—	776
Demir (1)	2.580	2.257	2.296	3.440	—	3.012
Bakır (1)	1.680	2.422	2.286	1.957	—	2.265(e)
Manganez (3)	4	4	35	21	20(c)	31(c)
Saf kültür	17,7	21,3	20	21	—	
Ham petrol	3.604	3.304,2	3.096	2.595	—	2.713
ENERJİ						
Petrol ürünleri	12.341,2	12.454,1	12.042,3	15.402,2	—	16.782,6
Gaz	565,7	515,9	431,5	521,3	—	596,2
Benzin	1.900,6	1.935,7	2.046,4	1.949,5	—	2.333,5
Motorin	3.055,1	3.099,5	3.177,2	3.314,7	—	3.382,4
Fuel Oil	5.696,8	5.486,0	5.075,8	5.856,3	—	6.407,4
Diğer	1.123	1.417,0	1.311,4	3.760,4	—	4.063,1
Elektrik (mil. kw/s.)	12.425,2	13.477,0	15.572,1	18.277,0	—	20.475,4

(1) Kamu ve Özel Sektör.

(2) Sümerbank ve iştirakleri üretimidir.

(3) Özel Sektör.

(a) Ocak - Kasım

(b) Ocak - Ağustos

(c) Ocak - Ekim

(d) Ocak - Eylül

(e) Kamu Sektörü

Kaynak : DİE ve ilgili kuruluşlar.

Satış ve Stoklar
(Kamu Sektörü)

Cetvel : 8

(Bin Ton)

	S a t ı ŝ l a r					S t o k l a r				
	1973	1974	1975	1976	1977	1973	1974	1975	1976	1977 (2)
Hadde mamulleri (1)	1.343	989	1.053	1.564		164	537	512	205	
Borular (1)	—	—	—	—	—	8	11	10	10	
Çelik (1)	—	—	—	—	—	134	61	128	141	
Kok (1)	808	640	438	—	—	120	59	23	1	
Çimento (1)	8.245	8.598	9.945	11.543	11.231	150	171	183	189	164
Taş kömürü	4.465	4.704	4.586	4.552	3.585	73	201	236	160	182
Linyit	4.806	5.382	6.135	7.379	6.568	171	1.015	771	375	356
Demir cevheri	—	—	—	—	—	633	1.941	272		
Gaz (1)	579	498	419	498	458	24	62	12	12	22
Benzin (1)	1.580	1.531	1.745	1.917	1.943	102	134	95	40	70
Motorin (1)	2.930	3.036	3.118	3.342	3.018	160	229	69	35	72
Fuel Oil (1)	5.178	4.805	5.055	5.426	4.911	185	197	203	231	198
Şeker (1)	833	728	774	998	868	346	358	398	458	322
Pamuk dokuma (Bin metre)	178	160	212	210	163	70	115	137	130	188
Yünlü dokuma (Bin metre)	5	5	7	7	5	2,3	2,3	2,6	2,4	2,1
Kağıt ve karton	169	193	204	226	197	14	17	11	8	9
Gazete kağıdı	95	99	83	85	77	0,4	2,3	5,6	1,8	2,0
Kahve	8	8	12	8	4	3	5	3	2	1
Çay	31	37	42	48	45	3	2	6	3	3
Sigara, tütün	51	55	12	8	47	6	6	6	4	6
Rakı (Bin litre)	28	31	33	41	34	2	0,9	3	2	6
Bira " "	51	38	21	24	49	2	1	1	1	1
Şarap " "	6	6	4	3	3	0,1	0,1	0,4	0,3	0,5
Diğer içkiler (Bin litre)	10	9	8	8	6	1	1	2	1	3
Alkol	21	21	21	24	19	2	2	2	2	3

(1) Resmi ve Özel Sektör.

(2) Ekim sonu.

Kaynak : Maliye Bakanlığı.

Yeni İnşaat
(Belediyelerce verilen ruhsatnamelere göre)

Cetvel : 9

	Kıymet (Milyon TL.)					Yüzölçümü (1000 m²)				
	1973	1974	1975	1976	1977 (*)	1973	1974	1975	1976	1977 (*)
Ev	2.139,8	2.571,0	4.045,2	4.494	4.138	5.427,4	4.641,4	5.170,5	5.389	3.967
Apartman	7.525,8	8.841,5	13.773,8	19.067	17.684	13.875,7	11.231,1	13.025,4	17.006	13.189
Ticari yapılar	998,0	1.381,3	2.147,8	3.704	2.860	1.933,0	1.803,4	2.286,1	3.472	2.382
Sınai yapılar	2.159,3	1.657,8	2.051,0	3.328	2.125	2.275,1	1.840,4	1.698,6	2.389	1.451
Kültürel, sıhhi ve sosyal yapılar	256,9	311,6	813,9	1.298	837	395,4	317,6	565,9	752	402
Diğer yapılar	271,6	372,8	837,3	792	1.229	589,3	513,6	590,8	610	645
TOPLAM	13.351,4	15.136,0	23.669,0	32.683	28.873	24.495,9	20.347,5	23.337,3	29.618	22.036
Tamir ve tadilat	128,4	71,6	84,2			—	—	—	—	—

(*) Ocak - Ağustos
Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Yeni İlâve Veya Kısmen Biten Yapılar
(Belediyelerce verilen yapı kullanma izin kâğıtlarına göre)

Cetvel : 10

	Kıymet (Milyon TL.)					Yüzölçümü (1000 m²)				
	1973	1974	1975	1976	1977 (*)	1973	1974	1975	1976	1977 (*)
Ev	898,6	1.118,3	1.640,4	1.835	1.265	2.297,3	2.014,4	2.120,6	2.269	1.199
Apartman	3.607,2	4.788,1	7.904,0	8.700	5.122	6.650,0	5.937,4	7.267,0	7.522	6.241
Ticari yapılar	578,6	740,4	1.129,5	1.676	981	1.110,1	991,1	1.240,4	1.487	1.135
Sınai yapılar	320,9	489,1	595,1	783	396	517,4	647,1	618,8	766	457
Kültürel, sıhhi ve sosyal yapılar	105,7	121,6	199,0	166	62	154,1	131,2	155,2	124	95
Diğer yapılar	87,0	60,7	180,1	145	107	150,7	88,1	149,4	105	159
TOPLAM	5.598,0	7.318,2	11.648,1	13.305	7.933	10.879,6	9.809,3	11.551,4	12.273	9.286

(*) Ocak - Ağustos
Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Ulaştırma Hizmetleri

Cetvel : 11

	1973	1974	1975	1976	1977
I - KARA ULAŞIMI					
KARA YOLLARI ULAŞIMI					
Taşıma faaliyetleri :					
Taşınan yolcu (milyon kişi) (1)	190,6	200,7	246,6	260,8	286,9
Taşınan yük (milyon ton) (1)	64,6	69,0	74,3	81,6	89,8
Katedilen mesafe :					
Yolcu (milyon yolcu/Km.)	54.758	57.656	67.000	75.500	82.490
Yük (milyon ton/Km.)	20.808	22.212	23.700	25.600	28.695
Taşıt (milyon taşıt/Km.)	8.555	9.199	11.500	12.800	14.080
Taşıt parkı : (1)					
Binek otomobil	234.577	304.000	383.385	471.456	
Kamyon - kamyonet	159.356	175.000	201.660	236.499	
Otobüs - minibüs	51.463	56.000	62.852	71.156	
Devlet ve il yolları :					
Asfalt, beton, parke (Km.)	22.350	23.916	25.506	26.934	28.954
Stabil., Kırmataş, Top., tes. (Km.)	33.094	31.302	28.921	27.930	25.611
Diğer (Km.)	4.835	4.281	4.642	4.751	4.842
DEMİR YOLLARI ULAŞIMI					
Taşıma faaliyetleri :					
Taşınan yolcu (milyon kişi)	117,5	128,4	109,7	107,8	95,1(a)
Taşınan yük (milyon ton)	15,9	14,9	13,6	13,5	11,2(a)
Katedilen mesafe :					
Yolcu (milyon yolcu/Km.)	5.215,3	5.753	4.736	4.615	4.177(a)
Yük (milyon ton/Km.)	7.221,7	7.039	6.807	7.289	5.117(a)
Taşıt parkı :					
Lokomotif	975	977	985	956	985(a)
Motorlu ve elektrikli vagonlar	266	266	266	265	264
Yolcu vagonu	1.078	1.053	1.057	1.070	1.052
Yük vagonu	15.989	15.998	16.735	17.489	17.761
Diğer vagonlar	4.834	4.823	4.909	4.683	4.692
II - DENİZ ULAŞIMI					
Taşıt parkı :					
Yük gemisi (Gros ton)	434.157	506.650	632.671	640.110	
Yolcu gemisi (Gros ton)	71.918	71.918	95.669	98.613	
Tanker (Gros ton)	210.266	350.237	364.868	364.425	
Taşıma faaliyetleri : (2)					
Taşınan yolcu (Milyon kişi)	141,3	124,6	114,2	116,3	125,5
Taşınan yük (Bin ton)	123,1	129,0	162,2	170,8	123,2
III - HAVA ULAŞIMI					
Taşıtlar (uçak)	26	21	21	23	20
Taşınan yolcu (Bin kişi)	2.536	2.096	2.274	2.862	3.196
Taşınan yük (ton)	13.025	12.256	11.724	15.649	
Taşınan yolcu (milyon yolcu/Km.)	2.207	2.030	2.415	2.840	3.065
Taşınan yük (Bin ton/Km.)	9.997	10.190	9.778	14.452	

(1) Tahmin.

(2) Denizcilik Bankası faaliyeti.

(a) 10 aylık.

Kaynak : İlgili kuruluşlar.

Haberleşme Hizmetleri

Cetvel : 12

(Bin adet)

	1973	1974	1975	1976	1977
Mektup postası :	550.406	610.400	596.702	675.410	739.925
Yurtiçi	431.407	480.576	471.633	550.855	588.723
Yurtdışı	118.999	129.824	125.069	124.555	151.202
Gelen	50.351	47.522	43.425	40.028	68.473
Giden	68.648	82.302	81.644	84.527	82.729
Telgraf trafiği :	11.723	12.503	13.161	14.827	13.694
Yurtiçi	10.199	10.976	11.760	13.491	13.199
Yurtdışı	1.524	1.527	1.401	1.336	495
Giren	892	931	812	750	286(1)
Çıkan	632	596	589	586	209
Telefon trafiği :	675.088	739.423	821.814	953.265	838.935
Şehir içi (kontrollü)	631.287	691.512	766.839	887.581	766.077(2)
Şehirlerarası (tamamlanan)	43.801	47.911	54.975	65.684	72.858
Milletlerarası (çıkan-dakika)	(2.830)	(3.175)	(3.477)	(4.203)	(5.391)
Telefon abone sayısı (adet) :	531.367	598.954	681.000	770.000	851.000
Otomatik santrallere bağlı	408.467	460.333	525.000	598.000	667.000
El santrallere bağlı	122.900	138.621	156.000	172.000	184.000
P.T.T. işyerleri (adet) :	3.677	4.259	5.033	5.991	7.169
Merkezler	885	897	903	918	935
Şubeler	1.199	1.324	1.404	1.539	1.784
Acenteler	1.593	2.038	2.726	3.534	4.450
Radyo sayısı	4.033	4.091	4.154	4.228	4.261
Televizyon sayısı (adet) :	266.922	455.752	999.921	1.769.317	2.271.781

Kaynak : P.T.T. Genel Müdürlüğü.

(1) Mayıs sonu

(2) Ağustos sonu

Dış Ticaret Hacmi

Cetvel : 13

Yıllar	Değer (Milyar TL.)		Değer (Milyon \$)		
	İthalât	İhracat	İthalât	İhracat	Fark
1963	6,2	3,3	688	368	— 320
1964	4,9	3,7	537	411	— 126
1965	5,2	4,2	572	464	— 108
1966	6,5	4,4	718	490	— 228
1967	6,2	4,7	685	523	— 162
1968	6,9	4,5	764	496	— 268
1969	7,2	4,8	801	537	— 264
1970	10,3	6,4	948	588	— 360
1971	17,7	9,0	1.171	677	— 494
1972	22,3	11,9	1.563	885	— 678
1973	29,8	18,0	2.086	1.317	— 769
1974	53,1	21,2	3.778	1.532	—2.246
1975	67,6	20,1	4.739	1.401	—3.338
1976	82,9	30,8	5.129	1.960	—3.169
1977	104,9	31,3	5.796	1.753	—4.043

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Dış Ticaretin Maddeler İtibariyle Dağılışı

Cetvel : 14

(Milyon \$)

İhracat						İthalat					
Maddeler	1973	1974	1975	1976	1977	Maddeler	1973	1974	1975	1976	1977
CANLI HAYVANLAR	24	48	25	31	19	AKARYAKIT	221	763	812	1.126	1.472
MEYVELER	365	535	490	636	778	İLÂÇ VE BOYA	179	284	426	459	444
Üzüm	58	54	46	53	75						
İncir	16	17	19	21	25						
Fındık	122	173	154	203	251						
Diğer meyveler	169	291	271	359	427						
HUBUBAT	25	0	1	38	81	DOKUMA - İPLİKLER	53	105	116	107	109
Çavdar	—	—	—	—	—	DEMİR VE ÇELİK	247	531	680	547	693
Kuşyemi	0	0	1	1	1	MAKİNELER	650	845	1.276	1.369	1.378
Diğer hububat	25	—	—	37	80	TAŞIMA ARAÇLARI	234	283	400	614	661
TOHURLAR	18	12	15	35	34	SUNİ PLÂSTİK MAD. VE					
KÜSPELER	40	40	29	19	14	TABİİ SENTETİK KAÜÇÜK	71	136	153	183	267
TÜTÜN	133	204	183	251	176						
MADENLER	49	91	94	101	87						
Bakır (Ham)	5	21	5	—	—	HAYVANİ VE NEBATİ					
Krom (cevher)	13	23	52	55	47	YAĞLAR GÜBRELER	4	17	124	104	21
Diğer madenler	31	47	37	56	40	GÜBRELER	132	101	44	99	214
YÜN - KIL, ATKILI	13	6	12	27	18	DİĞER MADDELER	295	713	708	521	537
PAMUK	306	244	230	438	214						
DİĞER MADDELER	344	352	322	384	332						
TOPLAM	1.317	1.532	1.401	1.960	1.753	TOPLAM	2.086	3.778	4.739	5.129	5.796

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Yatırım, Tüketim ve Ham Madde İthalâtı

Cetvel : 15

Gruplar	Değerler (Milyon \$)					Paylar (%)				
	1973	1974	1975	1976	1977	1973	1974	1975	1976	1977
YATIRIM MADDELERİ	1.003	1.289	1.961	2.239	2.255	48,1	34,1	41,4	43,7	38,9
İnşaat malzemesi	116	197	291	242	206	5,6	5,2	6,1	4,7	3,6
Makine ve teçhizat	887	1.092	1.670	1.997	2.049	42,5	28,9	35,3	39,0	35,3
TÜKETİM MADDELERİ	90	157	203	157	178	4,3	4,2	4,3	3,0	3,1
HAM MADDELER	*993	2.332	2.575	2.733	3.363	47,6	61,7	54,3	53,3	58,0
TOPLAM	2.086	3.778	4.739	5.129	5.796	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Kaynakların Çeşidine Göre İthalât

Cetvel : 16

(Milyon \$)

	1973	1974	1975	1976	1977
I. PROGRAM İTHALÂTI	1.705	3.444	4.243	4.554	5.287
Liberasyon	1.149	2.524	2.919	3.320	4.062
Tahsisli	478	697	1.163	1.143	1.160
Anlaşmalı	78	223	161	91	65
II. DİĞER İTHALÂT	381	334	496	575	509
Nato Enfrastrüktür	21	24	39	16	39
Özel yabancı sermaye	15	16	142	24	44
Özel yatırım kredileri	295	235	216	398	310
Surplus	—	—	—	—	—
Bedelsiz	50	58	98	136	102
Diğerleri	0	1	1	1	14
T O P L A M	2.086	3.778	4.739	5.129	5.796

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

İhracat ve İthalâtın Ülke Grupları İtibariyle Dağılışı

Cetvel : 17

(Milyon \$)

	İhracat					İthalât				
	1973	1974	1975	1976	1977	1973	1974	1975	1976	1977
Ortak Pazar ülkeleri	611	717	615	959	868	1.142	1.708	2.338	2.342	2.470
Dolar sahası ülkeleri	154	149	150	196	131	207	394	484	493	552
Diğer O. E. C. D. ülkeleri	184	215	220	328	236	276	582	679	731	944
O. E. C. D. ÜLKELERİ TOPLAMI	949	1.081	985	1.483	1.235	1.625	2.684	3.501	3.566	3.966
ANLAŞMALI ÜLKELER	104	146	80	81	80	171	188	75	89	85
DİĞER ÜLKELER	264	305	336	396	438	290	906	1.163	1.474	1.745
T O P L A M	1.317	1.532	1.401	1.960	1.753	2.086	3.778	4.739	5.129	5.796

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Sektörlere Göre İstihdam
(15 - 64 yaş)

Cetvel : 18

(Bin İdşi)

Sektörler	1976	1977	Paylar %	
			1976	1977
Tarım	8.680	9.100	59,92	61,56
Sanayi	1.844	1.857	12,73	12,56
İnşaat	591	547	4,08	3,70
Ticaret	774	639	5,34	4,32
Ulaştırma	663	497	4,58	3,36
Hizmetler	1.934	2.144	13,35	14,50
TOPLAM	14.486	14.784	100,00	100,00

Kaynak : 1976 yılı rakamları için 1977 Programı Tablo 220, 221,
1977 yılı rakamları DPT tahminidir.

Dış Ülkelere Gönderilen İşçiler

Cetvel : 19

Ülkeler	1973	1974	1975	1976	1977	Değişiklik 1976 - 1977
Batı Almanya	103.793	1.228	640	2.101	2.413	312
Avusturya	7.083	2.501	226	672	583	— 89
Avustralya	886	1.138	401	339	542	203
Birleşik Amerika	21	10	5	4	14	10
Hollanda	1.994	1.503	32	98	83	— 15
İsviçre	1.109	770	229	281	246	— 35
Fransa	17.544	10.577	25	6	15	9
İngiltere	116	113	98	27	30	3
Suudi Arabistan	4	—	251	1.832	4.722	2.890
Belçika	265	555	59	72	45	— 27
Danimarka	1.254	160	38	13	15	2
Libya	664	1.015	2.121	4.098	8.582	4.484
Diğerleri	1.087	641	294	1.015	1.794	779
TOPLAM	135.820	20.211	4.419	10.558	19.084	8.526

Kaynak : İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü.

Merkez Bankası — Başlıca İşlemler

Cetvel : 20

(Milyon TL.)

A K T İ F	1973	1974	1975	1976	1977	P A S İ F	1973	1974	1975	1976	1977
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ	28.556	22.303	14.961	15.991	9.742	TEDAVÜLDEKİ BANKNOTLAR	25.332	32.860	40.938	52.061	77.881
Altın mevcudu	2.049	2.049	2.049	2.049	2.087						
Döviz borçluları - Konv.	26.685	20.405	13.672	15.983	12.273						
Döviz alacaklıları - Konv. (—)	— 178	— 151	— 760	— 2.041	— 4.618						
KREDİLER	27.886	45.816	54.756	96.824	175.372						
Hazine - kısa vadeli avans	7.844	12.484	16.761	21.739	45.178	MEVDUAT	20.955	26.120	36.927	44.738	62.937
Katma bütç. idareler - Tekel	2.259	2.270	2.180	7.000	15.150	Bankalar mevduatı	18.552	23.226	34.241	39.230	56.383
Kamu İktisadi Teşebbüsleri	3.429	7.676	13.421	33.053	59.229	Mevduat karşılıkları	16.275	19.920	28.425	34.876	51.368
a) Toprak Mahsulleri Ofisi	2.700	6.700	6.000	12.200	18.575	Bankalar - yurtiçi	2.276	3.305	5.816	4.354	5.015
b) T. Şeker Fab. ları A.Ş.	729	976	1.371	3.577	5.974	Bankalar - yurtdışı	1	1	—	—	—
c) Devlet Yatırım Bankası	—	—	6.050	14.641	27.922	Resmî mevduat	1.424	1.210	1.680	2.274	3.035
d) Diğer	—	—	—	2.635	6.758	Diğer mevduat	979	1.684	1.006	3.234	3.519
Pamuk alımları-Sümerbank	695	1.094	64	880	746						
Tarım Satış Kooperatifleri	3.855	11.155	11.971	13.320	21.225	Diğer PASİF HESAPLAR	23.340	28.161	43.229	94.423	144.126
Tarım kredileri	2.501	2.949	790	2.531	3.871	Muhtelif depozitolar	1.227	978	1.923	11.499	46.533
Sanayi kredileri	1.204	1.534	3.094	6.682	13.986	Sermaye hesapları	2.447	3.751	4.653	5.910	7.140
Küçük Sanat	421	341	441	1.202	2.351	Diğerleri	19.666	23.432	36.653	77.014	90.453
İhracat kredileri	1.841	1.119	2.162	3.380	3.536						
Orta vadeli krediler	2.792	3.556	2.415	4.311	5.583						
Diğer krediler	1.045	1.638	1.457	2.726	4.517						
DİĞER AKTİF HESAPLAR	13.185	19.022	51.377	78.407	99.830						
Ziraat finansman	650	650	4.000	6.400	6.400						
Özel finansman	—	5.934	7.069	7.069	7.069						
İtfaya tâbi hesaplar	6.267	6.217	20.482	24.440	37.414						
Diğerleri	6.268	6.221	19.826	40.498	48.947						
TOPLAM	69.627	87.141	121.094	191.222	284.944	TOPLAM	69.627	87.141	121.094	191.222	284.944

Merkez Bankası - Banknot Emisyonu ve Başlıca Etkenleri (x)

Cetvel : 21

(Milyon TL.)

A K T İ F	Değişiklik					P A S İ F	Değişiklik				
	1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977		1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ	10.190	-6.253	-7.342	1.030	-6.249	TEDAVÜLDEKİ BANKNOTLAR	5.277	7.528	8.078	11.123	25.820
Altın mevcudu	205	—	—	—	38						
Döviz borçluları - Konv.	10.020	-6.280	-6.733	2.311	-3.710						
Döviz alacaklıları - Konv. (—)	— 35	27	— 609	-1.281	-2.577						
KREDİLER	8.352	17.930	8.940	42.068	78.548						
Hazine - kısa vadeli avans	375	4.640	4.277	4.978	23.439	MEVDUAT	4.292	5.165	10.807	7.811	18.199
Katma bütç. idareler - Tekel	509	11	— 90	4.820	8.150	Bankalar mevduatı	3.851	4.674	11.015	4.989	17.153
Kamu İktisadi Teşebbüsleri	— 630	4.247	5.745	19.632	26.176	Mevduat karşılıkları	4.248	3.645	8.505	6.451	16.492
a) Toprak Mahsulleri Ofisi	— 650	4.000	— 700	6.200	6.375	Bankalar - yurtiçi	— 398	1.029	2.511	-1.462	661
b) T. Şeker Fab. ları A.Ş.	20	247	395	2.206	2.397	Bankalar - yurtdışı	1	—	— 1	—	—
c) Devlet Yatırım Bankası	—	—	6.050	8.591	13.281	Resmî mevduat	89	— 214	470	594	761
d) Diğer	—	—	—	2.635	4.123	Diğer mevduat	352	705	— 678	2.228	285
Pamuk alımları-Sümerbank	268	399	-1.030	816	— 134						
Tarım Satış Kooperatifleri	2.541	7.300	816	1.349	7.905	DİĞER PASİF HESAPLAR	5.590	4.821	15.068	51.194	49.703
Tarım kredileri	535	448	-2.159	1.741	1.340	Muhtelif depozitolar	— 142	— 249	945	9.576	35.034
Sanayi kredileri	669	330	1.560	3.588	7.304	Sermaye hesapları	1.164	1.304	902	1.257	1.230
Küçük sanat	22	— 80	100	761	1.149	Diğerleri	4.568	3.766	13.221	40.361	13.439
İhracat kredileri	1.157	— 722	1.043	1.218	156						
Orta vadeli krediler	2.296	764	-1.141	1.896	1.272						
Diğer krediler	610	593	— 181	1.269	1.791						
DİĞER AKTİF HESAPLAR	-3.383	5.837	32.355	27.030	21.423						
Ziraat finansman	—	—	3.350	2.400	—						
Özel finansman	—	5.934	1.135	—	—						
İtfaya tâbi hesaplar	— 49	— 50	14.265	3.958	12.974						
Diğerleri	-3.334	— 47	13.605	20.672	8.449						
TOPLAM	15.159	17.514	33.953	70.128	93.722	TOPLAM	15.159	17.514	33.953	70.128	93.722

(x) Aktif hesaplardaki azalışlar banknot emisyonunu eksiltici, artışlar ise çoğaltıcı yönde etkiler. Pasif hesaplardaki azalışlar banknot emisyonunu çoğaltıcı, artışlar ise eksiltici yönde etkiler.

Merkez Bankası - Krediler ve Dağılımı

(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976	1977	Değişiklik				
						1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
Hazine - kısa vadeli avans	7.844	12.484	16.761	21.739	45.178	375	4.640	4.277	4.978	23.439
Katma bütçeli idareler - Tekel	2.259	2.270	2.180	7.000	15.150	509	11	— 90	4.820	8.150
Kamu İktisadi Teşebbüsleri	3.429	7.676	13.421	33.053	59.229	—630	4.247	5.745	19.632	26.176
Toprak Mahsulleri Ofisi	2.700	6.700	6.000	12.200	18.575	—650	4.000	—700	6.200	6.375
T. Şeker Fabrikaları A. Ş.	729	976	1.371	3.577	5.974	20	247	395	2.206	2.397
Sınai senetler	695	942	1.371	3.577	5.974	20	247	429	2.206	2.397
Zirai senetler	34	34	—	—	—	—	—	— 34	—	—
Devlet Yat. Bankası aracılığıyla	—	—	6.050	14.641	27.922	—	—	6.050	8.591	13.281
Haz. Kef. haiz bonolar	—	—	4.158	10.224	16.397	—	—	4.158	6.066	6.173
Tahvil üzerine avans	—	—	1.892	4.417	11.525	—	—	1.892	2.525	7.108
Diğer	—	—	—	2.635	6.758	—	—	—	2.635	4.123
Çaykur	—	—	—	1.298	3.260	—	—	—	1.298	1.962
Et - Balık Kurumu	—	—	—	1.100	2.200	—	—	—	1.100	1.100
Süt End. Kurumu	—	—	—	237	498	—	—	—	237	261
Sümerbank	—	—	—	—	800	—	—	—	—	800
Pamuk alımları - Sümerbank	695	1.094	64	880	746	268	399	—1.030	816	—134
Tarım Satış Kooperatifleri	3.855	11.155	11.971	13.320	21.225	2.541	7.300	816	1.349	7.905
Tarım kredileri	2.501	2.949	790	2.531	3.871	535	448	—2.159	1.741	1.340
Tarım Kredi Kooperatifleri	2.441	2.885	724	2.299	3.262	523	444	—2.161	1.575	963
Diğer tarım kredileri	60	64	66	232	609	12	4	2	166	377
Sanayi kredileri	1.204	1.534	3.094	6.682	13.986	669	330	1.560	3.588	7.304
Normal sanayi senetleri	992	1.268	1.545	4.472	7.492	677	276	277	2.927	3.020
Belgeli ihracat	136	266	467	2.210	4.005	97	130	201	1.743	1.795
Diğer sanayi	76	—	1.082	—	2.489	—105	— 76	1.082	—1.082	2.489
Küçük sanat	421	341	441	1.202	2.351	22	— 80	100	761	1.149
İhracat kredileri	1.841	1.119	2.162	3.380	3.536	1.157	—722	1.043	1.218	156
İhracat satış finansmanı	704	347	1.240	2.073	2.649	406	—357	893	833	576
İhracat hazırlık finansmanı	99	77	35	56	71	59	— 22	— 42	21	15
Vesikalı teminat ve iştirak senetleri	34	27	29	55	86	27	— 7	2	26	31
Tütün finansmanı	1.004	668	858	1.196	730	665	—336	190	338	—466
Orta vadeli krediler	2.792	3.556	2.415	4.311	5.583	2.296	764	—1.141	1.896	1.272
Sınai	2.753	3.324	2.278	4.124	5.491	2.257	571	—1.046	1.846	1.367
Tarımsal	39	232	137	187	92	39	193	— 95	50	— 95
Diğer krediler	1.045	1.638	1.457	2.726	4.517	610	593	—181	1.269	1.791
Normal ticari krediler	365	1.060	1.154	805	660	240	695	94	—349	—145
Tahvil üzerine avanslar	445	370	135	1.816	3.838	398	— 75	—235	1.681	2.022
Bankalar Tasfiye Fonu	235	208	168	105	18	— 28	— 27	— 40	— 63	— 86
GENEL TOPLAM	27.886	45.816	54.756	96.824	175.372	8.352	17.930	8.940	42.068	78.548

Altın Mevcudu ve Dağılışı

Cetvel : 23

(Ton)

	1973	1974	1975	1976	1977
MİLLETLERARASI AYARLI	108	108	108	108	110
SİKKE VE DÜŞÜK AYARLI	3	3	3	3	3
TOPLAM	111	111	111	111	113

Altın ve Döviz Durumu

Cetvel : 24

(Milyon \$)

	1973	1974	1975	1976	1977
ALTIN MEVCUDU (Milletlerarası ayarlı)	+ 147	+ 147	+ 147	+ 147	+ 149
DÖVİZ BORÇLULARI (Konvertibl)	+1.906	+1.473	+ 911	+ 968	+ 638
DÖVİZ ALACAKLILARI (Konvertibl)	— 13	— 11	— 51	— 124	— 240
ALTIN VE DÖVİZ DURUMU	2.040	1.609	1.007	991	547

Altın ve Döviz Durumu

Cetvel : 25

(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976	1977
ALTIN MEVCUDU (Milletlerarası ayarlı)	+ 2.049	+ 2.049	+ 2.049	+ 2.049	+ 2.087
DÖVİZ BORÇLULARI (Konvertibl)	+26.685	+20.405	+13.672	+15.983	+12.273
DÖVİZ ALACAKLILARI (Konvertibl)	— 178	— 151	— 760	— 2.041	— 4.618
ALTIN VE DÖVİZ DURUMU	28.556	22.303	14.961	15.991	9.742

Diğer Altın ve Döviz Hesapları

Cetvel : 26

(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976	1977
ALTIN (Meskûk ve düşük ayarlı)	60	61	61	61	61
BORÇLU DÖVİZ HESAPLARI	1.981	1.550	1.704	5.140	1.830
Hariçteki muhabirler	278	152	209	345	356
Diğer döviz hesapları	1.703	1.398	1.495	4.795	1.474
ALACAKLI DÖVİZ HESAPLARI	17.303	20.059	33.063	68.925	76.817
Hariçteki muhabirler	199	320	437	218	151
Diğer döviz hesapları	17.104	19.739	32.626	68.707	76.666

Merkez Bankası - Mevduat ve Dağılımı

Cetvel : 27

(Milyon TL)

	1973	1974	1975	1976	1977	Değişiklik				
						1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
KAYDI PARA	742	1.432	700	467	789	297	690	— 732	—233	322
BANKALAR	18.552	23.226	34.241	39.230	56.383	3.851	4.674	11.015	4.989	17.153
Mevduat karşılıkları	16.275	19.920	28.425	34.876	51.368	4.248	3.645	8.505	6.451	16.492
Bankalar - yurtiçi	2.276	3.305	5.816	4.354	5.015	—398	1.029	2.511	—1.462	661
Bankalar - yurtdışı	1	1	—	—	—	1	—	— 1	—	—
RESMİ MEVDUAT	1.424	1.210	1.680	2.274	3.035	89	—214	470	594	761
Genel - katma bütçeli idareler	809	786	1.061	1.677	1.709	—160	— 23	275	616	32
Kamu ekonomik teşebbüsleri	71	89	179	62	367	6	18	90	—117	305
Diğerleri	544	335	440	535	959	243	—209	105	95	424
MUHTELİF (Kaydı para hariç)	207	224	279	380	343	57	17	55	101	— 37
MİLLETLERARASI KURUMLAR VE DIŞ YARDIM KARŞILIKLARI	30	28	27	2.387	2.387	— 2	— 2	— 1	2.360	—
TOPLAM	20.955	26.120	36.927	44.738	62.937	4.292	5.165	10.807	7.811	18.199

Bankalar — Başlıca İşlemler (x)

(Milyon TL.)

A K T İ F	1973	1974	1975	1976	1977	P A S İ F	1973	1974	1975	1976	1977
KASA	5.018	7.142	8.561	10.300	16.713	MEVDUAT	80.392	99.068	132.374	162.845	213.401
Banknot	5.004	7.116	8.542	10.280	16.693	Tevdiat parası	49.086	62.462	84.865	108.572	146.532
Ufaklık para	14	26	19	20	20	Vadesiz ticari mevduat	16.030	22.631	32.095	44.977	62.819
MERKEZ B.NDA SERBEST TEVDİAT (2)	2.277	3.306	5.816	4.354	5.015	Vadesiz tasarruf mevdu.	33.056	39.831	52.770	63.595	83.713
MEVDUAT KARŞILIKLARI	17.662	21.357	29.808	36.368	52.860	Diğer mevduat (1)	31.306	36.606	47.509	54.273	66.869
Merkez Bankasında (2)	16.275	19.920	28.425	34.876	51.368	MERKEZ B. REESKONT - AVANS (2)	14.119	23.178	22.226	34.927	55.796
Devlet Yatırım Bankasında	1.387	1.437	1.383	1.492	1.492	T.C. Ziraat Bankası	6.296	14.044	12.701	15.669	24.634
KREDİLER	75.068	95.749	138.953	183.762	231.451	Tarım Kredi Koop.leri	2.441	2.885	724	2.299	3.262
İhtisas kredileri	23.653	35.574	46.953	55.502	72.211	Tarım Satış Koop.leri	3.855	11.155	11.971	13.320	21.225
Sanayi bankaları	3.763	4.253	5.232	6.385	8.504	Üreticiyi güçlendirme	—	4	6	50	147
T. Sınai Kal. B.	2.881	3.243	4.029	5.091	7.000	T. Halk B. - Küçük sanat	421	341	441	1.202	2.351
Sınai Yat. ve Kr. B.	882	1.010	1.203	1.294	1.504	Diğerleri - bütün bankalar	7.402	8.793	9.084	18.056	28.811
Küçük sanat - Halk B.	1.972	2.533	3.940	6.293	9.516	Sanayi	1.899	2.628	3.158	7.562	14.732
Tarım kredileri - Ziraat B.	14.267	24.798	33.249	37.423	47.715	Tarım - bölge bankaları	60	60	60	182	462
Tarım Kredi Koop.leri	2.739	2.955	3.236	4.148	5.192	İhracat	1.841	1.119	2.162	3.380	3.536
Tarım Satış Koop.leri	5.957	14.868	21.799	22.530	28.695	İç ticaret	810	1.430	1.289	2.621	4.498
Doğrudan doğ. üreticiye	5.571	6.975	8.214	10.745	13.828	Orta vadeli	2.792	3.556	2.415	4.311	5.583
İpotek karşılığı krediler	3.651	3.990	4.532	5.401	6.476	ZİRAİ FİNANSMAN	650	650	4.000	6.400	6.400
Konut inşaatı	1.884	2.011	2.225	2.533	3.144	KALAN (3)	11.763	12.167	34.360	47.132	54.363
Afetler için	988	1.069	1.185	1.394	1.561						
Turizm	203	311	382	537	741						
Ticari nitelikte	576	599	740	937	1.030						
Genel krediler	51.415	60.175	92.000	128.260	159.240						
TAHVİLLER VE İŞTİRAKLER	6.899	7.509	9.822	16.520	23.921						
TOPLAM	106.924	135.063	192.960	251.304	329.960	TOPLAM	106.924	135.063	192.960	251.304	329.960

NOTLAR : (x) Bankalardan alınan ayrıntılı bilgiler geciktiğinden bu cetvel 1977 yılı için ancak geçici ve yaklaşık başlıca işlemleri kapsamaktadır.

(1) Diğer mevduat, vadesiz ve vadeli resmi mevduat ile vadeli ticaret ve tasarruf mevduatı rakamlarını kapsar.

(2) Merkez Bankasındaki bankalar serbest tevdiatı ve mevduat karşılıkları ile reeskont ve avans rakamları, Merkez Bankası yıl sonu bilançolarından alınmıştır.

(3) Bu rakamlar bankaların bilanço toplamalarına göre hesaplanmış değildir; tabloda gösterilmiş olan aktif ve pasif hesaplar toplamaları arasındaki farktır. Bankaların 1977 yılı bilançoları bu cetvelin düzenlendiği tarihte elde edilememiştir.

Bankalar —Başlıca İşlemler — Değişiklik (x)

(Milyon TL.)

A K T İ F	1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977	P A S İ F	1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
KASA	600	2.124	1.419	1.739	6.413	MEVDUAT	17.398	18.676	33.306	30.471	50.556
Banknot	599	2.112	1.426	1.738	6.413	Tevdiat parası	12.256	13.376	22.403	23.707	37.960
Ufaklık para	1	12	— 7	1	—	Vadesiz ticari mevduat	4.129	6.601	9.464	12.882	17.842
MERKEZ B.NDA SERBEST TEVDİAT (2)	— 397	1.029	2.510	—1.462	661	Vadesiz tasarruf mevdu.	8.127	6.775	12.939	10.825	20.118
MEVDUAT KARŞILIKLARI	4.303	3.695	8.451	6.560	16.492	Diğer mevduat (1)	5.142	5.300	10.903	6.764	12.596
Merkez Bankasında (2)	4.248	3.645	8.505	6.451	16.492	MERKEZ B. REESKONT - AVANS (2)	8.126	9.059	— 952	12.701	20.869
Devlet Yatırım Bankasında	55	50	— 54	109	—	T.C. Ziraat Bankası	3.064	7.748	—1.343	2.968	8.965
KREDİLER	19.075	20.681	43.204	44.809	47.689	Tarım Kredi Koop.leri	523	444	—2.161	1.575	963
İhtisas kredileri	6.329	11.921	11.379	8.549	16.709	Tarım Satış Koop.leri	2.541	7.300	816	1.349	7.905
Sanayi bankaları	975	490	979	1.153	2.119	Üreticiyi güçlendirme	—	4	2	44	97
T. Sınai Kal. B.	845	362	786	1.062	1.909	T. Halk B. - Küçük sanat	22	— 80	100	761	1.149
Sınai Yat. ve Kr. B.	130	128	193	91	210	Diğerleri - bütün bankalar	5.040	1.391	291	8.972	10.755
Küçük sanat - Halk B.	434	561	1.407	2.353	3.223	Sanayi	937	729	530	4.404	7.170
Tarım kredileri - Ziraat B.	4.489	10.531	8.451	4.174	10.292	Tarım - bölge bankaları	12	—	—	122	280
Tarım Kredi Koop.leri	313	216	281	912	1.044	İhracat	1.157	— 722	1.043	1.218	156
Tarım Satış Koop.leri	2.537	8.911	6.931	731	6.165	İç ticaret	638	620	— 141	1.332	1.877
Doğrudan doğ. üreticiye	1.639	1.404	1.239	2.531	3.083	Orta vadeli	2.296	764	—1.141	1.896	1.272
İpotek karşılığı krediler	431	339	542	869	1.075	ZİRAİ FİNANSMAN	—	—	3.350	2.400	—
Konut inşaatı	157	127	214	308	611	KALAN (3)	—2.060	404	22.193	12.772	7.231
Afetler için	175	81	116	209	167						
Turizm	29	108	71	155	204						
Ticari nitelikte	70	23	141	197	93						
Genel krediler	12.746	8.760	31.825	36.260	30.980						
TAHVİLLER VE İŞTİRAKLER	— 117	610	2.313	6.698	7.401						
TOPLAM	23.464	28.139	57.897	58.344	78.656	TOPLAM	23.464	28.139	57.897	58.344	78.656

NOT : (x) Bu cetveldeki notlar için 28 sayılı cetvelin açıklamaları geçerlidir.

Bankalar — Krediler ve Dağılımı

Cetvel : 30

(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1 9 7 6		1977
				Ekim	Aralık	Ekim
ÜRETİM SEKTÖRÜ	33.017	41.461	52.802	64.894	71.770	87.048
Sanayi	21.067	26.995	34.879	42.579	46.985	57.442
Sanayi bankaları	3.763	4.253	5.232	6.302	6.385	8.206
Diğer bankalar	17.304	22.742	29.647	36.277	40.600	49.236
Madencilik - diğer bankalar	716	981	664	998	1.533	1.647
Tarım	9.262	10.952	13.319	15.426	16.959	18.939
Tarım Kredi Kooperatifleri	2.739	2.955	3.236	3.332	4.148	4.223
Diğer üreticiler	6.523	7.997	10.083	12.094	12.811	14.716
Küçük san'at, esnaf	1.972	2.533	3.940	5.891	6.293	9.020
KONUT - BAYINDIRLIK SEKTÖRÜ	7.180	7.262	9.798	12.962	14.332	17.773
Konut inşaatı	1.884	2.017	2.225	2.278	2.533	2.792
Mahalli idareler	2.954	3.404	4.494	4.542	4.953	6.252
Afetler için	988	1.069	1.185	1.331	1.394	1.535
Diğer inşaat	1.354	772	1.894	4.811	5.452	7.194
KAMU MALİ SEKTÖRÜ	61	36	1	6	1	98
DAĞITIM SEKTÖRÜ	20.539	31.946	48.236	49.923	56.885	63.697
İhracat	9.088	18.042	27.464	26.202	29.177	31.963
Tarım Satış Kooperatifleri	5.957	14.868	21.799	20.147	22.530	25.046
Diğer ihracat kredileri	3.131	3.174	5.665	6.055	6.647	6.917
Turizm	203	563	518	666	717	917
İthalat	4.230	4.009	6.236	7.529	8.610	9.207
İç ticaret	7.018	9.332	14.018	15.526	18.381	21.610
SEKTÖRE DAĞITILAMAYAN	14.271	15.044	28.116	38.356	40.774	47.261
25 binden az krediler	1.914	2.088	2.437	2.439	2.432	2.775
İpotekli ticari krediler	576	599	740	807	937	998
Diğerleri	11.781	12.357	24.939	35.110	37.405	43.488
KREDİLER GENEL TOPLAMI	75.068	95.749	138.953	166.141	183.762	215.877

Bankalar — Krediler ve Dağılımı — Mutlak Pay (%)

Cetvel : 31

[illegible]

Bankaların Hesap Durumu Özeti

Cetvel : 32

(Milyon TL.)

	1973	1974	1972	1 9 7 6		1977
				Kasım	Aralık	Kasım
AKTİF HESAPLAR	149.890	190.960	252.193	357.684	333.453	505.581
KASA	5.018	7.142	8.561	6.948	10.300	12.702
Banknot	5.004	7.116	8.542	6.929	10.280	12.687
Ufaklık para	14	26	19	19	20	15
MERKEZ BANKASI SERBEST TEV.	2.603	3.545	6.681	3.032	4.719	4.373
KANUNİ KARŞILIKLAR KASASI	18.276	22.026	30.649	36.481	37.495	50.643
Mevduat karşılığı (Merkez Bankası)	16.275	19.920	28.425	34.021	34.876	46.902
Mevduat karşılığı (D. Y. B.)	1.387	1.437	1.383	1.371	1.492	2.305
Diğer kanuni karşılıklar	614	669	841	1.089	1.127	1.436
TAHVİLLER CÜZDANI	3.287	3.020	4.277	9.405	9.569	13.880
Devlet tahvil, ve Hazine plas. bono.	3.202	2.900	4.099	9.255	9.421	13.814
Devlet Yatırım Bankası	35	42	25	27	24	19
Belediyeler	22	20	16	15	13	14
Diğer tahviller	28	58	137	108	111	33
İŞTİRAKLER VE HİSSE SENETLERİ	3.612	4.489	5.545	6.729	6.951	8.330
KREDİLER	75.068	95.749	138.953	172.689	183.762	219.005
SABİT DEĞERLER	4.982	6.177	7.788	9.708	9.884	12.420
ZARAR	666	740	2.236	—	2.720	—
MUHTELİF AKTİFLER	36.378	48.072	47.503	112.692	68.053	184.228
PASİF HESAPLAR	149.890	190.960	252.193	357.684	333.453	505.581
MEVDUAT	80.392	99.068	132.374	144.540	162.845	194.497
Ticari mevduat - vadesiz	16.030	22.631	32.095	35.545	44.977	52.568
Ticari mevduat - vadeli	186	205	279	391	380	889
Tasarruf mevduatı - vadesiz	33.056	39.831	52.770	57.272	63.595	76.331
Tasarruf mevduatı - vadeli	20.622	24.773	30.096	31.971	33.814	36.811
Resmi - vadesiz, vadeli	10.498	11.628	17.134	19.361	20.079	27.898
MERKEZ BANKASINDAN AVANS	14.119	23.178	22.226	35.754	34.927	50.560
TEDAVÜLDEKİ TAHVİLLER	375	386	767	825	833	1.303
TAAHHÜTLER	7.852	9.369	15.361	22.653	22.877	28.248
Devlet Yatırım Bankası	3.814	4.918	6.158	9.243	9.446	12.515
Genel bütçeli idareler	628	683	1.261	2.105	2.264	3.160
Sosyal sigorta kurumları	254	249	234	227	226	249
Mahalli idareler	3	2	2	2	—	—
İktisadi Devlet teşebbüsleri	3	2	2	2	—	1
Zirai finansman	650	650	4.000	6.400	6.400	6.400
Yurtiçi ve dışı taahhütler	2.500	2.865	3.704	4.674	4.541	5.923
SERMAYE HESAPLARI	14.336	16.002	19.727	19.655	23.902	23.516
Ödenmiş sermaye	9.953	10.741	12.992	13.947	14.229	15.359
İhtiyat ve karşılıklar	3.233	3.983	4.938	5.708	6.492	8.157
Kâr	1.150	1.278	1.797	—	3.181	—
MUHTELİF PASİF HESAPLAR	32.816	42.957	61.738	134.257	88.069	207.457

Para - Banka Sistemi - Başlıca Toplam Kaynaklar ve Kullanımı (x)

Cetvel : 33

(Milyon TL.)

A K T İ F	1973	1974	1975	1976	1977	P A S İ F	1973	1974	1975	1976	1977
KASA	5.082	7.206	8.627	10.365	16.776	BANKNOT EMİSYONU	25.332	32.860	40.938	52.061	77.881
Banknot	5.004	7.116	8.542	10.280	16.693	Bilfiil tedavülde	20.328	25.744	32.396	41.781	61.188
Ufaklık para	78	90	85	85	83	Banka kasalarında	5.004	7.116	8.542	10.280	16.693
MEVDUAT KARŞILIĞI	17.662	21.357	29.808	36.368	52.860	UFAKLIK PARA EMİSYONU	450	497	594	770	883
Merkez Bankasında	16.275	19.920	28.425	34.876	51.368	Bilfiil tedavülde	372	407	509	685	800
Devlet Yatırım Bankasında	1.387	1.437	1.383	1.492	1.492	Banka kasalarında	78	90	85	85	83
KREDİ HACMİ	88.835	118.387	171.483	245.659	351.027	VADESİZ MEVDUAT	49.828	63.894	85.565	109.039	147.321
Merkez B. - dolaysız kredi.	13.767	22.638	32.530	61.897	119.576	Vadesiz ticari mevduat	16.030	22.631	32.095	44.977	62.819
Banka kredileri	75.068	95.749	138.953	183.762	231.451	Vadesiz tasarruf mevduatı	33.056	39.831	52.770	63.595	83.713
Kendi kaynaklarından	60.949	72.571	116.727	148.835	175.655	Merkez Bankası kaydı	742	1.432	700	467	789
Merkez B. kaynağından	14.119	23.178	22.226	34.927	55.796	DİĞER MEVDUAT (1)	32.967	38.068	49.495	59.314	72.634
TAHVİLLER ve İŞTİRAKLER	6.961	7.570	9.883	16.581	23.981	İTHALÂT TEMİNATI	1.227	978	1.923	11.499	46.533
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ	28.556	22.303	14.961	15.991	9.742	KALAN (2)	37.292	40.526	56.247	92.281	109.134
Altın mevcudu	2.049	2.049	2.049	2.049	2.087						
Döviz rezervi	26.507	20.254	12.912	13.942	7.655						
TOPLAM	147.096	176.823	234.762	324.964	454.386	TOPLAM	147.096	176.823	234.762	324.964	454.386

NOTLAR : (x) 1977 için geçici ve yaklaşık rakamlar. Bu cetvele bankaların birbirleri ile Merkez Bankası arasındaki hesaplar dahil değildir; Hazine-
ce çıkarılan ufaklık para dahildir. Para - banka sistemi : Merkez Bankası ile bankaları ve ufaklık para dolayısıyla Hazine'yi kapsar.

(1) Diğer mevduat; Merkez Bankasındaki bankalar mevduatı ve kaydı mevduat dışında kalan mevduat ile bankalardaki vadesiz ve vadeli
resmî mevduatı, vadeli ticari ve tasarruf mevduatı rakamlarını kapsar.

(2) Bu rakamlar bankaların bilanço toplamlarına göre hesaplanmış değildir; tabloda gösterilmiş olan aktif ve pasif hesaplar toplamaları ara-
sındaki farktır. Bankaların 1977 yılı bilançoları bu cetvelin düzenlendiği tarihte elde edilememiştir.

Para - Banka Sistemi - Başlıca Toplam Kaynaklar ve kullanımı - Değişiklik (x)

Cetvel : 34

(Milyon TL.)

A K T İ F	1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977	P A S İ F	1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
KASA	600	2.124	1.421	1.738	6.411	BANKNOT EMİSYONU	5.277	7.528	8.078	11.123	25.820
Banknot	599	2.112	1.426	1.738	6.413	Bilfiil tedavülde	4.678	5.416	6.652	9.385	19.407
Ufaklık para	1	12	— 5	—	— 2	Banka kasalarında	599	2.112	1.426	1.738	6.413
MEVDUAT KARŞILIĞI	4.303	3.695	8.451	6.560	16.492	UFAKLIK PARA EMİSYONU	45	47	97	176	113
Merkez Bankasında	4.248	3.645	8.505	6.451	16.492	Bilfiil tedavülde	44	35	102	176	115
Devlet Yatırım Bankasında	55	50	— 54	109	—	Banka kasalarında	1	12	— 5	—	— 2
KREDİ HACMİ	19.301	29.552	53.096	74.176	105.368	VADESİZ MEVDUAT	12.553	14.066	21.671	23.474	38.282
Merkez B. - dolaysız kredi.	226	8.871	9.892	29.367	57.679	Vadesiz ticari mevduat	4.129	6.601	9.464	12.882	17.842
Banka kredileri	19.075	20.681	43.204	44.809	47.689	Vadesiz tasarruf mevduatı	8.127	6.775	12.939	10.825	20.118
Kendi kaynaklarından	10.949	11.622	44.156	32.108	26.820	Merkez Bankası kaydı	297	690	— 732	— 233	322
Merkez B. kaynağından	8.126	9.059	— 952	12.701	20.869						
TAHVİLLER ve İŞTİRAKLER	— 117	609	2.313	6.698	7.400	DİĞER MEVDUAT (1)	5.286	5.101	11.427	9.819	13.320
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ	10.190	— 6.253	— 7.342	1.030	— 6.249	İTHALÂT TEMİNATI	— 142	— 249	945	9.576	35.034
Altın mevcudu	205	—	—	—	38						
Döviz rezervi	9.985	— 6.253	— 7.342	1.030	— 6.287	KALAN (2)	11.258	3.234	15.721	36.034	16.853
TOPLAM	34.277	29.727	57.939	90.202	129.422	TOPLAM	34.277	29.727	57.939	90.202	129.422

(x) Bu cetveldeki notlar için 33 sayılı cetvelin açıklamaları geçerlidir.

Para - Banka Sistemi — Kredi Hacmi ve Dağılımı (x)

Cetvel : 35

(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976	1977	Değişiklik				
						1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
BANKA KREDİLERİ	75.068	95.749	138.953	183.762	231.451	19.075	20.681	43.204	44.809	47.689
İhtisas kredileri	23.653	35.574	46.953	55.502	72.211	6.329	11.921	11.379	8.549	16.709
Sanayi bankaları	3.763	4.253	5.232	6.385	8.504	975	490	979	1.153	2.119
T. Sınai Kal. Bankası	2.881	3.243	4.029	5.091	7.000	845	362	786	1.062	1.909
Sınai Yat. ve Kr. B.	882	1.010	1.203	1.294	1.504	130	128	193	91	210
Küçük san'at — Halk B.	1.972	2.533	3.940	6.293	9.516	434	561	1.407	2.353	3.223
Kendi kaynaklarından	1.551	2.192	3.499	5.091	7.165	412	641	1.307	1.592	2.074
Merkez Bankası kay.	421	341	441	1.202	2.351	22	-80	100	761	1.149
Tarım — Ziraat Bankası	14.267	24.798	33.249	37.423	47.715	4.489	10.531	8.451	4.174	10.292
Kendi kaynaklarından	7.971	10.754	20.548	21.754	23.081	1.425	2.783	9.794	1.206	1.327
Merkez B. kaynaklar.	6.296	14.044	12.701	15.669	24.634	3.064	7.748	-1.343	2.968	8.965
İpotek karşılığı krediler	3.651	3.990	4.532	5.401	6.476	431	339	542	869	1.075
Konut inşaatı	1.884	2.011	2.225	2.533	3.144	157	127	214	308	611
Afetler için	988	1.069	1.185	1.394	1.561	175	81	116	209	167
Turizm	203	311	382	537	741	29	108	71	155	204
Ticari nitelikte	576	599	740	937	1.030	70	23	141	197	93
Genel krediler	51.415	60.175	92.000	128.260	159.240	12.746	8.760	31.825	36.260	30.980
Kendi kaynaklarından	44.013	51.382	82.916	110.204	130.429	7.706	7.369	31.534	27.288	20.225
Merkez Bankası kaynağı.	7.402	8.793	9.084	18.056	28.811	5.040	1.391	291	8.972	10.755
Kısa vadeli krediler	4.610	5.237	6.669	13.745	23.228	2.744	627	1.432	7.076	9.483
Sanayi kredileri	1.899	2.628	3.158	7.562	14.732	937	729	530	4.404	7.170
Tarım — bölge bank.	60	60	60	182	462	12	—	—	122	280
İhracat kredileri	1.841	1.119	2.162	3.380	3.536	1.157	-722	1.043	1.218	156
İç ticaret kredileri	810	1.430	1.289	2.621	4.498	638	620	-141	1.332	1.877
Orta vadeli krediler	2.792	3.556	2.415	4.311	5.583	2.296	764	-1.141	1.896	1.272
MERKEZ BANKASI — DOLAYSIZ	13.767	22.638	32.530	61.897	119.576	226	8.871	9.892	29.367	57.679
Hazine - Kısa vadeli avans	7.844	12.484	16.761	21.739	45.178	375	4.640	4.277	4.978	23.439
Katma Bütçeli İdareler-Tekel	2.259	2.270	2.180	7.000	15.150	509	11	90	4.820	8.150
Kamu iktisadi teş. leri	3.429	7.676	13.421	33.053	59.229	— 630	4.247	5.745	19.632	26.176
Toprak Mahsulleri Ofisi	2.700	6.700	6.000	12.200	18.575	— 650	4.000	— 700	6.200	6.375
Şeker Şirketi	729	976	1.371	3.577	5.974	20	247	395	2.206	2.397
Devlet Yatırım Bankası	—	—	6.050	14.641	27.922	—	—	6.050	8.591	13.281
Diğer	—	—	—	2.635	6.758	—	—	—	2.635	4.123
Bankalar Tasfiye Fonu	235	208	168	105	19	— 28	— 27	— 40	— 63	— 86
KREDİ HACMİ TOPLAMI	88.835	118.387	171.483	245.659	351.027	19.301	29.552	53.096	74.176	105.368

(x) Bankalar açısından 1977 sonu rakamları geçici ve yaklaşıktır.

	1973	1974	1975	1976	1977	Değişiklik				
						1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
PARA HACMİ	70.528	90.045	118.470	151.505	209.309	17.275	19.517	28.425	33.035	57.804
Banknot ve ufaklık para	20.700	26.151	32.905	42.466	61.988	4.722	5.451	6.754	9.561	19.522
Banknot	20.328	25.744	32.396	41.781	61.188	4.678	5.416	6.652	9.385	19.407
Ufaklık para	372	407	509	685	800	44	35	102	176	115
Tevdiat parası - vadesiz	49.828	63.894	85.565	109.039	147.321	12.553	14.066	21.671	23.474	38.282
Ticari mevduat	16.030	22.631	32.095	44.977	62.819	4.129	6.601	9.464	12.882	17.842
Tasarruf mevduatı	33.056	39.831	52.770	63.595	83.713	8.127	6.775	12.939	10.825	20.118
Merkez Bankası - kaydı	742	1.432	700	467	789	297	690	— 732	— 233	322
PARA BENZERİ LİKİDİTELER	32.967	38.068	49.495	59.314	72.634	5.286	5.101	11.427	9.819	13.320
Bankalarda	31.306	36.606	47.509	54.273	66.869	5.142	5.300	10.903	6.764	12.596
Merkez Bankasında	1.661	1.462	1.986	5.041	5.765	144	— 199	524	3.055	724
BAĞLI DEĞERLER	6.309	8.184	10.550	21.864	63.309	458	1.875	2.366	11.314	41.445
Kasalarda banknot + ufaklık para	5.082	7.206	8.627	10.365	16.776	600	2.124	1.421	1.738	6.411
İthalat teminatı	1.227	978	1.923	11.499	46.533	— 142	— 249	945	9.576	35.034
FARK (1)	37.292	40.526	56.247	92.281	109.134	11.258	3.234	15.721	36.034	16.853
T O P L A M	147.096	176.823	234.762	324.964	454.386	34.277	29.727	57.939	90.202	129.422
KREDİ HACMİ	88.835	118.387	171.483	245.659	351.027	19.301	29.552	53.096	74.176	105.368
Merkez Bankası - dolaysız krediler	13.767	22.638	32.530	61.897	119.576	226	8.871	9.892	29.367	57.679
Banka kredileri	75.068	95.749	138.953	183.762	231.451	19.075	20.681	43.204	44.809	47.689
Kendi kaynaklarından	60.949	72.571	116.727	148.835	175.655	10.949	11.622	44.156	32.108	26.820
Merkez Bankası kaynaklarından	14.119	23.178	22.226	34.927	55.796	8.126	9.059	— 952	12.701	20.869
TAHVİLLER VE İŞTİRAKLER	6.961	7.570	9.883	16.581	23.981	— 117	609	2.313	6.698	7.400
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ	28.556	22.303	14.961	15.991	9.742	10.190	— 6.253	— 7.342	1.030	— 6.249
Altın mevcudu	2.049	2.049	2.049	2.049	2.087	205	—	—	—	38
Döviz rezervi	26.507	20.254	12.912	13.942	7.655	9.985	— 6.253	— 7.342	1.030	— 6.287
BAĞLI DEĞERLER	22.744	28.563	38.435	46.733	69.636	4.903	5.819	9.872	8.298	22.903
Kasalarda banknot + ufaklık para	5.082	7.206	8.627	10.365	16.776	600	2.124	1.421	1.738	6.411
Mevduat karşılıkları	17.662	21.357	29.808	36.368	52.860	4.303	3.695	8.451	6.560	16.492
Merkez Bankasında	16.275	19.920	28.425	34.876	51.368	4.248	3.645	8.505	6.451	16.492
Devlet Yatırım Bankasında	1.387	1.437	1.383	1.492	1.492	55	50	— 54	109	—

NOTLAR : (x) Bankalar açısından 1977 yılı sonu rakamları geçici ve yaklaşıktır.

(1) Bu rakamlar bankaların bilanço toplamalarına göre hesaplanmış değildir; tabloda gösterilmiş olan aktif ve pasif hesaplar toplamaları arasındaki farktır. Bankaların 1977 yılı bilançoları bu cetvelin düzenlendiği tarihte elde edilememiştir.

Para - Banka Sistemi - Para Hacmi - Para - Banka Kurumları ve Dağılımı (x)

Cetvel : 37

(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976	1977	Değişiklik				
						1972 1973	1973 1974	1974 1975	1975 1976	1976 1977
HAZİNE	450	497	594	770	883	45	47	97	176	113
MERKEZ BANKASI	26.010	34.228	41.572	52.463	78.607	5.574	8.218	7.344	10.891	26.144
Banknot emisyonu	25.332	32.860	40.938	52.061	77.881	5.277	7.528	8.078	11.123	25.820
Kaydı para	742	1.432	700	467	789	297	690	— 732	— 233	322
Ufaklık para (—), kasada	— 64	— 64	— 66	— 65	— 63	—	—	— 2	— 1	2
BANKALAR	44.068	55.320	76.304	98.272	129.819	11.656	11.252	20.984	21.968	31.547
Kaydı Para	49.086	62.462	84.865	108.572	146.532	12.256	13.376	22.403	23.707	37.960
Vadesiz ticarî mevduat	16.030	22.631	32.095	44.977	62.819	4.129	6.601	9.464	12.882	17.842
Vadesiz tasarruf mevduatı	33.056	39.831	52.770	63.595	83.713	8.127	6.775	12.939	10.825	20.118
Banknot (—), kasalarda	—5.004	—7.116	—8.542	—10.280	—16.693	— 599	—2.112	—1.426	—1.738	—6.413
Ufaklık para (—), kasalarda	— 14	— 26	— 19	— 20	— 20	— 1	— 12	7	— 1	—
PARA HACMİ TOPLAMI	70.528	90.045	118.470	151.505	209.309	17.275	19.517	28.425	33.035	57.804

(x) Merkez Bankası dışında kalan bankaların işlemleri ile ilgili 1977 yılı rakamları geçici ve yaklaşıktır.

Konsolide Bütçe

Cetvel : 38

(Milyon TL.)

	Mali Yıl (10 aylık)					Takvim Yılı				
	1973	1974	1975	1976	1977	1973	1974	1975	1976	1977
A. ÖDENEKLER TOPLAMI	65.673	89.043	133.945	190.450	315.025					
Cari harcama ödenekleri										
Yatırım harcama ödenekleri										
Sermaye teşkili ve transferler										
B. HARCAMALAR TOPLAMI	42.000	51.692	78.678	116.881	177.821	53.002	72.784	103.156	149.999	212.403
Cari harcamalar										
Yatırım harcamaları										
Sermaye teşkili ve transferler										
C. ÖDEMELER TOPLAMI	43.529	55.523	81.487	118.847	182.444	54.401	71.710	100.921	148.654	211.501
Cari ödemeler						51.053	65.597	94.146	140.903	201.282
Yatırım ödemeleri	40.277	49.466	75.011	111.455	172.363					
Sermaye teşkili ve transferler										
Bütçe emanetinden	3.252	6.057	6.476	7.392	10.081	3.348	6.113	6.775	7.751	10.219
D. GELİR TAHSİLÂTI	47.355	58.513	85.804	123.431	161.650	59.886	66.813	102.288	151.324	192.491
Vergi gelirleri	42.478	52.010	75.167	101.421	134.553	49.714	61.297	87.875	119.763	160.105
Vergi dışı gelirler	3.891	3.727	6.274	10.554	13.885	4.728	4.456	7.356	15.318	16.330
Özel gelir ve fonlar	986	2.776	4.363	11.456	13.212	5.444	1.060	7.057	16.243	16.056
GELİR GİDER FARKI (C - D)	+3.826	+2.990	+4.317	+4.584	-20.794	+5.485	-4.897	+1.367	+2.670	-19.010

Kaynak : Maliye Bakanlığı — Kamu Hesapları Bülteni.

Genel Bütçe

Cetvel : 39

(Milyon TL)

	Mali Yıl (10 aylık)					Takvim Yılı				
	1973	1974	1975	1976	1977	1973	1974	1975	1976	1977
A. ÖDENEKLER TOPLAMI	64.041	87.050	131.700	186.602	309.728					
Cari harcama ödenekleri										
Yatırım harcama ödenekleri										
Sermaye Teşkili ve Transferler (Katma Bütçelere Transfer)	(8.831)	(13.930)	(19.205)	(26.438)	(42.845)					
B. HARCAMALAR TOPLAMI	42.381	52.382	80.006	118.004	181.094	52.492	72.144	102.853	149.053	212.326
Cari harcamalar						52.492	72.144	102.853	149.053	212.326
Yatırım harcamaları						—	—	—	—	—
Sermaye Teşkili ve Transferler (Katma Bütçelere Transfer)	(6.691)	(9.723)	(13.961)	(19.839)	(31.533)	(7.967)	(11.112)	(16.424)	(23.163)	(36.173)
C. ÖDEMELER TOPLAMI	43.274	55.489	81.814	118.784	184.496	53.854	71.048	100.657	147.795	212.489
Cari ödemeler	40.741	50.276	76.439	112.768	176.659	51.290	65.807	94.995	141.469	204.535
Yatırım ödemeleri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sermaye Teşkili ve Transferler	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bütçe emanetinden	2.533	5.213	5.375	6.016	7.837	2.564	5.241	5.662	6.326	7.954
D. GELİR TAHSİLÂTI	46.149	57.260	83.959	120.694	158.104	58.455	65.278	100.080	148.379	188.671
Vergi gelirleri	42.443	51.977	75.148	101.408	134.529	49.674	61.256	87.848	119.741	160.070
Vergi dışı gelirler	3.041	3.028	5.239	8.623	11.405	3.690	3.491	5.994	13.129	13.275
Özel gelir ve fonlar	665	2.255	3.572	10.663	12.170	5.091	531	6.238	15.509	15.326
GELİR GİDER FARKI (C-D)	+2.875	+1.771	+2.145	+1.910	-26.392	+4.601	-5.770	- 577	+ 584	-23.818

Kaynak : Maliye Bakanlığı — Kamu Hesapları Bülteni.

Katma Bütçe

Cetvel : 40

(Milyon TL.)

	Mali Yıl (10 aylık)					Takvim Yılı				
	1973	1974	1975	1976	1977	1973	1974	1975	1976	1977
A. ÖDENEKLER TOPLAMI	10.463	15.924	21.450	30.286	48.143					
Cari harcama ödenekleri										
Yatırım harcama ödenekleri										
Sermaye Teşkilî ve Transferler										
B. HARCAMALAR TOPLAMI	6.310	9.033	12.633	18.716	28.259	8.478	11.752	16.727	24.109	36.250
Cari harcamalar						8.478	11.752	16.727	24.109	36.250
Yatırım harcamaları						—	—	—	—	—
Sermaye Teşkilî ve Transferler						—	—	—	—	—
C. ÖDEMELER TOPLAMI	6.947	9.757	13.635	19.901	29.481	8.515	11.774	16.689	24.019	35.186
Cari ödemeler	6.227	8.913	12.534	18.526	27.237	7.730	10.903	15.576	22.595	32.919
Yatırım ödemeleri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sermaye Teşkilî ve Transferler	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bütçe emanetinden	720	844	1.101	1.375	2.244	785	871	1.113	1.424	2.267
D. GELİR TAHSİLÂTI	7.898	10.976	15.806	22.576	35.079	9.398	12.647	18.632	26.108	39.993
Vergi gelirleri	35	33	19	13	24	41	41	27	22	35
Vergi dışı gelirler	850	699	1.035	1.930	2.480	1.038	966	1.362	2.188	3.055
Özel gelir ve fonlar	7.013	10.244	14.752	20.633	32.575	8.319	11.640	17.243	23.898	36.903
GELİR GİDER FARKI (C - D)	+ 951	+ 1.219	+ 2.171	+ 2.675	+ 5.598	+ 883	+ 873	+ 1.943	+ 2.089	+ 4.807

Kaynak : Maliye Bakanlığı — Kamu Hesapları Bülteni.

Hazine Nakit Durumu
(Aralık Sonları)

Cetvel : 41

(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976	1977
1 — MEVCUT VE ALACAKLAR	9.261	14.059	21.772	26.150	37.006
Kasa ve bankalar	3.349	2.389	4.985	588	2.013
Avanslar	5.912	11.670	16.787	25.562	34.993
2 — BORÇLAR (kısa vadeli)	—13.705	—19.687	—28.832	—34.619	—71.995
Merkez Bankası avansı	— 7.846	—12.869	—16.761	—21.739	—45.178
Hazine bonoları	— 641	— 687	— 1.169	— 2.007	— 7.212
Emanet paralar (a)	— 5.218	— 6.131	—10.902	—10.873	—19.605
3 — ALACAK—BORÇ DENGESİ (1—2)	— 4.444	— 5.628	— 7.060	— 8.469	—34.989
4 — BÜTÇE EMANETLERİ (b)	— 2.042	— 3.116	— 5.350	— 6.696	— 7.598
5 — NET HAZİNE NAKİT DURUMU (3—4)	— 6.486	— 8.744	—12.410	—15.165	—42.587

(a) Çeşitli sebep ve şekillerde Hazinece tahsil edilip iadesi gereken paralar.

(b) Büyük kısmı Katma Bütçeli İdarelere yapılan yardımlarla ilgili olup dörder aylık devreler itibarıyla masraf kayıt ve emanete alınarak ödenir.

Kaynak : Maliye Bakanlığı — Kamu Hesapları Bülteni.

Kamu Borçları — İç Borçlar

Cetvel : 42

(Milyon TL.)

	1974 Aralık	1975 Aralık	1976 Aralık	1976 Eylül	1977 Eylül
A — DEVLET BÜTÇESİNDEN ÖDENECEK OLAN İÇ BORÇLAR TOPLAMI (1)	28.107	48.013	70.639	58.932	79.235
a) Genel Bütçe Toplamı	28.107	48.013	70.639	58.932	79.235
Tahvil ihracı (2)	11.595	18.041	32.585	26.756	38.190
İç konsolidasyon borç. (3)	7.507	21.647	30.478	24.599	14.100
Tahkim edilen belediyeler borç. (4)	1.995	1.749	1.507	1.507	21.483
Tasarruf Bonosu	6.911	6.479	5.975	5.975	5.369
Diğer borçlar (5) (6)	99	97	94	95	93
b) Katma Bütçe Toplamı	—	—	—	—	—
Devlet Su İşleri Tahvilleri	—	—	—	—	—
B — BÜTÇE DIŞI KAMU SEKTÖRÜ TAHVİLLERİ TOPLAMI	14.888	18.490	26.352	26.497	46.124
a) Devlet Yatırım Bankası (7)	14.474	17.915	25.821	25.947	45.216
b) İktisadi Devlet Teşekkülleri (8)	393	558	520	534	897
c) Belediye (İstanbul ve Ankara Belediyesi)	21	17	11	16	11
TOPLAM (A + B)	42.995	66.503	96.991	85.429	125.359

(1) Genel ve Katma Bütçe borçları.

(2) Hazine İç İstikraz Tahvilleri.

(3) 154 ve 250 sayılı Kanunlar gereğince yapılan konsolidasyondan doğan borçlar.

(4) 691 sayılı Kanun gereğince tahkim edilen Belediyeler borçları.

(5) 65 sayılı Kanun gereğince Merkez Bankasına ödenen kambiyo zararları.

(6) 1935 Türk borcu tahvilleri Türk parası ile ödenen dış borçlara dahil edildiği için bu borçlar bölümünden çıkarılmıştır.

(7) Amortisman ve Kredi Sandığı tahvilleri dahil.

(8) Ziraat Bankası, Emlâk Kredi Bankası, Halk Bankası.

Kaynak : Aylık Ekonomik Göstergeler — Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve M.İ.İ.T. Genel Sekreterliği.

Türkiye'nin Dış Borçları — Dövizle Ödenecek Dış Borçlar (x)

Cetvel : 43

(Milyon \$)

	1974 Aralık	1975 Aralık	1976 Aralık	1976 Eylül	1977 Eylül
A — BORÇLULARA GÖRE DAĞILIM					
a) Devlet Bütçe, ödenecek olanlar (1)	2.456	2.542	2.847	2.618	2.952
b) Diğer kamu sektörü borçları (2)	203	186	580	371	632
c) Özel sektör borçları	237	279	390	350	442
d) Konsolide ticari borçlar	5	5	5	5	5
DÖVİZLE ÖDENECEK DİŞ BORÇLAR TOPLAMI	2.901	3.012	3.822	3.344	4.031
B — ALACAKLILARA GÖRE DAĞILIM					
a) Milletlerarası kurumlar	587	734	1.107	876	1.205
b) Yabancı hükümet ve hükü. organ.	2.192	2.175	2.216	2.178	2.264
c) Yabancı özel firmalar	117	98	166	285	214
d) Konsolide ticari borçlar	5	5	5	5	5
e) Avrupa serbest para piyasası	—	—	328	—	343

(1) Genel ve Katma Bütçe borçları.

(2) Merkez Bankası, Devlet Yatırım Bankası, İktisadi Kamu Teşebbüsleri, Mahalli İdareler.

(x) Dövizle ödenecek dış borçlar bölümüne refinansman kredileri dahil edilmiştir.

Kaynak : Aylık Ekonomik Göstergeler ; Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve M.İ.İ.T. Genel Sekreterliği.

Türkiye'nin Dış Borçları — Türk Parasıyla Ödenecek Dış Borçlar

Cetvel : 44

(Milyon TL.)

	1974 Aralık	1975 Aralık	1976 Aralık	1976 Eylül	1977 Eylül
a) Devlet bütçesinden ödenecek olanlar	1.700	1.710	1.734	1.717	1.832
b) Diğer kamu sektörü	372	360	347	352	338
c) Özel sektör borçları	1.355	1.342	1.336	1.360	1.472
T O P L A M	3.427	3.412	3.417	3.429	3.642

Kaynak : Aylık Ekonomik Göstergeler ; Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve M.İ.İ.T. Genel Sekreterliği

Ödemeler Dengesi

Cetvel : 45

(Milyon \$)

	1972	1973	1974	1 9 7 6		1 9 7 7	
	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Program	Gerçek- leşme	Program	Gerçek- leşme
1. CARİ İŞLEMLER	— 8	473,0	— 719,0	—1.400,0	—2.300,5	—2.075,0	—3.385,5
A. Dış ticaret	— 678	— 781,9	— 2.245,3	— 2.900,0	— 3.168,4	— 3.300,0	— 4.043,3
İthalât	—1.563	—2.099,0	—3.777,5	—5.000,0	—5.128,6	—5.800,0	—5.796,3
İhracat	885	1.317,1	1.532,2	2.100,0	1.960,2	2.500,0	1.753,0
B. Görünmeyen işlemler (net)	640	1.236,4	1.499,3	1.475,0	853,3	1.205,0	645,3
Borç faiz ödemeleri (1)	— 62	— 59,0	— 102,4	— 125,0	— 217,3	— 220,0	— 320,3
Turizm ve dış seyahat (net)	44	78,5	41,8	90,0	27,4	60,0	63,7
İşçi gelirleri	740	1.183,2	1.426,3	1.300,0	982,7	1.150,0	982,0
Kâr transferleri	— 35	— 34,8	— 71,1	— 70,0	— 82,5	— 70,0	— 115,8
Proje kredileri hizmet ödemeleri	— 35	— 24,0	— 17,0	— 20,0	— 15,0	— 25,0	—
Diğer görünmeyenler (net)	— 12	92,5	221,7	300,0	212,8	310,0	163,1
C. Nato - Enfrastrüktür	30	18,5	27,0	25,0	14,6	20,0	12,5
2. SERMAYE HAREKETLERİ	160	432,3	290,8	450,0	619,5	815,0	457,5
A. Dış borç ödemeleri (1)	— 235	— 72,4	— 126,1	— 135,0	— 119,1	— 242,0	— 214,0
B. TL. Gıda ithalatı	18	—	—	—	—	—	—
C. Özel yabancı sermaye	43	78,6	88,1	150,0	27,4	50,0	67,1
D. Bedelsiz ithalat	39	50,1	57,9	100,0	135,5	150,0	102,4
E. Proje kredileri	222	327,9	268,5	325,0	570,0	850,0	498,6
F. Konsorsiyum kredileri (1)	73	48,1	2,4	10,0	5,7	7,0	3,4
GENEL DENGİ	152	905,3	— 428,2	— 950,0	— 1.681,0	— 1.260,0	— 2.928,0
3. KISA VE ORTA VADELİ SERMAYE HAREKETLERİ	413	— 224,0	60,0	650,0	1.520,0	1.140,0	2.719,0
4. ALTIN VE DÖVİZ REZERVLERİ (2)	(-) 564	(-) 727,8	430,9	—	111,8	—	545,6
5. ÖZEL ÇEKME HAKLARINDAN KULLANMA	— 19	—	— 7,7	300,0	149,0	120,0	13,9
6. NET YANLIŞ VE EKSİK	18	46,5	— 55,0	—	— 99,8	—	— 350,5

(1) Teciller dahil değildir.

(2) (-) işareti rezerv artışı gösterir.

Kaynak : 1976 ve 1977 yılları Programları - Maliye Bakanlığı Ödemeler Dengesi Şubesi

Aylık Fiyat Endeksleri ve Altın Fiyatları

Cetvel : 46

		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haz.	Tem.	Ağus.	Eylül	Ekim	Kasım	Aral.
TOPTAN EŞYA FİYATLARI (1963=100)													
Genel Endeks	1976	369,1	377,1	381,3	393,8	404,0	407,7	393,4	400,4	407,0	415,4	424,0	429,7
"	1977	440,7	444,8	449,1	465,5	471,3	476,8	479,8	482,2	524,0	548,6	565,2	584,8
Gıda Maddeleri ve Yemler	1976	389,3	397,6	395,3	410,8	424,1	427,5	400,6	406,7	417,6	430,2	440,1	447,7
"	1977	460,4	467,3	470,0	483,5	489,1	495,0	496,8	497,3	516,5	545,3	567,8	596,8
San. Ham. Mad. ve Yarı Mamulleri	1976	335,3	342,9	358,1	365,4	370,6	374,8	381,3	389,8	389,4	390,8	397,3	399,8
"	1977	407,8	407,1	414,3	435,5	441,5	446,4	451,5	457,0	536,4	554,0	561,0	564,8
ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ 1963=100)													
Genel Endeks	1976	357,5	372,1	373,4	380,1	384,5	384,9	385,7	391,1	395,5	399,5	402,7	404,0
"	1977	408,4	425,4	436,2	438,2	443,6	448,9	454,1	474,7	491,1	517,7	560,8	574,7
Gıda	1976	342,3	363,3	365,3	371,1	375,9	375,6	373,9	378,0	382,0	388,0	392,5	392,5
"	1977	395,9	415,3	429,8	431,7	439,2	446,9	451,7	466,6	478,3	490,9	527,1	541,6
Aydınlatma ve Isıtma	1976	331,7	331,7	331,7	331,7	331,7	331,7	331,7	355,1	378,5	378,5	378,5	378,5
"	1977	378,5	422,0	422,0	422,0	422,0	422,0	422,0	471,9	475,3	510,8	534,2	534,2
Giyim	1976	399,9	400,4	400,4	405,7	414,1	416,8	421,7	428,1	429,3	429,3	431,3	437,0
"	1977	437,0	438,3	445,1	445,1	445,1	446,8	460,4	497,7	527,0	584,4	630,1	657,5
Diğer	1976	392,6	397,7	397,7	413,6	413,6	415,4	424,2	427,2	428,4	428,4	428,4	432,0
"	1977	448,6	459,1	461,4	467,4	471,0	471,0	471,0	487,8	519,0	576,8	660,3	662,5
ANKARA TÜKETİCİ ENDEKSİ 1968=100)													
Genel Endeks	1976	268,8	269,0	280,6	287,4	286,1	282,5	285,1	290,3	302,0	306,9	307,5	309,9
"	1977	318,8	317,1	330,7	335,7	345,6	353,8	363,6	370,2	408,2	430,1	442,0	446,1
ALTIN FİYATLARI (TL.)													
Reşat	1976	999,52	1.027,25	1.062,39	1.058,33	1.020,26	1.018,86	1.019,32	1.119,76	1.198,81	1.175,75	1.161,36	1.158,81
"	1977	1.139,29	1.164,50	1.187,83	1.177,24	1.185,80	1.233,86	1.367,38	1.496,82	1.694,00	2.070,71	2.377,78	2.577,27
Cumhuriyet	1976	561,90	550,40	554,26	539,67	513,32	513,36	498,91	491,76	485,95	461,75	516,55	530,90
"	1977	532,33	559,85	604,57	603,80	622,80	643,50	646,67	682,50	762,50	854,05	999,44	951,82
Külçe	1976	78,27	76,83	78,13	75,46	73,37	72,92	68,60	65,92	68,47	70,51	78,46	80,67
"	1977	80,70	84,48	91,74	91,79	91,63	92,65	85,78	93,45	103,76	116,86	134,93	131,52

Kaynak : Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü — Devlet İstatistik Enstitüsü - Borsa Gazetesi.

Yıllık Fiyat Endeksleri ve Altın Fiyatları

Cetvel : 47

	Yıllık Ortalamalar					Aralık Sonları				
	1973	1974	1975	1976	1977	1973	1974	1975	1976	1977
TOPTAN EŞYA FİYATLARI (1963 = 100)										
Genel Endeks	240,1	311,8	343,2	396,6	492,1	274,4	326,7	360,7	429,7	584,8
Gıda Maddeleri ve Yemler	225,3	305,4	357,9	411,6	505,6	262,8	333,7	378,7	447,7	596,8
Sanayi Ham. Mad. ve Yarı Mamulleri	264,7	322,5	318,6	371,6	469,7	293,7	315,2	330,7	399,8	564,8
ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ (1963 = 100)										
Genel Endeks	241,2	278,4	331,4	385,9	472,8	260,3	300,6	354,0	404,0	574,7
Gıda	228,2	260,4	313,3	375,0	459,6	244,7	280,2	337,9	392,5	541,6
Aydınlatma ve Isıtma	279,7	315,4	331,7	349,3	453,1	288,4	331,7	331,7	378,5	534,2
Giyim	260,8	304,7	363,6	417,8	501,2	292,2	319,8	396,3	437,0	657,5
Diğer	260,9	316,5	380,5	416,6	513,0	284,4	360,9	392,6	432,0	662,5
İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ (1963 = 100)										
Genel Endeks	243,6	301,8	365,8	429,6	541,3	268,9	334,6	389,0	464,2	681,3
Gıda	243,2	297,4	378,0	458,5	565,0	262,9	334,9	405,7	484,5	688,3
Aydınlatma ve Isıtma	267,7	338,9	374,2	461,2	610,5	336,4	350,6	434,6	556,9	758,1
Giyim	238,5	308,9	323,3	340,8	453,1	279,1	322,2	325,9	397,1	558,4
Diğer	244,8	307,5	352,0	370,8	495,1	265,9	346,9	359,0	401,1	758,7
İSTANBUL ÜCRETLİLER GEÇİNME ENDEKSİ (1963 = 100)										
Genel Endeks	217,3	268,4	326,6	381,7	498,4	233,5	293,9	347,7	421,1	608,1
Gıda Maddeleri	227,8	281,7	357,1	423,2	537,7	245,0	319,6	383,7	451,6	661,6
Isıtma ve Aydınlatma	248,3	345,6	375,8	431,1	557,7	304,9	355,6	399,3	489,2	720,4
Giyim ve Ev Eşyası	201,1	258,6	277,8	293,6	384,1	210,5	269,9	279,5	319,0	469,7
Kira ve Ev Bakımı	211,5	239,2	281,8	358,6	542,4	222,0	244,1	307,4	459,5	621,0
Müteferrik	180,5	216,1	280,3	306,1	372,3	187,1	237,6	293,7	324,5	460,3
ANKARA TÜKETİCİ ENDEKSİ (1968 = 100)										
Genel Endeks	176,3	209,2	251,3	289,7	371,8	187,5	222,5	262,2	309,9	446,1
İSTANBUL TÜKETİCİ ENDEKSİ (1968=100)										
Genel Endeks	172,0	199,3	237,6	278,8	354,3	181,1	211,3	252,8	295,7	427,6
ALTIN FİYATLARI (TL.)										
Reşat	470,28	694,54	852,93	1.085,03	1.556,04	501,43	760,00	960,48	1.158,81	2.577,27
Cumhuriyet	298,76	509,28	597,13	518,23	705,32	330,86	605,39	568,38	530,90	951,82
Külçe	44,32	73,67	83,82	73,97	99,94	50,01	87,49	79,70	80,67	131,52

Kaynak : Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü — İstanbul Ticaret Odası — Devlet İstatistik Enstitüsü — Borsa Gazetesi.

ŞUBELERİMİZ :

Adana	İskenderun
Ankara	İstanbul
Antalya	İstanbul (Kambiyo)
Bursa	İzmir
Denizli	Kayseri
Diyarbakır	Konya
Edirne	Malatya
Erzurum	Mersin
Eskişehir	Samsun
Gaziantep	Trabzon
	Banknot Matbaası